

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

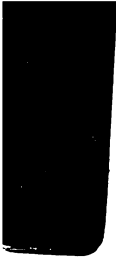
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

HANDLEIDING

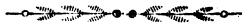
TOT

DENK-, SPREEK- EN SCHRIJF OEFENINGEN

VOOR DE

VOLKSSCHOLEN.

NAAR HET HOOGDUITSCH.

GOUDA.

G. B. VAN GOOR.

1853.

VOORREDE.

Te regt wenscht men, dat onze lagere school zich steeds meer toelegge op de geregelde ontwikkeling van de kinderlijke vermogens. In vele scholen is de geheele gang van het onderwijs nog altijd te werktutgelijk, te eenvormig. Levendige afwisseling ontbreekt en geregelde opklimming. Aan het aanschouwelijk onderwijs en de verstandsontwikkeling wordt maar al te dikwijls geene genoegzame zorg gewijd. De beoefening van opvoedkundige werken houdt geen gelijken tred met de vlijtige bemoeijingen onzer onderwijzers voor geschiedenis en vreemde talen. Wij worden overstroomd door leeren leesboeken, maar geenszins door handleidingen voor den aankomenden onderwijzer. Zoo is men in gevaar om stil te staan en den sleur te volgen of verouderde hulpmiddelen te bezigen. De proeve eener praktische handleiding, zooals die in dit werkje den kweekeling wordt aangeboden, kwam mij allezins geschikt voor, om den weg aan te duiden, dien men bij een oordeelkundig onderwijs, met uitzigt op goede vrucht, kan volgen, en ik heb mij niet willen onttrekken aan het verzoek om de vertaling van een nuttig werkje aan te bevelen bij allen, die met belangstelling ijveren om aan hunne hooge verpligting op eene waardige wijze te beantwoorden. Zij zullen zich niet bepalen bij een onnadenkend volgen; maar zich veeleer gewekt gevoelen om uit den rijken voorraad de aan-

leiding te nemen tot zelfstandige regeling van dit gewigtige deel van het onderwijs.

Meer dan ooit is het noodig, dat de voorgenomene verbetering van het onderwijs medewerke tot de ware volksverlichting, opdat allen vrijgemaakt worden van de slavernij des vooroordeels, en het volksgeluk eenen hechten grondslag bezitte in verlichte kennis, die de eenige voorwaarde is van alle hoogere veredeling.

GODA, Met 1853.

D. v. HINLOOPEN LABBERTON.

INHOUD.

<p>EERSTE GEDEELTE. NAMEN DER DINGEN.</p> <p><i>Eerste Les. Namen van dingen op verschillende plaatsen.</i></p> <p>§ 1. Dingen in de school. 3</p> <p>§ 2. Dingen in en aan het huis (meervoud). 4</p> <p>§ 3. Wat in de keuken is. 5</p> <p>§ 4. Dingen, die in den stal zijn 5</p> <p>§ 5. Dingen, die zich in den tuin bevinden 6</p> <p>§ 6. Wat in het veld is 6</p> <p>§ 7. Dingen, die in en bij het water zijn 7</p> <p>§ 8. Dingen, die in de lucht zijn. 7</p> <p>§ 9. Voorwerpen, in het dorp en in de stad. 7</p> <p>§ 10. Vergelijkingen 8</p> <p><i>Tweede Les. Namen der dingen ten opzichte der stof, waarvan zij gemaakt zijn.</i></p> <p>§ 1. Dingen, die van hout gemaakt zijn. 8</p> <p>§ 2. Dingen, die van ijzer gemaakt zijn 9</p> <p>§ 3. Dingen van leder 10</p> <p>§ 4. Dingen van linnen 10</p> <p>§ 5. Dingen van laken 10</p> <p>§ 6. Dingen van steen 11</p> <p>§ 7. Namen van dingen, die van aarde (klei) gemaakt zijn. 11</p>	<p>§ 8.</p> <p>§ 9.</p> <p>Derde Les.</p> <p>§ 1.</p> <p>§ 2.</p> <p>§ 3.</p> <p>§ 4.</p> <p>§ 5.</p> <p>Vierde Les.</p> <p>§ 1.</p> <p>§ 2.</p> <p>§ 3.</p> <p>Vijfde Les.</p> <p>§ 1.</p> <p>§ 2.</p> <p>§ 3.</p> <p>Zesde Les.</p> <p>§ 1.</p>	<p>Dingen, die van hoorn gemaakt zijn 11</p> <p>Oefening in het rangschikken der dingen 12</p> <p><i>Derde Les. Namen der dingen ten opzichte van hun gebruik.</i></p> <p>Spijzen 12</p> <p>Dranken. 13</p> <p>Kleedingstukken. 13</p> <p>Huisraad (meubelen) 13</p> <p>Oefening in het rangschikken der dingen 14</p> <p><i>Vierde Les. Namen der voorwerpen naar hunne bezigheden en verrigtingen.</i></p> <p>Handwerkslieden 14</p> <p>Gereedschappen der handwerkslieden 15</p> <p>Andere standen 16</p> <p><i>Vijfde Les. Namen van dieren.</i></p> <p>Viervoetige dieren (zoogdieren) 16</p> <p>Namen van vogelen 17</p> <p>Visschen 17</p> <p>Insekten 18</p> <p>Amphibiën en wormen 18</p> <p><i>Zesde Les. Namen van planten en delfstoffen.</i></p> <p>Boomen en struiken 19</p>
---	---	--

§ 2. Namen van kruiden . . .	19	§ 2. Kenteekenen van leder. (Het maken van naamwoorden uit bijvoegelijke naamw.)	30
§ 3. Namen van grassoorten . .	19	§ 3. Kenteekenen van aarde . .	30
§ 4. Namen van steenen en metalen	20	§ 4. Kenteekenen van eenige andere metalen	30
Zevende Les.		§ 5. Herhaling	31
§ 1. Namen van hetgeen men aan den hemel en in de lucht ziet	20	Derde Les. <i>Gedaante van sommi- mige in het oog vallende voorwerpen.</i>	
§ 2. Oefening in het rangschikken der dingen.	21	Vierde Les.	
Achtste Les. <i>Namen der deelen.</i>		§ 1. Eigenschappen en hoedanighe- den van een handwerksman	31
§ 1. Deelen van het hoofd en de armen	21	§ 2. Hoe kan een scholier zijn (in en buiten de school). . .	32
§ 2. Deelen van het mes . . .	22	Vijfde Les.	
§ 3. Namen der deelen van den rok deelen van den hond . . .	23	§ 1. Kenteekenen van een' hond	33
§ 5. Deelen (inwendige) van het varken.	23	§ 2. Kenteekenen van eene gans	33
§ 6. Deelen van de musch . . .	23	§ 3. Hoedanigheden van eenen karper	34
§ 7. Deelen des booms (zamen- stelling der naamwoorden)	24	4. Hoedanigheden eens meikevers.	34
§ 8. Deelen van de gerst. . .	24	Zesde Les.	
§ 9. Namen der deelen van het huis	25	§ 1. Kenteekenen van eenen boom	35
§ 10. Namen en deelen van een boek	25	§ 2. Kenteekenen van het graan	35
§ 11. De tijd en zijne verdeeling	25	§ 3. Kenteekenen van eenen weg	36
§ 12. Geld. Maat. Gewigt . .	26	Zevende Les. <i>Eigenschappen der dingen in de lucht en aan den hemel.</i>	
§ 13. Eenige bijzondere herha- lings-oefeningen	26	Achtste Les.	
— —		§ 1. Hoedanigheden van menschen	37
TWEEDE GEDEELTE. EIGENSCHAPPEN EN HOEDANIGHEDEN DER DINGEN.		§ 2. Hoedanigheden van de leden eener familie.	37
Eerste Les.		§ 3. Hoedanigheden van den tijd en het weder	38
§ 1. Hoedanigheden van een huis	27	— —	
§ 2 a. Hoedanigheden van eenig huisraad en keukenge- reedschap, (lepel, kag- chel, tafel)	28	DERDE GEDEELTE. TORSTANDEN (WERKZAAMHEDEN DER DINGEN.)	
§ 2 b. Hoedanigheden van eenen tuin	28	Eerste Les. Wat doet een kind in en buiten de school? . . .	39
§ 3. Hoedanigheden van het water	28	Tweede Les. Wat doen de hand- werkslieden?	40
Tweede Les.		Derde Les. Wat doet de boer? (Tijd-, soort- en plaatsbepalingen)	41
§ 1. Kenteekenen van hout (trap- pen van vergelijking). . .	29	Vierde Les. Wat doet de moeder?	42
		Vijfde Les. Wat doet de onderwijzer?	43

Zesde Les. Wat kan het paard doen? 43
 Zevende Les. Wat doet de hond?
 Wat het zwijn? 44
 Achte Les. Wat doet de boom? 44
 Negende Les. Wat doet de koopman? 45
 Tiende Les. Wat kan het water doen? 45
 Elfde Les. Wat doen de dingen in
 de lucht en aan den hemel? 46

VIERDE GEDEELTE. HET ZIJN DER
 DINGEN, EN HUNNE BETREKKING OP
 ELKANDER EN OP DE MENSCHEN.

a. *Eenvoudige oordeelen over ver-
 schillende voorwerpen (kleine be-
 schrijvingen).*

Eerste Les. Over de dingen in de
 school. Tafel, venster, muren,
 kagchel, Boek. 47
 Tweede Les. Over de dingen aan
 het huis, deur, dak 48
 Derde Les. Over verschillende soor-
 ten van gebouwen. Kerk, woon-
 huis, schuur, stal. Vergelij-
 kingen 49
 Vierde Les. Over de dingen in
 den tuin. Beetwortels, appel-
 boomen, haag 50
 Vijfde Les. Over eenige gereedschap-
 pen. Schaaf, naald, hamer, zaag 50
 Zesde Les. Over eenige vogels. De
 vink, hoen, gans. Vergelijking. 51
 Zevende Les. Eenige oordeelen
 over verschillende boomen. Ker-
 senboom, eik. Vergelijking . . 52
 Achtste Les. Eenige oordeelen over
 eenige metalen. Lood, ijzer, kop-
 per, geel koper, zilver. 52
 Negende Les. Enkele oordeelen
 over eenige kleedingstukken.
 Rok, hemd, laarzen 53
 Tiende Les. Het mes en zijne deelen. 53
 Elfde Les. Eenige oordeelen over
 het kind 53

Twaalfde Les. Eenige oordeelen
 over verschillende natuurver-
 schijnselen. Sneeuw, regen, on-
 weder, wolken, Vergelijking . 54
 Dertiende Les. Eenige oordeelen
 over verschillende menschen.
 Bedelaar, schrijnwerker, boer,
 predikant, onderwijzer, apotheker 54
 Veertiende Les. Eenige oordeelen
 over de leden der familie. De
 vader en de moeder 55
 Vijftiende Les. Over eenige voe-
 dingsmiddelen. Brood, aardap-
 pelen, vleesch. Vergelijking. . 55

b. *Eenige nadere oordeelen over
 verschillende voorwerpen.*

Eerste Les. Over boomen en struiken 56
 Tweede Les. Over kruiden en gras-
 soorten (graan) 57
 Derde Les. Over het hoofd . . 58
 Vierde Les. Over het woonhuis . 58
 Vijfde Les. Over kleedingstukken . 59
 Zesde Les. Over vogelen. 59
 Zevende Les. Over het ijzer . . 60
 Achtste Les. Voedingsmiddel van
 menschen en dieren 61
 Negende Les. Woningen (verblijf)
 der dieren 61
 Tiende Les. Het huisgezin . . 62
 Elfde Les. Nut der dieren. . . 63
 Twaalfde Les. Nut der gewassen 63
 Dertiende Les. Over de metalen 64
 Veertiende Les. Het water. . . 64
 Vijftiende Les. Van de pligten van
 eenen scholier 65
 Zestiende Les. Beschrijving van
 het ouderlijke huis. 65
 Zeventiende Les. Beschrijving en
 nut van den hond 66
 Achttiende Les. Bearbeiding van
 het veld 67
 Negentiende Les. De tijd . . . 68
 Twintigste Les. Over de geluiden
 der dieren 68

Een en Twintigste Les. Bezigheden van den boer	69	Elf quittanties (kwijtingen)	87
Twee en Twintigste Les. De handwerkslieden	70	DE VERTELLING.	
—		a) <i>De eenvoudige vertelling.</i>	
		De kleine Hendrik	89
		De goede Wilhelmina :	89
		De bestrafte snoeper	89
		De wandeling	90
		De medelijdende Ernst	90
		Het dienstvaardige Dientje	90
		Mietje en de hoenders	90
		De spelende hond	91
		Het vogelnestje	91
		Het is alles geen goud, wat er blinkt	92
		De wraakzuchtige	92
		Zindelijkheid	93
		Gij moogt niet stelen	93
		Belooning der opmerkzaamheid	94
		Broederliefde	94
		De ouders zijn wijzer dan de kinderen	95
		Vrees voor spoken	95
		Wees voorzigtig	95
		Doe niet alles na	96
		De waakzame hond	96
		Frederik Wilhelm III.	97
		Bisschop Kollonitz	97
		b. <i>Eentige fabelen en gelijkenissen.</i>	
		De eikenboom en de pompoen	98
		De vos en de haan	98
		Het muisje en de leeuw	99
		Het bed met anjelieren	99
		Het kanarievogeltje	100
		God schikt alles ten beste	101
		Het portret	101
		c. <i>Eentige verhalende brieven.</i>	
		Frits wil sleedje rijden	102
		Karolina gaat ter schole	102
		Willem verhaalt eene wandeling der kinderen met hunnen onderwijzer	102
		Truitje heeft voorwerpen uit de natuurlijke historie gezien	102
		Lodewijk verhaalt aan zijnen vriend eene geschiedenis, hem door den onderwijzer verhaald	103
VIJFDE GEDEELTE. OEFENINGEN TER NAVOLGING VAN DE STOF EN DEN VORM.			
A. DE BESCHRIJVING.			
a. <i>In gewonen vorm.</i>			
De tafel	73		
Mijn leesboek	73		
De arm	74		
De dobbelsteen	74		
Het pennemes	74		
De appel	74		
Het raam	75		
De laars	75		
De pyramide	75		
Het brood	76		
De gans	76		
De hand	76		
Het hoen	77		
De melkever	77		
Het horenkruid	77		
De sleutelbloem	78		
De wilde kers	78		
De knobbelachtige hanevoet. Boterbloem	78		
Het vergeet mij nietje	79		
De zwarte vlier	79		
De linde	79		
Het gewone peperboompje	80		
b. <i>Briefsgewijze.</i>			
De wolfsbes	80		
De dagpauwenoog	81		
De beer	81		
Een spel	82		
De weg naar een huis	82		
De konijnen	83		
B. (AANHANGSEL). EENVOUDIGE HANDELSOPGAVEN.			
es rekeningen	84		

Maria heeft een rozenstokje ten geschenke bekomen, dat nu bloeit 103

Christoffel verhaalt aan zijnen oom de schade, door eene hagelbui veroorzaakt 103

Dirk verhaalt de viering van zijnen geboortedag 104

Anna verhaalt de ziekte harer moeder 104

Hendrik verhaalt eene wandeling, die hij met zijne ouders gedaan heeft 105

Sophia verhaalt het verlies eener vriendin 105

Johan verhaalt de vergiftiging door het eten van lijsterbessen . 106

TWEDE GEDEELTE.

OEFENINGEN TER NAVOLGING IN DE STOF.

I. DE BESCHRIJVING.

A. DE GEWONE BESCHRIJVING.

De kamer 107

De brief 115

De tuin 115

Ons dorp 116

De vederen 116

De tanden 117

De flesch 118

De wagen 118

De bloesem 119

De vruchten der boomen . . . 119

De regen 120

De geit 121

De worm 121

De oormorm 122

Het vlas en zijne bereiding . . 122

Bewerking van het vlas . . . 123

Het veredelen der ooftboomen . 123

Een schooldag 123

De kikvorsch 124

De nesten der vogelen 124

Iarigting der gemeente 125

Het keukenzout en de bereiding. 125

De boomwol 126

B. DE VERHALENDE BRIEF.

Handeling bij het aanleggen van een plantenboek (herbarium) . 127

Beschrijving van een' kruidmolen 128

Het botermaken 129

Het cartesiaansche duikertje . . 129

De Heronsbron 130

De tuinscheerling 131

C. HANDELSOPGAVEN.

Negen opgaven 131

II. DE VERTELLING.

A. DE GEWONE VERTELLING.

a. *De stof in korte zinnen opgegeven.*

Schijn bedriegt 132

De leergierige knaap 133

God is regtvaardig 133

De redenaar Demosthenes . . . 133

De trouwe Dienaar 133

Admiraal de Ruiters 134

De edele prins 134

Pronkzucht 134

Behandel niemand met verachting. 134

Houd uwe beloften 135

De morgenstond heeft goud in den mond 135

Kinderliefde 135

De goede dochter 135

Eene goede daad beloont zich zelve 136

De goede koning 136

b. *De stof wordt naar een gegeven onderwerp ontwikkeld.*

De liefdadige 137

De dankbare 138

De vergeving 139

De wangunstige 140

De ligtzinnige 141

B. DE VERHALENDE BRIEF.

Hendrik verhaalt zijnen broeder, die uit het ouderlijke huis is, alle veranderingen, die daar gedurende het laatste half jaar plaats

vonden, en ook iets, wat in de stad gebeurd is.	143	Ledigheid is des duivels oorkussen	165
Maria verhaalt hare vriendin Sophia, hoe zij de pinkstervacantie heeft doorgebracht	144	Die met pek omgaat, wordt er mede besmet	165
Mathilde verhaalt hare vriendin Louise, hare vorderingen in het onderwijs	145	Het is al geen goud, wat er blinkt	165
Over de sprinkhanen	146	IV. OPSTELLEN UIT HET DAGELIJKSCH LEVEN.	
Beschrijving van het gebarenspeel; Voorbeeld er van	147	a. <i>Brieven. (Gelegenheids-)</i>	
III. OPSTEL.		Willem verzoekt den geneesheer, spoedig zijnen vader te bezoeken	166
a. <i>Over een eenvoudig onderwerp.</i>		Eduard verzoekt zijnen vriend, die in de stad woont, hem een goed pennemes te bezorgen	167
Wat heeft een kind op te merken, als het iets leeren wil?	148	Anna heeft, toen zij bij hare vriendin Mietje was, lekkere taartjes gegeten, waarvan zij het voorschrift vraagt	168
Over het nut van het hout	148	Weigerend antwoord op den vorigen brief.	168
Over den tijd	149	Johan noodigt zijnen vriend tot een bezoek uit	169
De maand Mei	149	Ernst verzoekt zijnen onderwijzer hem een nuttig boek te leenen	169
Waarom, moet men leeren lezen?	150	Maria mist een beursje, en vraagt eene vriendin of zij het bij haar heeft laten liggen	169
Over de zindelijkheid	150	Antwoord hierop	170
Over het bestuur	151	Een scholier verzoekt den onderwijzer uit aller naam om eene wandeling met hen te doen	170
Over het nut der bosschen	152	Hendrik verzoekt zijnen peet, hem na de spoedig geëindigde schooljaren op zijn handwerk te nemen	171
Over de belastingen	153	Wilhelmina heeft van hare tante tot kersgeschenk een schoon kleed ontvangen, en bedankt daarvoor	172
Over de vreemde woorden	154	Adolf heeft van zijnen vriend Willem eene rekenopgaaf gekregen, en lost die op	172
Over het medelijden.	155	Christiaan wenscht zijnen neef geluk met zijne genezing	174
Welk nut heeft de zin des reuks?	155		
Over het nut der poreusheid.	155		
Over de spelen	156		
Over de kleeding	156		
Dag en nacht	158		
Over de gezondheid	160		
Over de dienstvaardigheid.	161		
Van den slaap	161		
Over den magneet	162		
b. <i>Verhandelingen over spreekwoorden.</i>			
Wat een goede netel wordt, brandt bij tijds	163		
De morgenstond heeft goud en den mond	164		
Als de eene hand de andere wascht, worden zij beiden schoon	164		

Karolina troost hare vriendin Johanna wegens de ziekte harer moeder	174	zij verzoekt berigten omtrent haar in te winnen	181
Thomas heeft zijn vriendje Lodewijk bij het spel beleedigd; en verzoekt hem vergiffenis	175	Antwoord hierop, dat gunstig voor het meisje is	182
Theresia wenscht hare vriendin geluk op haren geboortedag	175	Doortje heeft gehoord, dat de moeder harer vriendin eene glazenkast wenscht te hebben, en meldt daarom, dat er een te koop is	182
Karel verzoekt zijnen vader ondersteuning voor een' armen schoolmakker	176	Eene zieke scholierster verzoekt berigt omtrent hetgene tijdens hare afwezigheid in de school is opgegeven	183
Willem verzoekt zijnen vriend Gustaaf hem eenige delfstoffen te bezorgen	176	Antwoord der vriendin	183
Karolina herinnert hare vriendin Mathilde haar eenige geleende borduurvoorbeelden terug te geven	177	Maria verzoekt om de teruggave van eenige boeken, langen tijd geleden, geleend	184
Antwoord op den vorigen brief	178	Uitnoodiging aan eene zuster, om een bezoek te bekorten, wijl eene tante ziek geworden is, die hare oppassing behoeft	184
Adolf, die buiten het ouderlijke huis is, en zijne ouders in langen tijd niet geschreven heeft, bekomt daarover van zijne zuster Elize eene vriendschappelijke berisping	178	b. <i>Contracten van verschillende soort.</i>	185
Weigerend antwoord op de uitnoodiging tot een bezoek	179	V. AANHANGSEL TOT DEZE OEFENINGEN.	
Carolina herinnert verschoonend hare vriendin aan de teruggave van eenige gelden, voor haar uitgegeven	179	VERSCHILLENDE VOORBEELDEN.	
Verontschuldigend antwoord	180	De lente	189
Mietjes oom zal zijne zilveren bruiloft vieren, en zij vraagt daarom ter opluistering van dit feest, eene vriendin om raad	180	De morgen	189
Antwoord hierop	181	De zomer	190
Anna verhaalt het weg gaan van een dienstmeisje, en dat zich in hare plaats een ander aangeboden heeft, die vroeger in de gemeente der vriendin woonde;		De bliksem	190
		—	
		DERDE GEDEELTE.	
		OEFENINGEN TOT EIGENE WERKZAAMHEID.	
		I. De Beschrijving	192
		II. De vertelling	193
		a. De gewone vertelling	193
		b. Vertellingen naar spreekwoorden	193
		c. Vertellingen uit de geschiedenis	194
		III. Het opstel	194
		IV. Eenige onderwerpen voor gelegenheidsbrieven	195

INLEIDING.

Het doel van dit gedeelte is, het kind alles te doen opmerken, wat het omringt, dit opgemerkte te doen beschouwen, en verder juist te doen benoemen. Dit juiste benoemen heeft vooral betrekking op eene zuivere en duidelijke uitspraak. Om dit te verkrijgen, behoort de onderwijzer zelf naauwkeurig te spreken, en tevens een groot geduld te bezitten, om het kind hem juist na te doen spreken. Eerst dan moet de onderwijzer tevreden zijn, als de leerling iederen zin en ieder woord eveneens teruggeeft, als het is voorgezegd.

Door dit zuivere spreken wordt bereikt:

1. dat de kinderen het oor leeren gebruiken, om goed te spreken, waardoor het hun ligter wordt een geschreven woord goed uit te spreken, en omgekeerd, het gesprokene goed te schrijven.
2. worden de kinderen door dit naspreken bekend met de grammaticale vormen, bijv. met de gevallen der zelfst. nw., de menigvuldige buigingen der stem enz., waardoor zij werktuigelijk, dat is natuurlijk, volkomen meester worden van het uiterlijke der spraak.

Zij leeren, om de zaak nog duidelijker te maken, de spraak zoodanig, als een kind die zou leeren, dat van zijne eerste levensjaren nooit anders dan goed heeft leeren spreken.

Hieruit volgt ook, dat door deze oefeningen, door aanschouwen en benoemen, de gezigtskring uitgebreider en het spraakvermogen meer ontwikkeld wordt, zonder dat te ingewikkelde bepalingen gegeven worden, die toch in

de meeste gevallen niets anders zijn dan het verruilen van een onverstaanbaar woord voor een niet minder onverstaanbaar.

Voor eene misvatting moet ik daarom bij den aanvang van de cursus ter oefening van het denk- en spraak-vermogen nog waarschuwen. Vele onderwijzers, namelijk, willen bij deze oefeningen te veel ontwikkelen, vragen daarom veel, en spreken zelven nog meer, terwijl zij in hunnen te ver gedreven ijver vergeten, dat de kinderen moeten spreken, maar er door zulk eene handeling niet toe kunnen komen.

Dit vragen naar een bepaald antwoord of naar eene bepaalde verklaring verleidt, en dwingt bovendien den onderwijzer, in eene taal te spreken, die het kind nog bijna niet verstaat en eerst moet leeren.

Daarom vergenoege men zich met korte teregtwijzingen en vragen, en zegge, waar dit niet toereikend is, zonder iets verders, het verwachte antwoord voor, doch late daarvoor de kinderen des te meer zelven op de boven aangewezen wijze spreken.

Het volgende is geheel naar deze aanwijzing uitgekozen en ingerigt, zoodat zuiver catechetisch onderwijs hier niet op zijne plaats, en met de zaak zelve in tegenspraak zoude zijn. Het kind moet slechts leeren, juist over dat te spreken, wat het reeds gezien heeft, of nog ziet.

EERSTE GEDEELTE.

NAMEN DER DINGEN.

EERSTE LES.

NAMEN VAN DINGEN OP VERSCHILLENDE PLAATSEN.

§ 1.

Dingen in de school.

Noemt mij, lieve kinderen! voorwerpen (dingen) die gij hier in de school ziet. Wat is dat, en dat, en dat? Spreekt echter volledig. Alzoo: Dit is eene tafel! — De tafel, de bank! Is hier slechts eene bank? Ziet gij er niet meer? Wat zeggen wij dan? De banken; het bord, de lei, het boek, het krijt, de spons, het kind, de kinderen, de onderwijzer, de grond, de zolder, de muren, de kagchel, de pen, de griffels, de kaart.

Nu zal ik met dit stokje op die dingen wijzen. Gij moet mij op de vraag: wat is dat? een volledig antwoord geven. Nu: wat is dat? Dat is eene tafel. — Hoe heet dit ding? Dit ding heet bank.

Wat ziet gij slechts eens, wat meer hier? Noemt twee, drie en vier der geziene voorwerpen in eens! Welke dezer voorwerpen zijn regts, links van u, welke boven, onder, voor of achter u.

Welke van deze dingen liggen, welke staan?

Voor grootere leerlingen van eene hoogere klasse kan men nog aanmerken: Namen van dingen heeten zelfstandige naamwoorden.

Spreekt nu de volgende voorstellen volkomen juist na.

Ik zie eene bank. — Ik zie banken. — Ik zie eenen muur. — Ik zie muren. — Ik zie een boek. — Ik zie boeken. — Ik zie banken, muren boeken. — Ik zie in de school banken, muren, boeken.

De onderwijzer laat nu zulk eenen volzin ontleden in de woorden, waaruit die bestaat. Om het kind, dat iederen zin eigenlijk als een geheel opvat, daarheen te brengen, zegt hij den zin langzaam en duidelijk voor, en wijst ieder woord door eene beweging met de handen of door eene streep op het bord aan.

Heeft het kind den zin ontleed, dan laat men de enkele woorden in lettergrepen, en die lettergrepen weder in letters ontleden, bijv. :

De muren zijn loodregt.

De | muren | zijn | loodregt.

De | mu | -ren | zijn | lood | regt.

D | e m | u | r | e n z | ij | n enz.

Na zulke oefeningen, die in het vervolg dikwijls herhaald moeten worden, kan men met schrijven beginnen. Het kind schrijft eerst slechts de lettergrepen en woorden, waarvan het de verschillende geluiden reeds door teekens kan aanwijzen; bijv. in, een, aan, enz. Hoe verder het nu voortgaat in de kennis der teekenen van de geluiden, des te meer kan het ook schrijven, tot het eindelijk in staat is, alle woorden en zinnen te schrijven, indien alle verschillende klanken, in de woorden voorkomende, *juist* worden uitgesproken.

Vooreerst moet men de te schrijven woorden zoodanig kiezen, dat zij hieraan voldoen. De onderwijzer verzuime ook nooit op de opvolging der geluiden opmerkzaam te maken en dit door vragen het kind aan 't verstand te brengen. Welken klank hoort gij het eerste, welken het derde, welke sluit het woord? Welke klank staat voor den derden, voor den laatsten, na den eersten klank?

Door zulke vragen zal een kind zuiver alle woorden leeren schrijven. Hiertoe behooren toch twee zaken, namelijk: kennis der klanken, en kennis van hunne op-elkander-volging.

§ 2.

Dingen in en aan het huis.

Nu wil ik eens hooren, wie in huis goed heeft rond gekeken. Noemt mij eens dingen in uw huis. De trap, de treden, de vloer, de deur, de kamer, de kamers, de kast, het venster, de keuken, de stoel, de tafel, het bed, de bedstede, de vader, de moeder, de dienstmaagd, het boek, enz. Wat is eens, wat meermalen van die genoemde voorwerpen in huis? Welke van deze voorwerpen moeten in ieder huis zijn? Welke dezer dingen zijn ook in onze school.

In het huis zijn kamers. — In het huis is een trap. — Aan het huis is eene deur, en in het huis zijn deuren. In het huis zijn kagchels. — Aan het huis zijn vensters. — In het huis zijn muren, en aan het huis zijn muren.

Wat zegt gij, wanneer een ding slechts eens in huis is?

eene tafel, het kind, de muur.

Wat zegt gij, wanneer er meer dan een voorwerp van dezelfde soort is?
de tafels, de muren, de kinderen.

(Voor grootere leerlingen:) Enkelvoud. Meervoud.

Het laatste wordt van het enkelvoud afgeleid:

a. door het achtervoegen van eene *s*: tafels.

b. door achtervoeging van *en* of *n*: trappen.

c. door achtervoeging van *eren*: kinderen.

Welke der genoemde woorden vormen nu hun meervoud op de eerste, tweede of derde wijze?

§ 3.

Wat in de keuken is.

De keukenkast, de haard, het vuur, de rook, de asch, de kolen, de tegels, het mes, de lepel, de ketel, de blaasbalg, de pan, de emmer, water, de soeplepel, vleesch, hout, zout, zoutvat, de handdoek, de moeder, de dienstmeid, enz. Zegt in volledige zinnen: In de keuken is een haard, enz.

Antwoordt naauwkeurig op de volgende vragen: Wat ziet gij in de keuken? Wat vindt gij in de keuken? Ik zie in de keuken vuur, pannen, enz. Ik vind in de keuken, een vuurhaard, enz.

Noemt verschillende dingen, waarvan er drie, vier of meer in de keuken zijn, en verbindt de beide laatste door *en*, bijv.:

In de keuken zijn: hout, vuur, rook, asch en kolen. Welke der bovengenoemde dingen kunt gij dragen? Deze beweegbare dingen heeten keukengereedschap. — Noemt mij keukengereedschap? De ketel, de emmer, de lepels en vorken zijn keukengereedschap. Welke der genoemde voorwerpen vindt men ook in eene kamer?

§ 4.

Dingen, die in den stal zijn.

Het paard, de paarden, de koe, het kalf, het schaap, de os, de geiten, het zwijn, de ezel, het hoen, de gans, de haan, het veulen, het vee, — het hooi, mest, de krib, de ruif, de grond, de trog, het stroo, de bezem de balken, de toom, de zadel, de ketting, de voerkist, de lantaarn, enz. Alzoo: In den stal is een paard; in den stal zijn paarden. — In de krib ligt voeder. — Het paard, de koe, het schaap en de geiten zijn vee. Het hoen, de gans en de eend zijn pluimgedierte.

Welke der genoemde dieren spant men voor den wagen om te trekken? Zij heeten trekvee. Hoe noemt men den stal voor paarden? paardestal. Welken stal noemt men den schapestal, den koestal. Welke voorwerpen in den stal zijn doode? Welke dienen het vee tot voeder?

De leerlingen van deze bank moeten mij namen van trekvee en pluim gedierte, deze doode voorwerpen in den stal, en gene de verschillende soorten van stallen opschrijven of noemen.

§ 5.

Dingen, die in den tuin zijn.

BLOEMEN. Noemt er eenige.

De roos, de lelie, het viooltje, de jasmijn, de hyacint, de duizendschoon, de riddersporen, de granium, de fuchsia, enz. Welke kleuren heeft de roos, de lelie, het viooltje? Noemt mij nog eene witte, blaauwe en roode bloem. Welke der genoemde vindt men in het veld? Welke ontluiken het eerst? Welke dezer bloemen ruiken aangenaam? Een' tuin, waarin zeer veel bloemen zijn, noemt men een' bloemtuin.

BOOMEN. Noemt er eenige.

De appelboom, de kersenboom, de perenboom, de pruimenboom. Wat geeft de appelboom? appels; — de pruimenboom? pruimen. Wat doet men daarmede? Men eet die. De vruchten, die eetbaar zijn, noemt men ooft. Welk ooft is blaauw, rood of geel?

De kool, de spinazie, de postelein, de andijvie, de boonen. — Groenten. Groentetuin. — De haag, de muur, het onkruid, de worm, de hark of rijf, de weg, de tuinier. Hoe velerlei tuinen zijn er. Er zijn bloemtuinen, oofttuinen en groentetuinen.

Noem mij nu spoedig drie ooftboomen, gij drie bloemen, en gij vier groenten.

AANMERKING. Men konde bij deze, zoowel als bij de volgende oefening van meening zijn, dat hier over dingen gesproken wordt, die de kinderen reeds in het ouderlijke huis of in het veld hebben bezig gehouden. Elk onderwijzer evenwel, die den trap van ontwikkeling der in de school komende kinderen gade slaat, zal met mij instemmen, dat zij bijna allen zeer arm in woorden zijn, en gebreken in het spreken hebben, die de noodzakelijkheid dezer oefeningen ten volle bevestigen. Het uit het ouderlijke huis medegebrachte moet bovendien verbeterd en vermeerderd worden, om eindelijk tot spreekoefening gebruikt te kunnen worden, en de gedachten en begrippen tot juistste helderheid te kunnen brengen.

§ 6.

Wat in het veld is.

De boom, het bosch, de weide, de weg, het voetpad, de rijweg, de straatweg, de akker, de beek, de heuvel, de kudde, de vogelen, de hazen,

de muis, het koorn, gerst, haver, boonen, klei, de mensch, het paard, de wagen.

Zegt mij onder die namen zulke, die menschen beteekenen! — knecht, uinman, enz.

Noemt mij namen van dieren? paard, muis, enz.

Noemt mij dingen, die zich niet bewegen kunnen, of levenloos zijn? boom, klei, weg, heuvel, enz.

Schrijft tien namen van dingen, dieren en personen op.

AANMERKING. *Bij deze oefening moet de onderwijzer in de verbeelding met zijne kinderen eene wandeling in de open lucht doen.*

§ 7.

Dingen, die in en op het water zijn.

Steen, steenen, zand, slijk, schuim, golven, visschen, vorschcn, booten, schepen, bruggen. Welke dieren vindt men in het water? Welke worden daarvan gegeten? Welke der genoemde voorwerpen zijn door menschen vervaardigd? Waarvan zijn de bruggen gemaakt? Wat zijn alle dingen in het water? nat. Het water heeft verschillende namen: rivierwater, slootwater, regenwater, pompwater, moeras, vijver, meer, zee, rivier; wanneer heet het zoo?

§ 8.

Dingen, die in de lucht zijn.

De wolken, de sterren, de zon, de maan, de regen, de sneeuw, de hagel, het avondrood, het morgenrood, de bliksem, de donder (het onweder), de mist, de wind. Wanneer ziet gij de maan, wanneer de zon aan den hemel? Zon, maan en sterren noemt men met één woord *hemelligchamen*. Het overige, wat gij in de lucht ziet, noemt men met één woord *luchtverschijnselen*.

Noemt sterren, noemt luchtverschijnselen.

§ 9.

Voorwerpen in het dorp en in de stad.

De school, de kerk, de kerken, de straat, de steeg, straatsteenen, het raadhuis, de molen, de toren, de poort, de tuin, de boer, de burger, de knecht, de meid, de soldaat, de handwerksman, de predikant, de pastoor, de onderwijzer, de daglooner.

In de stad wonen burgers, soldaten, knechten en meiden.

In het dorp is eene school en eene kerk.

De boer woont in het dorp, de burger woont in de stad. De straat loopt door het dorp, door de stad.

AANMERKING. *Bij het einde dezer oefeningen noemt de onderwijzer voorwerpen, en laat de plaats noemen, waar die kunnen zijn. Bijv.: Waar vinden wij bloemen, waar den ktkvorsch, waar den mist, den haas, de keuken?*

Waar kan de onderwijzer, de predikant zijn?

Een kind kan verder een voorwerp noemen, en een ander moet dan terstond de plaats noemen, waar men het vindt. Hierdoor verkrijgt men levendigheid bij het onderwijs.

§ 10.

Vergelijkingen.

Noemt mij voorwerpen, die zich zoowel in de kamer, als in den kelder bevinden! dingen, die zoowel in het huis als in den stal zijn. Welke voorwerpen kan men zoowel in den tuin als op het veld vinden; op welke plaatsen vindt men dieren? Waar vindt men planten? Op welke plaatsen houden zich menschen op? Waar vindt gij geene planten, geene dieren?

AANMERKING. *Spreken en schrijven zijn bij al deze oefeningen hoofdzak; daarom moet zoo spoedig mogelijk het gesprokene geschreven en het geschrevene weder gesproken worden. Wij herhalen, wat wij reeds vroeger gezegd hebben: wij wenschen geene bepaalde verstands-oefeningen, maar verstands-oefeningen ten dienste van het spraakvermogen.*

TWEEDE LES.

NAMEN DER DINGEN NAAR DE STOF, WAARUIT ZIJ GEMAAKT ZIJN.

§ 1.

Dingen, die van hout gemaakt zijn.

(Het doel van deze en de volgende oefeningen is, behalve de vermeerdering von woordenkennis en de ontwikkeling van het spraakvermogen, de kinderen ook daarheen te brengen, dat zij het natuurlijke

zijn der dingen leeren kennen. Het eerste middel daartoe is het opmerken der stof, waarvan de voorwerpen vervaardigd zijn.

Waarvan is deze tafel gemaakt? van hout. Waarvan mijne laarzen? van leder. Waarvan mijn mes? van ijzer,

Dat, waarvan iets gemaakt wordt, noemt men stof.. Wat noemt men stof?

Hoe heet de stof van mijnen rok, van deze deur, van de kagchel? Antwoordt volledig; aldus: de stof, waarvan de deur gemaakt is, is hout en ijzer. Stelt nu bij het antwoord de stof vooraan: Laken is de stof van mijnen rok, enz.

Nu moet gij mij dingen opnoemen, die van hout gemaakt zijn, (waarvan de stof hout is).

De bank, de tafel, de stoel, de liniaal, het raam, de deur, het venster, de wagen, de bedstede, de grond, de lessenaar, de bank, enz.

Welke dezer dingen zijn slechts van hout gemaakt? Welke bestaan daarentegen nog uit andere stoffen? Welke zijn van hout, die ook van eene andere stof gemaakt konden worden? Waar is de bank? Waar de wagen? Waar de bedstede? Voorwerpen, die voornamelijk van hout gemaakt zijn, noemt men houten. Welke houten dingen bevinden zich nu hier, in de kerk, in de keuken, in den stal?

Wij behoeven niet altijd dezelfde uitdrukking te gebruiken; wij kunnen zeggen: de tafel is van hout, de tafel is hout, de houten tafel, de tafel is van hout gemaakt, de stof der tafel is hout. Noemt de stof en de plaats van een ding te gelijk in eenen zin, bijv.: de houten tafel staat in de kamer, enz.

§ 2.

Dingen, die van ijzer gemaakt zijn.

De kagchel, het mes, de bijl, de sleutel, het slot, de hamer, de schaar, de tang, de boor, de zaag, het hoefijzer, de ketting, de naald, de spa, enz.

Wie gebruikt die? Waartoe? Wie maakt die? Waardoor zijn ijzere voorwerpen van houten onderscheiden? Zij zijn zwaarder, steviger, glinsteren dikwijls, verbranden niet, enz. Welke dezer dingen zijn nu van ijzer, welke nog van andere stoffen gemaakt? Welke moeten, welke kunnen van ijzer zijn?

Spreekt volledig als ik vraag?

Waarvan is de spa gemaakt?

Hoe heet de stof, waar men kagchels van maakt?

De stof, waarvan men kagchels maakt, heet ijzer.

Welke dingen maakt men van ijzer?

Van ijzer maakt men: kagchels, tangen, kettingen, naalden en sleutels. Waar vindt gij die?

Schrijft dezen zin op, en zet er nog meer dingen bij, die van ijzer gemaakt

worden. Eer gij de dingen opschrijft, moet gij zulk een teeken (:) dubbel-punt, zetten. Waardoor zult gij de namen der dingen scheiden? Welk teeken zet gij, als ij ereed zijt?

3.

Dingen van leder.

Van leder worden de volgende dingen gemaakt: laarzen, schoenen, pantoffels, riemen, toomen, zadels, het schootsvel.

Welke dingen van leder draagt het paard, en welke de mensch? — Vragen als in § 1 en 2.

§ 4.

Dingen, die van linnen gemaakt zijn.

Het hemd, de zakdoek, de zak, de halsdoek, het beddelaken, het tafellaken, het servet, het schort, de kiel of hes, enz.

Hoe heet echter de stof, waarvan linnen gemaakt wordt? vlas. Waar groeit dit? Wat doet men er mede? Wie spint, wie weeft het? Welke der genoemde dingen van linnen zijn kleedingstukken?

Ziet, wat ik hier op het hord schrijf:

Het aanbeeld, de naald, de lepel, de ketting.

De tafel, de wagen, de kast, de stoel.

De zak, het hemd, het tafellaken.

Zegt van ieder dezer dingen iets in een' volledigen zin, bijv.: het aanbeeld is van ijzer, het aanbeeld staat in de smederij.

Hoeveel dingen der genoemde zijn van hout gemaakt: Welke? Noemt die?

Hoeveel van ijzer? hoeveel van linnen?

Met welke woorden telt gij? Met twee, drie, vier. Woorden, waarmede ik tel, en die mij zeggen, hoeveel dingen er zijn, heeten *telwoorden*. Noemt mij nu telwoorden.

§ 5.

Dingen, die van laken gemaakt zijn.

De rok, de broek, het vest, de mantel, de rok, de pet.

Hoe heet de stof, waarvan laken gemaakt wordt? Wol. Van wie krijgt men dat? Waar vindt men het schaap? Wat moet met de wol gebeuren, eer het laken is?

Waarvan (van welke stoffen) kunnen nu kleedingstukken gemaakt worden? Van leder, linnen en wol.

§ 6.

Wat van steen gemaakt wordt.

De muur, de trap, de toren, de brug, de molensteen, de slijpsteen, de pilaar, de kerk. Waar staan die dingen? Wie maakt die? Hoe heet de steen, dien de molenaar gebruikt? molensteen. 'Wat doet men met den slijpsteen? Hoe veel woorden zijn in het woord molensteen? Hoe heeten zij? enz. Zie § 4 der eerste les.

Trekvee, paardestal, schapestal, ook § 5 der eerste les geeft een' voorraad van zulke zamengestelde woorden bijv.: bloemtuint, ooftuint, enz., waarbij men dezelfde vragen doen kan.

Daardoor bekomt het kind eenig begrip van zamengestelde naamwoorden, en van de betrekking tusschen het grondwoord en het bepalingswoord.

In het vervolg kan men door andere vragen het begrip meer volkomen maken.

§ 7.

Dingen, die van aarde (klei) gemaakt worden.

De kop, het schoteltje, de kruik (soorten), de flesch, de dakpan, de bakstenen, de pot.

• Moeten die voorwerpen altijd van klei gemaakt zijn? Kunnen zij niet van andere stoffen zijn? Ja, de flesch kan ook van glas zijn, enz.

§ 8.

Dingen, die van hoorn gemaakt worden.

Van welke dieren krijgen wij hoorn? Aan welke deelen des lichaams hebben die dieren hoorn? Waartoe dienen zij den dieren? Hoorn (het gewei van een hert, de hoornen van ossen, gemzen, buffels) is echter ook voor den mensch nuttig. Wij zullen den draaijer vragen, wat hij er van maakt. Pijpen, roeren, vouwbeenen, de kam, de lepel, de laarzentrekker; de tandenstoker, de oorlepel, de steel van messen, de saladelepel, de naaldenkoker, knopen, enz.

Een goed onderwijzer zal, naar de in de vorige §§ gegevene wenken, ook hier de lessen door gepaste vragen veelzijdig weten uit te breiden.

Welke roeren worden van hoorn gemaakt? pijperoeren. Welke lepels worden van hoorn gemaakt? saladelepels.

Woorden, zooals deze en de vroegere noemt men zamengestelde woorden. Noemt mij er nog eenige! Hoeveel lettergrepen heeft dit of dat woord?

§ 9.

Oefeningen in het rangschikken der dingen.

Ik zal u hier de namen eener menigte dingen op de tafel schrijven, en gij, lieve kinderen, moet die rangschikken naar de stof, waaruit zij gemaakt zijn:

De tafel, de lepel, het bord, de naald, de liniaal, de bank, de schaar, de ketel, de ketting, de deur, het schort, de rok, de tang, de laarzentrekker.

Van hout zijn gemaakt: de tafel, het bord, de liniaal, de deur, enz.

Van ijzer: de lepel, de naald, de schaar, de ketting, de tang.

Van linnen: het schort, enz.

De onderwijzer kan deze slechts kort opgegevene oefening veelvuldig wijzigen en moeilijker maken, en dan de voorwerpen ook naar de plaats laten regelen, om zoo de kinderen op nuttige wijzen in talrijke klassen bezig te houden.

DERDE LES.**NAMEN DER DINGEN NAAR HUN GEBRUIK.**

§ 1.

Spijzen.

Namen van dingen die men eten kan.

Noemt mij eens twee dingen, die gij eten kunt!

De appel, het brood.

Noemt nog meer dingen, die men eten kan!

Vleesch, soep, aardappelen.

Wat doet uwe moeder met de aardappelen, eer gij die eet? Zij kookt de aardappelen. Moeten de appels ook eerst gekookt worden, voor gij die kunt eten? Noemt voorwerpen, die het vee eet.

Daaruit volgt het volgende: 1. Wat men eten kan, heet eetbaar. 2. Al het eetbare noemt men spijzen. 3. Er zijn gekookte en ongekookte spijzen. Van spijzen, die niet eerst gekookt moeten worden, zegt men, dat zij raauw kunnen gegeten worden. Spijzen voor het vee noemt men voeder. Noemt mij nu spijzen, die de mensch raauw kan eten.

De appel, de peer, de pruim, de kers (soff), de aardbeïën, de braam-beïën; de honig, de melk, de room, enz.

Noemt nu ook gekookte spijzen!

Soep, vleesch, kool, aardappelen, spinagie, brij, enz.

Welke der genoemde spijzen komen van dieren, welke van planten?

Ook de verschillende vleeschsoorten kan de onderwijzer laten opnoemen, en doen opmerken, dat er gebakken en gebraden spijzen zijn. Hier kunnen ook de vroeger voorkomende soortbegrippen *ooft* en *groenten* nader bepaald worden. Aldus: Ooft noemt men eetbare boomvruchten; Groenten noemt men spijzen uit het plantenrijk.

§ 2.

Dranken.

Wat hebt gij dezen morgen, voor gij school kwaamt, gedronken? koffij. Waaruit? uit een kopje.

Hoe heet de stof, waarvan een kopje gemaakt is? kleiaarde.

Wat men drinken kan, is drinkbaar, is vloeibaar, heet *drank*. Nu moet gij mij dranken opnoemen.

Water, bronwater, koffij, thee, (kamillen- en vlier- thee), bier, wijn, brandewijn.

Brandewijn maakt dronken. — Kinderen moeten water drinken. — Waartoe hebt gij des morgens water noodig? Welke dezer dranken worden koud, welke warm gedronken? Er zijn alzoo koude en warme dranken. Welke dezer dranken worden niet, welke wel door menschen bereid. Hoe noemt men trek naar drinken? dorst. Wat verstaat gij door honger?

§ 3.

Kleedingstukken.

De rok, het vest, de laarzen, de schoenen, de omslagdoek, het hemd, de hoed, de muts, de pantoffel, de kous, de halsdoek, de kiel of hes, de mantel, de pels, de broek, de slaaprok.

Welke dragen de vrouwen, de meisjes? welke de knapen, de mannen?

Welke draagt men in den zomer, welke in den winter? Zomerkleeding. Winterkleeding.

Welke zijn van linnen, laken en leder gemaakt? (§ 3, 4, en 5 der tweede les.)

Kleederen kosten aan vader en moeder veel geld, daarom mogen zij nooit moedwillig bedorven, maar moeten schoon en zindelijk gehouden worden.

§ 4.

Huisraad (Meubelen).

Gij hebt mij reeds eene menigte dingen genoemd, die in huis zijn. (§ 2 der eerste les).

Kunt gij den trap, het venster, de keuken, enz. voort dragen?

Noemt mij namen van dingen, die in huis zijn, die men voort kan dragen of beweegbaar zijn.

De tafel, de stoel, het bed, de kast, de commode, de sophā, het spinnewiel, de klok, de wieg, de waschtafel, de voetbank, de stoof, enz.

Noemt de stof, waarvan zij gemaakt zijn.

Waar gebruikt men deze dingen? in huis. Wat kan men daarmede doen? Men kan die voortdragen. Wat zijn zij dus? Beweegbaar. Zulke dingen heeten huisraad. Wie vervaardigt die? Waarvan?

§ 5.

Oefening in het rangschikken der dingen.

Ziet hier de namen eener menigte voorwerpen op het bord! Schrijft die af, en regelt ze naar hun gebruik.

De kous, de mantel, het water, de schoen, de appel, de koffij, de slaaprok, de brandewijn, het brood, de wijn, de pantoffel, de soep, het bier, de pels, enz. Aldus:

Spijzen zijn: de appel, het brood, de soep.

Dranken: het water, de koffij, de brandewijn, de wijn, het bier.

Kleedingstukken zijn: de kous, de mantel, de schoen, de slaaprok, de pantoffel, de pels.

Antwoordt volledig op de volgende vragen: Waartoe behoort de kous, het bier, de appel, de mantel?

VIERDE LES.

NAMEN DER VOORWERPEN (PERSONEN) NAAR HUNNE BEZIGHEDEN EN VERRIGTINGEN.

§ 1.

Handwerkslieden.

Wie maakt tafels? De schrijnwerker. Waarvan? Van hout. Noemt mij nog eenige voorwerpen, die de schrijnwerker maakt!

Wat vervaardigt dus de schrijnwerker? Waarvan?

Noemt mij dingen, die van ijzer gemaakt zijn? Wie maakt den hamer, de tang, de bijl, de spa, den ketting? de smid.

Wie maakt den sleutel, het slot, den klink? de slotmaker. Waarvan? ijzer.

Wat maakt de slotemaker, wat de smid?

Spreekt in volzinnen, en schrijft die op.

Wie heeft uwe laarzen gemaakt? Waarvan? Wat maakt de schoenmaker nog meer? Antwoordt volledig.

De schoenmaker maakt laarzen, schoenen en pantoffels van leder. Schrijft dit.

Evenzoo handele men met de overige handwerkslieden, als: timmerman, metselaar, kleermaker, zadelmaker, linnenwever, draaijer, enz., en geve den kinderen bepaald gelegenheid van de handwerken hunner ouders te spreken.

Het eene kind volmaakt de gezegden van het andere. Dit doet leven en werkzaamheid heerschen. Ten slotte make men daarop opmerkzaam, dat de handwerkslieden zoo heeten naar het werken met de hand.

§ 2.

Werktuigen van handwerkslieden.

Waarvan maakt uw vader de kast? van hout. Wanneer ik uwen vader hier in de school goed hout (planken) gaf, konde hij daarvan terstond eene tafel maken? Waarom niet, hij heeft immers de stof (het hout)? Wat moet hij nog meer hebben?

Dat, wat hij nog hebben moet, om de tafel te maken, moet gij mij nu noemen.

Schaaf, hamer, zaag, boor, enz. Heeft uw vader ook buiten het leder nog iets noodig, als hij eene laars wil maken? Ja. Wat dan?

De els, priem, pekdraad, enz.

Hoe noemt gij zulke lieden als de schrijnwerker, de schoenmaker, de kleermaker, enz.?

Waarvan maken zij tafels, laarzen, vesten?

Hoe noemt men dit, waarvan zij alles maken? de stof. Wat hebben zij daartoe nog meer noodig?

Schaaf, zaag, pekdraad, scharen, naalden, enz.

Ziet, dit noemt men werktuig. Hoe noemt men dat? Noemt mij nu de werktuigen, die de zadelmaker, de tuinman, de draaijer, de stucadoor enz., gebruiken?

Wie gebruikt de spa, den weversstoel, den ploeg, het snoeimes, den troffel?

Nu wil ik u eenen zin voorzeggen. Wie kan dien goed nazeggen? De schrijnwerker maakt tafels, kasten en stoelen van hout, en gebruikt daartoe de schaaaf, de zaag en den hamer.

Zegt mij nog eenen zin van een' smid, metselaar, kleermaker, enz.

Schriftelijke oefeningen in het vormen van zulke zinnen. De onderwijzer laat zich de zinnen door de grootere leerlingen voorzeggen, schrijft die op het bord, waarna de kleinere die op kunnen schrijven.

§ 3.

Andere standen.

a. Hoe heeten de mannen, die in of bij dorpen wonen? boeren. Hoe de vrouwen, die in of bij dorpen wonen? boerinnen. Hoe noemt men boeren en boerinnen in eens? landlieden.

De boer bebouwt het land. Noemt werktuigen, die hij daartoe gebruikt?

De ploeg, de eg, de wagen, de hark of rijf, de bijl, de spa. Zij heeten met één' naam: akkergereedschap.

Wat is dus de eg, de ploeg, enz.? Welke dieren helpen bij den akkerbouw?

b. Hoe heeten knapen, die ter school gaan? scholieren of leerlingen.

Hoe noemt men meisjes, die ter school gaan? scholiersters.

Wat gebruiken zij in de school? leijen, griften, gezangboeken, het schrijfboek, de liniaal, het potlood, de pen.

Wat gebruikt de onderwijzer bij het onderrigt in de school?

Wat in het algemeen door onderwijzer en leerlingen gebruikt wordt, noemt men schoolbehoeften. Wat bij het schrijven gebruikt wordt, heet schrijfgereedschap. Hoe noemt men personen, die de kinderen in de school onderrigten? onderwijzer, schoolonderwijzer, onderwijzeres.

Waar in onderwijzen zij u?

Hoe heet de man, die in onze kerk de godsdienst verrigt? de predikant, de pastoor. Hoe heet hij, die zieken helpt? geneesheer, heelmeeester. Waarmede helpt hij? met geneesmiddelen.

Waar haalt men die? in de apotheek. Hoe heet de man die geneesmiddelen gereed maakt en verkoopt? apotheker.

Verder nog eene menigte andere beroepen.

VIJFDE LES.**NAMEN VAN DIEREN.**

§ 1.

Viervoetige- Zoogdieren.

Hoeveel pooten heeft de hond? Telt (telwoord).

Waarmede is zijn ligchaam bedekt? met haar.

Noemt mij nu nog meer namen van dieren, wier ligchamen met haar bedekt zijn, en die op vier pooten loopen.

Buiten de vroeger genoemde (1 Les § 4) kan men nog opgeven: het konijn, de haas, de kat, de vos, de muis, de rat, de wezel, de marter, de das, het hert.

Van de reeds vroeger genoemde kunnen nu de verschillende soorten opgenoemd worden bijv. : de hond, de mop, de spitshond, de poedel, de jagthond, de windhond, en anderen. Waar leven al die dieren, die gij opnoemt? Welke zijn huisdieren? Wanneer noemt men het paard veulen, vos, schimmel, bruin? Is het noodig, dat ik zeg: ik heb een' witten schimmel gezien? Zijn er ook zwarte schimmels? In het kort, door de kenteekenen helpt de onderwijzer de kinderen nog op de namen van dieren, die zij vergeten hebben.

Welke dezer dieren helpen ons bij den arbeid, zijn ons door hun vleesch nuttig, geven ons stof tot kleeding, zijn huisdieren?

Het is goed, als de onderwijzer eenen voorraad van afbeeldingen heeft, waardoor hij in staat is, de genoemde dieren te laten zien.

Gij hebt vele viervoetige dieren, vele zoogdieren genoemd, noemt nu de namen van hen, wier vleesch gegeten wordt.

§ 2.

Namen van Vogelen.

Hoeveel pooten heeft het hoen? waarmede is zijn ligchaam bedekt? Hoeveel pooten heeft de hond? (hebben de zoogdieren?) Wie heeft er meer? Hoeveel meer? Heeft het hoen, behalve de twee pooten, nog geene andere middelen om zich te bewegen? Hoe noemt men die?

Noemt nog dieren, die twee pooten en twee vleugels hebben, en wierlijf met vederen bedekt is!

De duif, het hoen, de gans, de eend, de paauw, de leeuwrik, de vink, de kanarievogel, de nachtegaal, de raaf, de spreeuw, de uil, de kwartel, de zwaluw, het winterkoningje, de roerdomp. Welke dezer vogels kunnen zingen? Hoe noemt men die daarom? Welke kan men eten? Welke dezer vogels zijn huisdieren? Welke kunnen zwemmen? Deze heeten zwemvogels. In welk jaargetijde ziet men zeer weinig vogels? Waar zijn dan de overige wel? Bij ons was het hun te koud, en daarom vlogen zij, bijv. de zwaluw, naar warmere landen. In de lente komen zij dan weder terug. Zulke vogels heeten trekvogels. Is de raaf er een? Waarom niet? Hebben de vogels ook eene woning? Hoe heet die? hun nest. Waar bouwen zij dit? Goede kinderen halen geene vogelnesten uit.

§ 3.

Visschen.

De visschen hebben geene pooten, noch vleugels, maar vinnen (Waar?) en

schubben; zij kunnen slechts in het water leven. Wat zijn zij dus? Gedaante van hun ligchaam. Graten.

De karpers, de forellen, de baars, de snoek, de zalm, de elft, de voorn, de blei, de haring, de schelvisch, de schol, de bot, de tarbot. De onderwijzer vergenoege zich met de opgegeven namen, en make op het nut opmerkzaam. Ook de soorten *zeevisch* en *riolerisch* kan men bepalen.

§ 4.

Insekten.

Ik weet nog dieren, die vliegen kunnen, en toch geene vederen hebben; wie weet er ook een? De vlieg, de mug, de meikever. Telt de pooten van de vlieg en den meikever.

Hoe velen zijn er? — Ziet, zulke dieren met zes pooten, die geene vederen hebben, en toch meest vliegen kunnen, noemt men insekten. Noemt insekten.

De mug, de vlieg, het haft, de wesp, de bij, de kapel, de sprinkhaan, de meikever, het goudhaantje, enz. Waar vindt men die? Welke doen ons voor- of na-deel, en waardoor? In welk jaargetijde ziet men er bijna geene? In den winter. — Ja, dan kruipen zij in de warme aarde, en velen sterven ook.

§ 5.

Amphibiën en Wormen.

De vorsch, de pad, de schildpad, de salamander, de slang, de bloedzuiger, de slak.

Waar houden zich deze dieren op? (Waar zaagt gij die?) Welke dezer dieren hebben pooten, welke niet? Kunt gij er niet eenige opnoemen? Hoe voelen deze dieren? Hoe onderscheiden zij zich uiterlijk van de visschen? Hoe kunnen zij zich bewegen?

ZESDE LES.**NAMEN VAN PLANTEN EN DELFSTOFFEN.****§ 1.****Boomen en struiken.**

De kersenboom, de appelboom, de pruimenboom, de peerenboom, de notenboom, de eikenboom, de berk, de den, de beuk, de esch, de linde, de kastanjeboom. Wat zijn loof-, wat naald-boomen? Waaróm heeten laatstgenoemde zoo? Welke blijven ook in den winter groen? Welke groeijen dun en hoog? Welke dezer boomen zijn ooft-, welke bosch-boomen? Welke zijn nuttig door hun hout? Welke geven brandhout, welke hout om te bouwen? Welke vruchten dragen de kersenboom, appelboom, enz. De kersenboom draagt kersen, de appelboom appels. Waarom heet de kersenboom zoo? De kersenboom heet aldus, omdat hij kersen draagt. Wat krijgt men van den kersenboom, wat van den appelboom? enz.

De aalbessenstruik of boom, de klappessenstruik, de braambeziënstruik, de hazelnootstruik. Waar vindt men die? Waardoor is de struik van den boom onderscheiden? Waarin zijn zij aan elkander gelijk?

Van welke boomen zijn de namen zamengestelde woorden?

§ 2.**Namen van kruiden.**

Wat krijgt men van den beuk? het hout. Waartoe? tot branden, tot huisraad. Hebben alle planten, bijv., de aardappelen, de knol, en dergelijke ook hout! Noemt mij verder planten, die geen hout hebben. De boon, de selderij, de komkommer, de augurk, de kool, de raap, de tulp, de lelie, de hyacint, de meloen, de salade, het bilzenkruid, enz.

Welke dezer planten worden gegeten? Welke worden gekookt, welke ongekookt gegeten? Welke groeijen in tuinen, welke op akkers, welke op weiden, welke zijn vergiftig?

Planten, zooals deze, die geen hout hebben, noemt men kruiden.

§ 3.**Namen van grassoorten.**

Wat heb ik hier in de hand? een' stroohalm. En hier? een' grashalm.

Bezieet deze halmen eens naauwkeurig. Hoe zien zij er van binnen uit? Wat vindt men hier? leden, dezè zijn hol. Nu, alle planten met zulke holle ledenvormige halmen, noemt men grasplanten. Hoe noemt men die? Wanneer noemt men die zoo? Noemt mij nu eenige grassoorten. De haver, gerst, rogge, tarwe, weit, mais, (graan); gras, Engelsch gras.

Waartoe dienen de grassoorten? tot veevoeder, hooi. — De graansoorten dienen tot voeding der menschen. Wat noemt men eene weide?

§ 4.

Namen van steenen en metalen.

De zandsteen, de kiezel, de vuursteen, de diamant, het marmer, de agaat, de kalksteen, het krijt, het graniet, de bazalt. Waar vindt men steenen? Wat wordt er van gemaakt? Waartoe dienen zij nog meer? Welke kleur hebben zij? Welke zijn hard? waaruit komen door het slaan met staal vonken? Welke zijn zeer hard? Welke zijn zacht? Kostbare, zeldzame, zeer schoone steenen noemt men edelgesteenten.

De diamant, agaat, robijn (rood), topaas (wijngeel); amethyst (blauw) enz., behooren daartoe.

Het ijzer, het lood, het tin, het koper, het goud, het zilver, het kwikzilver. Welke dezer metalen zijn zeer zwaar, vloeibaar, schitterend?

Wat geschiedt er mede, wanneer men die zeer verhit? Zij smelten, worden vloeibaar. Dus zijn zij smeltbaar. Waar vindt men de metalen? In de aarde. Bergwerken.

Bergwerkers, mijnwerkers. Wat maakt men van ijzer, lood, koper, enz.? Wie doet het?

De gedane vragen worden altijd in eenvoudige volledige zinnen zoo beantwoord, dat ieder woord en iedere lettergreep goed gehoord wordt.

ZEVENDE LES.

§ 1.

Namen van hetgeen men aan den hemel en in de lucht ziet.

De onderwijzer komt met korte gepaste vragen te hulp. De zon, de maan, de sterren, de melkweg, de maan (volle maan, eerste kwartier, laatste kwartier, nieuwe maan.).

Welke schijnen des daags, welke des nachts

De zon schijnt des daags aan den hemel.

De maan schijnt des nachts aan den hemel.

De sterren schijnen des nachts aan den hemel.

Zegt deze zinnen nog eens, en drukt daarbij steeds op het woord, waarnaar ik vraag.

Wat schijnt tijdens enz.? Waar schijnt tijdens enz.? Wanneer schijnt de zon enz.?

De wolken, het morgenrood, de mist, de regen, de regenboog, de hagel, de sneeuw, de bliksem, de donder (onweder), de kring rondom de maan, de wind, de storm.

Welk woord zet gij voor de namen: ijzer, goud, koper, enz.? Het woordje: »het''. Hoeveel lettergrepen heeft het? Noemt mij nog woorden, waarvoor gij *het* kunt zeggen? het huis, het paard, enz.

Welk woordje zet gij voor de namen: zon, maan, muur, knaap, man? Het eenlettergrepige woord *de*.

Zoekt 10 namen, waarvoor gij *het*, en tien, waarvoor gij *de* kunt zetten.

§ 2.

Oefening in het rangschikken der dingen.

Rangschikt de volgende dingen in de drie afdeelingen: *dieren, planten, delfstoffen*.

De hond, de beuk, de vloot, de sprinkhaan, het tin, het goud, de lelie, de raap, het kwikzilver, de wezel, het hert, de schildpad, de slak, de kiezelaarde, de agaathout, de den, het krijt, de tulp.

Alzoo: Delfstoffen zijn: tin, goud, kwikzilver, kiezelaarde, agaathout, krijt.

Planten zijn: de beuk, de lelie, de raap, de den, de tulp.

Dieren zijn: de hond, de vloot, de sprinkhaan, de wezel, de slak, het hert.

ACHTSTE LES.

NAMEN DER DEELLEN VAN EENIGE VOORWERPEN.

§ 1.

Het menschelijk ligchaam heeft drie hoofddeelen: *het hoofd, de romp en de leden*.

Deelen van het hoofd:

Het aangezicht, de schedel, het achterhoofd, het haar, de slapen, het voorhoofd, de oogen, de oogleden, de ooghaartjes, de wenkbrauwen, de oogappel, de neus, de neusgaten (regter en linker), het neusbeen, het puntje van den neus, de wangen, de mond, de lip, de bovenlip, de onderlip, de hoeken van den mond, de tanden, (snijtanden, hoektanden, oogtanden), kiezen, de tong, het puntje der tong, het gehemelte, de kin, het oor, de schelp van het oor, de oorlap, de gehoorgang.

Deelen van den arm: de bovenarm, de voorarm (de elleboog), het gelid, de voorarm heeft twee gewrichten.

De hand, de wortel der hand, het middelste deel der hand, de vlakke hand, de vingers, de duimen, de wijsvinger, de middelste vinger, de ringvinger, de pink, de punten van de vingers, de nagels.

§ 2.**Deelen van het mes.**

De onderwijzer toont een pennemes, van alles voorzien, en laat nu de kinderen opnoemen: het lemmer, de steel, (hoofddeelen).

Het lemmer: de punt, de snede, de rug, de zijde. De steel.

Waarvan wordt het mes gemaakt? Van hout, hoorn, ijzer, staal. Door wien? Welke deelen worden van hout, welke van hoorn, welke van ijzer gemaakt? Welke moeten altijd van ijzer zijn?

Soorten van messen: pennemessen, broodmessen, zakmessen, keukenmessen, tuinmessen, hakmessen, scheermessen.

Antwoordt volledig, wanneer u gevraagd wordt:

Wat is het lemmer, waarvan en door wien is het gemaakt?

Het lemmer is een deel van het mes, dat door den messenmaker van staal gemaakt wordt.

Maakt van het lemmer van het mes een zamengesteld woord. Wat kunt gij in plaats van mes lemmer zeggen? het lemmer van het mes. Evenzoo met messteel, enz. Zijn er ook steelen aan andere voorwerpen? de steel van de bijl, van den lepel, van de spa, enz.

Oefeningen in het maken van zamengestelde woorden en ontbinden van de gemaakte. Evenzoo handele men met het woord punt. Noemt mij nog punten van andere voorwerpen! De punt van de naald, de punt van den toren, enz.

§ 3.**Namen der deelen van den rok.**

Hoofddeelen: het lijf, de armen, de panden, de kraag, de ooren, de

opslagen, de knoopsgaten, de knopen, het schouderstuk, de zakken (rechter en linker), de voering, de naden, de zoomen, de watte. Wie maakt de rok? Waartoe dient hij? Wat is hij daarom? een kleedingstuk. Gelijke oefeningen als in de vorige § zijn aangewezen.

§ 4.

Deelen van den hond.

De kop, de oogen, de neus, de ooren, de bek, de tanden, de rug, het vel, het haar, de staart, de pooten (voor- en achterpooten), de teenen of nagels (hoeveel?), de borst, de buik, de gewrichten. Wat weet gij uit vroegere lessen van den hond te zeggen? Hij is een viervoetig zoog- en huis-dier.

§ 5.

Deelen van het varken.

Behalve in eenige uitzonderingen, zooals hoeven, teenen of nagels, zijn de uiterlijke lichaamsdeelen eveneens als bij den hond, waarom men deze gelegenheid waarneemt om de inwendige deelen te laten noemen, daar de meeste kinderen reeds een varken hebben zien slagten.

De ingewanden, de hersens, het hart, de longen, de maag, de nieren, de lever, de darmen, de blaas, de galblaas. Het vet, het spek, de beenen. Ligging van eenige ingewanden. Wie slagt het varken? Waarom? Hoe heeten de haren van het varken? Wie weet een dier, wiens haren men wol noemt? Vergelijking van het varken met den hond, naar gedaante, levenswijze en nut.

Het vormen van zinnen op vragen des onderwijzers.

Wiens haren heeten borstels? Wiens bek heet snuit? Wiens haren heeten wol? Wiens hoeven zijn in vieren gespleten?

De onderwijzer moet hierbij streng op de uitspraak letten.

Al te gaarn toch antwoorden de kinderen bijv. op de vraag: Wiens rok is nieuw? Koenraad zijn rok. Wiens haren heeten wol? het schaap zijn haren. Dergelijke gezegden moeten niet geduld worden, want later kan men die moeilijk afwennen.

§ 6.

Deelen van de musch.

Wat is de musch? Een dier, een vogel. Waarom? Wat heeft de musch? Noemt hare deelen.

De kop, de bek (hierbij make men opmerkzaam, dat hetzelfde deel

bij verschillende dieren anders kan heeten. Sommige vogels hebben bijv. een' snavel, andere een' bek, weder andere eene sneb, het varken heeft een' snuit, de tijger een' muil, de mensch een' mond).

De ooren (twee gaatjes links en rechts), de borst, de buik, de staart, de vleugels (de rechter en linker), de pooten, de nagels (hoevele?), de vederen, (de staartvederen, de dekvederen, het dons.

Vergelijkingen van de musch met eenen huisvogel (gans, eend), naar vorm, levenswijs en nut.

Van welke dieren bestaat de dekking uit vederen? Welke ontbreekt een uitwendig oor? Wier mond heet bek of snavel?

§ 7.

Namen der deelen van den boom.

Hoofddeelen: Stam, wortel, kroon.

Stam: Hout, Bast (schors), merg.

Hout: Dennenhout, beukenhout, eikenhout, enz.

Wat zijn dit voor woorden? Zamengestelde. Dennenhout. Welk hout heet *dennenhout*. Welk hout gebruikt men, om latten te maken? populierhout. Bij zamengestelde woorden geeft het eerste de soort van het voorwerp te kennen, dat door het tweede wordt uitgedrukt. Het eerste woord dient tot nadere bepaling van het laatste.

Schors: Eikenschors, berkenschors, dennenschors.

De schors is het kleed van den boom.

Wortels: Paalwortel, zijwortel, wortelvater.

Kroon: Takken, twijgen, knoppen, bladen, bloesem, vruchten.

Bladen: (Wanneer heeten zij naalden?) *Loof* heeten bepaald de bladeren der boomen.

Steel, rib, rand, punt.

Vrucht, steel, vleesch, sap, pitomkleedsels, pit, schaal. (Vruchten met steenen, vruchten met pitten.)

Wat lust gij liever vruchten met steenen of vruchten met pitten? Welk onderscheid is er tusschen boomvrucht en vruchtboom?

Hoe heeten de vruchten der eiken en beuken? Eikels, beukennoten.

Waarmede is de stam des booms omkleed? met de korst of de schors.

Wie weet nog meer dingen, die eene korst hebben? de koek, het brood. De broodkorst, de koekkorst.

Vormt zinnen bijv. de schors is een deel van den stam, de stam is een deel van den boom. De bladeren van den dennenboom heeten naalden.

§ 8.

Deelen der Gerst.

De wortel, de wortelvaten, de halm (de stengels), de leden, het blad, de

aar, de korrels, het koorn (gerst). Wanneer heet de halm stroo? Hoe zijn de bladeren van de gerst? Waartoe dient de gerst? Wat maakt de grutter van gerst?

Begrip: *Graan*. Welke deelen der gerst vindt men ook bij boomen? Welke niet? Waarin zijn beiden gelijk, waarin verschillen zij?

§ 9.

Namen der deelen van het huis.

Stof. Hout, steen, kalk, leem, tegels.

Het uitwendige: De muren (naar hunne ligging te bepalen), de vensters, de kozijnen, de deuren, het deurkozijn, het dak, de schoorsteen, de sparren, de gevel, het fundament.

Het inwendige: De kelder (ligging en soorten: de wijnkelder, ijskelder, bierkelder), de kamers, de schrijfkamer, de schoolkamer, de eetkamer, de slaapkamer, de logeerkamer, de vloer, de zaal, de danszaal, de trap, de keuken, de grond, de zolder, de koornzolder, de hooizolder.

Wie woont in het huis? (§ 2, eerste les).

Welke handwerkslieden vervaardigen het huis? (Tweede les, § 1, 2, 6 en derde les, § 4.)

Hoe heeten de werktuigen, die zij daartoe gebruiken? (Vierde les, § 2.) Is de kerk ook een huis? Welke der genoemde deelen vindt men er in, welke niet? Waarom kunnen deze ontbreken?

§ 10.

Namen der deelen van het boek.

Uiterlijke: Het omkleedsel, de rug (van leder), de boeken, de titel, de snede, de band.

Inwendige: De letters, de lettergrepen, de woorden, de regels, de zijden, de bladen, de bladzijden of pagina's, de titel. Wie heeft het boek van eenen band voorzien? de boekbinder. Wat gebruikt hij daartoe? Leder, den lederen band, tinnen, den linnen band, stijfjel, lijm. Wie is een boekbinder? Wie een boekhandelaar? Wie een boekdrukker? Eene menigte van boeken heet eene boekverzameling (bibliotheek). Welke boeken gebruikt gij in de school?

§ 11.

De tijd en zijne indeeling.

De sekonde (oogenblik), de minuut (60), het kwartier, het uur, de dag, de nacht, de morgen, de middag, de avond, de middernacht; zondag, maandag, dinsdag, enz.; de week, de maand, het vierendeel jaars; Januarij,

Februarij, Maart enz. Het jaar. De lente, de zomer, de herfst, de winter, (de vier jaargetijden); de feesten (het nieuwe jaar, het paaschfeest, pinksteren, de hemelvaart, het kersfeest enz.) Waarom worden zij gevierd?

Door welke werktuigen bepaalt men den tijd?

Hoe heet de man, die de klokken maakt?

Welke soorten van tijdwerktuigen kent gij?

Zonnewijzers, zandloopers, klokken, horologiën of zakuurwerken, dorps- en stads-klokken.

§ 12.

Geld, maten en gewigten.

Halve cent, cent, stuiver, dubbeltje, kwart gulden, halve gulden, gulden, rijksdaalder, driegulden.

Welke zijn van koper, welke van zilver gemaakt?

De munt, de munten.

De vingerhoed, het maatje, de kan, het vat, het okshoofd.

Het maatje, de kop, schepel, mud, last.

Korrel, wigdje, lood, ons, pond, centenaar.

Streep, duim, palm, el, roede, mijl, bunder; vierkante maat, kubieke maat.

Hoeveel centen zijn er in een gulden, hoeveel palmen in eene el? enz.

§ 13.

Eenige bijzondere herhalingsoefeningen.

Het blad. Noemt mij voorwerpen, waarvan het een deel kan zijn. Het boek, de boom, de gang, de romp (schouderblad).

De voet. Noemt voorwerpen, die een' voet hebben. De tafel, de berg, de dieren, de kast.

De steel. De bloem, het blad, de bijl, het mes, enz. Eveneens: schors, schaal, enz.

Nu zal ik op de rij af een voorwerp zeggen, en dan moet ieder mij opnoemen, waarvan dat voorwerp een deel is. — De vleugel, de zak, maart, de minuut, de keider, de pit, de snavel, de schors, het lemmet, de vinger, het oor, enz.

Nu keere men de oefening om, en noeme alzoo voor ieder kind een geheel, waarvan het een deel moet opgeven, doch steeds in eenen volledigen zin.

TWEEDE GEDEELTE.

EIGENSCHAPPEN EN HOEDANIGHEDEN DER DINGEN.

EERSTE LES.

§ 1.

Hoedanigheden van een huis.

Hoe ziet een huis er uit? Hoe is het? Hoe noemt men een huis, als het reeds lang gestaan heeft? oud. Het huis kan verder zijn:

Kleur (rood, geel, groen, enz.). Gedaante (gering, schoon, leelijk, oud, bouwvallig, nieuw, stevig). Stof (van steen, van hout). Zindelijk, smerig, groot, benaauwd, klein, ruim, enz.

Welke kleur heeft dit huis, waar wij in zijn? Eene witte kleur. Waarnaar hebt gij het alzo bepaald? Naar de kleur. Met welken zin neemt men de kleuren waar? Met het gezicht. Wie kan daarom de kleuren niet onderscheiden?

Woorden, die mij zeggen, hoe een voorwerp is, die mij de kenteekenen (waaraan ik het weder kennen kan) noemen (op de vraag welk een) heeten bijvoegelijke naamwoorden:

Kunt gij mij nog dingen noemen, die hoog, wijd, breed, laag, gering enz. zijn? O ja!

De hooge boom, de hooge toren, de hooge muur, de breede rivier, de breede weg, het wijde water, de wijde sloot, de lange man, het lange huis, de geringe woning, het geringe huis.

Noemt nog voorwerpen, daar men *oud* bij kan zetten: De oude vrouw, de oude rok, de oude kerk, de oude vader, de oude balk. Vormt zinnen. Het huis is — rood, geel, hoog, enz. Welk huis noemt men oud, naauw, gering, enz. Schrijft deze zinnen op.

§ 2.

Hoedanigheden van eenig huisraad en keukengereedschap.

De lepel is of kan zijn: rond, diep, vlak, glad, geheel, gebroken, van hout, van tin, breekbaar, goedkoop, duur, schitterend, enz.

Soeplepel, groentelepел, dessertlepel.

Noemt nog meer voorwerpen, die rond, glad of schitterend zijn.

Welke gedaante heeft de lepel? Eene ronde, vlakke, enz. Van welke stof is hij? Van porselein, hout, tin.

Men kan alzoó de voorwerpen niet alleen naar de kleur, maar ook naar de gedaante en de stof bepalen. Met welken zin kunt gij de gedaante waarnemen? Met het gezigt en het gevoel. Met welken zin de stof?

De kagchel is van ijzer, zwart, hoog, laag, vierkant, rond, oud, nieuw, groot, klein, koud, warm, heet, gloeiend, heeft vier kanten (de voor, achter en zijkanten), heeft pooten, is hoi, bestaat uit eenen boven- en onderkagchel, enz.

Welke eigenschappen van de kagchel vindt men ook bij het huis en den lepel.

De tafel is van hout, vierkant, glad, gelijk, gepolijst, governist, geverwd (hoe?), hoog, laag, vierpootig, overtrokken (met wasdoek, enz.).

Noemt nog meer vierhoekige voorwerpen: het schrijfbord enz.

Als stof tot gelijke oefeningen kunnen nog dienen: de schaar, het mes, de kast, het bed, enz.

§ 3.

Hoedanigheden van den tuin.

Hoe is de tuin, wanneer er veel in groeit, wanneer men er goed in rond kan loopen enz.?

De tuin is groot, klein, vruchtbaar, onvruchtbaar, vierkant, bemuurd, omheind, smal, breed, nattig, zonnig, schaduwrijk. Wat geven ons bovenstaande woorden van den tuin te kennen? Hoe heeten zij daarom? Welke woorden heeten daarom bijvoegelijke naamwoorden?

Geeft nog dingen op, die vruchtbaar, zonnig, schaduwrijk zijn? Het vruchtbare, zonnige, gelijke veld, de zonnige kamer, het schaduwrijke bosch.

Waarnaar hebt gij den tuin bepaald, toen gij hem groot, klein, smal, breed, driekant, enz. noemdet? Naar de gedaante. Wat geven u de tot nu toe genoemde bijvoegelijke naamwoorden te kennen? — de kleur (rood), de grootte (hoog, klein), de gedaante (rond).

§ 4.

Hoedanigheden van het water.

Het water is of kan zijn vloeibaar, koel, koud, warm, laauw, heet, zoet,

frisch, smerig, zuiver, helder, troebel, diep, rustig, wild, bruisend, bevroren.

Wanneer zal het water koud, warm, bevroren, troebel, enz. zijn? Hoe wordt het water, naar de plaats, waar het zich bevindt, genoemd? Rivierwater, zeewater. — Wat wordt bron- of regen-water genoemd? Onstuimig water heet ook eene beek, die door hevige regenbuijen ontstaat, en akkers en weiden overstroomt en verwoest.

Noemt nog dingen, die vloeibaar, frisch, zoet enz. kunnen zijn? Wanneer is het ooft frisch?

Het vloeibare bier, de vloeibare olie, de vloeibare siroop, honig, enz.

Honig, siroop, water. Welke dezer dingen is het meeste vloeibaar? Welke het minste? Wanneer is het water koud, warm, bevroren of frisch? Maakt zinnen, waarin gij van het water drie kenmerken opnoemt. Welk scheidteeken gebruikt gij daar? Welk woordje zet gij tusschen de laatste eigenschappen? enz.

TWEEDE LES.

§ 1.

Kenteekenen van het hout.

Hier heb ik vele stukken hout. Noemt mij de kenteekenen, die gij daaraan ziet?

Het hout is hard, zacht, onbuigbaar, taai, buigzaam; rekbaar, glad, glanzig, nuttig, brandbaar, poreus, ligt, zwaar, (of gemakkelijk op het water drijvend of niet), nat, droog, jong, oud, wormstekig, wit, bruin, enz.

Welke boomen hebben hard, welke zacht, welke poreus, welke taai, welke wit hout? Hoe noemt men het hout des dens; des beuks. Beukenhout, dennenhout.

Gij zeidet: het hout is hard, noemt mij nog meer voorwerpen, die hard zijn.

Het ijzer is hard, het been is hard. — Het hout, het been, het ijzer. Hoeveel dingen? Welke eigenschappen hebben alle drie? Hier is een mes? Welke dezer drie dingen kan ik daarmede snijden? Welke niet? Welke kan ik slechts schaven? Welke dezer drie dingen is het hardste? Welk minder, en welk het minst? Kunt gij mij dit in eenen goeden volzin zeggen? O ja, het hout is hard, been is harder, het ijzer het hardste. Maakt nu eenen gelijken zin van de dingen: water, siroop, honig. De honig is vloeibaar, de siroop is vloeibaarder, het water is het vloeibaarste.

Zoo worden de drie trappen van vergelijking der bijvoegelijke naamwoorden gevormd.

§ 2.

Hoedanigheden van het leder.

Het leder is buigzaam, taai, dik, dun, hard, zacht, glad, ruw, glimmend, zwart, rood, bruin. Van welke dieren komt het? Hoe heet het dan?

Welke eigenschappen van het leder vindt men ook bij het hout?

Wie gebruikt het leder? Waartoe?

Als het niet buigzaam was, konde men het dan tot schoenen, paardentuig, enz. gebruiken? Waarom niet?

Kan ik uit bijvoeg. nw. ook zelfstandige nw. maken? Welke woordjes moet men er dan achter zetten?

De dikte van het leder, de zwartheid van het leder, de gladheid des leders, de buigzaamheid van het leder, de nuttigheid van het leder, enz.

Ziet gij wel, dat men uit bijvoegelijke naamwoorden zelfstandige naamwoorden kan maken. Kijkt eens, waardoor dit geschiedt.

a. Door het achtervoegen van *te*: dik, dikte.

b. Door het achtervoegen van *heid*: glad, gladheid.

Zie de volgende §.

§ 3.

Kenteekenen der aarde.

Zij kan zijn;

Droog, vochtig, nat, hard, zacht, gespleten, vruchtbaar, onvruchtbaar, stoffig, bebouwd, kaal, begroeid, beploegd, bezaaid, beplant, zandig, kalkachtig, kleiachtig, bevroren, bewoond, begoten.

Waar vindt gij in deze streek vruchtbare, onvruchtbare, zandachtige, kalkachtige, kleiachtige aarde, enz.? Voor aarde gebruikt men ook dikwijls het woord *grond*, bijv. drooge, natte grond, enz.

Het natte der aarde, de droogheid der aarde, het vette der aarde, enz.

§ 4.

Kenteekenen van eenige metalen.

Vooreerst neme men die, die aan allen gemeen zijn.

Ertsachtig (met vreemde bestanddeelen vermengd) gedegen of zuiver, zwaar, smeltbaar, glinsterend, digt, rekbaar, hard, ruw, bearbeid, enz.

Laten 'wij nu de verschillende metalen nagaan: bijv. het ijzer.

Zwaar, hard, zeer hard (staal), gloeiend, roestig, schitterend, smeedbaar, enz.

Goud: geel, schitterend, zeer zwaar, zeer rekbaar, zeer kostbaar, enz.

Volzinnen als: het tin is rekbaar, het koper is rekbaarder, het goud is het rekbaarste.

Eveneens: het ijzer is zwaar, het lood is zwaarder, het goud is het zwaarste. Het lood is nuttig, het koper is nuttiger, het ijzer is het nuttigste, enz. Hierop kunnen de kinderen de metalen vergelijken (d. i. de gelijkheid en verscheidenheid opzoeken) in betrekking tot kleur, zwaarte en hardheid. Noodig is het, dat de onderwijzer ten minste eenige metalen aan de kinderen toone.

§ 5.

Herhaling.

Noemt mij nu voorwerpen, die wit, hard, vloeibaar, zoet, enz. zijn.

Geeft acht! Ik zal u eene hoedanigheid op noemen, en terstond moet gij een voorwerp noemen, dat er op past. — Nu moet ieder mij twee voorwerpen noemen, waarvoor die hoedanigheid past. Schrijft mij de namen van vijf dingen op, die frisch, koud, rond, glad, enz. kunnen zijn.

DERDE LES.

Gedaanten van bijzonder in het oog vallende voorwerpen.

1. *De kogel*, kogelvormig. 2. *Het ei*, eivormig. 3. *De lens*, linsvormig. 4. *De kegel*, kegelvormig. 5. *Het hart*, hartvormig. 6. *De naald*, naaldvormig.

1. Kogelvormig zijn: papaverbollen, boonen, appels, de oogappel, het hoofd.
2. Eivormig zijn: vele vruchten, de pruim, bladen, enz.
3. Linsvormig zijn: Glazen en mikroskopen (vergrootglazen). koeken enz.
4. Kegelvormig zijn: het suikerbrood, de kerktoren, de raap, de snavel van vele vogels.
5. Hartvormig zijn: vele gebakjes en bladen van planten.
6. Naaldvormig zijn: de bladen van den den, de torenspits, enz.

VIERDE LES.

§ 1.

Eigenschappen en hoedanigheden van eenen Handswerksman.

Noemt mij handwerkslieden (1e. Ged. 4 les, § 1.).

Hoe kan een handwerksman zijn? rijk, arm, welgesteld, bekwaam, onbekwaam, lui, vlijtig, traag, spaarzaam, verkwistend, waarheidlievend, leugenachtig, onbeschoft, beleefd, verstandig, vrolijk, sterk.

De handwerksman is vlijtig. De handwerksman (de schrijnwerker) is bekwaam. Wie is bekwaam? Wie is vlijtig? De schrijnwerker. De handwerksman. Van wien zegt gij daar iets? Wat zegt gij van hem?

Wanneer ik van een voorwerp iets zeg (of bevestig of ontken), maak ik een' zin of *voorstel*.

Het voorwerp, waarvan ik iets zeg, heet *onderwerp*, en dat ik er van zeg of mede deel: *gezegde*.

Timmerman — ziek.

Verbindt het onderwerp en het gezegde tot een voorstel.

De timmerman is ziek.

Het woordje is (was) heet, wijl het de twee deelen verbindt of koppelt: *koppelwoord*.

Is het goed, wanneer een handwerksman de hoedanigheid »vlijtig» heeft, als hij vlijtig is? Waarom? Maar is het ook goed, als een handwerksman lui is? Waarom niet?

Er zijn alzo goede en slechte hoedanigheden. De goede moet men verkrijgen, de slechte vermijden of afleggen.

Zoekt onder de genoemde de goede en slechte hoedanigheden op.

De handwerksman is gegoed.

Welke handwerksman is slechts gegoed?

De vlijtige, bekwame, enz. Wij willen dit in eenen zin uitdrukken.

1. De vlijtige handwerksman is gegoed.

2. De bekwame handwerksman is gegoed.

3. De vlijtige en bekwame handwerksman is gegoed.

Hoe vele bijv. nw. zijn in het eerste voorstel? Waar staan zij? Het eene voor het zelfst. nw., het andere er achter. Waardoor wordt het laatste met het naamwoord verbonden? Door het koppelwoord. Wat is het laatste woord? het gezegde.

Ziet nu den derden zin eens. Hoe vele bijvoegelijke nw. komen hier in voor? Waardoor heb ik de beide anderen verbonden of aaneen gevoegd? door *en*. Ja, dit woordje heet daarom *voegwoord*.

Maakt nu gelijke zinnen, als:

De tevreden handwerksman is gezond.

De vlijtige handwerksman is gezond.

De tevreden en vlijtige handwerksman is gezond, enz.

De in deze oefening zoo ruim aangeboden stof heeft de onderwijzer in de volgende §§ nog nader te behandelen, waarom hier het een en ander slechts kortelijk is opgegeven.

§ 2.

Hoe kan een leerling zijn?

Een leerling kan zijn:

a. In de school:

Vlijtig, opmerkzaam, stil, zedig (tegen den onderwijzer), gehoorzaam, bescheiden, vriendelijk. (Tegen zijne medeleerlingen): vreedzaam, vriendelijk, hulpvaardig. Het tegendeel: lui, onachtzaam, twistziek, ongehoorzaam, enz.

b. Buiten de school:

Beleefd, stil (op de straat). Gehoorzaam, zindelijk, waarheidlievend, eigenzinnig, trotsch, enz. (in het ouderlijke huis).

Welke gevolgen zal het nu voor de leerlingen hebben als zij vlijtig, beleefd, waarheidlievend, enz. zijn? Of wanneer zij onachtzaam, eigenzinnig, onzindelijk, enz. zijn? De kinderen kunnen dit in korte volzinnen beantwoorden. De onderwijzer kan tot afwisseling en ter opwekking der leerlust hier een verhaaltje doen.

AANMERKING. *Korte vragen moeten de kinderen op die hoedanigheden brengen, die zij vergeten hebben bijv. : Hoe is het kind, wiens gezigt en handen altijd schoon zijn? Hoe is het kind, dat zijne ouders en onderwijzers, die het zoo veel goed doen, lief heeft? dankbaar! Hoe heet hij, die terstond doet, wat hem gezegd wordt?*

VIJFDE LES.

§ 1.

Hoedanigheden van den hond.

De hond kan zijn:

Klein, groot, leelijk, schoon, bijtachtig, trouw, gedwee, leerzaam, langharig, langbeenig, kortbeenig, geschoren, dol.

Rangschikt deze hoedanigheden! Noemt ze, die zijn ligchaam betreffen! die er geene betrekking op hebben! Maakt van de bijvoegelijke naamwoorden zelfstandige naamwoorden. De trouw, de gedweeheid, de leerzaamheid van den hond, enz.

Welke honden zijn gewoonlijk klein? De bolognesche hondjes, de spits, de mop. Welke zijn langharig? De poedel, de spits. Welke zijn langbeenig? de windhond, de jagthond. Welke worden meestal tot vermaak gehouden?

§ 2.

Hoedanigheden van de gans.

Zij is: gevederd, tweepoetig, langhalzig, gevleugeld, haar gang is waggelend, zij heeft zwempooten, zij is eetbaar.

Vergelijkt de duif met de gans; in welke opzichten komen zij overeen?

(zijn beiden gelijk?) Beiden zijn gevederd, tweepootig, gevleugeld en eetbaar. Ja, beiden heeten daarom ook vogels. De gans kan echter iets, dat de duif niet kan doen. Zij kan zwemmen, en is dus een zwempogel. Moet iedere gans langhalzig, gevederd, gevleugeld zijn, en zwempooten hebben? Waarom? Anders was het immers geene gans!

Hoedanigheden, die een voorwerp *moet* hebben, noemt men wezentlijke (eigenschappen). Moet echter iedere gans wit zijn? Neen. Kan zij wit zijn? Hoedanigheden, die een voorwerp wel kan hebben, maar niet moet hebben, zijn toevallige (hoedanigheden). Geeft mij van de tafel, het mes, de hond, enz., de toevallige hoedanigheden op!

§ 3.

Hoedanigheden van den karper.

De karper is een visch, waarom? Noemt er eenige hoedanigheden van: Hij is; Geschubt, glad, (koud, nat, eetbaar, welsmakend, met vinnen voorzien, is inlandsch, breed, enz.

De onderwijzer kan hier iederen anderen visch noemen, die den kinderen bekend is, bijv.: de forel, de snoek of de haring. In het laatste geval krijgt men nog de hoedanigheden: gerookt, gezouten, enz.

Welke dezer hoedanigheden zijn bij den visch wezentlijk, welke toevallig? Wat hebben de karper en de gans gelijk? Beiden kunnen zwemmen, zijn eetbaar, zijn inlandsch.

De onderwijzer kan deze lessen, over de eigenschappen der dieren handelende, nog vermeerderen, wanneer hij ook amphibiën, zoo als de vorsch laat zien, de hoedanigheden laat opnoemen, en met andere dieren laat vergelijken.

§ 4.

Hoedanigheden van den meikever.

De meikever heeft eene harde huid, is behaard (op de halsbladen en de borst), zwart (het lijf), witgevekt (aan de zijden van het achterlijf, gevleugeld (vier vleugels, die van boven hard en bruin, van onderen als een net zijn), zespootig, vraatzuchtig, schadelijk. Waarom is hij schadelijk? Waarom heet hij meikever? Waarvan leeft hij? Welke hoofddeelen van zijn ligchaam laten zich onderscheiden: kop, borst, achterlijf en geleden. Waaraan zitten de pooten? Wat ziet gij aan zijnen kop? voelhoorns (2), oogen, eetwerktuigen. Wat doen dikwijls ondeugende jongens met meikevers? Hoe noemt men zulke jongens?

ZESDE LES.**§ 1.****Hoedanigheden van den boom.**

Kinderen! geeft de deelen van eenen boom op.

1) stam, schors, 2) wortel, 3) takken en twijgen, 4) bladen, 5) bloesem, 6) vruchten.

1) de stam en de schors. Houtig, dik, hoog, slank, regt, scheef, krom, rond, mergachtig, (bij welke boomen?) getakt. — Wit, bruin, dik, glad, ruw, dun (bij welke boomen is het zoo?). Noemt nog meer voorwerpen, die hoog, rond, glad, enz. zijn.

2) de wortels. Dik, dun, met vele vaten, lang, kort, sterk, zwak, loodregt, paalwortels (loodregt), zijwortels.

1e. Ged. 6e les § 1. Ziet verder hierbij: 1e. Ged. 8e les § 7.

Noemt dingen, die hier in de school loodregt of scheef staan en hangen. Zet op het bord drie scheve en twee loodregte strepen.

3) twijgen en takken. Dik, dun, regt, krom, opwaartsstaande, neerhangend (den), met loof, kaal.

4) bladen. Groen, geel, rood, (wanneer?), puntig, stomp, getakt, met randen, vingersgewijze (kastanje), vedersgewijze (roos, acasia), niervormig, hartvormig, eivormig, naaldvormig, gesteeld, ongesteeld, geribt, verdord, frisch (onderscheid tusschenbeiden). De onderwijzer moet verscheidene bladen mede ter school brengen, en laat die den kinderen zien; dan kunnen de kinderen weder bladeren van verschillende gedaanten verzamelen.

5) bloesem. Wit, rood, geelachtig (linde), welriekend of stinkend, in kastjes, trossen, enz. In kastjes bij den notenboom, in trossen bij den kastanjeboom en den sering.

6) vruchten. Eetbaar, niet eetbaar, vleeschachtig, sappig, zoet, zuur, olieachtig, kernachtig, rond, eivormig, langwerpig, puntig, driehoekig (beukenoot).

Welke vruchten zijn rond, olieachtig, eivormig, zuur, zoet, enz.

§ 2.**Hoedanigheden van het graan.**

Het graan is:

Hoog, laag (welk?), hol, melig, groen, droog, geel, rijp, onrijp (wanneer?), bloeit in aren (tarwe), of in risten (haver), gedorscht, ongedorscht, zomer-winter-vrucht. Welke behooren daartoe?

Wie maalt het graan? Waar? Wat geschiedt daarmede? Door wien? (6e les 1e Gedeelte § 4). Het graan is eene grassoort. Waarom?

Hoedanigheden van eenen weg.

Hij kan zijn:

Lang, kort, smal, breed, beplant, beschaduwd. zindelijk, bestraat, smerig, begaanbaar, eenzaam, stoffig, steenachtig, glad, glibberig, steil, gelijk, opklimmend, aflopend, een holle weg, een landweg, een voetpad, een straatweg, een spoorweg. Welke woorden zijn de laatstgenoemde? Vergelijkt eenen band met den weg. Een band kan ook zijn: smal, lang, breed, kort, zindelijk, smerig.

Vergelijkt den berg met den weg: de berg kan ook zijn glad, opklimmend, afdalend, steenachtig.

Vergelijkt den vloer met den weg. De vloer kan ook zijn: Bestraat, gelijk, stoffig, zindelijk, smerig, lang, kort, smal, enz.

»De schaduwrijke weg!» Is er slechts een schaduwrijke weg? Wat zegt gij, wanneer gij er meerder meent? De schaduwrijke wegen. Dan zet men de woorden in het meervoud. Doet dit ook met »den hoogen berg».

ZEVENDE LES.

Hoedanigheden der dingen in de lucht, en aan den hemel.

Regen. Nat, droppelsgewijs, koud, warm, hevig, vruchtbaar, verfrisschend, nederslaand, plasregens, stofregens, zomerregen.

Sneeuw. Wit, verblindend, koud, gekristalliseerd, verwarmend, (wanneer?).

Wolken. Wit, graauw, hoog, laag, bewegelijk, donker. Donderwolken, regenwolken.

Sterren. Schitterend, vonkelend, ontelbaar, verlichtend.

Zon. Rond, groot, op- en onder-gaand, verlichtend, verwarmend, verblindend, verduisterd, verscholen. Morgenzon, middagzon, avondzon.

Wind. Hevig, loejend, verwoestend, zacht, storm, wervelwind, morgen-, avond-wind.

Regenboog. Gebogen, schoon, schitterend, zevenkleurig.

Bliksem. Vurig, schitterend, verblindend, treffend, snel, doodend, lucht-zuiverend.

Mist. Vochtig, vallend, optrekkend, herfstnevel.

ACHTSTE LES.

§ 1.

Hoedanigheden van menschen.

De mensch kan zijn of is:

Groot, klein, oud, jong, slank, dik, regt, mismaakt, blind, doof, stom, doofstom, gezond, ziek, sterfelijk.

Hoe noemt men zeer groote, zeer kleine menschen? reuzen, dwergen. Hebt gij reeds van eenen reus hooren vertellen? O ja, van Goliath. Welke namen heeft men voor oude, voor jonge menschen? grijsaards. — Kinderen, knapen, meisjes, jongelingen.

Hoe noemt men blinde, doove, stomme, mismaakte menschen met één woord? gebrekkige. Wat moet men met gebrekkige menschen nooit doen? met hen spotten. God straft dit! Vertelling.

Bekwaam, onbekwaam, vlijtig, lui, verstandig, dom, onbeschoft, beleefd, eerwaardig, geacht, veracht, eerlijk, diefachtig, arm, rijk, bevallig, dienstvaardig, ongedienstig, leergierig, leerzaam, twistziek, vreedzaam, enz.

Korte verklaring dezer hoedanigheden.

§ 2.

Hoedanigheden der leden van eene familie.

Wie behoort tot de familie?

De grootvader, de grootmoeder, de oom, de tante, de vader, de moeder, de broeders, de zusters, de kinderen.

Vader en moeder (de ouders) zijn tegen de kinderen: goed, vol liefde, streng, ernstig, voorzigtig, verstandiger, ouder, sterker, arbeidzaam.

De kinderen zijn tegen de ouders:

Gehoorzaam, dienstwillig, dankbaar, kleiner, zwakker, ongehoorzaam, ondankbaar.

Onder elkander: liefderijk, verdraagzaam, matig, onmatig, ligtzinnig.

Maakt zinnen, als:

De broeder is oud, de vader ouder, de grootvader het oudst. De broeder is bekwaam, de vader enz.

Stelt bijvoegelijke naamwoorden en naamwoorden zamen.

De goede vader, de liefdevolle moeder, de strenge vader, de ligtzinnige zuster.

Verder:

De vader is arbeidzaam. Is de vader arbeidzaam? De zuster is vrede-lievend. Is de zuster vredelievend?

Zulke zinnen, waarmede men vraagt, en waarop men dus een antwoord

verwacht, heeten vragen. Het teeken, dat men er achter zet, heet vraag-teeken.

De knaap is vlijtig. Als uw broeder lui is, en gij dit niet wilt hebben, hoe zoudt gij dan spreken? Broeder, gij moet niet lui zijn! Hoe moet hij dan zijn? Vlijtig. Dat kan men kort zeggen, als men zegt: Broeder, wees vlijtig! Zulk een zin heet een bevel. Achter het naamwoord komt eene comma, aan het einde des zins een uitroepingsteeken.

Als eene zuster ziek is, wat zoudt gij dan wenschen? Dat zij beter ware! Ziet, dat kan men ook uitdrukken door te zeggen: Ware mijne zuster toch beter.

Zulk een zin wordt ook door een uitroepingsteeken gesloten, en heet een wensch.

Wie kan mij eene vraag, een bevel, een' wensch opgêven? Ieder moet er een opschrijven, en het scheidteeken niet vergeten. Bijv.: Is het kind dankbaar? Ware toch dat kind dankbaar! Kind, wees dankbaar! — Schriftelijke en mondelinge oefening in de vorming van zulke zinnen.

§ 3.

Hoedanigheden van de tijd en het weder.

De tijd is: Kort, vlugtig, langdurig, aangenaam, treurig, kostbaar, niet terug te roepen.

Het weder is: Treurig, helder, vriendelijk, koud, warm, heet, ruw, nat, nevelig, aangenaam, gezond, ongezond, vruchtbaar, onvruchtbaar, bestendig, veranderlijk. Hoe is het weder in den zomer of in den winter? Wanneer zweet men, wanneer vriest het? Wanneer trekt gij bonten wanten aan. Hoe is het weder, als het regent?

Met zulke ligte vragen moet de onderwijzer de antwoorden uitlokken.

DERDE GEDEELTE.

TOESTANDEN (BEZIGHEDEN) DER DINGEN.

AANMERKING. Door dit gedeelte wordt het begrip van het wezen en de natuur der dingen in de ziel des kinds meer en meer ontwikkeld, en het gewigtigste woord onzer taal (het werkwoord) treedt in zijn doel te voorschijn, waardoor nu het voorstel, als uitdrukking der gedachten, veelzijdig verstaan en geoefend kan worden.

EERSTE LES.

Wat doet een kind (scholier)?

a. In de school: Lezen, schrijven, tellen, rekenen, zingen, spreken, opmerken, zitten, staan, bidden, opzeggen, teekenen, vragen, antwoorden, spellen, denken, gehoorzamen, eten, babbelen, schreeuwen, levenmaken, lagchen.

b. Buiten de school: Drinken, eten, spelen, slapen, opstaan, liggen, lezen, springen, huppelen, stikken, naaijen, spinnen, arbeiden, twisten, aankleeden, uitkleeden.

Als het past, doet de onderwijzer de vragen: wanneer en waarom?

Welke dezer bezigheden kunnen zoowel in, als buiten de school (te huis) plaats hebben?

Ik kan in de school en te huis lezen, leeren, bidden, zitten, enz.

Welke dezer bezigheden kunnen echter slechts te huis plaats hebben? Spelen, slapen, spinnen, enz. Wat moet geen goed kind doen? twisten, leven maken, enz.

Maakt eenvoudige zinnen, waarin gij zegt, wat een kind doet? Maakt deze zinnen, zoo dat zij vragen, bevelen worden. Op welke vraag antwoorden al die woorden, welke daar even genoemd zijn? Op de vraag: Wat doet het (het kind)? Zegt mij, wat ik nu doe. (De onderwijzer schrijft

op het bord. Gij schrijft. Hoe noemt gij dit? eene werkzaamheid. — Hoe noemt gij deze werkzaamheid? schrijven. Wat drukken al die woorden, die gij genoemd hebt, uit? eene werkzaamheid.

Wij zullen deze woorden, wijl zij het werken van een voorwerp uitdrukken, *werkwoorden* noemen.

De jongen is ziek. (Hoe is hij?) Het viooltje is eene bloem. (Wat is het?) Het kind schrijft. (Wat doet het?).

Door deze en gelijke zinnen kan de onderwijzer toonen, hoe men zinnen kan maken als men van een voorwerp zegt: 1. hoe het is, 2. wat het is en 3. wat het doet.

Maakt van ieder dezer soorten voorbeelden, waarin gij van de volgende voorwerpen iets zegt: de hond, de kelk, de karper, de tafel, de smid, het blad, enz. Bijv. de hond is trouw, — de hond is een dier, — de hond blaft.

TWEDE LES.

Wat doet een handwerksman?

Wij zullen hier de verschillende handwerkslieden opnoemen naar de stof, die zij bewerken.

Noemt mij handwerkslieden, die in hout arbeiden!

De schrijnwerker, de timmerman, de draaijer, de wagenmaker.

Zegt nu, wat deze doen.

Schaven, zagen, polijsten, verwen, smeren, hakken, lijmen, meten, houwen, kloppen, timmeren, stellen. — Draaijen, treden (de draaibank), slijpen, snijden, boren, spijkeren, arbeiden, enz.

Noemt handwerkslieden, die in metalen werken!

De smid, de slotenmaker, de koperslager, de goudsmid en de klokkenmaker.

Zegt, wat deze doen.

Zij kloppen, smeden, vijlen, smelten, gieten, mengen, polijsten, blazen.

Noemt handwerkslieden, die kleedingstukken vervaardigen.

De kleermaker, de schoenmaker, de hoeden- en mutsen-maker, de bontwerker.

Zegt, wat zij doen.

Meten, maatnemen, snijden, naaijen, steken, kloppen, persen, wasschen.

Gij spreekt met eenen schrijnwerker, en vraagt hem, wat hij doet. Wat zal hij antwoorden? Ik werk. Gij vraagt hem, wat hij gisteren deed? Ik heb gewerkt. — Gij vraagt hem, wat hij morgen doen zal? Ik zal werken. Noemt alle drie de antwoorden des schrijnwerkers. Ik werk, ik heb gewerkt, ik zal werken.

Even eens met lezen. Ik lees, ik heb gelezen, ik zal lezen. Insgelijks: Ik eet, ik heb gegeten, ik zal eten

Wanneer gij zegt: Ik eet, wat doet gij dan, terwijl gij spreekt? Ik eet. Als gij zegt: ik heb gegeten, wat hebt gij dan eer gedaan gegeten of gesproken? gegeten. Wat volgde daarop? het spreken. Gij zegt, ik zal eten. Zegt mij, wat er op het spreken volgen zal? eten. Wat gaat voor, welke werkzaamheid volgt. Hieruit kan ligt opgemaakt worden:

Dat het spreken en de werkzaamheid gelijktijdig zijn; de laatste geschiedt dan in den tegenwoordigen tijd. — Ik ga.

Het spreken volgt op de werkzaamheid.

De laatste geschiedt dan in den verleden tijd.

Ik ben gegaan.

Het spreken gaat de werkzaamheid voor. De laatste heeft dan plaats in den toekomenden tijd.

Ik zal gaan.

Zoo kunnen de werkwoorden uitdrukken in welken tijd iets geschiedt.

Er zijn drie tijden. De tegenwoordige tijd, de verledene tijd, de toekomende tijd. Heden, gisteren, morgen.

Tot vorming des verledenen tijds gebruikt men *hebben* en *zijn* (ik ben gegaan, ik heb gewerkt); tot vorming des toekomenden tijds *zullen* (ik zal gaan, ik zal werken).

DERDE LES.

Wat doet de boer?

Hij kan:

Arbeiden. Bijv. ploegen, zaaijen, maaijen; eggen, wieden, varen, rijden, laden, lossen, inspannen, uitspannen, voederen, schoonmaken (stallen), bemesten, rossen, dorschen, slaan, binden (de aren), houwen en vellen.

Behalve de vragen: hoe? wanneer? waar? waarmede? komt hier nog de volgende oefening bij:

De boer maakt schoon. Wat is in dezen zin het onderwerp, wat het gezegde? Wat drukt het laatste uit? eene werkzaamheid. — Wat kan de boer schoonmaken? de boer kan den akker, het vee, den stal, den jas schoonmaken.

Welke voorwerpen bepalen dan deze werkzaamheid van schoonmaken? de akker, het vee, de stal, enz. Wat is dan het doel van de werkzaamheid? den akker, het vee, enz. Hoe worden deze voorwerpen daardoor? schoongemaakt. De zaak, die de werkzaamheid leidt, die tot doel der werking verstrekt, noemt men *het voorwerp*.

Maakt nu zinnen met het onderwerp de boer en de genoemde werkzaamheden, en zet er bovendien dingen bij, die tot voorwerp diënen, bijv. de boer zaait koren, tarwe, gerst en haver. De boer laadt hooi, mist, korenschoven

Zet, als het te pas komt de tijdsbepaling er bij, op de vraag wanneer? bijv. de boer zaait in den herfst koren. De boer voedert des morgens het vee, enz.

Zet bepalingen, op de vraag: hoe?

Bijv. de boer ploegt den akker diep. De boer slaat het paard hard.

Zet plaatsbepalingen op de vraag waar?

Bijv. de boer rost zijn paard in den stal. De boer werkt op het veld.

Ziet den volgenden zin.

De schrijnwerker vervaardigt des morgens in zijne werkplaats met genoegene eene tafel. Waar vervaardigt hij? Hoe? Wat? Wie? Wat is het voorwerp? de plaats- en tijds-bepaling? Wat de werkzaamheid of het gezegde? Schriftelijke oefeningen.

VIERDE LES.

Wat doet de moeder?

De moeder kan:

Koken, braden, warmmaken, wasschen, bakken, aankleeden, uitkleeden; borduren, naaijen, spinnen, strijken, mangelen, schoonmaken, bekijken, prijzen, roepen, bevelen geven, (brood, bier, spijs), schenken, dragen, wachten, verzorgen, inslapen, wekken, kammen.

Hoe borduurt, naait, breidt de moeder? Waar? Wanneer? Wat braadt, kookt, strijkt zij? Wie kamt, reinigt en verzorgt zij?

Maakt dan zinnen. met een voorwerp, dat zooals gij zegt, de vragen wie en wat? beantwoordt.

De moeder kookt koffij, soep, vleesch.

De moeder strijkt het schort, het kleed, den mantel.

De moeder naait het hemd, het vest, het jak.

Wie of wat wordt gekookt, gestreken, genaaid?

De koffij, het schort, het hemd.

De koffij is in den eersten zin het voorwerp.

Hoe heet dat voorwerp hier? de koffij.

Welke werkzaamheden der moeder kunt gij zien? wasschen, bakken, koken, enz.

Welke kunt gij door het gehoor waarnemen? berispen, prijzen, roepen, bevelen.

Welke door den reuk? koken, braden, bakken.

Welke door het gevoel? warmmaken, wasschen, aankleeden, uitkleeden, enz.

VIJFDE LES.

Wat doet de onderwijzer?

Onderwijzen, spreken, zingen, bidden, wijzen, schrijven, lezen, rekenen, verbeteren, vragen, opgeven, dreigen, vermanen, straffen, liniëren, voorschrijven, voorlezen, pennenvermaken, verlagen, verhoogen, oproepen, prijzen, berispen, spellen, enz.

Welke werkzaamheden des onderwijzers neemt gij met het gehoor, welke met het gezigt waar?

Kan ik *alleen* schrijven? neen. Wij kunnen het ook. De onderwijzer schrijft iets op het bord. Willem, wat zult gij zeggen, als gij doet, wat ik deed? — *ik* schrijf. — Wat zult gij tot eenen anderen zeggen, als hij het doet? *gij* schrijft. — Wat zult gij tot hem zeggen, als gij zeggen wilt, dat uw vader of uwe moeder, die nu niet hier zijn, schrijven? *Hij* schrijft, *zij* schrijft.

Als gij zegt: Ik schrijf, wien meent gij daardoor? Mijzelven, den sprekenden.

Als gij zegt; gij schrijft, wien meent gij dan? eenen anderen. Tot wien spreekt gij toen? Tot den anderen. Hij is dus de aangesprokene persoon. Als gij zegt: hij (zij) schrijft, meent gij daarmede hem, tot wien gij spreekt (den aangesproken)? Neen. — Wie dan? Hem, van wien ik spreek.

Hier volgt dus uit? *Ik* wijst den sprekenden, *gij* den aangesproken, en *hij*, *zij* en *het* de persoon aan, waarvan gesproken wordt.

Even gemakkelijk volgt door weinige vragen en het vormen van zinnen, dat door *wij* alle sprekende worden aangewezen, door *gij* alle aangesproken en door *zij*, alle personen, waarvan gesproken wordt.

ZESDE LES.

Wat kan het paard doen?

Trekken, dragen, hinneken, loopen, draven, galopperen, slaan, gehoorzamen, vreten, zuipen, oud worden, vallen, steigeren, op den hol gaan, zich los rukken, schuimbekken; zweeten, de ooren spitsen, enz.

Wat trekt het paard? het paard trekt den wagen, den ploeg, de eg, den rol, de slede en de kar. Wien (wat) draagt het paard? den ruiter, den zak, het zadel, het dek.

Wat vreet een paard? Het vreet haver, haksel, hooi en ook brood. Wanneer slaat het paard? Als het schuw is, geplaagd wordt, als men het aan den staart trekt of slaat.

Voor wien is het paard onontbeerlijk? Voor den boer, den ruiter, den voerman. Wat is het voor een dier? Het is een nuttig, een tam, een huisdier. Wat gebruikt men er van? Het vel, de haren. Waartoe? Het

vel tot leder (paardenleder), de haren aan den strijkstok eener viool en voor matrassen. Welke haren gebruikt men daartoe? Die van den staart en der manen.

ZEVENDE LES.

Wat doet de hond? Wat doet het varken?

Blaffen, huilen, kruipen, zich neerleggen, opstaan, springen, loopen, ver-haren, lekken, gehoorzamen, waken, bewaken, vangen, dansen, bijten, vleijen, apporteren (terugbrengen), enz.

Knorren, woelen, zich rondwentelen, zich mesten, enz.

Wanneer zegt men, dat het varken zich mest? als het vet wordt. Zegt dit in eenen volledigen zin. Welke dieren kan de hond vangen? wie vangt nog meer muizen? Wanneer huilt, wanneer blaft de hond? Hoe is de hond, als hij waakt, gehoorzaam, bijt, iets leert (dansen), lekt, snoept? waakzaam, gehoorzaam, bijtachtig, leerzaam, dorstig, snoepachtig.

Gij hebt reeds vroeger zinnen opgegeven, die een bevel inhouden! (Tweede Ged. 8 les § 2). Beveelt nu ook den hond iets!

Hond, waak! hond, bijt! hond, snoep niet! enz. Wat is het werkwoord? waken, bijten, snoepen. — De vorm van het werkwoord, waarmee men iets beveelt, heet de bevelende vorm.

Maar, indien er nu vele honden waren, hoe zoudt gij dan bevelen? — honden, waakt, bijt! Welke letter voegt gij er bij? Eene *t*.

Vormt zinnen, waarin het werkwoord in den bevelenden vorm staat, in het enkelvoud en meervoud.

Schriftelijke oefeningen.

ACHTSTE LES.

Wat doet de boom? Hij kan:

Groeijen, bloeijen, bladeren krijgen, bladeren verliezen, dragen, verwelken, verdorren, schaduw geven, zich buigen, breken, nut-, schade- doen, vast-wortelen, enz.

Hoe kan hij groeijen?

Spoedig, langzaam, regt, scheef, krom, slank, dik.

Wanneer bloeit hij? Wat komt uit den bloesem voort?

Wat draagt hij? Bladeren, bloesem, vruchten. Noemt de vruchten van

eenige boomen. Waarom verwelkt, verdort een boom? Waardoor zijn boomen nuttig? Door hun loof, hout en vruchten. Waar en hoe kan een boom schadelijk zijn? In den tuin, op het veld, wanneer hij te veel schaduw geeft, andere planten haar voedsel onttrekt, wanneer hij voor huizen aan de kamers het licht ontnemt. Hoe noemt men een' boom, die vele vruchten draagt? Wat is het tegendeel van vruchtbaar? Wat kan ook vruchtbaar zijn? de akker, de tuin. Wanneer?

Noemt nog boomen! De populier, de wilg, de beuk, de den, de berk, de kersenboom, enz. Waar groeijen zij?

NEGENSE LES.

Wat doet de koopman?

Koopen, verkoopen, pakken, inpakken, uitpakken, handelen, aanspreken, vullen, bijeen leggen, uitbreiden, voorleggen, bieden, aanprijzen, poetsen, betalen, uitgeven, wisselen, wagen, meten, breken, schrijven, inschrijven, rekenen, enz.

Wat verkoopt de koopman? Hoe noemt men hem dan? Hoe kan hij verkoopen? Goedkoop, billijk, duur. Waarom prijst hij zijne waren? Waarmede weegt of meet hij die? Hoe kan en moet hij dit doen? Welke waren weegt, welke meet hij? Wat schrijft hij? Rekeningen, kwitanties, brieven. Waar? — Hoe kan hij schrijven? Snel, langzaam, duidelijk, schoon, enz. De koopman scheurt, zet er een voorwerp bij! De koopman scheurt laken, katoen.

Let op, hoe ik dezen zin nu schrijf: »het katoen wordt door den koopman gescheurd!» Wat is nu het voorwerp geworden?

Onderwerp. Wat wordt gescheurd; wie scheurt er; wie ondergaat het? *Lijdende vorm.*

Zet de volgende zinnen in den lijdenden vorm: De koopman weegt suiker, de koopman verkoopt, suiker, enz. — Maakt nu zinnen in den lijdenden vorm, en kiest daartoe den boer en zijne werkzaamheden. Plaatst echter eerst de zinnen met het werkwoord in den bedrijvenden vorm voor aan! bijv. de boer ploegt het veld. — Het veld wordt door den boer geplougd.

Schriftelijke oefeningen.

TIENDE LES.

Wat kan het water?

Vlieten, ruischen, bruischen, spatten, wassen, verdroogen, overstroomen,

verfrisschen, koud worden, bevrozen, kookken, springen (springbronnen), schoonmaken, smerig worden, dragen, bespoelen; oplossen, neerstorten, zacht maken, enz.

Hoe kan het water vlieten? langzaam, snel, stil, rustig, enz. Wanneer loopt, kookt, befrist en zwelt het water?

Wanneer draagt het, lost het op, en maakt het zacht? Wat drijft het water? Wie drijft nog meer molens? De wind, het paard, de mensch (handmolen).

Het water verdampt. — Waar gaan de dampen heen (nevel, mist)? wat vormt zij? wolken. Wat ontstaat er uit? regen. — bronnen.

Deze en gelijke oefeningen, vormt de onderwijzer, zoo als zij zich aanbieden, tot het onderwerp uitgeput is; echter doet hij steeds veel en samenhangend spreken.

Men kan er zoo veel op laten schrijven, als de tijd en de bekwaamheid van de leerlingen veroorloven. Zegt iets van het water! Het water ruischt. Hoe ruischt het water? hevig, geweldig. — Hoe is alzoö het ruischen? hevig, geweldig. — Spreekt volledig.

Het ruischen des waters is geweldig. Waarvan hebt gij iets gezegd? van het ruischen. — Van eene werkzaamheid. Ook eene werkzaamheid kan het onderwerp bepalen. Het water ruischt. Het ruischende water. Het water is bevroren. Het bevroren water. Het vlietende water. Het stortende water.

Duidelijke uitspraak en schrijven zonder fouten.

ELFDE LES.

Wat doen de dingen in de lucht, en aan den hemel?

1) De zon schijnt, schittert, verblindt, schuilt, gaat op, gaat onder. (Op-gang, ondergang. Oosten, westen.)

Hoe kunnen wij de zon noemen, als zij schijnt, schittert, verblindt? Eene schitterende, schijnende, verblindende zon.

2) de regen ruischt, valt, maakt nat, maakt vruchtbaar, verkwikt, overstroomt, enz. Ruischende, vallende, enz. Regen.

3) de wind loeit, waait, fluit, zuivert, verhindert (in het gaan), breekt, verwoest, enz.

4) de nevel rijst, valt, maakt nat, maakt vochtig, verdonkert, enz. Even zoo de maan, de regenboog, de sneeuw, enz.

Zie de 7de Les der 2e Afdeel.

VIERDE GEDEELTE.

HET WEZEN DER DINGEN, EN HUNNE BETREKKING OP ELKANDER EN OP DE MENSCHEN.

A. EENVOUDIGE OORDEELEN OVER VERSCHILLENDE VOORWERPEN (KLEINE BESCHRIJVINGEN).

EERSTE LES.

Over de dingen in de school.

(De onderwijzer moet hierbij in het oog houden, dat de leerling moet vereenigen, wat het vroeger in het bijzonder geleerd heeft. Men moet nu niet het eenvoudige beschouwen, maar het eenvoudige met het eenvoudige, de deelen met het geheel verbinden en met elkander in betrekking brengen. Doch volkomenheid en uitputting van het voorwerp is het doel niet. De leerling spreekt hier, en de onderwijzer vergenoege er zich mede, anderen te vragen, of zij nog meer weten, laat zulks zeggen, en gaat hierop tot een ander voorwerp over. Geledende vragen moesten hier dikwijls zijn: Wat is het? (soortbegrip). Wat zijn de deelen? Waarvan is het gemaakt? (stof). Door wien wordt het gemaakt? Waarin bestaat het nut?)

1) De tafel is een noodzakelijk huisraad. Zij bestaat uit het plat, de laden, de pooten. De tafel wordt meest van hout gemaakt. De schrijnwerker maakt haar. Men eet en schrijft daarop.

Het gezegde wordt door vele kinderen herhaald, en bij iedere nieuwe herhaling moet de onderwijzer er op letten, dat het geheel meer vloeibaarheid en ronding verkrijgt.

Al te korte zinnen moeten verbonden worden door gepaste voegwoorden, wier juist gebruik de onderwijzer aan de verbonden zinnen toont. Alzo de beide laatste van het bovengestelde voorbeeld. Hier moet het voegwoord *opdat* staan: *opdat* men daaraan ete en schrijve; de onderwijzer heeft daarbij de beste gelegenheid om op te merken, dat zij gewend worden, om het doel der handeling met de handeling zelve te verbinden. *Opdat* leert het volgende kennen als oorzaak, grond of doel.

2) Het raam is in den muur. Het is in acht deelen verdeeld, waarin glazen zijn. Zij zijn vierhoekig, van glas en doorschijnend. De ramen zijn van hout, de houten van ijzer. Het dient om licht in de school te doen komen, en te gelijk versche lucht in te laten.

3) De muren. In deze school zijn vier muren. Zij zijn wit, en staan loodrecht. Zij maken vier hoeken. In den eenen muur zijn vier ramen, in den anderen is de deur. Aan den muur voor mij hangen leestafels en kaarten, achter mij staat eene kagchel.

4) De kagchel. Men maakt de kagchel heet, opdat het in de school warm worde. Zij is van ijzer, is zwaar, en staat op vier pooten.

In de kagchel vindt men vuur, kolen, hout en asch. In den zomer gebruikt men de kagchel niet.

5) Het boek. Het boek heeft eenen band, rug en snede. De rug van mijn boek is van leder, de snede mijns boeks is rood. Er zijn 200 zijden in, op welke vele letters, woorden en zinnen staan. Ik moet daaruit leeren lezen. De boekbinder heeft het ingebonden.

6) De lei bestaat uit eene steenen plaat, in eene houten lijst gevat.

Den lesteen haalt men uit de aarde, splijt hem, en snijdt hem in vierkante stukken. De lijst wordt door eenen handwerksman gemaakt. Ik gebruik de lei om met eene grift van dezelfde steensoort daarop te schrijven.

Op deze wijze laat men de kinderen nog over eenige andere dingen onder hun bereik spreken. Zij moeten zamenhangend, duidelijk en zuiver, dikwijls ook zamen spreken. In het laatste geval moet de onderwijzer of een bekwamer leerling voorspreken.

Schriftelijke oefeningen.

TWEEDE LES.

Over de dingen aan het huis.

Noemt dingen, die aan het huis zijn.

De deur, het dak, de schoorsteen, de winkel, het uithangbord, de muur, enz. Ieder uwer moet iets van deze dingen zeggen. Wij zullen met de deur beginnen.

1) De deur is grootendeels van hout gemaakt. Zij bestaat uit de houten

deur, de bouten en het slot. De bouten en het slot zijn van ijzer. De timmerman en de smid maken de deur. Men sluit die des nachts, opdat geen dief in het huis zoude komen.

2) Het dak is op het huis. Het bestaat uit houten sparren, waarop pannen liggen. Zij worden van klei gebakken, De daken worden door den timmerman gemaakt, en door den metselaar met pannen gedekt. De pannen worden door den pannebakker gebakken. Het dak beschut het huis voor regen. De regen loopt van het dak af.

3) De schoorsteen is het hoogste van het huis. Hij is van steen, heeft vier hoeken, en dient tot uitweg voor den rook der kagchels en der haarden des huizes.

De metselaar maakt hem, de schoorsteenveger maakt hem schoon.

DERDE LES.

Over verschillende soorten van gebouwen.

1) De kerk is een gebouw. Zij bestaat uit het schip der kerk, het koor en den toren. De timmerman, de metselaar en vele handwerkslieden hebben daaraan gewerkt. Zij is voornamelijk van hout en steen gemaakt. De gemeente verzamelt er zich in ter godsdienstoefening. Dit geschiedt bijzonder op zon- en feestdagen.

2) Het woonhuis is ook een gebouw, dat uit verschillende vertrekken, de fondamente (kelders) en het dak bestaat.

Het heeft eene voor- en achter-zijde.

De timmerman, metselaar, schrijnwerker en loodgieter hebben het woonhuis gebouwd. Er wonen menschen in, die er het huisraad in gebragt hebben. Vergelijkingen van het woonhuis met de kerk.

3) De schuur is een gebouw, dat uit den vloer, de balken, de muren en het dak bestaat. Zij dient tot het bewaren van het graan, dat op den vloer gedorscht wordt.

4) De stal is een gering, door den timmerman vervaardigd gebouw, waarin het vee staat ter bescherming voor het weder. Er zijn verschillende soorten van stallen, als koe-, paarden- en schaaп-stallen. Zij staan naast of achter de woonhuizen.

5) Onderscheid dezer voorwerpen:

De stal is laag, de kerk is hoog; de stal is van hout, de kerk van steen. In den stal woont vee, in het woonhuis wonen menschen. In het woonhuis zijn vele door muren afgedeelde ruimten, in de kerk is slechts een groot ruim. In de kerk zijn altaren, een orgel enz.; in het woonhuis

niet. In het laatste wonen menschen; in de kerk verzamelen zij zich slechts op zekere tijden. In de schuur woont niemand, zij is grooter dan een stal, en heeft meestal slechts eene groote ruimte.

VIERDE LES.

Over dingen in den tuin.

1) Het bed is een deel van den tuin. Het is langwerpig vierkant; er groeijen wortelen op het bed. Er groeijen boonen op. Er groeijen erwten op. De tuinman wiedt het onkruid uit. Er ligt een pad om.

Het is dikwijls met bloemen of gras omzet.

Er zijn verschillende soorten van bedden.

De bedden, die slechts met bloemen beplant zijn, noemt men bloembedden. Groentebedden zijn die, waarop men groenten teelt.

2) De appelboom is een ooftboom. Hij geeft ons appelen. De appelboom is ook eene plant. Hij bloeit wit en rood. Hij heeft wortels, eenen stam en takken.

Aan de takken zitten twijgen, aan deze bladeren, bloesem en vruchten.

Het hout van den appelboom brandt.

De timmerman kan het hout van den appelboom gebruiken.

3) De haag is om den tuin geplant. Zij is groen. Zij bestaat uit vele struiken. Die struiken hebben dikwijls doornen. De haag beschermt den tuin voor dieven. Er is eene deur in. Zij wordt dikwijls gesnoeid. Even zoo handelt men met den weg, het loof, de bloemen, enz.

Waar het mogelijk is, laat men altijd alles onder soorten brengen en rangschikken.

VIJFDE LES.

Over eenige gereedschappen.

Noemt mij gereedschappen van verschillende handwerkslieden, als van den timmerman, kleermaker, smid, schrijnwerker, enz.

De schaaf, de naald, de hamer, de zaag, de bijl, enz.

Vertelt nu iets van de schaaf.

1) De schaaf is een gereedschap des timmermans. Het bestaat uit hout en ijzer; is breed en scherp als een mes, en wordt vast in het hout gezet. De timmerman schaaft met de schaaf het hout glad.

2) De naald is een gereedschap van den kleermaker, zij is van staal gemaakt, en glinstert. Den man, die naalden maakt, noemt men naaldenmaker.

De naald heeft eene punt en een oog. Door het oog haalt men den draad. Met de naald naait men.

3) De hamer is een gereedschap van den smid, schrijnwerker, timmerman, draaijer enz. Het bestaat uit een stuk ijzer, met een gat er in, en eenen steel. De steel is van hout. Men gebruikt hem tot het inslaan van spijkers, pennen, enz. Vele hamers zijn zwaar, andere daarentegen ligt.

4) De zaag is een gereedschap van schrijnwerkers en timmerlieden. Zij bestaat uit het blad en de handvatsels. Het blad is lang, breed (hoe breed?) en getand. Er zijn twee handvatsels aan, waarmede men haar kan vast houden. Boven aan bevindt zich een touwen of haren snoer met een houtje er door, waarmede men het blad vaster kan spannen. Men draait het houtje rond, waardoor het snoer verkort. *Vergelijking:*

Aan alle vier de werktuigen is ijzer. De naald is geheel van ijzer. De naald en de hamer zijn met een gat. De naald is puntig; de schaaf en zaag zijn scherp; de hamer is zwaar.

ZESDE LES.

Over eenige vogels.

1) De spreeuw is een rood bruine vogel, met kegelvormigen snavel. Zij bouwt haar nest in de gaten van muren en onder de daken van huizen. Zij kan niet zingen, maar tjilpen. Zij vreet gaarne kersen, graansoorten en insekten. De spreeuw is klein, maar listig.

2) Het hoen behoort tot de huisvogels; het houdt zijn verblijf in het hoenderhok. Het heeft korte pooten, met drie voorteenen en een' achterteen. Het hoen heeft aan den wortel van den snavel eene vleeschachtige huid. Het legt eijeren, en wij eten ook zijn vleesch. Het hoen kakelt.

3) De gans kan zwemmen, want zij heeft tusschen de teenen een zwemvlies. De gans is een zwemvogel. Hare pooten staan aan het achterlijf, en zijn kort. De gans heeft een' langen hals en een' gladden geelen snavel.

Wij gebruiken het vleesch en de vederen, en behandelen haar dus als huisdier. Bij het gaan waggelt de gans. Zij snatert.

Vergelijkt nu deze dieren. De gans en het hoen zijn nuttig, de spreeuw schadelijk. De gans kan zwemmen, de anderen niet, doch des te beter vliegen. Behalve de spreeuw zijn zij huisvogels. De gans snatert, het hoen kakelt, de spreeuw tjilpt.

ZEVENDE LES.

Eenige oordeelen over verschillende boomen.

(Zie 2e Ged. Zesde les § 1.)

1) De kersenboom heeft witten bloesem. Hij draagt eetbare vruchten, die kersen heeten. Deze zijn rond en donker of licht rood. Zij smaken zuur of zoet. De kers heeft van binnen eenen steen, en zit aan eenen dunnen steel. De kersenboom heeft een' gladden bast.

2) De den is een hooge schoone boom. Hij heeft in plaats van bladeren naalden, en blijft het geheele jaar door groen. Zijn geschubde bast is dikwijls kleverig, wijl er harst uitloopt. Het dennenhout brandt goed, en wordt door den timmerman gebruikt. De zaden van dezen boom zijn in appelen, die hobbelig zijn.

3) De eik is een groote, sterke boom. Hij heeft vele kromme takken. Zijn bast is dik. Het eikenblad is getand. De bloesem is in kastjes (zoo als bij de hazelnoten). Het eikenhout is hard en zwaar. Men gebruikt het tot het bouwen van huizen.

Vergelijking. De eik en de den geven hout om te bouwen, de kersenboom niet. Daarvoor schenkt deze eetbare vruchten. De eik en de den zijn boschboomen, de kersenboom is een ooftboom, en heeft van de drie den schoonsten bloesem. De den is een naaldboom, en blijft in den winter groen, de andere zijn loofboomen, en verliezen in den herfst hunne bladeren.

ACHTSTE LES.

Eenige oordeelen over verschillende metalen.

1) Het lood is zwaar, buigzaam en gemakkelijk te smelten. Men maakt er geweerkogels van. Het laat zich hameren of uitslaan.

2) Het ijzer is hard, en smelt moeilijk. De smid maakt het gloeiend, en smeedt het dan. Hij maakt er hoefijzers, kettingen, spaden, bijlen, enz. van. Sterk gehard ijzer heet staal. IJzer wordt ligt roestig.

3) Het koper is rood. Het is zeer buigzaam, en wordt door den koper-slager tot ketels, kannen, enz. gemaakt.

Kopergroen is vergiftig.

4) Het messing is schoon geel. Het ontstaat als zink en koper onder elkan-der gesmolten worden. (Twee deelen koper en een deel zink geven messing). Men gebruikt het tot klokken, vijzels, enz.

5) Het zilver is schitterend wit. Het is harder dan lood, zachter dan ijzer. Men vermengt het met koper, en maakt er horologiekasten, lepels, ringen, enz., van. Van zilver maakt men zilvergeld. Wat is zilvergeld? Wat is kopergeld?

Vergelijking dezer metalen.

NEGENDE LES.

Eenige oordeelen over eenige kleedingstukken.

1) De rok is een kleedingstuk. Hij wordt door den klèermaker van laken gemaakt, en bestaat uit den kraag, de beide borststukken, de rugstukken, en de panden. Hij geeft warmte. Hij heeft van voren twee rijen knopen. Er zijn in den rok zakken. Hoeveel? Waar? Waarom? De rok kan nieuw, oud, geheel, verscheurd, schoon of smerig zijn.

2) Het hemd is een kleedingstuk. Het wordt van linnen gemaakt. Men trekt het over het bloote lijf. Het hemd moet dikwijls verwisseld en gewasschen worden. Wie maakt het? Waarvan?

3) De laarzen zijn kleedingstukken voor de voeten. Men maakt ze van leder. De schoenmaker maakt ze. Twee laarzen noemt men een paar. De laarzen bestaan uit de zolen, het bovenleer, de kap, de hak, en de schaften. Vergelijking dezer kleedingstukken naar stof, doel, duur, vervaardiging, enz.

TIENDE LES.

Het mes en zijne deelen.

Dit (een bepaald aangewezen mes) is een gereedschap om te snijden. Het dient om pennen te vermaken, en heet daarom pennemes. Het pennemes heeft een lemmer. Het lemmer is puntig en scherp.

Het pennemes heeft een' steel. Deze is van hoorn. Hij kan ook van hout zijn.

Het pennemes heeft een' slijter. Deze is van ijzer of been, en' rond. Hij is niet lang (is kort). Hij is nauwelijks een duim lang.

ELFDE LES.

Eenige oordeelen over het kind.

Kinderen zijn nog klein. Kinderen weten nog niet veel. Kinderen gaan ter schole. In de school worden zij door den onderwijzer geleerd. In de school leeren de kinderen God en hunnen pligt kennen. In de schoolleeren de kinderen ook lezen, schrijven en rekenen. In de school moeten de kinderen opmerkzaam zijn. Onopmerkzame kinderen leeren niets, en worden gestraft.

Goede kinderen zijn gehoorzaam en vlijtig. Ik wil altijd een goed kind zijn.

Een goed kind houdt gezigt en kleederen schoon; het is zindelijk. Een kind, dat ter schole gaat, heet scholier. Een kind, dat zijne ouders heeft verloren, heet een wees.

TWAALFDE LES.

Eenige oordeelen over verschillende natuurverschijnselen.

1) De sneeuw is zuiver wit. Zij is verblindend. Zij ontstaat, wanneer dampen in de lucht bevriezen. Wordt zij warm, dan smelt zij. Men rijdt over de sneeuw in sleden, en maakt er sneeuwballen en sneeuwpoppen van. Kan men geene sneeuw op de kagchel droogen en voor zout verkoopen? Waarom niet?

2) De regen ontstaat, als dampen zich in droppels vereenigen en neder-vallen. Als het regent wordt de aarde nat. Als het gedurende langen tijd niet geregend heeft, verwelken de planten. De regen verkwikt die weder. De regen kan een stofregen, stortregen, zachte regen, zomerregen zijn. Hij kan de rivieren doen zwellen.

3) Bij het onweder rolt de donder, en de hemel is bewolkt. De bliksem schiet door donkere wolken. De bliksem kan schade doen (inslaan). De donder volgt op den bliksem, en is niet schadelijk. Dikwijls regent het ook bij onweders.

4) De wolken zijn dampen, die in de lucht zweven. Zij zijn dikwijls graauw, zwart, zilverwit, rood, klein of groot. Zij bewegen zich dikwijls in de lucht. Bij somber weder zijn vele wolken aan den hemel, bij helder, schoon weder geene. Eene bewolkte (wanneer noemt men het zoo?) lucht verkondigt regen.

Vergelijking. No. 1, 2, 4 zijn vochtige luchtverschijnselen. No. 1 zien wij des winters. No. 3 meestal in den zomer. No. 1 doet den kinderen veel genoeg. No. 3 veroorzaakt hun schrik. No. 2 en 3 kunnen schade aanrigten.

5) *De zon.* Zij vertoont zich aan den hemel. Zij is eene ronde schitterende schijf. Hare stralen verlichten en verwarmen de aarde. Men ziet in de zon ook eenige donkere vlekken.

Des morgens gaat zij voor ons op; des avonds verdwijnt zij, gaat zij onder. Des middags staat zij het hoogst. Morgen- middag- en avond-zon.

6) *De maan.* Zij vertoont zich des nachts aan den hemel, dikwijls ook des daags. Zij verlicht den nacht. Als zij eene schitterende ronde schijf schijnt, heet zij volle maan. Als zij sikkelvormig is, noemt men haar kwartier (eerste, laatste). Op den tijd, als er geen maneschijn is, noemt men haar nieuwe maan. De maan verlicht, maar zij verwarmt niet.

Vergelijking tusschen zon en maan.

DE TIENDE LES.

Oordeelen over verschillende menschen.

1) De bedelaar is arm, is meest slecht gekleed, hij is dikwijls gebrekkig.

Dan kan hij niet werken. Medelijdende menschen geven den bedelaar eene aalmoes.

2) De schrijnwerker is een handwerksman. Hij vervaardigt tafels, stoelen, banken en velerlei huisraad.

De schrijnwerker moet vlijtig zijn. De schrijnwerker heeft eene werkplaats.

3) De boer woont in een dorp. Hij bebouwt het land. De boer heeft paarden, koeijen en schapen. Hij drijft veehandel. De boer drijft akkerbouw. Hij gebruikt daartoe den ploeg, de eg, den wagen, enz.

4) De predikant gaat in de kerk. Hij verrigt de godsdienst, preekt, doopt, enz. Hij bezoekt de zieken en troost de ongelukkigen. Hij woont in de pastorie.

5) De onderwijzer is in de school. De onderwijzer onderrigt de kinderen in het lezen, schrijven, rekenen, enz. De onderwijzer bemint vlijtige en gehoorzame kinderen. Luije en ongehoorzame kinderen worden door hem gestraft.

6) De apotheker woont in de stad. Hij heeft eenen winkel, waarin vele flesschen zijn. In deze zijn geneesmiddelen voor zieken. De dokter (geneesheer) schrijft de geneesmiddelen voor, en de apotheker bereidt die. Medicijnen.

VEERTIENDE LES.

Eenige voorstellen over eenige leden der familie.

1) De vader is meestal de oudste in huis op de grootouders na. Hij bebouwt zijne akkers, of werkt om geld te verdienen.

Voor het geld koopt hij ons voedsel en kleeding.

De kinderen moeten den vader gehoorzamen en hem liefhebben. De vader bemint zijne kinderen ook. Hij werkt, zorgt voor hen.

2) De moeder zorgt ook voor de kinderen, en zorgt voor het huishouden. De kleinen worden door de moeder gedragen. Zij kookt ons spijzen, wast en maakt onze kleederen. Als de kinderen ziek worden, past de moeder hen op.

Even eens: de grootvader, de knecht, de meid.

VIJFTIENDE LES.

Over eenige voedingsmiddelen.

1) Het brood is een voedingsmiddel. Het wordt van meel door den bakker gebakken. Er is wit en bruin brood. De brooden zijn meestal rond. Zij hebben eene korst. Het binnenste van het brood heet kruim. Die is

zacht en luchtig. De korst is echter bruin en hard. Zout en brood maken de wangen rood (d. i. zij zijn gezonde voedingsmiddelen).

2) De aardappelen zijn ook voedingsmiddelen. Zij zijn rond, en groeijen aan de wortels van de aardappelplant. Deze wordt op het veld verbouwd. Het vee eet de aardappelen gekookt en rauw. De mensch kan die slechts eten, als zij gekookt zijn. De aardappelen zijn een onontbeerlijk voedingsmiddel.

3) Het vleesch is een voedingsmiddel. Wij krijgen het van eenige dieren, die men daartoe slagt. Het wordt gekookt en gebraden. Er is rundvleesch, schapenvleesch, kalfsvleesch, enz.

Vergelyking. Gekookt worden de aardappelen en het vleesch; het brood wordt gebakken. De aardappelen en het brood zijn rond. Vleesch is het duurste, aardappelen zijn het goedkoopste voedingsmiddel.

Even zoo: met boenen, erwten, appelen, noten. Ieder kind zegt volledig, wat het weet.

AANMERKING. Het blijkt, dat hiermede deze vierde afdeeling en hare eerste helft nog niet uitgeput is. De onderwijzer kan, naar omstandigheden, nog vele oefeningen er bijvoegen of andere weg laten, hoewel het eerste meer dan het laatste is aan te raden.

Schriftelijke oefeningen worden gehouden, naarmate tijd, omstandigheden en de bekwaamheid der leerlingen dit vorderen; doch nooit mogen zij verzuimd worden.

B. VERSCHILLENDE OORDEELEN OVER DE SOORTEN VAN VOORWERPEN.

AANMERKING. De onderwijzer bedenke, dat door het laatste gedeelte van dezen cursus de vaardigheid om te spreken door herhaling en te zamenstelling, zoo ver mogelijk ontwikkeld moet worden. Daarom doet hij nu en dan ontwikkelende vragen, zonder in eene angstige uitpluizing van het onderwerp te vervallen. Zijn de gedeelten mondeling doorgelopen, dan kan men het schriftelijk herhalen).

EERSTE LES.

Over boomen en struiken.

a. De boomen en struiken behooren tot de planten. Zij hebben houten stammen. De struiken hebben er vele, de boomen altijd slechts één'. Men vindt ze in bosschen, tuinen en op velden. De boomen, die in bosschen

groeijen, heeten boschboomen. De eik, beuk en esch zijn boschboomen. Zij zijn ons nuttig door hun hout, dat men tot bouwen, branden enz. gebruikt. De boschboomen hebben of loof of naalden, en heeten daarom naald- of loofboomen. De pijnboom, de wilde pijnboom, en de taxis of geneverboom zijn naaldboomen.

b. Boomen, die door menschen in den tuin aangekweekt worden en eetbare vruchten dragen, heeten ooftboomen. De appelboom, de kersenboom, de pruimenboom en dergelijke zijn ooftboomen. De struiken groeijen deels in de bosschen en op het veld, deels in den tuin. Vele struiken geven ons eetbare vruchten, zooals de hazelnootstruik, de braambeziënstruik, de aalbeziënstruik, enz. Andere, als de rozenstruik dragen, schoone bloemen.

De boomen zijn voor ons zeer nuttig. Kinderen, die boomen moedwillig beschadigen, handelen zeer ondeugend.

AANMERKING. *De kinderen hebben dit alles vroeger gehad, en moeten het hier slechts vereenigen. Zij hebben zelfs nog veel meer gezien en geleerd, waarom zij, indien het vorige onthouden is, den onderwijzer nog meer dan het bovengenoemde opgeven.*

Zijne zaak is het slechts, door korte vragen het vroeger geleerde in de gedachten te brengen, en orde en regelmaat in de massa van voorstellingen en begrippen te houden.

Deze regelmaat neme de onderwijzer even wel eerst slechts in zijne vragen in acht, en make de kinderen eerst later opmerkzaam, dat men niet alles door elkander moet werpen, maar eenen bepaalden gang moet volgen. Zijn de kinderen voor het overige goed ontwikkeld, zoo zal dit niet zwaar vallen en bijna van zelf geschieden.

Justigheid van uitdrukkingen, begrippen en bepalingen is ook bij deze oefeningen onontbeerlijk. Het minste gebrek mag niet onverbeterd blijven. Wat gezegd is, moet hier, daar het vooroefeningen voor de schriftelijke uitdrukking der gedachten zijn, ook opgeschreven worden.

Later, bijv. na de tiende of twaalfde les, noeme de onderwijzer het voorwerp slechts, en late de bewerking aan de kinderen over. Het werk van den eenen volmaakt dan het werk van den anderen, en bij het nazien zal het blijken, dat, zoo niet ieder, dan toch allen te zamen de zaak uitgeput hebben.

TWEEDE LES.

Over kruiden en grassoorten (graan).

a. De kruiden en grassoorten zijn planten, zonder eenen houtigen stam.

De stam der kruiden is sappig en zacht, die der grassoorten echter hol en door geleden gescheiden.

De stengels of stammen worden halmen genoemd. De bladen der kruiden hebben eene verschillende gedaante, die der grassoorten zijn steeds langwerpig. Vele kruiden dienen het vee tot voeder, zoo als de klaver en de spurrie (spaansche klaver). Men noemt ze dan voederkruiden. Andere kunnen, als zij gebruikt worden als thee, zieken gezond maken. Deze heeten geneeskruiden. Zulke zijn de kamillen, het alsemkruid, enz.

Andere kruiden, als de kool, de boonen, de erwten, de salade, enz., dienen ons tot voedsel, en worden groenten genoemd. Velen worden in den tuin en op het veld verbouwd.

b. Ons gewone gras wordt, als het gedroogd is, hooi genoemd, en dient het vee tot voeder. Vele grassoorten, als de tarwe, de gerst en de rogge, dragen in hare aren koren, dat op den molen tot meel gemalen wordt. Van meel wordt brood gebakken. Zulke nuttige grassoorten, die de mensch ook aankweekt, noemt men graan. Men gebruikt er ook de gedroogde halmen van, die stroo genoemd worden, tot veevoeder, enz.

DERDE LES.

Over het hoofd.

Het hoofd is het bovenste deel des ligchaams, en door den hals met den romp verbonden. Het is rond, en bestaat uit het voorhoofd, het achterhoofd, het gezigt en de kruin. Het achterhoofd en de kruin zijn met haar begroeid. Het bovenste deel van het hoofd noemt men ook schedel. Aan het hoofd bevinden zich, aan beide zijden der oogen, de slapen, waar men niemand moet slaan, daar dit zeer nadeelig is. Aan het hoofd zijn ook de werktuigen der vijf zinnen. Het werktuig om te zien zijn de oogen, om te hooren de ooren, om te ruiken de neus, om te proeven de tong, voelen kan men met het geheele ligchaam. De tong, die binnen in den mond zit, dient ook om te spreken. Bij het spreken raakt de tong dikwijls de tanden. In het bovenste deel van het hoofd is eene holte, die met ligte witachtige hersens gevuld is.

Deze oefening kan nog in zoo verre uitgebreid worden, dat men zich ook bij de enkele deelen ophoudt.

Dit is slechts een voorbeeld.

VIERDE LES.

Over het woonhuis.

Het woonhuis is een gebouw, waarin menschen wonen. Het is met groote

moeite van hout, steenen en kalk gebouwd: Aan het huis hebben vele handwerkslieden gewerkt, als: timmerlieden, metselaars, schrijnwerkers, glazemakers, leidekkers, enz. Het bestaat uit de fondamenteu, de vertrekken en het dak. In de fondamenteu is de kelder, die tot bewaring van vruchten, dranken en spijzen dient. Onder de vertrekken zijn kamers, zalen en keukens, waarin men door deuren komt. In de kamers staan des winters kagchels. De boven- en benedenverdieping zijn door trappen verbonden. Onder het dak is de zolder, waarop men vruchten bewaren en de wasch droogen kan. Het dak is schuin, opdat de regen er kan afloopen. Op het dak is de schoorsteen, waardoor de rook van het vuur uit het huis kan geraken.

Lieden, die geen eigen huis hebben, wonen in huurhuizen. Het huis bewaart ons voor regen, wind en koude.

VIJFDE LES.

Over kleedingstukken.

a. De kleedingstukken beschermen eenige lichaamsdeelen voor koude, vocht of hitte. Zij worden, zoo als het hemd, van linnen gemaakt. Men maakt die ook van laken, zoo als den jas, de pet en de broek. Van leder worden laarzen, schoenen en pantoffels gemaakt. De kleermaker en schoenmaker zijn handwerkslieden, die zich met de vervaardiging van kleedingstukken bezighouden. Eenige kleedingstukken worden ook gebreid, zoo als de kousen.

b. De kleederen, die men des zomers draagt, zijn ligt en dun, en worden zomerkleeding genoemd. De kleederen, die men des winters draagt, zijn warmer, en worden winterkleeding genoemd. Rijke lieden laten die ook met bont bekleeden.

De kleederen kunnen oud of nieuw, goedkoop of duur, geheel of gescheurd, smerig of zindelijk zijn. Ik wil mijne kleederen altijd schoon houden, en niet moedwillig bederven.

Anders bedroef ik mijne ouders, die de kleederen voor mij moeten betalen. Kinderen, met morsige kleederen, heeft niemand lief.

ZESDE LES.

Over vogelen.

a. Vogelen zijn dieren met warm bloed, die kunnen vliegen, en eijeren leggen. Zij hebben een' hoornachtigen snavel en twee pooten. Hun lichaam is met vederen gedekt, die aan den staart en de vleugels het sterkste

zijn. Zij wonen of in hokken, worden dan door menschen verzorgd, en heeten huisvogels, of zij leven in het veld en in de bosschen. Zij bouwen zich nesten, van mos, haren, takjes of klei, waarin zij eijeren leggen. Wat dezelfde gedaante heeft als eijeren, noemt men eivormig.

Vele vogelen, zoo als de nachtegaal, de leeuwrik en de kanarievogel, kunnen mooi zingen en heeten daarom zangvogels. Vele vogelen, zoo als de eenden en ganzen, kunnen zeer goed zwemmen, wijl zij tusschen de teenen zwemvliezen hebben. Zij heeten zwemvogels. De vogels, die andere levende dieren vangen en vreten, heeten roofvogels.

b. De vogels zijn ons nuttig door hun vleesch, zoo als de duiven en hoenders. Ook de eijeren worden gegeten. De vederen, die de gans in de vleugels heeft, gebruikt men om mede te schrijven. De zachte vederen der ganzen heeten dons; deze stopt men in de bedden, die dan donsbedden heeten.

Hoe schoon is het in de lente in het bosch. Daar zingen vele vogelen hun vrolijk liedje, en brave menschen verheugen zich over hun schoon gezang. Het moeten zeer slechte kinderen zijn, die den vogelen hunne eijeren of jongen ontnemen, en de arme diertjes kwellen, die toch niemand kwaad doen.

Men verzuime in het algemeen nooit, waar het immer mogelijk is, op eene ongekunstelde, natuurlijke wijze de stof ook ter veredeling der kinderlijke harten te gebruiken, en hier en daar eene kleine vertelling of een passend gedichtje bij te voegen.

ZEVENDE LES:

Over het ijzer.

Het ijzer behoort tot de metalen, en wordt in de aarde *vererftst* gevonden.

De lieden, die het ijzer uit de aarde halen, worden bergwerkers genoemd. De door de bergwerkers in de aarde gemaakte groeven heeten bergwerken. Het ijzer ziet zwartachtig, en wordt door een hevig vuur gloeiend. Gloeiend ijzer ziet rood, en kan, daar het dan zacht is, gesmeed worden. Vele handwerkslieden bewerken dit metaal, als: de smeden, de slotenmakers en de naaldenmakers. Ook maakt men uit geslagen ijzer, dat plaatijzer heet, velerlei huisraad, als lampen, lantaarnen, gieters, enz.

Uit kunstig gehard ijzer, dat staal genoemd wordt, vervaardigt de messenmaker verschillende soorten van messen, enz. Als het ijzer nat of vochtig is, komt er roest op.

ACHTSTE LES.

Voedingsmiddelen van menschen en dieren.

A. Der menschen.

a. Als de mensch wil blijven leven, moet hij spijsen en dranken of voedingsmiddelen gebruiken.

De voedingsmiddelen verkrijgt men uit het planten- en dieren-rijk. De jager schiet daartoe het wild, de visscher vangt daartoe visschen, de vleeschhouwer slagt daartoe het vee. De tuinier plant daarentegen ooftboomen, en de boer zaait koren. Eenige voedingsmiddelen worden rauw gegeten, zooals het ooft en de salade, andere echter worden gekookt, gebraden of gebakken, zoo als het vleesch, de rijst en de groenten.

b. De voornaamste voedingsmiddelen zijn brood en vleesch. Het eerste komt uit het planten-, het tweede uit het dieren-rijk.

In den molen wordt het koren gemalen; hierop wordt het meel met water tot deeg gekneet, waarin zuurdeeg (gest) gedaan wordt, en alsdan in den oven gebakken. Wij eten het vleesch der runderen (koeijen, ossen, kalven), varkens en hamels. De slagter, koopt deze dieren, en slagt die. Wij eten ook het vleesch van vele vogelen, bijv. de gans, de eenden, de hoenders, de leeuwrikken, de snippen, enz. Ook het vleesch van eenige zoogdieren, die in het bosch leven, wordt gegeten. Men noemt deze dieren wild, en hun vleesch wilddraad. Als de dood der dieren ons nut aanbrengt, mogen wij die dooden; maar als het niet noodig is, mag men geen dier van het leven berooven. Dieren, die men doodt, mag men echter nooit martelen.

Onder de dranken is water het goedkoopste en gezondste. Kinderen mogen slechts water drinken. Het bier wordt van graan gemaakt, de wijn uit druiven geperst. Brandewijn is voor kinderen vergift. Ik wil in het genot van spijs en drank steeds matig zijn, en nooit vergeten den goeden Hemelvader daarvoor te danken.

B. Voedingsmiddelen der dieren. (Veevoeder.)

Waarom voedt de mensch de dieren? Welke voedt hij? Waarmede? (Voederkruiden.) Welke dieren zorgen zelfs voor hunne voeding? Waar krijgen zij die? — Roofdieren.

NEGENDE LES.

Woningen (verblijf) der dieren.

a. Even als de mensch een huis moet hebben, zoo hebben ook de dieren hunne woningen. Vele dieren zijn den mensch zoo nuttig, dat hij die niet ontberen kan; daarom maakt hij die tam, en laat hen in zijn huis wonen, of bouwt hun zelfs eene woning, die stal genoemd wordt. Zulke dieren zijn de hond, de geit, de koe, het paard, enz. Anderen houdt de mensch tot zijn vermaak, zoo als de kanarievogel, de nachtegaal, enz. Daar deze dieren zelven nu niet meer voor hun voedsel kunnen zorgen, wijl de vrijheid

hun ontbreekt, krijgen zij voeder van de menschen. Men noemt deze dieren *huisdieren*.

b. De meeste dieren leven in vrijheid, en zorgen zelve voor hunne woningen; de meeste viervoetige wilde dieren houden zich in de bosschen op, waar zij, als de vos en de das, holen graven, of uit mos en bladeren een zacht leger bereiden, zooals het hert en het ree. Eenige zoogdieren, als de mol en de marmot, leven in diepe holen, en gangen onder de aarde.

De vogelen, die met hun vrolijk gezang de menschen verheugen, leven in bosschen, velden en steden, vliegen dikwijls in de vrije lucht, en bouwen zich nesten tot woning.

Eenigen bouwen die in heggen, zoo als de vlasvink, anderen op boomen, als de havik, anderen op den grond als de leeuwrik, weder anderen in de spleten van muren, zoo als de spreeuw en de uil.

c. De insekten vliegen bijna altijd in de lucht rond, en houden zich als de vliegen in kamers en stallen, of als de watervloo in het water op. In groote menigte zitten zij op verrotte ligchamen, waarop zij ook gaarne hunne eijeren leggen.

De stomme visschen leven in het water, en sterven, als men ze er uitneemt. Vele amphibiën, zoo als de vorsch, leven ook in het water, doch zij kunnen even goed op het land leven.

De wormen leven, zoo als de regenworm, in de aarde, of als de bloedworm in het water, of als de lintworm, in de ligchamen van menschen en dieren (ingewandswormen).

TIENDE LES.

Het huisgezin.

Tot het huisgezin behooren vader en moeder, broeders en zusters, in het kort, ouders en kinderen. De vader is het hoofd van het huisgezin, die voor allen werkt, allen kleeding en voedsel verschaft. De moeder zorgt voor het huishouden, als de vader aan den arbeid of aan zijne bezigheden is, en kookt, naait, breit, spint, enz. Zij zorgt voor de kinderen en den vader. Zij bewaart, draagt en verzorgt de kleinen.

Wij kinderen moeten onzen ouders gehoorzaam zijn, wijl zij ons zoo veel goeds bewijzen.

God heeft dit bevolen. Ondankbare kinderen alleen kunnen ongehoorzaam zijn. De kinderen moeten toegevend jegens elkander zijn, nooit twisten. De grootere moeten den kleineren iets toegeven, en hen niet dragen, om ze niet te bezeeren.

Gepaste vertelling.

Tot het huisgezin behooren ook dikwijls knechts en meiden, die men dienstboden noemt.

Dikwijls heeft de vader ook bij zijne bezigheden knechts en leerlingen.

Deze moeten bij den arbeid helpen, en vlijtig zijn, anders zendt men ze weg. Luijaards heeft niemand gaarne bij zich.

ELFDE LES.

Over het nut der dieren.

a. De dieren verschaffen ons veel goeds. Velen dienen ons tot voeding, dewijl wij hun vleesch eten, zoo als de haring, de koe, de haas, het varken, enz. Anderen geven ons melk, die deels gedronken, deels tot boter en kaas gemaakt wordt.

Melk geven ons bijv. de koe, het schaap, de geit. Vele vogels leggen eijeren, die de mensch eet, als eenden, ganzen, hennen, enz. De dieren geven ons ook vele stoffen tot kleeding; zoo geeft het schaaap zijne wol, waarvan men laken maakt, en het rundvee zijne huid, die door den looijer tot leer bewerkt wordt, waarvan door den schoenmaker schoenen en laarzen gemaakt worden.

Vele dieren zijn den mensch bij zijnen arbeid noodig. Zij helpen hem die verrigten, en bewijzen daarbij door hunne kracht vele diensten. Hoe onontbeerlijk is de hond voor den jager, het paard en de os voor den boer.

b. Vele dieren zijn ook nuttig, wijl zij ons van andere-lastige of schadelijke dieren bevrijden. Zoo worden door de kat de muizen gevangen, en de spreeuw en de zwaluw vreten vele schadelijke insekten op.

Door de dieren wordt den mensch ook veel genoegens verschafft. Het paard geeft zijne haren tot matrassen en tot de kussens der stoelen; wij slapen op de zachte vederen der ganzen, en de kleine lieve zangvogels verheugen ons in de lente door hun aangenaam gezang.

Anderen dieren, zoo als de bloedzuiger en de spaansche vlieg, helpen de menschen tot herstelling hunner gezondheid.

Velen bevrijden de lucht van schadelijke dampen, daar zij, zoo als vele vliegen en kevers, het aas verteren.

c. Vele dieren geven ons ook stoffen, waaruit wij nuttig huisraad vervaardigen. Zoo worden door den draaijer uit de hoornen der ossen, de tanden der olifanten, enz., pijpenroeren, stokknoppen, doozen en andere zaken gedraaid. Van de ingewanden van het schaap vervaardigt men snaren; met de vederen der gans schrijven wij, en van ezelsvel maakt men perkament.

Wat zouden de menschen toch zijn zonder de dieren? Dankt den lieven God, die ze ons gaf, opdat wij ze zouden kunnen gebruiken.

TWAALFDE LES.

Over het nut der gewassen.

a. Overal op de aarde, vinden wij gewassen. Deze zijn den menschen en

dieren onontbeerlijk. Allen dienen zij tot voeding, en velen worden daarom bijzonder aangekweekt en aangebouwd. Daartoe behooren voornamelijk ooft-boomen en graansoorten.

Vele planten hebben de kracht, zieken gezond te maken, en zulke gewassen heeten geneeskruiden. De apotheker vervaardigt daarvan op het voorschrift des geneesheers geneesmiddelen. Slechts weinige kruiden zijn den mensch schadelijk, en daarom worden zij giftplanten genoemd.

b. Eenige gewassen, zoo als het vlas en de boomwolstruik, geven onontbeerlijke stoffen tot kleeding, en worden daarom zorgvuldig aangebouwd.

De planten versieren onze aarde, en dienen ons menschen tot genoegen. Velen verheugen ons door hunnen schoonen bloesem, anderen door hunnen aangenamen geur.

Bij groote zomerhitte geven de boomen verkwikkende schaduw en in den winter verwarmt het hout in den kagchel.

Eenige, zoo als de den en de eik, leveren hout, waarvan de woningen der menschen gebouwd worden.

DE TIENDE LES.

Over de metalen.

Zij worden uit het binnenste der aarde gehaald. Zij zijn meest verertst, d. i. met vreemde stoffen vermengd. Daarna worden zij gereinigd. In het vuur zijn alle metalen smeltbaar. Het lood smelt het gemakkelijkste; ijzer, koper en platina moeilijk. De metalen zijn allen naar verhouding veel zwaarder dan andere lichamen.

Zeer zwaar zijn lood, platina en goud.

Goud en zilver noemt men edele metalen.

Allen worden door de menschen veelvuldig gebruikt. Van goud, zilver en koper munt men geld, en van de beide eersten vervaardigt de goudsmid vele schoone en kostbare sieraden, als lepels, doozen, ringen, enz. Van lood giet men kogels, de glazen zet men in de ramen. De koperslager maakt van koper ketels, pannen en ander keukengereedschap. De tinnegieter vervaardigt van tin lampen, lepels en schotels.

Het nuttigste metaal is het ijzer, met welks bewerking zich vele lieden bezig houden. Men maakt er ploegen, sikkels, kettingen, sleutels, spijkers en ook zwaarden, geweren en andere gevaarlijke wapenen, van. IJzeren dingen roesten spoedig, als zij nat en vochtig worden.

DE EENDE TIENDE LES.

Het water.

Het water is vloeibaar, en wordt door hitte in damp veranderd. Er is

regen- en bronwater, zee- en rivierwater. Het is eene der onontbeerlijkste behoeften voor het leven van menschen, dieren en planten, zoodat in de streken der aarde, waar wijd en zijd water ontbreekt, menschen noch dieren wonen, noch planten bestaan en groeijen kunnen. Zulke oorden noemt men woestijnen. Voor den mensch is het water niet slechts een gezonde drank, maar ook het middel om vele zaken tot spijsen te bereiden (koken). Met water maakt hij zijn ligchaam schoon, zoowel als de kleedingstukken en het huisraad, en bewaart daardoor zijne gezondheid.

Met water bluscht de mensch het vuur, wanneer het dreigt zijne bezittingen te verteren, en het water draagt zijne schepen. De verwer zoude zonder water, waarin hij eerst zijne verwen oplost, weinig kunnen doen.

Wegens deze algemeene noodzakelijkheid heeft de altoede Schepper de aarde ook rijkelijk met water voorzien, zoodat bijna overal bronnen, vijvers, plassen en rivieren te vinden zijn.

VIJFTIENDE LES.

Van de pligten eens scholiers.

a. Die niets geleerd heeft, kan in de wereld zijn bestaan niet vinden. Daarom moet men reeds vroeg trachten iets te leeren. Mijne ouders zenden mij daarom ter school, waar ik iets leeren moet. Het is zeer noodzakelijk, dat de mensch lezen, schrijven en rekenen leert. Voornamelijk moet hij echter weten, wat de lieve God hem bevolen heeft, of wat hij doen en laten moet. In dit alles onderrigt mij mijn onderwijzer; zal een scholier echter iets leeren, dan moet hij opmerkzaam zijn, d. i. hij moet daaraan slechts denken, wat de onderwijzer zegt, niet aan zijn speelgoed, enz.

b. Een scholier, die iets leeren wil, moet ook vlijtig zijn, d. i. hij moet al het opgegeven werk zoo goed en netjes maken, als hij kan, en dat, wat hem opgegeven wordt, altijd leeren. Een scholier, die iets leeren wil, moet ook altijd ter regter tijd ter schole komen, en dit slechts wegens de dringende noodzakelijkheid verzuimen. Dan noemt men hem weetgierig. Een vlijtigen, opmerkzamen knaap noemt men eenen goeden scholier.

De goede scholier is ook altijd rustig en bedaard in de school, zelfs als zijn onderwijzer afwezend is. Hij is toegevend en dienstvaardig jegens zijne medeleerlingen en jegens iedereen beleefd. Wordt een goed scholier door zijnen onderwijzer iets gevraagd, zoo zegt hij steeds de waarheid. Een goed scholier is de vreugde van God, van zijne ouders en onderwijzers. Ik zal zorg dragen een goed scholier te worden.

ZESTIENDE LES.

Beschrijving van het ouderlijke huis.

(Ook het schoolhuis kan tot onderwerp genomen worden.)

Mijne ouders wonen in een huis in de N. straat. Een huis behoort tot

de gebouwen. Het huis mijner ouders heeft, als ieder ander, een fundament, waarop het rust, vier zijmuren, die het inwendige insluiten en een dak, dat het indringen van den regen belet. Niet alle huizen hebben evenwel, zoo als dat mijner ouders, twee verdiepingen, niet allen zijn wit gepleisterd, en hebben dakramen.

Aan mijns vaders huis is eene groengeverwde deur. In de bovenste verdieping zijn aan de voorzijde, even als in de onderste, vier ramen, waardoor het licht kan binnendringen. Gaat men de huisdeur in, zoo komt men in den gepleisterden gang, waarin regts en links kamers zijn. Tegen over een der vertrekken, dat in den tuin uitkomt, is de keuken. Een trap met eene leuning geleidt naar de bovenste verdieping. Daar vindt men ook kamers en eene keuken. Onder het dak is de zolder. Achter ons huis staan nog twee stallen en een waschhuis, die te zamen achtergebouwen heeten. Achter deze is een tuin, waarin vele bloemen, groenten en boomen zijn. In ons huis wonen negen personen: mijn vader, mijne moeder, mijne drie zusjes, ik, twee dienstmaagden en de knecht.

ZEVENTIENDE LES.

Beschrijving en nut van den hond.

De hond behoort tot de zoogdieren, want hij heeft rood warm bloed, ademt door longen, krijgt levende jongen, en zuigt die eenen langen tijd met melk. Iedere hond heeft twee ooren en oogen. Meestal heeft hij een spitsen kop, altijd scherpe tanden, en aan iedere poot vijf teenen met nagels. Er zijn verschillende soorten van honden. De opening, waardoor zij voedsel nemen, heet snuit. Is deze zeer spits, en is de hond met lange haren voorzien, dan noemt men hem spitshond. Zijn de haren lang maar wollig, dan heet hij poedel. Is de snuit stomp, de kop rond en de haren kort, glad en glinsterend, dan heet hij mophond. Wind- en jagthonden hebben langere pooten, een slank met kort haar bedekt ligchaam en een langen staart. Er zijn honden met korte haren, en korte eenigzins gebogene pooten, en deze noemt men dashonden.

Alle honden geven een eigendómmelijk geluid, dat men blaffen noemt. Het zijn vleeschvretende dieren, doch zij vreten ook vele spijzen uit het plantenrijk.

b. De mensch gebruikt den hond op velerlei wijzen. Hij moet het huis bewaken, en dit doet hij, door het naderen van vreemden met luid geblaf bekend te maken. De herder bedient zich van den hond, om zijne schapen te zamen te drijven en om ze van akkers, weiden, enz. af te houden. Voor den jager spoort de hond door zijnen scherpen reuk het wild op. Ja, reizigers-verhalen, dat men in een ver afgelegen zeer koud land de honden zelfs voor sleden spant, en hem nitsluitend voor trekdier bezigt. Wijl de

hond zeer nuttig is, verzorgt de mensch hem, en houdt hem bij zich in huis. De hond behoort alzoo tot de huisdieren. Hij is een leerzaam beest, want men kan hem gemakkelijk vele kunstjes leeren. De hond is ook een trouw dier, want hij bemint zijnen heer, kwispelt van vreugde met de staart, als hij hem ziet, enverlaat hem nooit.

ACHTTIENDE LES.

Bearbeiding van het veld.

a. Het veld wordt, om vele vruchten te dragen, gemest. Hierop wordt het door den landman met den ploeg geploegd. Is het geploegd, dan worden in de voren de zaden gezaaid, en deze door middel van de eg onder de aarde gebragt. Met de rol, een' zwaren draaijenden ronden steen, wordt de oppervlakte des akkers vast gemaakt, en daardoor verhinderd, dat de regen het nieuwgezaaide wegspoelt. Heeft de landman het zijne gedaan, dan laat hij, vrolijk-hopende, het overige aan God over. Die zendt ter regter tijd regen en zonneschijn, en als de lente komt, ontkiemt alles. Wanneer zij voorbij is, om voor den heeten zomer plaats te maken, staat alles in overvloed en pracht.

Welk een rijkdom, welk een overvloed vertoont zich overal, waar de mensch heen ziet.

Hier steken de slanke halmen van een korenveld naar boven, daar bloeit het koolzaad met geele, verder een veld met papavers met roode bloemen. Eenige akkers zijn met klaver bezaaid, die door haar frisch groen de oogen verheugt, en weder zien wij op andere velden het blaauw bloeiende vlas. De aardappelstruik, die ons zijne voedzame knollen schenkt, verheugt het oog met zijnen rijken witten, rooden of blaauwen bloesem, en eenige stukken land zijn met groenten beplant. De weiden, waarvan het groen door vele bloemen wordt afgewisseld, geven het vee uitmuntend voeder; overal is voor menschen en dieren rijkelijk gezorgd.

b. Als eindelijk de herfst komt, heeft de landman veel te doen. Hij snijdt met zeis en sikkel het koren af, bindt het in garven, en rijdt het op den wagen naar huis. Klaver en gras worden gemaaid, gedroogd, en eveneens in schuren gelegd, om daar voor den winter bewaard te worden. De aardappelen rooit men uit, de knollen verzamelt men in zakken, rijdt die naar huis, brengt ze in den kelder, en kan dan getroost den winter te gemoet gaan. Heeft de landman alle vruchten gelukkig in zijne schuren en kelders en op zijne zolders gebragt, zoo vergeet hij ook niet den goeden God voor alle deze gaven te danken. Na den oogst begint hij te dorschen, en brengt het gedorschte graan ter markt, waar de kooplieden het voor geld van hem koopen.

NEGENTIENDE LES.

De tijd.

(Eerste Ged. Achtste Les. § 11.)

Wij leven in den tijd. Hij is drieërlei; de tijd, dien wij en anderen reeds doorleefd hebben, heet het verledene. De toekomst heet die tijd, welken wij nog beleven zullen, en het tegenwoordige is die tijd, waarin wij leven. Het tegenwoordige duurt slechts een oogenblik. De toekomst wordt tegenwoordig, en alsdan spoedig verleden.

De tijd wordt in deelen afgedeeld. Een der kleinere deelen heet uur; een uur is zestig minuten. Eene minuut is de tijd, dien ik noodig heb, om langzaam zestig te tellen. Het verloop van minuten en uren wordt door zeer kunstige werktuigen aangewezen, die men horologiën noemt. Vierentwintig uren maken eenen dag, zeven dagen eene week en twee en vijftig weken een jaar. Het jaar heeft 365 dagen. De maanden Januarij, Maart, Mei, Julij, Augustus, October en December hebben 31 dagen, de overige, Februarij uitgezonderd, 30 dagen. Februarij is de kortste maand; zij heeft slechts 28 of om de vier jaren 29 dagen. Een jaar, waarin dit laatste het geval is, noemt men schrikkeljaar (1).

Menschen, die reeds vele jaren geleerd hebben, noemt men oud of bejaard. Ik ben nog jong, want ik ben eerst acht jaren oud. Oude menschen wenschen dikwijls weder jong te worden, maar dit is onmogelijk, want de verloopen tijd kan niemand terugroepen. Daarom, en ook omdat hij zoo spoedig voorbij gaat, wordt de tijd een kostbaar goed genoemd. Den luijaard gaat de tijd niet snel voorbij. Wie te lang slaapt, verslaapt den tijd, in plaats van dien goed te besteden.

Wie den tijd verslaapt, verslaapt zijn leven.

Men noemt den tijd, waarin ongelukken gebeuren, eenen slechten tijd, dien echter, waarin het goed gaat, noemt men eenen goeden tijd. Ik wil den tijd altijd goed besteden, en steeds vlijtig zijn. De tijd mijner jeugd gaat snel voorbij.

TWINTIGSTE LES.

Over de geluiden der dieren.

a. De mensch heeft eene stem, en kan daarmede verschillende geluiden, lettergrepen en woorden voortbrengen, waardoor hij zijne gevoelens en

(1) Een jaar is een schrikkeljaar, als de beide laatste cijfers door 4 deelbaar zijn, zoo is het jaar 1856 een schrikkeljaar, want 4 gaat op 56 veertienmaal.

Met verdere verklaringen omtrent het schrikkeljaar kan men sich hier nog niet inlaten.

gedachten uitdrukt. Het dier heeft wel is waar ook eene stem, maar deze blijft altijd dezelfde, het kan niet *spreken*, zoo als de mensch. De stemmen of geluiden der dieren zijn menigvuldig. De hond blaft, het paard hinnikt, de kat miaauwt, de ezel bakt, de leeuw brult, het varken knort. Het schaap blaat, de geit blaat, de muis piept, de wolf huilt.

b. Onder de vogelen hebben velen eene zeer liefelijke stem, waarmede zij laag en hoog kunnen zingen even als de mensch. Zij is door de verschillende afwisseling aangenaam voor het gehoor, waarom het gezang genoemd wordt.

Zulke vogels heeten zangvogels.

Daartoe behooren de nachtegaal, de leeuwrik, de vink, de kanarievogel en de vlasvink. Andere vogels maken een vervelend geluid. De eend kwaakt, de raaf krast, de uil huilt, de haan kraait, de hen kakelt.

c. Onder de insekten maken er ook eenigen geluid, dat men gonzen of brommen noemt. Dit ontstaat daardoor, dat die diertjes hunne vleugels, pooten of vreetwerktuigen over elkander schuiven.

Onder de amphibiën geven de slangen een geluid, dat men sissen noemt; de vrschen kwaken.

De visschen en wormen geven geen geluid, daarvan het spreekwoord: »Hij is stom, als een visch.»

Vele dieren zijn ons nuttig door hunne stem. De haan kondigt door zijn blaffen de aankomst van vreemden aan, en verjaagt daardoor den dief. De hen kakelt, als zij een ei gelegd heeft, en de giftige slang waarschuwt de menschen door haar gesis.

Hoe stil en doodsch zoude het buiten in de wouden en velden zijn, als alle dieren stom waren!

EEN EN TWINTIGSTE LES.

Bezigheden van den boer.

a. De boer of bouwman bebouwt het veld of het land, en heeft daarvan zijnen naam.

Behalve zijne eigene krachten gebruikt hij daartoe de krachten der dieren, en daartoe gemaakte werktuigen. (Zie 18e les van dit gedeelte.)

De landman heeft veel te doen. In de lente en in den herfst ploegt hij den akker, of voorziet dien met diepe voren, waarin hij de zaden strooit. Is dit opgekomen, dan moet hij den akker van onkruid zuiveren (wieden), wijl anders de goede en nuttige planten verstikken door het onkruid.

Vele planten, zoo als de aardappelen, moet hij ook nog beaarden, dat is, den stengel met aarde omgeven. Anderen moet hij met stokken steunen, zoo als hop, boonen en erwten.

b. Als de herfst komt, en de vruchten rijp worden, dan begint eerst de zwaarste arbeid. In de grootste hitte moet hij dan op de weide gras

maaijen, en op het veld met den sikkel en de zeis klaver, haver, gerst, rogge en tarwe afsnijden. Het gras en de klaver moeten, om beter te droogen, dikwijls gekeerd worden. De graansoorten worden, als zij gemaaid zijn, in garven of schoven gebonden. Is alles zoo gereed gemaakt, dan wordt de rijkdom des velds op groote wagens geladen, en onder zingen en springen in de schuren gebragt.

c. Dan gaat men aan het dorschen. Men slaat met dorschviegels het uitgelegde graan; de korrels komen daardoor uit de aren, en worden daarop door de zeef schoon gemaakt. Als de akker niet bebouwd ligt, dat somtijds gebeurt, zegt men, dat hij braak ligt.

Hoeveel heeft de boer niet te doen, hoe vlijtig moet hij niet zijn! Arbeiden moet ieder. De boer is een achtenswaardig mensch.

TWEE EN TWINTIGSTE LES.

De handwerkslieden.

a. De handwerkslieden werken of arbeiden met de hand, en bedienen zich daarbij van verschillende werktuigen.

De plaats, waar zij hunnen arbeid verrigten, heet de werkplaats, die meest in het woonhuis is, zelden onder de open lucht. Zij verschaffen ons de gereedschappen, die wij deels tot vermaak, deels tot gemak gebruiken. Eenigen maken ook kleedingstukken.

De handwerkslieden bearbeiden meest ruwe natuurvoortbrengselen. Zoo bearbeiden de schrijnwerker, de draaijer, de timmerman enz. het hout. De smid, slotenmaker en naaldenmaker bewerken het ijzer. Anderen maken van reeds vervaardigde kunstvoortbrengselen nieuwe voorwerpen, als van lak, linnen, leder enz. kleederen.

b. Wie een handwerksman wil worden, moet in de leer gaan, en heet dan leerling. Na eenige jaren wordt hij knecht, en eindelijk baas. Een bekwaam handwerksman wordt geacht, en bekomt gemakkelijk werk. Een onbekwaam handwerksman moet dikwijls gebrek lijden. Werklieden, die hun werk goed willen leeren, reizen dikwijls naar vreemde oorden, en zoeken in andere steden arbeid. Het is niet genoeg, dat een handwerksman bekwaam is. Hij moet ook vlijtig zijn, en niet te veel tijds verzuimen. Hij moet zijne klanten niet afzetten, en niet te lang op het werk laten wachten. Een vroom handwerksman vergeet God niet. Hij laat des zondags allen arbeid rusten, ruimt reeds des zaturdags avonds de werkplaats op, en bezoekt de kerk. Hij begint ook elken dag met God te bidden en te danken.

DENK-, SPREEK- EN SCHRIJF- OEFENINGEN

VOOR

DE MIDDELSTE EN HOOGSTE

KLASSEN.

OPMERKING.

Even als de mensch zijne spraak slechts leert, niet als eene kunst, maar door het leven, door den omgang met anderen en navolging in het algemeen ontwikkelt, zoo leert het kind voornamelijk door navo!ging zich juist uitdrukken, zoowel mondeling als schriftelijk (1).

Gelukkig is het kind, zegt daarom Herder, gelukkig de jongeling, die van zijne vroegste jeugd steeds eene zuivere uitspraak hoort, en daardoor ongemerkt zijne spraak vormt; gelukkig het kind, dat steeds door zijne moeder, bloedverwanten en eerste onderwijzers, duidelijk en met bevalligheid wordt toegesproken: de jongeling, de man zal dit eerste eenvoudige en onmerkbare onderwijs niet te leur stellen, maar altijd zal hij hen zegenen, die hem de eerste woorden geleerd hebben.

Want slechts door aan te hooren, leeren wij spreken, en zooals onze mond,

(1) In dit opzigt is belangwekkend, wat Benjamin Franklin ons daaromtrent van zich zelve in zijne geschriften mededeelt. Men leest daar toch het volgende:

„Te dien tijde (omstreeks zijn 15e jaar) kreeg ik een deel van den Toeschouwer. Ik vond den stijl van dit werk voortreffelijk, en wenschte dien zoo trouw mogelijk na te volgen. Om dit te verkrijgen, las ik eenige zinnen, verklaarde die voor mijzelve; legde die eenige dagen ter zijde, en zocht dan, zonder in het boek te zien, de zinnen weder op te schrijven en alles zoo weder te geven, als het oorspronkelijk geweest was. Dan vergeleek ik het met het oorspronkelijke, en herstelde mijne fouten.”

En verkreeg Demosthenes de redenaar zijnen stijl niet door het afschrijven van Thucydes den geschiedschrijver?

onze tong in de kindsheid gevormd zijn, zullen wij gedurende ons geheele leven blijven spreken

Zelfs het schoone zuivere, het hartroerende spreken, wat men in de hoogere trappen als kunst kan beschouwen, kan men slechts door navolging van het waarlijk schoone en zuivere verkrijgen.

Daarom moeten alle voorbeelden, die den kinderen in de school gegeven worden, ook ten opzichte van de vorming des stijls onberispelijk zijn.

Bij iederen zin moet dus de stof en de vorm bijzonder in het oog gehouden worden. De eerste is het geestelijke, dat door het laatste als het ware een ligchaam verkrijgt. Beiden staan tot elkander als geest en ligchaam in betrekking, en even als de geest, als het ware, door het ligchaam kenbaar wordt, zoo vordert het onderwerp van ieder geschrift eenen vorm, die daar voor past, die het, als het ware, eigen is. Welken indruk toch zou een vers ter eere der vriendschap in den vorm van eenen treurzang maken? Hoe geheel tegenstrijdig zou een brief van vertroosting in koopmansstijl zijn! Even als het uiterlijke eenen gunstigen indruk van den geest geeft, even zoo verschaft een gepaste schoone vorm aan de stof of inhoud des te ligter ingang in het hart des lezers, en naarmate een schrijver zijne gedachten in schoonere gepaste vormen kleedt, zal hij ook geliefd zijn. Stof en vorm moeten dus de opmerkzaamheid van iederen schrijver bezig houden. Deze dubbele werkzaamheid des geestes moet evenwel voor den eerstbeginnende verligt worden, door hem eenvoudig te laten navolgen, wat hem gegeven is, opdat daardoor zijn gevoel voor het schoone versterkt worde.

Het geheel wordt hem dus hier volledig naar stof en vorm voorgelegd, hij moet het slechts goed begrijpen, dat door een ontwikkeld verstand en een goed geheugen, door het voorgaande verligt wordt.

Het kan niet missen, of het kind zal hier en daar van het opgegevene afwijken, en dit is des te beter, want de zwakkere blijft langer aan de letters hangen, dan de meer bekwame. Hoe meer het kind van den opgegeven vorm afwijkt, en zich zelven eenen weg baant, des te beter, zoo hij daardoor slechts op geene dwaalwegen geraakt. Hieruit kan de onderwijzer opmaken of de leerling tot deze afdeeling kan overgaan, ja dan neen.

Dat echter dit gedeelte zeer gewichtig is, blijkt daaruit, dat men zijnen stijl altijd meer te danken heeft aan het lezen van goede schrijvers en den omgang met beschaafden, dan aan het bestuderen van grammaticale regelen.

VIJFDE GEDEELTE.

OEFENINGEN TER NAVOLGING VAN DE STOF EN DEN VORM.

A. DE BESCHRIJVING.

a. IN GEWONEN VORM.

De tafel.

1 Soort, 2 stof, 3 deelen, 4 kleur, gedaante, 5 maker, 6 nut, 7 soorten. Deze tafel behoort tot het huisraad, en wordt uit dennenhout vervaardigd. Zij bestaat uit het blad, de randen en de pooten. Er zijn er vier aan. Deze tafel is rood geverwd en vierhoekig.

Zij is door eenen handwerksman gemaakt, die schrijnwerker heet. Het nut van de tafel is verschillend. Men gebruikt haar om aan te schrijven, te eten, te spelen en om daarop iets te zetten of te leggen.

Naar hét verschillend gebruik, en de plaats, waar zij gebruikt wordt, krijgen de tafels ook verschillende namen. Zoo zijn er schrijftafels, eet-tafels, speeltafels, keukentafels, tuintafels, winkeltafels, enz.

Mijn leesboek.

1 Naam van het boek; plaats, waar het gedrukt is; 2 gedaante, deelen, band; 3 getal bladzijden; 4 inhoud; 5 doel.

Mijn boek, dat ik in de school gebruik, heet de kleine Kindervriend, is in — gedrukt, en door eenen man geschreven, die — heet. Het is vierhoekig, langer dan breed, en de buitenkanten vormen regthoeken. Het bestaat uit vele vellen papier, die zaamgevouwen en ingenaaid zijn.

Ieder blad heeft twee zijden, mijn Kindervriend bestaat uit — bladen of

— zijden. Er staan vele schoone verhaaltjes in. Men vindt er ook iets in over de aardrijkskunde en de gezondheidsleer.

De Kindervriend is mijn leesboek. Ik moet daarin te huis en in de school zeer opmerkzaam lezen.

De arm.

De arm is een deel van het menschelijke ligchaam. De mensch heeft twee armen, den regter- en den-linker-arm. De arm bestaat uit den schouder en het schouderblad, den bovenarm, den voorarm met de elleboogen en de hand. De arm is beweegbaar. Ik kan hem in den schouder, tusschen den boven- en voor-arm en tusschen de hand en den voorarm bewegen. Hier zijn de gewrichten. De arm bestaat uit holle beendren, die door vleesch (zenuwen) omgeven zijn.

De dobbelsteen.

De dobbelsteen is een ligchaam, dat door zes vlakken is ingesloten.

De zes vlakken zijn vierkanten of kwadraten, allen even groot.

De dobbelsteen kan op ieder dezer vlakken staan. Als hij staat, zijn de vier zijvlakken loodregt, de andere vlakken allen waterpas.

Waar twee vlakken elkander raken is een kant; de dobbelsteen heeft er twaalf; ook heeft hij acht hoeken. Aan elken hoek liggen drie rechte hoeken. Er zijn alzoo vier en twintig rechte hoeken aan. Steek ik eene naald uit het middelpunt van het eene vlak door den steen, naar het middelpunt van het tegenoverliggende vlak, dan krijg ik eene as, die de vlakken vereenigt. Steek ik eene naald uit den eenen hoek door den steen naar den anderen hoek, dan heb ik eene hoekas. De assen, die hoeken vereenigen, zijn de langste; de assen, die twee kanten vereenigen, zijn de kortste. Deze dobbelsteen is van hout.

Het Pennemes.

Het pennemes is een werktuig om te snijden. Men snijdt er pennen mede.

Het is kleiner dan een broodmes, en bestaat uit het hecht en het lemmer. Het lemmer is van gehard ijzer of staal. Het hecht heeft van onderen eenen ijzeren splitter en in den rug eene veer. Dit is een lang stuk ijzer, om te beletten, dat het mes niet van zelf open-of toegaat. Den man, die pennemessen vervaardigt, noemt men een' messenmaker.

De appel.

Appels zijn eetbare vruchten. Zij komen van boomen, die appelboomen heeten. De appel is rond, maar boven en onder eenigzins ingedrukt. Van onderen is de rondachtige steel, waardoor de appel met den tak, waaraan hij hangt, verbonden is.

Door den steel krijgt de appel voedsel.

Boven aan den appel zijn de overblijfselen van den bloesemkelk zichtbaar. Het uitwendige der vrucht heet schil. Zij is groen of geel, en dikwijls op de plaats, waar de zon haar beschenen heeft, mooi rood.

Wat men van den appel eten kan, heet vleesch. Het vleesch van den appel is zacht, en zoet of zuur. Het inwendige des appels heet de pit. Deze worden door een taai omkleedsel besloten, dat klokhuis heet. Als de appel rijp is, zijn de pitten zwart. Men moet slechts rijpe appels eten. Het meeste ooft met pitten wordt in den herfst rijp.

Het raam.

Waar? Door wien? Waarvan? Deelen. Nut.

Het raam bevindt zich in een' muur der kamer. Het wordt van hout en glas door den timmerman en glazenmaker gemaakt. Dit raam bestaat uit vier groote houten lijsten, en uit de houten kruishouten, die het in vier gelijke deelen verdeelen. In ieder dezer deelen staat een glas. Het raam kan op en neder geschoven worden. Het raam dient om frissche lucht en licht in de kamer te laten.

De laarzen.

De laars is een van leder vervaardigd kleedingstuk. Zij bestaat uit de zool, het bovenleër, de schaft en de trekkers. De zool is dat deel van de laars, waar de voet op staat, het bovenleder bedekt het bovenste van den voet, en de schaft omsluit het been. Als men de laarzen aan wil trekken, trekt men aan de trekkers. De laars dient tot het warm houden van den voet, en wordt door den schoenmaker gemaakt. Twee laarzen noemt men een paar. De laarzen worden gepoetst, en met smeer glinsterend zwart gemaakt.

De pyramide.

De pyramide heeft slechts een grondvlak en drie zijvlakken. Het grondvlak ligt waterpas, en is een gelijkzijdige driehoek; de zijvlakken zijn schuinstaande, gelijk en gelijkvormige driehoeken.

Het geheele ligchaam heeft zes kanten. De drie zijkanten loopen boven in eene punt te zamen.

Aan het grondvlak zijn drie hoeken. Aan ieder dezer hoeken loopen drie kanten te zamen, die drie scherpe hoeken vormen. Aan het geheele ligchaam bevinden zich twaalf hoeken. Eene naald, die uit de spits door het midden van het grondvlak gaat, heet de as der pyramide.

Deze pyramide is van hout gemaakt.

Het brood.

Het brood is het gewigtigste voedingsmiddel. Het wordt van tarwe- of rogge-meel in eenen oven gebakken. De man, die het brood bakt, heet bakker. Het brood is rond, langwerpig of eivormig, en bestaat uit korst en kruim. De korst is hard en bruin; de kruim is wit. De kruim wordt door de korst ingesloten. De kruim is even als eene spons met vele gaatjes.

Hoe meer gaatjes er in een brood zijn, des te lekkerder en gezonder is het.

De gans.

1 Soort; 2 gedaante, deelen; 3 verblijf; 4 nut.

De gans behoort, wijl zij zeer goed zwemmen kan, tot de zwemvogels. De voornaamste deelen des ligchaams zijn: de kop, de hals, de romp, de vleugels en de pooten. Aan den langen ronden kop, met korte vederen bedekt, zit de snavel, met een glad geel vel overtrokken. De hals met vederen bedekt, is lang, slank, smal en zeer bewegelijk. De romp is ook met vederen bedekt. Onder den buik is het zachte dons door grove sterke vederen bedekt. De vleugels zijn groot, en voorzien van de sterkste en langste vederen.

De pooten staan aan het achterste gedeelte van den buik, zijn roodachtig en kort, en van onderen zonder vederen.

De teenen zijn door een vlies verbonden. Dit maakt het zwemmen gemakkelijk, en wordt daarom zwemvlies genoemd. De gans leeft bij de menschen, en wordt om haar nut in stallen en op de wervengehouden. Zij behoort daarom tot de huisdieren.

De gans verschaft ons veel nut. Haar vleesch wordt gegeten, en de vederen der vleugels geven ons pennen om te schrijven. De kortere, zachte deren, dons genaamd, gebruikt men tot vulling der bedden.

De hand.

De hand is een ligchaamsdeel, dat zich aan den voorarm bevindt. Zij bestaat uit drie hoofddeelen. De wortel, het middelste van de hand of de muis van de hand en de vingers.

De wortel is dat deel, waardoor de hand met den voorarm verbonden is. Het middelste der hand bestaat uit vijf lange ronde beenderen, die door vleesch met elkander verbonden zijn, en waarvan de binnenvlakte de holle hand of de muis van de hand heet.

De vijf vingers heeten de duim, de wijsvinger, de middelste vinger, de ringvinger en de pink. Iedere vinger heeft drie in grootte afnemende geleiden. De duim alleen heeft er twee. Deze staat eenigzins van de andere

vingers af. Hij is de sterkste van allen, en dient bijzonder tot het vasthouden der voorwerpen.

Alle vingers zijn op het einde aan de bovenzijde van nagels voorzien. Deze geven aan de punten der vingers vastheid, en dienen tot bescherming der aldaar aanwezige zenuwen.

Het hoen.

Het hoen is een huisvogel. Het heeft een' vleeschachtigen kam op het bovenste gedeelte van den kop, onbedekte ooren en eenen in de hoogte te zamen gedrukten staart. De pooten zijn kort, en voorzien van drie voorteenen en een' achterteen. De snavel is gebogen, en aan den wortel met een vliesachtig vel overtrokken.

Het hoen heeft aan den hals een' krop, waarin de gerst eerst geweekt wordt. Het mannetjeshoen heet haan. De haan is grooter, heeft eenen grooteren kam, en gebogene staartvederen. Aan de pooten heeft de haan scherpe achterwaarts staande sporen. Het hoen is ons nuttig door zijn vleesch en zijne eijeren.

Jonge hoenders worden kiekens genoemd; het wijfje heet hen.

De meikever.

De meikever is een insekt of gekorven dier. Zijn lijf bestaat uit den kop, de borst en den buik. Aan de borst zijn de bewegingswerktuigen. Het zijn zes pooten met leden. De meikever heeft vier vleugels, van welke de bovenste hoornachtig zijn. Aan den kop heeft hij twee voelhorens. De borst en de kop zijn zwartachtig bruin, en met sijne haartjes bedekt. De beide hardere bovenvleugels zijn kastanje bruin; het lijf is zwart met twaalf driehoekige witte vlekken. De buik loopt in eene hoornachtige punt uit. De meikever legt eijeren, waaruit larven voortkomen. Deze zijn witachtig geel, en hebben aan het voorlijf zes pooten. Zij leven vijf jaren lang in de aarde, en komen dan als kevers te' voorschijn. De meikever leeft van boombladeren, en dient velen vogels, zoo als den hoenders, tot spijs.

Cerastium arvense L. Ned. Het hoornkruid.

Dit is eene plant, wier deelen zijn: de wortel, de stengel met de bladeren en de bloemen. De bloem van het hoornkruid is wit, en bestaat uit vijf bloembladen, die hartvormig ingesneden zijn; behalve de stempel bevat de bloem tien meeldraden. De bloem is van een vijfdeeligen rondvliezigen kelk voorzien; de stengel der plant is regtopgaande, rond, sijn behaard en knopachtig. De bladeren zijn zeer smal, (lancetvormig), stomp, zonder

bladsteel aan de plant zittende en tegen elkanderverstaande. De wortel van deze plant is vezelachtig en voortkruipende. Het groeit aan de wegen, en bloeit van Mei tot Julij.

Primula Officinalis L. Nederd. Sleutelboom.

Bloemen, stengel, bladeren, wortels, groeiplaats, bloeitijd en nut of gebruik.

De sleutelbloem heeft hoog gele, eenbladige, aan den rand vijfdeelig ingesnedene bloemen. De bloem is van onderen pijpachtig, van boven vlak schotelvormig en met vijf donker gele vlakken versierd. Zij bevat vijf meeldraden en een stijltje. De haar omgevende kelk is pijpachtig, vijfhoekig en vijfstandig.

De bloemen dezer plant komen met hare stelen uit een punt voort. Men zegt derhalve, dat de bloemen eenen tros vormen.

De bloemsteng der sleutelbloem is rond, regt opgaande en zonder bladen. Deze komen onder aan de planten uit den wortel voort, en worden daarom wortelbladeren genoemd. Zij zijn omgekeerd eivormig, langachtig, getand, rimpelig en aan de ondervlakte dicht behaard. De wortel is met lange rondachtige haarwortels voorzien.

Deze plant komt voor in bosschen en op bergvlakten. Zij bloeit in April en Mei. Hare bloemen zijn aangenaam van geur, en worden, gedroogd zijnde, als eene gezonde thee gebruikt.

Cardamine pratensis L. Nederd. Wilde kers.

Deze plant heeft schoone witte of roodachtige bloemen. Elke bloem bestaat uit vier kruiswijs tegenover elkander staande blaadjes, en bevat zes meeldraden, van welke er twee korter en vier langer zijn. De kelk der bloem is veelbladig en randvliezig. De stengel dezer plant is glad en regt. De bladen zijn afwisselend tegen elkander overstaande, ongepaard, gevederd; de afzonderlijke vederblaadjes, gesteeld, langwerpig, rond of lancetvormig. De wortel is vezelachtig; hij heeft zoo als de geheele plant, eenen bitteren smaak. De wilde kers groeit overvloedig op vochtige weiden, bloeit in April en Mei, en is goed veevoeder.

**Ranunculus bulbosus L. Nederd. de knobbelachtige
hanenvoet. Boterbloem.**

De bloem van den hanenvoet is schoon geel en vijfbladerig, de meeldraden zijn talrijk; de vele stempels vormen een rond knopje. De vijfbladige kelk van den hanenvoet is omgeslagen.

De stengel dezer plant is regtopgaande en veelbloemig, de onderste bladen zijn driedeelig, de afzonderlijke lobben drielobbig, ingesnejen getand; de bovenste stengbladeren zijn vastzittend en steelloos; de loppen (setzen) twee- tot driespletig. De wortel is hol- of knobbelachtig. De plant groeit op weiden, beemden en aan de randen der akkers, en bloeit van Mei tot Julij. Zij is zeer vergiftig.

Het vergeet-mij-nietje.

Het fraaije bloempje van dit plantje is eenbladerig, vijfspletig en hemelsblauw. Het omvat vijf meeldraden. De kelk is vijftandig, een weinig van de bloem afstaande en met haartjes omzet. De stengel is regt, vijftandig en ruw op het gevoel. De bladeren zijn smal en stomp. De wortel van het vergeet-mij-nietje is voortkruipende. Het komt voor aan vijvers, poelen en beeken, en bloeit in Junij, Julij en Augustus. Kinderen plukken dit nederige bloempje gaarne, en vlechten er bloemkransen van.

Samburus nigra L. Nederd. de zwarte vlier.

Groei, stam, bast, bladeren, bloemen, vruchten, nut.

De vlierboom schiet uit den wortel meerdere stammen, en behoort daar om tot de struikgewassen. De bast is aan jonge takken groen; aan oudere wit, graauw en gebarsten. Het hout van den stam is wit, tamelijk hard, en bevat een wit en sponsachtig merg. De bladeren zijn ongepaard, gevederd, eirond, scherp gepunt, lancetvormig, getand, donkergroen van kleur en van een' onaangename reuk. De bloemen van de zwarte vlier, staan in groote trossen, zijn klein, vijfdeelig en wit. Er zijn vijf meeldraden; een kelk is nauwelijks te bemerken. De vrucht is zwartachtig rood, en in October rijp. De bes bevat drie korrels of kernen.

De bladeren verdrijven, zoo men wil, aan het hoofd gelegd, de hoofdpijn, en het harde hout van dit struikgewas kan voor linialen, houten naalden, pennen, enz., zeer goed gebruikt worden. Voor de kippen zijn de rijpe bessen vergiftig.

Filia L. Nederd. de lindeboom.

De lindeboom heeft maar eenen stam, en behoort derhalve tot de boomen. De stam is gewoonlijk regt, heeft een donkergraauwen, bij oude boomen ruwen opengesprongen bast en een wit en zeer week hout.

De bladeren staan afwisselend tegenover elkander; zij zijn hartvormig en onder in de hoeken der oksels graauw, bruin en gesteeld. De bladsteel heeft nauwelijks de halve lengte van het blad. De welriekende bloemen der linden zijn geelachtig groen, hebben eenen vijfdeeligen kelk en vijf bloemblaadjes. Zij komen bundelsgewijze uit eenen bloemsteel, die met een smal en lang neven-

blad (dekblad) aaneengegroeid is. De vrucht is een rond vijfhoekig zaadhuisje, ter bewaring van de zaadkorrels; zij heeft de grootte van eene erwt.

Van het weeke lindehout vervaardigt men houten borden, lepels, enz. Van de houtskool bereidt men tandpoeder, en de lindebloemen geven eene, goede thee. Men plant gewoonlijk lindeboomen in lanen.

Daphne Mezereum L. Nederd. gewoon peperboompje.

Dit bekende gewas is een lage heester, met lange afstaande takken, die met eene ligt grijze en gladde schors bekleed zijn. De bloemen verschijnen vroeg in het voorjaar, vóór de bladen, en staan bij twee tot drie in lange aren op de takken. Het bloembuisel is trechtersvormig, schoon lilakleurig, de buis met fijne haartjes bezet, en de boord in vier stompe, eivormige lobben verdeeld. De acht gele helmknoppen zitten met zeer korte draden aan de bloembuis vastgehecht. Het eivormige gladde vruchtbeginsel zit op een zeer kort steeltje; het stijltje is rond, wit en op het vruchtbeginsel vastgehecht.

De vrucht is eene ronde, sappige, scharlaken roode bes, van de grootte eener erwt, met kleurloos sap.

De eivormige aan de eene zijde spitse zaden zijn door een vliesvormig bleek huisje omgeven. De bladen zitten meestal aan de toppen der takken, zijn eenjarig, lancetvormig, eenigzins omgekeerd met eivormige gaafranding en geheel glad. De bloemen hebben eenen aangenamen sterken geur.

Deze heester komt bij ons in het wild niet voor. Menigvuldig echter wordt hij in de tuinen aangetroffen.

De bast bekend onder den naam van Garou-bast is blaartrekkende, en wordt daarom tot het openhouden van fontanellen gebruikt. De geheele plant is vergiftig, en *éene bes* kan den dood veroorzaken.

Beschrijving in briefstijl.

Vriend DIRK!

Onze onderwijzer liet ons gisteren eene giftplant zien. Wij moesten die eerst opmerkzaam beschouwen, en toen beschrijven. Ook vertelde hij ons eene zeer treurige geschiedenis van twee knapen, die bijna gestorven waren, omdat zij van de bessen dier plant gegeten hadden.

Zij heet de wolfsbes 1), wordt slechts een span hoog, heeft vier over

(1) *Paris quadrifolia.*

kruisstaande eironde en scherp toeloopende bladeren, en een' groenachtig gelen bloesem met acht meeldraden. De kelk- en bloem-blaadjes zijn vier in getal. Iedere plant krijgt na het bloeijen eene donkerblauwe bes, die bijna de grootte van eene kers heeft, en scherp uitloopt. De geheele plant ruikt onaangenaam, en groeit veel in schaduwrijke bosschen. Gij zult haar nu wel kennen, en zeker niet met andere verwisselen.

Uw vriend,

JAN.

Lieve vriend!

O, welk een schoone vlinder heb ik heden gevangen! Onze onderwijzer zeide mij, dat men hem dagpauwenoog noemt (1). Zijne vleugels zijn met puntjes, en roodachtig bruin, met eenen asch graauwen buitenrand. Iedere vleugel is met eene vlek voorzien, die zoo schoon zijn, als de oogen op den staart van den pauw, waarom hij ook zoo genoemd wordt. De benedenzijde der vleugels is zwart met eene gele stip in het midden. Het lijf is bruinachtig en met kleine haartjes begroeid; de voelhorens zijn harkvormig en van boven geel.

Als gij eens bij mij komt, zal ik u het schoone diertje eens laten zien. Bezoek daarom spoedig

Uwen vriend,

WILLEM.

Waarde JOHAN!

Gisteren hadden wij hier op het dorp eens regt vermaak. Daar kwam namelijk een man met twee groote beeren in het dorp, die hij op den weg liet dansen. Hebt gij wel eens eenen beer gezien? Zeker niet, daarom zal ik mijn best doen, om u het een en ander van die dieren te vertellen. Zij waren zeker wel vier voet lang, hadden korte, lompe pooten en stevig borstelig haar van eene bruine kleur. Hun kop was kort, de bek stomp, en de staart zeer kort.

Onze onderwijzer verhaalde ons vervolgens nog, dat de beer van het vleesch van andere dieren, en ook van planten leeft en het sterkste in zijne voorpooten is. Daarmede kan hij zelfs wel eene koe dood slaan. Hij eet het

1) Papilio Jo L.

liefste honig, waarvan de jagers gebruik maken, om hem daarmede te vangen. Over het geheel zagen zij er dom uit, en dansten vrij lomp. Ook bromden zij van tijd tot tijd, waarom wij hartelijk lachten.

Misschien komt de man met zijne dieren ook wel bij u op het dorp. Wees dan zoo goed er het een en ander van te melden aan

Uwen vriend,
GEORGE (1).

Vriend HENDRIK!

Onze onderwijzer heeft ons kort geleden een nieuw spel geleerd, dat ons allen zeer goed bevalt, waarom ik er u eene korte beschrijving van geven wil. Gij zult het wel spoedig kunnen leeren. Op eene open plaats legden wij twintig of dertig steenen in twee rijen, of men kan daarvoor ook gaten in den grond maken. Altijd legt men eenen steen minder dan er knapen zijn. Iedere speler neemt dan zijne plaats bij een' der steenen. Alsdan moet er wel een overschieten, die tusschen de rijen gaat staan. Zoo spoedig nu deze, door in de handen te klappen, het teeken geeft, moeten allen, die naast gaten of steenen staan, spoedig van plaatsen verwisselen. Bij deze gelegenheid zoekt hij, die in het midden stond, een plaatsje bij eenen steen te krijgen, en als hem dit gelukt, schiet er natuurlijk weder een ander over. Dan wordt er wat gelagchen, en de sukkel moet in het midden blijven, tot hij zoo gelukkig is, weder een plaatsje te krijgen. Het spel is gemakkelijk te leeren, en heeft ons allen veel genoegen gegeven. Wij spelen het nu dikwijls. Ook gij kunt het thans uwe makkers leeren, en hen daardoor zeer vermaken. Dit wenscht.

Uw vriend,
MAURITS.

Lieve vriend!

Daar gij mij beloofd hebt, mij eens spoedig te bezoeken, zal ik u den weg naar mijn huis opgeven, en dit tevens beschrijven, anders mogt gij somtijds verdwalen.

Als gij in het dorp komt, loopt gij eerst regt uit tot een groot huis, dat

(1) Indien de kinderen geene gelegenheid gehad hebben om de beschrevene dingen te zien, dan moet de onderwijzer, die door eene afbeelding voor hen duidelijk maken.

eene herberg is, waar de dennenboom uithangt. Nu slaat gij regtsom, en ziet dan de kerk. Deze gaat gij voorbij, en komt nabij vijf huizen, die in eene rij regt voor u staan. Bij deze zult gij het huis mijner ouders spoedig vinden. Er staat namelijk een kersenboom voor, en het is van buiten groen geverwd. Nu zult gij niemand behoeven te vragen, en zeker gemakkelijk vinden

Uwen wachtenden vriend

FRANS.

Vriend WILLEM!

Gisteren heeft mijn grootvader mij veel genoegens verschaft. Hij schonk mij namelijk twee konijntjes, twee allerliefste diertjes. Hebt gij die wel eens gezien? Zij zijn iets kleiner dan een haas, en hunne ooren zijn ook kleiner, evenwel toch nog vrij lang. De bek is met lange haren voorzien, die aan den kant staan, en hunne oogen zijn rood. De staart is klein, en de haren van het vel zijn wit en zoo zacht als zijde. De achterpooten zijn langer dan de voorpooten. Vader heeft mij gezegd, dat mijne konijntjes jongen zullen krijgen, dan zult gij er ook een paar ten geschenke ontvangen van

Uwen HENDRIK.

B. EENVOUDIGE HANDELSOPGAVEN.**A. REKENINGEN.**

Rekening
van geleverde IJzerwaren aan den

WelEd. Heere N. KOOPMAN.

DAGTEEKENING.	GELEVERDE WAREN.	
2 April	Eene spa en schoffel	f 4.20
5 Junij	Eene nieuwe tang	» 1.50
7 Julij	Een nieuw slot voor de huisdeur .	» 0.60
14 Sept.	Eene nieuwe bijl	» 1.50
Totaal		f 7.80

Voldaan, 8 October 18...

SCHOUTEN,
Mr. Smid.

Rekening
van gedane Herstellingen voor

den Heer BROUWER, Mr. Timmerman.

DAGTEEKENING.	HERSTELLINGEN.	
Den 6 Jan.	Eenen rok omgekeerd met ver- schot	f 6.00
	$\frac{1}{2}$ el fluweel voor eenen kraag . .	» 0.30
	$\frac{1}{2}$ el zijde voor voering	» 1.00
» 5 Mt.	Voor herstelling van een paar broeken	» 0.60
» 4 April	Een vest gemaakt	» 1.20
Somma		f 9.10

Utrecht, den 12 Mei 18...

DE JONG,
Mr. Kleermaker.

Bovenstaande, voldaan den 14 Mei 18...

DE JONG,
Mr. Kleermaker.

De WelEerwaarde Zeer Geleerde Heer N.

debet aan A., Mr. Schoenmaker,

Wegens gedane herstellingen.

DATUM.	HERSTELLINGEN.	
10 Julij	Een paar laarzen verzoold . . .	f 1.00
18 August.	Een paar schoenen aangenaaid . .	» 0.20
2 Sept.	Een paar pantoffels verzoold . . .	» 0.80
3 Octob.	Een paar laarzen opgeknapt . . .	» 0.50
20 Nov.	Een paar laarzen verschoend . . .	» 3.50
Totaal . . .		f 6.00

Groningen, 3 December 18

A.,

Schoenmaker.

Voldaan, 18 Januarij 18

A.,

Schoenmaker.

Rekening

van den WelEdelen Heer WOLF, Apotheker,

Wegens gedane herstellingen.

DATUM.	GEDANE HERSTELLINGEN.	
4 Junij	Eene tuintafel vervaardigd . . .	f 4.00
30 Junij	Zes stoelen hersteld	» 5.00
12 Julij	Eene keukentafel gemaakt . . .	» 3.50
4 Aug.	Eene ronde tafel in orde gebracht.	» 2.50
30 Sept.	6 nieuwe stooven gemaakt . . .	» 3.00
5 Decemb.	Eene ijsslede hersteld	» 1.50
		f 19,50

Rotterdam, 30 December 18...

WINKEL,

Mr. Timmerman.

Voldaan, 5 Januarij 18...

WINKEL,

Mr. Timmerman.

Rekening
voor den WelEd. Heer BAKKER, wegens
geleverde Kruidenierswaren.

DATUM.	GELEVERDE WAREN.	
1 Febr.	Drie pond Kandijnsuiker à 60 cts. . .	f 1.80
20 Febr.	Vijf pond Koffij à 68 cts.	" 3.40
18 Mrt.	1000 stuks Lucifers	" 0.20
5 April	Vier pond witte suiker à 55 cts.	" 2.20
8 Mei	Twee flesschen Jamaica Rum, à f 1.	" 2.00
"	Twee Citroenen à 5 cts.	" 0.10
11 Junij	3 pond Thee à f 3.	" 9.00
8 Sept.	Vijf pond rijst à 14 cts.	" 0.70
Totaal		f 19.40

Voldaan, 11 November 18...

KROM,
Winkelier.

Rekening
wegens geleverden arbeid voor den
WelEdel Gestrengen Heer N., Burgemeester.

DATUM.	GELEVERDE GOEDEREN.	
5 Mei	Voor UEd. zontje een jasje ge- maakt, met zijde, voering en knoopen	f 6.00
8 Junij	Een vest gemaakt met verscot	" 2.50
5 Aug.	Een paar nieuwe broeken gemaakt met verscot	" 3.50
11 Sept.	Eenige herstellingen aan kleeding stukken der kinderen	" 2.50
Totaal		f 14.50

R., 30 October 18...

WOLTERS.
Kleermaker.

Het bovenstaande ontvangen
R., 30 Oct. 18...

WOLTERS.

B. QUITANTIES, KWIJTBRIEVEN.

75 Gld.

Ontvangen van den WelEdelen Heer TROOST, de somma van 75 Gld.,
wegens eene geleverde piano.

Utrecht, Octob. 18...

KLEINE,
Instrumentmaker.

f 120.

De ondergeteekende verklaart ontvangen te hebben de somma van *f 120*
als koopsom voor eenen tuin, door mij aan den WelEd. Heer WALTER
verkochte.

Meppel, 12 Nov. 18...

VAN DER LINDEN,
Mr. Schoenmaker.

f 14.

Ontvangen van den WelEdelen Heer KABEL, Koopman, veertien gulden,
wegens arbeidsloon, gedurende de maanden September en October.

Breda, 2 Octob. 18...

WERNER,
Daglooner.

f 50.

De ondergeteekende verklaart bij dezen ontvangen te hebben, de somma
van Vijftig Gulden N. C., als traktement gedurende de maand Maart, dezes
jaars.

Medenblik, 1 April 18...

RIDDER,
Ambtenaar.

Den ondergeteekenden zijn heden Vier en Veertig Gulden
uithetaald, als koopsom voor een tweejarig Veulen,
waarvoor deze quitantie.

's Hage, 9 Mei 18...

DE JONG,
Paardenkooper.

Zegge f 44.

Ontvangen van den Heer STOLK, Landbouwer, de som van Vier en Twintig Gld. N. C., als pachtgeld van een aan den weg gelegen stuk land.

Noorden, 1 Nov. 18...

SIMONS.

Zegge f 24.

De ondergeteekende verklaart ontvangen te hebben, de somma van Vijftig Gulden, als eerste kwartaal van zijn traktement, waarvoor deze quitantie door hem wordt overgelegd.

N., 1 April 18...

KANTE,

Bode.

Zegge f 50.

Heden zijn mij door den WelEd. Heer KLEINE Tien Gulden als loon uitbetaald, gedurende de maand Junij.

Woerden, 1 Julij 18...

PENNING,

Koetsier.

Zegge f 10.

f 25.

Ontvangen Vijf en Twintig Gulden, wegens geleverde Kruidenierswaren.

Rotterdam, 16 October 18...

EENDRAGT,

Winkelier.

f 95.

De ondergeteekende verklaart ontvangen te hebben de som van Vijf en Negentig Gulden N. C., voor eene Tafel, zes mahonijhouten Stoelen, vervaardigd voor den WelEd. Heer BOEK, Koopman.

Utrecht, 9 Mei 18...

KIES,

Schrijnwerker.

f 112,30.

Ontvangen Honderd Twaalf Gld. dertig Cts. N. C., als koopsom van 8 Schapen, verkocht aan den Landbouwer KUST.

Helloo, 16 Junij 18...

ADRIAAN,

Landbouwer.

C. DE VERTELLING.

A. DE EENVOUDIGE VERTELLING.

De kleine Hendrik.

Hendrik wilde altijd hard loopen. Daarom had zijn vader dikwijls tot hem gezegd: Hendrik, loop toch altijd zoo hard niet, gij zult u nog een gat in het hoofd vallen. Hendrik luisterde er evenwel niet naar, maar liep er altijd weder dapper op los. Tot zijn ongeluk lag hem eens een steen in den weg. Hendrik zag hem niet, struikelde en viel er over. Nu schreide hij, want zijn neus bloedde.

Ziet gij, zeide zijn vader, zoo gaat het met kinderen, die er niet naar luisteren, wat hunne ouders hun zeggen!

De goede Wilhelmina.

Wilhelmina had een klein zusje, dat Maria heette. Als nu de moeder uitging, moest Wilhelmina bij de kleine Maria blijven, met haar spelen, en op haar passen. Dikwijls maakte Wilhelmina ook haar zusje in slaap. Eens sliep Maria, en Maria legde haar zusje in de wieg. Nu kwam Trijntje, het dochtertje van den buurman, en zeide: »Kom Mientje, laten wij eens op de straat gaan zien, daar is een man met eenen kameel, en twee aardige aapjes.» »Nee, zeide Mientje, ik ga niet met u mede; moeder is uit, en ik moet bij mijn zusje blijven.» »Kom, kom, zeide Trijntje, Maria slaapt immers, gij kunt wel eens mede gaan.» »Nee, antwoordde Wilhelmina, dat mag ik niet doen. Mijn zusje kon in dien tijd wel wakker worden, schreeuwen en misschien wel uit de wieg vallen. Ga slechts alleen; ik blijf hier.

De bestrafte Snoeper.

Hendrik ging in den tuin zijns vaders wandelen, en bleef voor een boompje staan, waaraan eenige groote appelen zaten. »Hendrik, zeide de vader, laat de appelen aan dit boompje staan; het zijn de eerste, die er aankomen, en ik moet eens zien, of zij goed zijn.» — Naauwelijks was de vader evenwel vertrokken, of de deugniet trachtte eenen appel te plukken. Maar dit gelukte niet, want het boompje was te hoog. Nu ging Hendrik schudden. Er viel een groote appel, maar juist op den neus van den snoepachtigen knaap. Daardoor schreide hij van pijn, en wreef de getroffene plaats met de hand. »Dat is de straf voor uwe snoepachtigheid,» zeide zijn vader.

De Wandeling.

De zon scheen eens zeer helder, en het was buiten warm. Nu zeide de vader tot zijn zoontje Karel: »Kom Karel, zet uw petje op, wij willen gaan wandelen. Toen verheugde zich Karel, vatte zijnen vader bij de hand, en-huppelde en sprong van vreugde. Buiten in het veld bloeiden vele schoone bloemen. Dit verheugde Karel, en hij plukte er velen. Daardoor kreeg hij eenen grooten ruiker, die aangenaam rook. De vader bond de bloemen te zamen, en zeide: »Karel, neem dezen mooijen ruiker mede naar huis, en geef hem aan uwe moeder. Dit deed Karel. De moeder verheugde zich hierover, zette de bloemen in een glas met helder water, en gaf Karel een' kus.

De medelijdende Ernst.

Ernst, zeide zijne moeder, gaat gij mede naar buiten in het veld. Gaarne, zeide Ernst, en de moeder gaf hem eene boterham, om op te eten, als hij onder weg hongerig mogt worden.

Nu gingen beiden uit. Op den weg ontmoetten zij een klein meisje, dat stond te schreijen. Waarom weent gij? vroeg Ernst. Ach, zeide het meisje, ik heb zulk eenen honger, ik heb nog niets gegeten. Terstond tastte Ernst in zijnen zak, en haalde er zijne boterham uit. Daar arm kind, zeide hij, daar hebt gij brood, ect. Nu hield het meisje op met schreijen; zij at, en lachte van blijdschap. Ook de moeder was blijde. Zoo is het goed, zeide zij, gij zijt een goed medelijdend kind!

Het dienstvaardige Dientje.

Dientje ging ter schole. Daar leerde zij lezen en schrijven. Spoedig kon zij in den kleinen kindervriend lezen en letters schrijven. Hierover was zij zeer blijde, en ook vader en moeder verheugden zich. Naast Dientje zat een arm meisje, dat Anna heette. Dientje had twee griften, maar de arme Anna had er niet eene. Lieve Dientje, sprak daarom Anna, leen mij eene griffel. Dientje nam terstond de grootste, en zeide: Daar Anna, hebt gij er eene. Dit zag de onderwijzer, en deze zeide: dat is goed, Dientje; zoo handelen goede, dienstvaardige kinderen.

Mietje en de Hoenders.

Als Mietje op de werf der hofstede kwam, vlogen alle hoenders angstig rond, cenige vlogen op het dak, andere weder verscholen zich in hun hok. Maar als Mietjes moeder kwam, waren de vogels verheugd. Zij vlogen om

haar, en kakelden om hunne blijdschap uit te drukken. Hoe komt het toch, dat die gekke vogels zoo bang voor mij zijn, maar van u, integendeel, zoo veel houden, vraagde Mietje eens. Dat zal ik u eens zeggen, antwoordde de moeder, gij jaagt de beesten altijd, en dikwijls wilt gij hen vangen. Dat zien die beesten wel, en daarom vliegen zij weg.

Ik echter geef hun gerst, en daarom komen zij gaarne bij mij.

Als gij met de hoenders eveneens deedt, die niet meer bang maaktet, en hun somtijds voedsel gaaft, dan zouden zij voor u ook niet meer wegvliegen.

Dit begreep Mietje, en daarom deed zij, wat hare moeder gezegd had. Toen vlogen de hoenders niet meer voor haar weg, als zij kwam, maar verblijdden zich ook in hare komst. Ook de dieren beminnen hen, die hun weldoerf.

De spelende hond.

Leendert stond eens aan het venster, en zag op de straat. Buiten de deur lag een groote hond, zich in de zon te koesteren. Nu kwam er blafsende een klein hondje aan. Het sprong op den grooten, krabde met zijne pooten, en beet hem. Wacht maar, dacht Leendert, die groote baas zal u wel leeren, hem een andermaal met rust te laten. Maar het hondje beet en krabde, zonder dat de groote hem iets deed. Hij begon zelf mede te spelen, en beiden rolden, dat het een lust was, te zien.

Zie, zeide de vader, de groote hond maakt het beter dan gij. Als uw broertje met u spelen wil, schreeuwt gij, en slaat hem zelfs dikwijls. De groote hond weet zeer goed, dat hij den kleinen bedwingen kan, maar evenwel doet hij hem toch niets. Er steekt volstrekt geene eer in voor groote en sterke kinderen, om kleine en zwakke te mishandelen en kwaad te doen.

Leendert begreep dit eindelijk ook, en was van nu aan vriendelijker jegens zijne jongere en zwakkere broeders en zusters.

Het vogelnest.

Frans vond in den tuin in eene haag een vogelnestje. Juichende liep hij naar zijnen vader, bragt hem in den tuin, en liet hem zien, wat hij gevonden had. Kijk eens, zeide de vrolijke knaap, welk een lief zacht nestje van mos en takjes, met drie kleine roodgespikkelde eijertjes. Mag ik deze eijertjes er uitnemen om mede te spelen, lieve vader? Neen, Frans, zeide zijn vader, laat die eijertjes er inleggen, dan zult gij er nog meer vermaak van hebben.

Frans liet de eijertjes leggen, en toen hij den volgenden dag weder ging

kijken, vond hij vier eijertjes. Hij vertelde dit weder aan zijn' vader, en deze zeide nu: »ga nu eens veertien dagen niet weder naar dit nestje zien, dan wil ik zelf met u gaan.»

Dit deed Frans, en hoe verheugde hij zich, toen hij op den bepaalden tijd met zijnen vader bij het nestje komende, in plaats van eijeren vier kleine vogeltjes vond, die nog niet eens hunne vederen hadden. Zij gaapten, alsof zij honger hadden. Nu kwam de moeder der vogeltjes op het nest met een wormpje in haren bek, waarmede zij hare kindertjes voederde.

Als gij nu de eijertjes uit het nest genomen had, zeide de vader, zoudt gij dit genoeg niet gesmaakt hebben.

Frans ging nu dagelijks naar het nestje tot de vogeltjes groot werden, en eindelijk weg vlogen. In het volgende jaar kwamen de ouden weder, en bouwden hun nest in dezelfde haag.

Het is al geen goud, wat er blinkt.

Eene moeder ging met hare dochter in het bosch, om aardbeziën te plukken. Betje, zoo heette het meisje, zocht overal, en had spoedig haar mandje vol. Nu zag het aan een' der struiken eenen tak, die vol schoone roode bessen hing. Spoedig plukte Betje die af, en liep er mede naar hare moeder. Zie, lieve moeder, riep zij reeds van verre, welke schoone bessen ik gevonden heb. Van deze zal ik ook een mandje plukken. Zij smaken zeker nog beter dan aardbeziën. Terwijl het meisje zoo sprak, wilde het reeds eenige bessen in den mond steken. De moeder nam ze echter terstond af, zeggende: »Ongelukkige, de bessen zijn vergiftig, indien gij ze opgegeten hadt, zoudt gij zeker zeer ziek geworden zijn. Niet alle vruchten, die er schoon en lekker uitzien, zijn gezond en eetbaar. Het is immers alles geen goud, wat er blinkt.»

De wraakzuchtige.

Frits ging in den tuin van zijnen buurman, en bleef voor twee bijenkorven staan. Hier zag hij de vrolijke diertjes, en verheugde zich over hun vrolijk gebrom.

Plotseling kwam er eene bij uit; deze zette zich op zijn voorhoofd, en stak hem, dat hij begon te schreijen. Woedend greep hij eenen stok, en sloeg daarmede in de bijenkorven. Maar nu kwam het ergste aan. Honderden der vertoornde diertjes kwamen op hem af, zetten zich op zijne wangen, zijn voorhoofd en zijnen hals neder, en staken hem jammerlijk. Door zijn geschreeuw kwam de buurman; deze trok Frits weg, en redde hem van

de vertoornde bijen. Maar zijn gezigt, en overal waar de bijen hem gestoken hadden, zwol op, en hij moest smartelijk voor zijn' wraakzucht boeten.

Zindelijkheid.

Als Truitje een nieuw kleedje kreeg, was het den volgenden dag reeds bemorst, en dikwijls ook gescheurd. Het morsige kind veegde er hare smerige handen mede af, zag op de straat niet voor zich, en trapte in de plassen, zoodat het vuile water haar kleedje bespatte. Eens ging hare moeder met haar wandelen. Het had eenige dagen geregend, en daardoor was de grond hier en daar nat. Truitje gaf er evenwel weinig om, en liep onbezorgd voort, waardoor hare kousen, schoenen en haar kleedje spoedig vol slijk zaten. Nu kwamen zij bij een beekje, en wilde juist daarover gaan, toen een duifje bij het water kwam. Stil, zeide de moeder, wacht even, en let op, het diertje zal gaan drinken. De duif kwam nu nader, maar wegens den regen waren de kanten van de beek morsig en beslikt. Nu vloog de duif naar eene plaats, waar steenen lagen, en trippelde nu van steen tot steen, tot zij bij het water kwam en drinken kon. Weet gij waarom de vogel dit zoo doet? vraagde nu de moeder. Wel zeker, antwoordde Truitje, de duif loopt over de steenen om zich niet smerig te maken. Zoo, zeide de moeder, dan moogt gij u voor haar schamen. Kijk, uwe schoenen en uwe kleederen eens. Wat zien zij er smerig uit! Kondet gij niet eveneens doen, als het duifje? Waarlijk, het diertje is zindelijker dan gij. Truitje weende, en zeide: »Vergeef mij, lieve moeder, ik zal beter oppassen, en in het vervolg eveneens doen, als het duifje.

Gij zult zien, dat ik mijn woord zal houden.

Gij moogt niet stelen.

Willem en Hendrik gingen op eenen schoonen zomerdag wandelen. Op hunne wandeling kwamen zij voorbij eenen tuin, waarin digt bij de haag een boom stond vol schoone, rijpe kersen.

Zie eens, riep Willem, welke lekkere rijpe kersen. Met deze hitte zoude ons een handvol kersen lekker smaken. Weet gij wat, Hendrik, de boom hangt vol genoeg, met dezen stok kan ik wel eenen tak naar beneden buigen, mij dunkt, wij moesten er eenige plukken. Neen, antwoordde Hendrik, gisteren nog heeft onze meester ons voor zulke diefstallen gewaarschuwd. Ja, dat heeft hij wel, maar zal hij nu juist hooren, dat wij een paar kersen weggenomen hebben. Al ware dit zoo, zeide Hendrik, dan wil God het ook niet hebben; het zevende gebod leert ons: Gij zult niet stelen!

God is alwetend. Kom, wij zullen heengaan, de gelegenheid maakt den dief. Hendrik ging heen, en Willem volgde hem. Naauwelijks waren de knapen eenige schreden ver gegaan, toen eene stem riep: »Hendrik, Hendrik.» Beiden zagen bevreesd om, en bemerkten den tuinman, die achter de haag alles gehoord had. Kom Hendrik, riep de man, ik heb mij verheugd, dat gij zulk een goede jongen zijt, en zal u daarom gaarne een paar handen kersen geven. Blijf toch altijd eerlijk en braaf.

Belooning der opmerkzaamheid.

Karel en Johan kwamen uit de school, en legden hunne boeken in de kast. Wat hebt gij heden geleerd? vraagde hun vader. Komt eens hier bij mij zitten, en vertelt mij eens, wat gij heden van uwen onderwijzer geleerd hebt.

De knapen zetten zich neder, en Karel moest beginnen. Hij stotterde wel, doch wist niets te vertellen. De vader fronste zijn voorhoofd, en wendde zich nu tot Johan. Deze begon: Onze onderwijzer vertelde ons heden een schoon verhaal van den goeden Jozef en zijne slechte broeders.

En nu konde Johan alles vertellen, wat de onderwijzer hem des daags verhaald had. Nu verhelderde zich het gelaat des vaders, en hij zeide: Goed opgepast, Johan, dat verheugt mij! Ik zend u ter schole, om u daar vele goede dingen te laten leeren. Wie echter, als gij Karel, onopmerkzaam is, en aan andere dingen denkt, als de onderwijzer onderwijst, die kan zeker niets leeren.

Ik wilde heden met u naar eene plaats gaan, waar men vele vreemde dieren kan zien; maar u kan ik niet medenemen, Karel. Gij moet tot straf te huis blijven, Johan mag alleen mede gaan.

Broederliefde.

Frans kreeg eens van zijnen peet een' grooten schoonen appel ten geschenke. Vrolijk liep hij er mede naar huis, en toonde hem aan zijn broërtje. Beiden verheugden zich nu over dit geschenk. Eindelijk nam Frans een mes, deelde den appel in twee deelen, en gaf de eene helft aan zijn broërtje. Deze wilde echter dit stuk niet aannemen, en zeide: Frans! houd toch den geheelen appel, wat kan ik u daarvoor terug geven, ik heb nu niets. Frans antwoordde echter: Ik schenk u den appel niet, om er iets voor terug te hebben. Dan was ik immers belangzuchtig! Neem hem maar en eet.

Eerst dan, als ik met u gedeeld heb, zal mij de andere helft lekker smaken.

De ouders zijn verstandiger dan de kinderen.

Het had naauwelijks een paar dagen gevoren, toen de kleine Willem reeds met zijne nieuwe slede op het ijs wilde. Kind, zeide de vader, waar denkt gij aan? Het ijs is nog niet sterk genoeg om u te dragen, gij zoudt er door vallen en misschien wel verdrinken. Heden en morgen moogt gij volstrekt nog niet op het ijs komen, dan echter zal ik het u misschien veroorloven. Willem konde evenwel zijnen tijd niet afwachten, maar sloop stil met zijne slede naar buiten. De vader bemerkte het evenwel, en ging hem achter na. De ongehoorzame knaap was naauwelijks eenige oogenblikken op het ijs geweest, of hij zonk er door, en viel, schreeuwende, tot zijne borst in het ijskoude water.

Nu sprong de vader er spoedig bij, redde den deugniet en zeide: Ziet gij nu, dat ik gelijk had, toen ik zeide, dat het ijs nog niet sterk genoeg was. Onthoud dus, dat de ouders altijd verstandiger zijn dan hunne kinderen.

Willem echter werd door schrik en koude zeer ziek. Veertien dagen moest hij te bed blijven liggen, en konde daardoor, terwijl het ijs sterk was, niet uitgaan. Ach, riep hij toen dikwijls, had ik den raad mijns vaders maar opgevolgd!

Vrees voor spoken.

Maria, zeide moeder eens tot hare dochter, ga in de keuken, en haal mij den tinnen schotel, die op de tafel staat. Maria stond op en ging heen. Spoedig kwam zij evenwel zonder schotel, zoo wit als sneeuw, terug. Kind, riep de moeder, wat scheelt u? Ach, moeder! antwoordde Maria bevende, in de keuken is een geest, een wit spook! De moeder nam terstond een licht, en zeide lagchende: Kom, dwaas vreesachtig meisje, wij zullen dat spook eens gaan vangen; waar is het? Bevende wees Maria in eenen hoek. Nu ging de moeder daarheen, en vond niets dan een handdoek, waar de maan op scheen. De doek had zich bewogen, toen het vreesachtige meisje de deur opende. Maria werd hartelijk door hare zusjes uitgelagchen, en moest dikwijls nog van hare vreesachtigheid hooren.

Wees voorzigtig!

Als Wilhelmina de trappen afliep, of in de keuken hare moeder hielp, zag zij nooit genoeg voor zich. Dan keek zij hier heen, dan daar heen; maar nooit zag zij, waar zij ging, of wat zich voor haar bevond. Daardoor viel zij dikwijls, scheurde hare kleederen, of brak kopjes of borden. Wilhelmina, zeide daarom hare moeder dikwijls, Wilhelmina, gij zijt een

onvoorzigtig kind, en zult u zeker nog eens groot nadeel berokkenen. Wat de moeder voorspeld had, gebeurde. Eens moest Wilhelmina peterselie uit den tain halen. Zij liep op hare gewone, driftige wijze en zag niet voor zich. De tuinman had eene hark of rijf laten liggen. Hierop trapte het driftige meisje zoo hard, dat de stok in de hoogte sprong, en haren neus raakte. Bloedende en schreiende kwam Wilhelmina nu zonder peterselie weder in de keuken. De verschrikte moeder wiesch spoedig het bloedende gezigt met koud water. Maar Wilhelmina's neus zwol op; op haar voorhoofd kreeg zij eene groote buil, en nog langen tijd zag zij er leelijk uit.

Wie is nu voorzigtig? Van waar komt dat woord? Van voor zich zien.

Doe niet alles na.

Weet gij wel hoe men apen vangt? Luistert, ik zal het u vertellen, kinderen! Zoo als er bij ons hazen zijn, en eene menigte vogels in de boomen, zijn er in een ander land, dat hier zeer ver van verwijderd is, apen, die daar ook op de boomen rond springen. Als nu de menschen in dat land zulk een dier willen vangen, gaan zij op eene plaats, waar vele apen zijn, zetten een vat met water onder den boom, en beginnen zich te wasschen.

Dan gooijen zij dit water uit, maar vullen het vat weder met water met lijm, en nu vertrekken zij. De aapjes, die dit alles gezien hebben, komen, als de jagers weg zijn, bij menigte van de boomen af, om zich eveneens te wasschen. Maar wat gebeurt er dan? De lijm doet hunne oogleden op elkander kleven, waardoor zij niet goed meer zien kunnen, zoodat men hen dan gemakkelijk kan vangen.

Ook kinderen moeten niet alles willen naäpen, wat zij zien.

De waakzame hond.

Een herder lag op eenen heeten zomerdag bij zijne kudde onder eenen boom, en sliep. Een voorbijganger maakte den herder wakker, en zeide: Hoe kunt gij nu slapen? Hoe gemakkelijk kunnen uwe schapen het zaad hier aan den weg of de klaver afvreten.

O, zeide de herder, dat heeft geen nood, ik kan mij goed op mijnen hond verlaten, die zal wel oppassen, dat de schapen niet op verboden plaatsen komen.

Oudere broeders of zusters worden door dezen hond beschaamd gemaakt, als zij niet goed op hunne kleinere broertjes of zusjes passen. Zij moeten ook zorgen, dat zij geen kwaad doen, en op geene verboden plaatsen komen.

Frederik Wilhelm III.

Toen de gestorven Koning van Pruisen, Frederik Wilhelm III, een knaap van tien jaren was, bragt een tuumansjongen in de maand Januarij, terwijl het zeer koud was, een mandje met schoone rijpe kersen, die in eene oranjerie gekweekt waren. De jonge prins was daar zeer verheugd over, en wenschte de in dit jaargetijde zoo zeldzame vruchten te eten. Toen men hem echter zeide, dat die zes gulden moesten kosten, vraagde hij verwonderd: »Hoe! voor een handvol kersen, zes gulden?» Hij keerde zich om, en zeide op eenen vasten toon: Ik mag en wil die niet hebben!

Spoedig daarop deed zich een schoenmaker uit Potsdam aanmelden. Men verhaalde den prins, dat deze man door langdurige koortsen achteruit geraakt was, en dat hij dertig gulden noodig had tot aankoop van leder om zijn bedrijf weder te kunnen beginnen. Nu kwam hij den prins om ondersteuning verzoeken in zijnen bitteren nood. Hoe veel geld heb ik nog? vroeg de prins door medelijden getroffen. Toen hem geantwoord werd, dat er nog 120 gulden in kas waren, beval hij den man de gevraagde dertig gulden uit zijnen naam te geven. Verheugd en ontroerd ontving de handwerksman deze gift met den wensch, dat hij Zijne Koninklijke Hoogheid zelve zijnen dank mogt betuigen.

Deze bede sloeg echter de prins af, zeggende: Het is niet noodig; het zoude den armen man slechts beschaamd maken.

Bisschop Kollonitz.

In het jaar 1683 belegerden de Turken de stad Weenen met een leger van 200000 man. Ofschoon de belegerden zich heldhaftig verdedigden, was het toch te vreezen, dat de Turken in korten tijd de stad zouden innemen, te meer daar pest en hongersnood in de ongelukkige stad vreesselijk woedden. In dezen tijd van grooten nood deed Bisschop Kollonitz zich van eene edele zijde kennen. Hij was een engel der vertroosting voor de ongelukkige burgers, ging in de hutten der armoede en ellende, bezocht en verkwikte de zieken, en vreesde zelfs het gevaar van besmetting niet. Eindelijk kregen de inwoners hulp. De Koning der Polen, Johan Sobiesky, rukte met een leger aan, verrastte de Turken, en sloeg die zoo beslissend, dat zij in allerijl ontvloden, en hunne geheele legerplaats met alle schatten en voorraad in den steek lieten.

Toen nu de voornaamste aanvoerders der Christenen in het leger kwamen, deelden zij den buit, en ieder nam, wat hem het beste beviel. Terwijl men bezig was met deelen, kwam ook Bisschop Kollonitz.

Toen men hem zag, riepen allen: Daar komt een soldaat, in den waren geest van Christus, hij heeft meer gedaan dan wij. Laat hij zich het kost-

baarste uitkiezen, het staat hem vrij. De vrome bisschop strekte de armen uit, en zeide: »Ik weet, dat hier in het leger eene menigte ongelukkige kinderen zijn, die door de wreedheid der Turken, hunne ouders verloren hebben. Dat deze kleinen mijn aandeel in den buit zijn.» Allen waren geroerd door zulk eene verhevene menschenliefde. Driehonderd weezen nam hij tot zich, en strekte hen tot vader.

B. EENIGE FABELEN EN GELIJKENISSEN.

De eikenboom en de pompoen.

In den zomer klom eene pompoenplant tegen den ouden stam van eenen eik naar boven, en bereikte binnen weinige weken den top. Toen ging zij nog iets hooger, boog zich toen weder, en sprak, trotsch rondom zich ziende: Wat denkt gij er van, vriendje? Is het niet vreemd, sterke eik? Gij groeit nu, zoo als gij mij gezegd hebt, reeds langer dan honderd jaren. Ik ben u evenwel binnen weinige weken boven den kop gegroeid. Kijk eens, hoe ik reeds naar beneden moet zien, om u te aanschouwen. Het is waar, antwoordde de eik, gij zijt spoedig groot geworden; jammer slechts, dat gij zoo spoedig weder zult verdorren.

Houd op, riep de pompoen verschrikt, hoe weet gij dat, ongeluksprofeet?

Wel, antwoordde de eik, sedert ik hier sta, zijn reeds zoo vele pompoenplanten tegen mij en bij mij gegroeid, en allen pochten even als gij op hunnen snellen wasdom. Toen evenwel de winter kwam, verdorden zij allen, hoe zij ook vroeger gepocht en gepronkt hadden.

Langzaam gaat zeker. Vroeg rijp, vroeg rot; vroeg wijs, vroeg zot.

De vos en de haan.

Een hongerige vos hoorde in een' kouden nacht een' haan op eenen boom kraaijen. Hij kreeg trek in dien kraaijer; daar hij echter niet op den boom konde klimmen, verzon hij eene list. Wel, haantje, riep hij, hoe kunt gij in zulk eenen kouden nacht zoo verrukkelijk zingen? — Ik kondig den dag aan, antwoordde de haan. — Wat den dag? riep de vos, zich zeer verwonderd houdende, het is immers nog stikdonker. — Wel, weet gij dan niet, dat wij den dag reeds vooruit voelen, en hem door ons gekraai aankondigen. — Dat is iets goddelijks, riep de vos, dat kunnen slechts profeten doen. O Haan, hoe mooi kunt gij toch zingen!

De haan kraaide ten tweeden male, en de vos begon onder den boom te dansen. Waarom danst gij toch? vraagde de haan. De vos antwoordde:

gij zingt, en ik dans van vreugde. Uw schoon gezang wekt mij daartoe op. Waarlijk, onder alle vogelen zijt gij de voornaamste. Gij overtreft die allen door uwe schoone vederen, door uw heerlijk gezang, en bovenal, door uw vermogen, om de toekomst te voorspellen. O, kom hier, schoonste der vogelen, opdat ik u moge omhelzen en kussen. Dit gevele behaagde den haan zoo, dat hij van den boom afvloog en naar den vos kwam. Deze pakte hem echter, zeggende: Neen, neen haantje, een profeet zijt gij niet. Anders hadt gij toch begrepen, dat ik u wilde opvreten. Hierop beet hij hem den kop af en vrat den dwaas op.

Luister naar geen en vlijer. Hoe aangenaam zijne gesprekken moge zijn, hij stort u in het verderf.

Het muisje en de leeuw.

Eens lag een leeuw in de schaduw van een bosch te slapen. Toen liep een muisje ligtzinnig over hem heen. Hij ontwaakte, en greep zijn rust-verstoorder. Gij moet sterven, riep de vertoornde leeuw. Ach, smeekte het bevende muisje, genade heer leeuw! genade! Welk aanzien zou het u verschaffen, als gij zulk een ellendig diertje als ik, dooddet. Door dit gezegde werd de leeuw bedaard, en schonk het muisje zijne vrijheid. Vrolijk liep het weg, roepende: Als ik u wederkeerig eens eene dienst kan bewijzen, zal het mij aangenaam zijn.

Eenige weken daarna, was de leeuw onvoorzigtig in de netten van jagers geloopt. Al zijne pogingen, om los te komen, waren vergeefs. De knoopen en touwen waren te sterk, en zijn angstig gebrul klonk zoo vrees-selijk door het bosch, dat alle dieren zich bevreesd verborgen. Slechts het muisje sloop er nieuwsgierig heen, en zag den leeuw in het gevaar.

Wacht, riep het muisje, daar gij mij eens het leven geschonken hebt, wil ik u nu wederkeerig helpen. Hierop ging de muis met zijne scherpe tandjes de knoopen van het net doorknagen; waardoor de opening spoedig zoo groot was, dat de leeuw er door konde. Weggaande bedankte hij het muisje, zeggende: »Waarlijk, het kleinste en geringste kan ons nuttig zijn!»

Het bed met anjelieren.

O lieve moeder, geef ons ieder een bloembed, mij een, Willem een, en Maria een, opdat ieder het zijne kan oppassen. Zoo sprak de kleine Frits tot zijne moeder, en de moeder stond hem zijn verzoek toe, en gaf ieder een bloembed met schoone anjelieren. De kinderen verheugden zich zeer, en zeiden: Als de anjelieren eens bloeijen, dan zal het eerst prettig zijn! want zij bloeiden nog niet, maar hadden eerst knopjes.

De kleine Frits was evenwel ongeduldig, en konde den tijd van het bloeijen niet afwachten.

Hij wenschte, dat zijne anjelieren het eerst zouden bloeijen.

Daarom ging hij er dikwijls heen, nam de knopjes in zijne hand, deed die een weinigje open, en verheugde zich, als uit den groenen kelk reeds een bloemblaadje rood of geel te voorschijn kwam. Maar dit duurde hem te lang. Frits brak de knopjes open, en haalde de bloemblaadjes er uit. Nu riep hij vrolijk: Zie eens, mijne anjelieren bloeijen; maar toen de zon begon te schijnen, bogen de bloemen hare kopjes, treurden, en waren verwelkt en verlept voor het middag was. Frits weende van droefheid.

De moeder echter zeide: ongeduldig kind, moge dit de laatste vreugde in uw leven zijn, die gij door eigen schuld vernietigt. Dan hebt gij de moeilijke en groote kunst om te *wachten*, niet te duur gekocht.

Het kanarievogeltje.

Een klein meisje, Anna geheeten, had een allerliefst kanarievogeltje. Het diertje zong van den morgen tot den avond, en was zeer schoon goudgeel met zwarte vlakjes.

Anna paste het op, gaf het zaad, somtijds een klontje suiker en dagelijks schoon water.

Maar plotseling begon het vogeltje te treuren, en eens, toen Anna het water wilde geven, lag het dood in zijn kooitje.

Toen begon de kleine luid te schreijen om het beminde vogeltje. De moeder evenwel kocht een ander vogeltje, dat nog schooner gekleurd was, en nog aardiger zong het dan doode vogeltje. Maar het meisje weende nog.

Hierover verwonderde zich de moeder, en zeide daarom: Lief kind, waarom weent gij nog? Uwe tranen zullen het gestorven vogeltje niet in het leven terug roepen; en hier hebt gij er immers een, dat nog veel mooijer is, dan het gestorven vogeltje.

Nu sprak het meisje: Ach, lieve moeder, ik heb het diertje niet goed behandeld, en niet alles gedaan, wat ik doen moest en doen konde.

Lieve Anna, antwoordde de moeder, gij hebt het immers zorgvuldig opgepast? Ach neen! hernam het kind, nog kort voor zijnen dood heb ik een stukje suiker opgegeten, dat gij mij voor het vogeltje gegeven hadt.

De moeder lachte nu niet meer over de klagten van het meisje, maar zeide geroerd: Ach! Hoe moet het ondankbare kind te moede zijn, als het bij de graven zijner ouders staat!

God schikt alles ten beste.

Een vrome man kwam voor eene stad, wier poorten gesloten waren. Niemand wilde die openen; hongurig en dorstig moest hij onder den open hemel overnachten. Hij sprak: Wat God doet, is welgedaan! en legde zich neder.

Zijn ezel stond naast hem, en aan de andere zijde een brandende lantaarn om de roofdieren van hem af te houden. Maar door eenen hevigen wind werd zijne lantaarn uitgeblazen, en zijn ezel door eenen leeuw verslonden.

Hij ontwaakte, bevond zich alleen en zeide: Wat God doet, is welgedaan. Hij wachtte bedaard de morgenschemering af. Toen hij nu aan de poort kwam, vond hij die open. Eene bende roovers was de stad binnengesetrokken, en had juist dezen nacht de inwoners gedeeltelijk gedood, gedeeltelijk als slaven weggevoerd. Hij was bevrijd gebleven.

Zeide ik niet, sprak hij, dat alles, wat God schenkt, goed is?

Meestal zien de menschen dit eerst te laat in.

Het portret.

Adolfs vader was naar een ver gelegen land vertrokken. Denkt dikwijls aan mij, had hij tot zijne kinderen gezegd, toen hij met weenende oogen afscheid nam. Adolf kon zijnen vader niet vergeten. Het eerst dacht hij des morgens aan zijnen vader, en des avonds sliep hij met dezelfde gedachte in. Dikwijls stond de goede jongen voor het portret zijns vaders, dat in de kamer hing, en allen zoo vriendelijk scheen toe te lagchen. Eens verzocht hij zijne moeder, het af te nemen. Toen hij zijnen wensch vervuld zag, weende Adolf, omhelsde het portret, kuste het, en riep met tranen in de oogen: Vader! lieve vader!

Toen trad zijn oudere broeder binnen, en deze, dit ziende, riep uit: Hoe kunt gij toch zoo weenen en dit levenlooze portret kussen. Het is immers vader niet! Schaam u over uwe kinderachtigheid. Maar de moeder zeide tot hem: Laat Adolf met rust, en spot niet met hem. Wie het portret zoo zeer bemint, hoe oneindig meer zal hij dan zijnen vader zeiven beminnen. Zijne tranen zijn bewijzen van zijn liefdevol hart.

Zeg toch nooit, dat gij God bemint, als gij de schoone natuur gevoelloos aanschouwt, of uwe medemenschen met een ongevoelig hart behandelt. Zijn de menschen en de natuur de beelden niet van den goeden hemelschen Vader?

C) EENIGE VERHALENDE BRIEVEN.

Lieve KAREL!

Alles is buiten wit. Eindelijk is er sneeuw genoeg gevallen. Vader heeft mij gisteren eene mooie slede geschonken. Nu zal ik heden middag gaan rijden. Dat zal een pret zijn. Wilt gij mijn vermaak deelen, kom dan terstond na het eten bij

Uwen

FRITS.

Lieve MARIA!

Ik ga nu reeds een jaar ter schole. Daar leer ik lezen, schrijven en rekenen. In de school is het vermakelijk, en de onderwijzer houdt veel van ons, als wij oplettend zijn. Eergisteren ben ik in de middelste klasse gekomen. Daar leeren wij reeds brieven schrijven. Kunt gij dat ook al? Laat het eens zien aan

Uwe

KAROLINA.

Lieve Broeder!

Gisteren na den middag hebben wij geen school gehad. Onze onderwijzer zeide namelijk des morgens: Kinderen, daar gij mij altijd genoegens verschaft hebt; en het heden zulk mooi weder is, zullen wij dezen middag eens gaan wandelen. — Hoe verheugden wij ons daarover! — De onderwijzer ging met ons naar P., waar wij eerst een poosje uitrustten, en toen gingen spelen. Als de avond begon te vallen, gingen wij weder naar huis, en zongen onder weg allerlei mooie liedjes. Gij kunt denken, dat ik zeer moede was.

Uw Broeder,

WILLEM.

Lieve Vriendin!

Denk eens, wat ik gisteren gezien heb! Onze onderwijzer bragt eenen man in de school, die op zijnen rug eené groote kast droeg. Deze nam hij van zijnen rug, en raad nu eens, wat er in was? Denk eens, hij naalde er twee schildpadden, twee levende papegaaijen en een' opgezetten paradijsvogel uit! Ook toonde hij ons vele schoone schelpen en steenen, en onze onderwijzer verhaalde ons, wat alles was, en van waar het kwam. Het beste is mij de paradijsvogel bevalen. O! wat waren dat prachtige

vederen! Ik wenschts, dat gij er bij geweest waret, en dat gij u hadde kunnen vermaken met

Uwe Vriendin,

TRUITJE.

Vriend Ernst!

Gisteren verhaalde onze onderwijzer ons eene moojte geschiedenis. Zij heeft mij zoo bevallen, dat ik u die weder zal verhalen. Lees.

In Rotterdam ging eenige jaren geleden een twaalfjarig meisje, Maria H. geheeten, met haar broërtje op de straat wandelen. Plotseling kwam er een wagen aan, en daar haar broërtje zich eenigzins van haar verwijderd had, geraakte hij tusschen de paarden. Maria sprong er terstond bij, nam hem bij den arm, trok hem voort, en viel daarbij zelf op den grond.

Zij redde evenwel gelukkig haar broërtje, doch werd zelve zoo door een paard aan het hoofd gewond, dat het bloed er uitliep. De wond was diep, doch genas gelukkig. Dikwijls zeide Maria: Goddank, dat ik voor een weinig bloeds mijn lieve broërtje heb kunnen redden.

Wel Ernst, wat zegt gij van dit meisje; die was in het geheel niet vreesachtig. Wij moeten onze broeders en zusters even zoo lief hebben. Vertel nu spoedig ook eens iets aan

Uwen liefh. Vriend,

LODEWIJK.

Lieve DOORTJE!

Toen het vier weken geleden mijn geboortedag was, kreeg ik van mijne moeder een mooi rozenstruikje ten geschenke. Het had toen nog geene knopjes, maar ik begoot het elken avond, zette het dikwijls in de zon en in den regen, en ziedaar, spoedig kwam er één knopje, en naderhand nog twee. Deze werden van dag tot dag grooter, en gisteren zijn er twee opengegaan. Hoe heerlijk staan die frissche rozen. Zij hebben donkerroode blaadjes en van binnen vele meeldraden. Ook verspreiden zij eene heerlijke reuk. Hoe ik mij nu verheug, kunt gij ligt begrijpen. Als gij de schoone rozen wilt zien, moet gij spoedig bezoeken

Uwe Vriendin,

MARIA.

Geachte Oom!

Den vorigen maandag betrok de hemel met dikke graauwe wolken, en het werd midden op den dag zoo donker, dat men bijna licht moest aansteken. Eindelijk stak de wind op, en eene hevige hagelbui teisterde

onze velden. Sommige hagelsteenen waren zoo groot als duiveneyeren, waardoor eene menigte glazen verbrijzeld werden. Het ergste hebben evenwel vele akkers geleden. Op sommige akkers is het graan geheel vernield, en op de drie stukken van vader heeft de tarwe zeer geleden.

Ik moest u daarom verzoeken, lieve oom, aanstaanden Woensdag bij ons te komen; vader zoude u gaarne eens spreken over de herstelling der veroorzaakte schade.

Wij groeten u allen, en vooral

Geachte Oom!

Uw liefh. Neef,

CHRISTOFFEL.

Vriend Jan!

Het is toch regt jammer, dat gij zoo ver van ons verwijderd zijt; wij kunnen elkander nu zoo dikwijls niet meer als vroeger bezoeken, en ik moest daarom laatstleden maandag mijn verjaarfest zonder u vieren. Dit heeft mij zeer gespeten, daar wij anders op zulke feesten altijd bij elkander waren. Mijne ouders hebben mij een mooi prentenboek ten geschenke gegeven, waarin eene menigte vogels, viervoetige roofdieren, kapellen, enz., afgebeeld zijn. Ook veroorloofden zij mij, eenige mijner schoolmakers uit te noodigen en met deze in onzen tuin naar den vogel te schieten; wij zetten hierbij noten in. Wie bijv. den regter vleugel raakte, kreeg vijftien, wie den kop naar beneden schoot twintig, en wie het lijf afschoot dertig noten. Ik raakte den linker vleugel, en kreeg er slechts twaalf voor. Als gij er bij geweest waart, hadt gij zeker het beste geschoten.

Toen de strijd geëindigd was, gingen wij naar huis. Daar bekeken mijne vriendjes eerst het nieuwe prentenboek nog eens, en gingen toen naar huis. Wij hebben veel genoeg gehad, en ik had mij nog meer vermaakt, als gij dien dag had kunnen bezoeken

Uwen Vriend,

DIRK.

Geliefde Tante!

Den vorigen Donderdag hadden wij de groote maandelijksche wasch. Het ongeluk wilde, dat het juist den geheelen dag regende. Het weder was daardoor zeer onaangenaam, dat nog vermeerderd werd door een' natten kouden wind. Het ergste is evenwel, dat moeder reeds den daaropvolgenden dag ziek geworden is, en sedert dien tijd te bed heeft moeten blijven. Zij heeft zeker bij de wasch, waar zij zeer veel werk had, en door haar heen en weder loopen van de keuken naar het waschkok, koude gevat. Dit is te

meer waarschijnlijk, daar het weder, zoo als ik zeide, alles behalve aangenaam was.

De geroepen geneesheer heeft eenig bezwaar in de ziekte, en daardoor zijn wij allen in den grootsten angst. Als het u daarom eenigzins mogelijk is, kom ons dan spoedig bezoeken. Dit zal ons allen zeer aangenaam zijn, en vooral

Uwe liefh. Nicht,

ANNA.

Lieve Neef en Vriend!

Gisteren was het een heerlijke lentedag. De zon scheen helder en warm, de lucht was geheel blaauw; en de vogeltjes zongen vrolijk op het groene geboomte.

Het was juist Zondag, en daardoor had vader tijd met ons te gaan wandelen.

Toen daarom de middagkerk uit was, gingen wij op weg, en wandelden naar N. Daar gingen wij in eenen tuin, aten, dronken en speelden vrolijk tusschen de bloeiende boomen. Ik geloof, dat ik mijn geheele leven nog zoo vrolijk en opgeruimd niet geweest ben, als gisteren. Toen ik te huis kwam; was ik zeer moede en ging spoedig naar bed om uit te rusten. Heden regent het, en daar ik dus niet uit kan gaan, om u te bezoeken, heb ik dit briefje geschreven. Gij kunt daaruit zien, hoe gaarne aan u denkt

Uw Neef en Vriend,

HENDRIK.

Lieve Vriendin!

Gij weet, hoe dikwijls ik u verhaald heb, dat ik van geene mijner vriendinnen meer hield dan van Wilhelmina K. Zij was altijd zoo vriendelijk en dienstvaardig, zoo zacht en toegevend, dat zij ieder bevalen moest. Ik ging daarom dikwijls bij haar, en wij wandelden het liefste met elkander. Denk nu eens, hoe het mij smartte, toen zij gisteren bij mij kwam, en mij met tranen in de oogen verhaalde, dat wij spoedig van elkander zouden gescheiden worden. Haar vader is verplaatst, en reeds de volgende maand moet mijne lieve Wilhelmina mij verlaten. Ik vraagde treurig, waar zij heen ging, en was aangenaam verrast, toen zij mij zeide, dat uwe woonplaats, lieve vriendin, de woonplaats mijner Wilhelmina oude worden. Gij bekomt nu eene vriendin te meer, want ik weet zeker, dat

zij u bevallen zal. Als gij in het vervolg met haar verkeert, vergeet dan mij niet, en schrijf dikwijls

Uwe liefst. Vriendin,

SOPHIA.

Vriend FRITS!

Onze onderwijzer heeft ons heden eene treurige geschiedenis medegedeeld. Hij verhaalde namelijk, dat in Groningen twee knapen, door het eten der bessen van eene giftplant, lijsterbessen gehëeten, onder hevige pijnen gestorven waren. Om ons voor een gelijk ongeluk te bewaren, heeft hij ons die plant gewezen. Toen moesten wij haar beschrijven.

Ik heb er een takje van met bessen; indien gij het zien wilt, bezoek dan spoedig

Uwen Vriend,

JOHAN.

ZESDE GEDEELTE.

OEFENING TER NAVOLGING IN DE STOF.

I. DE BESCHRIJVING.

A. DE GEWONE BESCHRIJVING.

Het vertrek.

(Een praktisch ontwikkeld voorbeeld.)

Terwijl de onderwijzer volgens eene vroegere bepaling van den hier ontwikkelden leergang, eerst de verschillende zaken door enkelen of door allen in den goeden en juisten toon heeft doen nazeggen, uit het hoofd leeren en opschrijven; terwijl hij later in het vorige gedeelte de stof heeft ontwikkeld, en die eens of eenige malen voorleest, heeft hij in dit gedeelte eenvoudig de stof te ontwikkelen, waarvan hij de schriftelijke inkleeding geheel aan de kennis en bekwaamheid van den leerling overlaat. Een praktisch ontwikkeld voorbeeld zal de zaak niet alleen duidelijker maken, maar ook te gelijk den samenhang van het voorgaande met het volgende doen uitkomen.

O. Waar zijn wij nu? K. In de school. O. Hoe heet de plaats, waarin gij u te huis bevindt? K. Kamer of vertrek. O. Hoe noemt men dit hier ook? K. Een vertrek. O. Wat zegt gij, als er te veel op eene bank willen zitten? K. Hier is geene plaats. O. Kunt gij het nog anders en beter zeggen? K. Hier is geene ruimte. O. Hoe noemt men het, waar men zich in bevindt? K. Ruimte. O. Waar in bevindt gij u nu allen? K. In het schoolvertrek. O. Wat is dit alzoo? K. Eene ruimte. O. Zeg nu eens volledig, wat een vertrek is? K. *Een vertrek is eene ruimte.* O. Op welke vraag antwoordt deze zin? K. Op de vraag: wat is het vertrek. O. Hoe zoudt gij dan antwoorden, als iemand u dit vroeg? K. Het vertrek is eene ruimte. O. Zoudt gij dan genoeg geantwoord hebben? — Waar zijn nu uwe ouders, uwe broeders, uw vader? K. Op het land, in de schuur. O. Hoe noemt men dat, waar iemand zich in bevindt? K. Ruimte

O. Wat is alzoo het veld, de schuur? K. Dat is ook eene ruimte? O. Is het alzoo genoeg, als gij zegt: het vertrek is eene ruimte? K. Neen. O. Waarom niet? K. Het veld enz. is ook eene ruimte. O. Als gij nu het vorige antwoord gaaft, wat kon de vrager dan denken? K. Dat het veld ook een vertrek is. O. Wat zijn de stal, de tuin, de zolder, de keuken enz.? K. Ruimten. O. Zijn het evenwel kamers? K. Neen. O. Wat is dus iedere ruimte niet? K. Een vertrek. O. Wat is echter ieder vertrek? K. Eene ruimte. O. Zeg het volledig. K. Niet iedere ruimte is een vertrek, maar ieder vertrek is eene ruimte.

O. Waar bevindt zich dit vertrek? K. In het huis. O. Wat is het dus ten opzichte van het geheele huis? K. Een deel.

O. En waar bevindt zich de ruimte, die men vertrek noemt? K. In het huis. O. Wat is alzoo het vertrek? K. *Het vertrek is eene ruimte in het huis.* O. Dat is reeds vollediger geantwoord, maar wat is ook de keuken? K. Eene ruimte. O. Waar? K. In het huis. O. Wat is de gang? K. Eene ruimte in het huis. O. Wat zijn keuken en gang evenwel niet? K. Vertrekken. O. Maar het zijn toch ruimten in het huis. K. Ja, maar wij wonen er niet in. O. Zoo, is uwe moeder niet dikwijls in de keuken, en loopt gij niet dikwijls in den gang? K. Ja, doch niet zoo dikwijls, niet altijd. O. Dat is waar; een vertrek is alzoo eene ruimte, die waartoe dient? K. Tot gewoon verblijf der huisgenooten. O. Herhaal dus volledig: wat is het vertrek? K. *Het vertrek is eene ruimte in huis, dat tot gewoon verblijf der huisgenooten dient.* O. Waarover hebben wij nu gesproken? K. Over het vertrek. O. Als gij nu het gehoorde moest opschrijven, wat zoudt gij er dan boven zetten? K. Het vertrek. O. Hoe heb ik gevraagd, toen gij de verklaring van een vertrek gaf. K. Wat is het vertrek? O. Welke vragen hebben wij daarna beantwoord? K. Wat is het vertrek. O. Dat zullen wij onthouden.

Hij schrijft op het bord:

Het vertrek.

I. Wat is het vertrek.

O. Wanneer zijt gij het liefst in een vertrek? K. Als het koud is, als het regent, enz. O. Waarom dan? K. Omdat wij dan niet koud of nat kunnen worden. O. Wat doet alzoo het vertrek? K. Het beschermt ons voor het natte weder. O. Waar dringt het water niet in door, al regent het nog zoo erg? K. In het vertrek. O. Waarom niet? K. Het is overal gesloten. O. Wanneer het regent of sneeuwt, waar voelt gij dit niet? K. In het vertrek. O. Want waardoor wordt het ingesloten? K. Door de muren. O. En waardoor is het onder en boven ingesloten? K. Door den vloer en den zolder. O. Aan hoeveel kanten is dus het vertrek ingesloten? K. Aan alle kanten, dat is aan zes kanten. O. Waardoor wordt het ingesloten? K.

Door de vier muren, door den zolder en den vloer. O. Kijk eerst de muren eens, welke rigting hebben zij? K. Zij staan loodregt. O. Wat vormen zij? K. Hoeken. O. Hoe vele? K. Vier. O. Welke kleur hebben deze muren? K. Zij zijn wit. O. Kunnen zij nog eene andere kleur hebben? K. Ja, groen, geel of grijs. O. Wat geheurt er dikwijls met de muren? K. Zij worden behangen, dat is met linnen en gekleurd papier beplakt. O. Er zijn alzoo ook behangen vertrekken. Waartoe zijn evenwel de muren? K. Om ons voor koude en regen te bewaren. O. Welke doen dit het beste, behangen of onbehangen, witte of zwarte? K. Dat zal wel hetzelfde zijn. O. Dat is ook zoo. Maar waarom verwt of behangt men die dan? K. Omdat dit mooijer is. O. Waartoe dient dit alzoo? K. Tot sieraad. O. Ik weet nog iets, dat men aan de muren tot verfraaijing vindt? K. Schilderijen. O. Kunt gij nu zien, of gij zwart aan uw voorhoofd zijt? K. Neen. O. Wanneer zoudt gij dit kunnen zien? K. Als ik eenen spiegel had. O. Wat gebruikt men bij het kleeden, scheren, enz.? K. Een' spiegel. O. En waar is men gewoon dien te hangen? K. Aan den muur. O. Maar de ruimte van het vertrek wordt immers, zoo als gij gezegd hebt, niet alleen door de vier muren ingesloten? K. Neen, ook door den zolder en den grond. O. Laat ons die ook eens nader bekijken! Hebt gij wel eens water gezien, dat doodstil was? K. Ja. O. Wijs eens welke rigting dit had. K. Zoo. O. Dit noemen wij waterpas. Dezelfde rigting hebben de vloer en de zolder. Hoe is nu de vloer en de zolder? K. Zij zijn waterpas. O. Waarom? K. Omdat zij dezelfde rigting hebben als het water. O. (Hij steekt den arm in de hoogte.) Waartoe ben ik niet in staat? K. Om aan den zolder te reiken. O. Waarom gaat dat niet? K. Omdat hij te hoog is. O. Hoe noemt men den afstand van den grond tot den zolder? K. Hoogte. O. Hoeveel voet bedraagt de hoogte wel, als de kagchel vijf voet hoog is? K. Tien voet. O. Gij zeydet daareven, dat ik niet aan den zolder konde reiken. Zijn er wel vertrekken, waar ik dit doen kan? K. O ja. O. Hoe noemt men die? K. Laag. O. Hoe is daarentegen dit vertrek? K. Hoog. O. Welke zouden u het beste bevallen? K. De hooge. O. Waarom? — Hoe is het in lage kamers, waarin vele menschen zijn? K. Zeer warm. O. Als er in gerookt, gedroogd of gegeten wordt? K. Dampig, benaauwd. O. Waar zal dit niet zoo gemakkelijk gebeuren? K. In hooge vertrekken. O. Waarheen gaat daar bijv. de rook? K. Naar de hoogte. O. Waar is het kouder aan de voeten, in dit vertrek of in de kerk? K. In de kerk. O. Hoe komt dat? K. Omdat daar de grond van steen is. O. Hoe heeten die steenen? K. Zerken. O. Waarom is het hier niet zoo koud? K. Omdat de vloer hier van hout is. O. Hoe noemt men dit hout? K. Planken, deelen. O. Wat is dit dus voor eenen vloer? O. Een planken vloer. O. Waarvan spraken wij nu? K. Van den vloer, den zolder en de muren van het vertrek. O. Wat doen die? K. Zij sluiten de kamer in. O. Waar-door wordt de kamer ingesloten? K. (Het herhaalt het).

O. Wij zullen eerst de beantwoording dier vraag opschrijven. (De onderwijzer schrijft.)

II. Waardoor wordt de kamer ingesloten?

a. Door de muren.

b. Door den vloer en den zolder (hoogte).

O. Gij zeidet daar, dat de kamer door muren is ingesloten. Hoe zijt gij dan daar in gekomen? K. Door de deur. O. Waar bevindt zich de deur? K. In den muur. O. En waartoe is die noodig? K. Om in de kamer te kunnen komen. O. Als gij binnen komt, wat gebeurt er dan met de deur? K. Zij gaat open, beweegt zich. O. Wat is zij, als zij bewogen kan worden? K. Beweegbaar. O. En hoe is zij daarom gemaakt? K. Zij hangt in hengsels. O. Wat doen de bewoners, als zij er uit gaan? K. Zij sluiten de deur. O. Waarom? K. Opdat er geene dieven in zouden kunnen komen. O. Waarmede moet dus de deur voorzien zijn? K. Met een slot. O. Uwe ouders werken wel eens in de kamer. Wat doet uwe moeder er, bijv. in? K. Naaijen, breijen, borduren. O. Welke handwerkslieden werken in kamers? K. De kleermaker, schoenmaker, enz. O. Waarom kunnen zij hunnen arbeid niet in den kelder doen? K. Wjl het te donker is. O. Hoe is het hier? K. Licht. O. Hoe komt dat? K. Er zijn ramen in. O. Waar zijn die? K. In den muur. O. Waarom zijn zij daar? K. Om in het vertrek te kunnen zien, O. Wat laten zij dus in? K. Licht. O. Waarvan zijn zij gemaakt? K. Van glas en hout. O. Wat gebeurt er, als men er tegen gooit of stoot? K. Zij breken. O. Wat zijn zij dus? K. Breekbaar. O. Waarom maakt men die niet liever van bordpapier? K. Omdat dit niet doorschijnend is. O. Welke gedaante hebben de glazen? K. Zij zijn vierhoekig. O. Kijk de glazen van de kerk eens; zijn alle glazen vierhoekig? K. Neen, ook rond. O. Welk gebouw in ons dorp (in onze stad) zoude wel het oudste zijn? K. De kerk. O. Aan welke gebouwen vindt men nog ronde glazen? K. Aan oude gebouwen.

O. Als het in den winter in de kamer te warm is geworden, wat doet men dan? K. Men opent een raam. O. Waarom? K. Om het kouder te laten worden. O. Wat doet men, als het in het vertrek rookt? K. Hetzelfde. O. Waarom? K. Om er den rook te laten uittrekken. O. Wat moet dus met de ramen kunnen gebeuren? K. Men moet die kunnen openen. O. Als ik een blind sluit, wat wordt het dan? K. Donkerder. O. En nog een? K. Geheel duister. O. Hoe minder ramen alzo? K. Des te donkerder zal het zijn. O. En hoe meer ramen? K. Des te lichter zal het zijn. O. Zou het dan niet goed zijn, als men in eene kamer zeer veel ramen maakte? K. Neen. O. Waarom niet? Waar is het in het vertrek het koudste? K. Hier aan het raam. O. Wat zou er dus gebeuren, als er te veel ramen waren? K. Het zou des winters in het vertrek te koud zijn. O. Waarover hebben wij nu gesproken? K. Over de ramen en de deur.

O. Waar zijn die? K. In de muren. O. Wij leerden alzoo voorwerpen uit de kamer kennen, die zich waar bevinden? K. In den muur. O. Wij hebben alzoo de vraag beantwoord:

(De onderwijzer schrijft):

III. *Wat bevindt zich in de muren?*

a. De deur,

b. De ramen,

en hebben deur en ramen nader beschouwd. Zij sluiten ook de ruimte der kamer in; laat ons nu eens zien, wat zich in die ruimte bevindt. Noem mij eenige voorwerpen op? K. De kagchel, stoelen, tafel, banken, borden. O. Wanneer gebruiken wij de kagchel? K. Des winters, als het koud is. O. Wat kan met de menschen, die des winters bij hevige koude buiten zijn, gebeuren? K. Zij kunnen bevrozen. O. Waardoor kunnen zij dat voorkomen? K. Door warme kleeding, en door in een warm vertrek te gaan. O. Wat kan de mensch dus niet ontberen, wat heeft hij noodig? K. Warmte. O. Hoe noemt men echter alles, wat men noodig heeft of behoeft? K. Behoefte. O. En welke behoefte leerdet gij nu kennen? K. Warmte. O. En wat heeft men ter bevrediging dezer behoefte in de kamer? K. Eene kagchel. O. Wat bevredigt alzoo de kagchel? K. Eene behoefte der menschen. O. Die lang geloopt, gestaan of gewerkt heeft, wat wordt die? K. Moede. O. Welk eene behoefte gevoelt die dan? K. Behoefte naar rust. O. Noem voorwerpen, die deze behoefte bevredigen. K. Stoelen, banken, bedden. O. Waartoe dienen alzoo ook deze? K. Tot bevrediging van onze behoeften. O. Kan men verder bij het eten en bij het werk alles in de hand houden? K. Neen. O. Waarom niet? K. Men heeft dikwijls te veel. O. Wat heeft de mensch dus noodig? K. Eene tafel. O. Waarom? K. Om er iets op te zetten of te leggen. O. Wat doet dus ook de tafel? K. Zij bevredigt onze behoeften. O. Als de tafel hier niet goed staat, wat kan ik dan doen? K. Gij kunt haar verzetten. O. Waarmede kan ik dit ook doen? K. Met stoelen, banken, ledikanten, enz. O. Hoe noemt men stoelen, tafels, ledikanten, al het draagbare in een woord? K. Meubels, huisraad. O. Wat bevindt zich dus in de kamers? K. Verschillend huisraad. O. Waarop is dit nu het antwoord? K. Op de vraag: wat bevindt zich enz.? O. Hoe beantwoordt gij deze vraag. K. In de kamer bevinden zich enz. O. En wat leerden wij van deze dingen kennen? K. Dat zij onze behoeften bevredigen, hun nut. O. Wij zullen dit opschrijven.

IV. *Wat bevindt zich in de kamer?*

a. Eene kagchel,

b. Huisraad (Meubelen).

O. Wat gebeurt er nu in dit vertrek? K. Er wordt school in gehouden.

O. Waartoe is het dus bestemd? K. Om school in te houden. O. Hoe noemt men dat, waartoe het bestemd is? K. De bestemming. O. Welke bestemming heeft alzoo dit vertrek? K. Dat er school in wordt gehouden. O. Hoe noemt men het daarom? K. Schoolvertrek. O. Waartoe is evenwel het vertrek in een huis bestemd? K. Wij wonen er in. O. Hoe zoude men het daarom noemen? K. Woonvertrek of woonkamer. O. Zijn er ook nog kamers in uw huis, waar gij niet in woont? K. Ja. O. Wat doet gij daarin? K. Daar slapen wij des nachts in. O. Hoe zoudt gij die dan noemen? K. Slaapkamers. O. Zijn er nog andere kamers bij u in huis? K. Ja, nog eene mooie kamer, waar oom en tante zijn, als zij des zomers bij ons komen logeren. O. Hoe heet die kamer dan? K. Logeerkamer. O. Schrijft iemand, die dikwijls moet schrijven, in de woonkamer? K. Neen, dat doet hij in eene andere kamer. O. Waartoe is die kamer dan bestemd? K. Tot schrijven. O. Hoe zoude hij dan heeten? K. Schrijfkamer of kantoor. O. Is er dus maar eene soort van kamers? K. Neen. O. Wat zaagt gij uit het gevraagde? K. Dat er vele soorten van kamers zijn. O. Waarvan krijgen die haren naam? K. Van hare bestemming. O. Dat zullen wij opschrijven. (Hij schrijft op het bord.)

V. Soorten van kamers naar hare bestemming.

a. Schoolvertrekken.

b. Woonvertrekken, enz.

O. Weet gij hoe er meestal de keukens uitzien? K. Rookerig, zwart. O. Waardoor komt dat? K. Door het rooken. O. Is er ook rook in de kamers? K. O ja, van het licht, van de kagchel, van den tabak. Hoe wordt daarom ook de zolder, hoe worden de muren van de kamers? K. Zwart. O. En is dat mooi? K. Neen, leelijk. O. Waarom? K. Het maakt donker ook. O. Hoe moet eene kamer zijn? K. Schoon, helder. O. Wat moet dan jaarlijks geschieden? K. Zij moet schoon gemaakt worden. O. En als er witte muren zijn? K. Die moeten gewit worden. O. Wie doet dat? K. De stukadoor of de metselaar. O. Waarmede? K. Met kalk. O. Hoe wordt zijne kleeding daardoor? K. Smerig. O. Waaraan blijft het vuil zitten, als het buiten regent en smerig is? K. Aan de schoenen en laarzen. O. Hoe worden deze daardoor? O. Vuil. O. En waar wordt dat vuil dikwijls door u gebragt. K. In het schoolvertrek of in de woonkamers. O. Wat moeten deze daarom gedaan worden? K. Zij moeten geveegd worden. O. Juist, en de menschen doen dit alle dagen. Maar dat is uog niet genoeg. Gij zeidet daareven, dat het ook rookt in de kamer. Als er nu ook vele menschen in de kamer zijn, wat wordt het dan? K. Benaauwd, warm. O. Waar verlangt men dan naar? K. Naar frissche lucht. O. Op welke wijze kunt gij in de kamer frissche lucht krijgen? K. Door het open zetten der ramen en der deur. O. Wat zouden de menschen zonder

frissche lucht spoedig verliezen? K. Hunne gezondheid. O. Wat moet men daarom dagelijks doen? K. De ramen openen, en er frissche lucht inlaten. O. Dit noemt men kortweg luchten. Wat moet men dus dikwijls eene kamer doen? K. Haar luchten. O. Wat verder? K. Schoonmaken, vegen en witten. O. Welke vragen hebben wij nu beantwoord? K. Wat men eene kamer doen moet. O. Dat zullen wij weder opschrijven. (Hij schrijft op het bord.)

VI. *Wat moet men een vertrek doen?*

Men moet het:

- a. Witten,
- b. Schoonmaken,
- c. Luchten.

Aldus wordt naar het voorgaande gesprek, dat naar omstandigheden, d. i. naar de ontwikkeling des leerlings ook verkort kan worden, het volgende opgeschreven, dat het kind nu volkomen verstaat.

Het vertrek.

I. *Wat is het vertrek?*

II. *Waardoor wordt het ingesloten?*

- a. Door de muren,
- b. Door den zolder en den grond (Hoogte).

III. *Wat vindt men in de muren?*

- a. Ramen.
- b. Deuren.

IV. *Wat bevindt zich in het vertrek?*

- a. Eene kagchel,
- b. Verschillend huisraad (meubelen). Hun doel.

V. *Soorten van vertrekken naar hun doel?*

- a. Schoolvertrekken,
- b. Woonkamers,
- c. Logeerkamers,
- d. Slaapkamers,
- e. Schrijfkamers of kantoren.

VI. *Wat moet met een vertrek gebeuren?*

Men moet het:

- a. Witten,
- b. Schoonmaken,
- c. Luchten. Waarom?

Op deze wijze genoegzaam voorbereid, moet een kind van 9 tot 11 jaren, de volgende beschrijving geven, vooral wanneer de eerste oefeningen in het denken, spreken en schrijven geregeld geleid zijn.

Het vertrek.

Vertrek of kamer noemt men eene zich in het huis bevindende ruimte, die van alle zijden is ingesloten, en tot gewoon verblijf der menschen dient. De kamer is ingesloten door de muren, den grond en den zolder. Er zijn vier muren; zij staan loodregt, en zijn somtijds gewit. Somtijds zijn zij ook geverwd of met doek en gekleurd papier behangen. Tot sieraad hangt men aan de muren spiegels en schilderijen. De zolder en de vloer zijn waterpas. De afstand van den vloer tot den zolder heet de hoogte van de kamer. Als men met de hand aan den zolder kan reiken, noemt men het vertrek laag. Hooge vertrekken zijn de beste, omdat het daarin niet benaauwd is. De vloer van de kamers bestaat gewoonlijk uit planken, omdat die niet zoo koud zijn aan de voeten, als steenen vloeren. Om licht in de kamers te laten komen, opdat men er in zoude kunnen zien, heeft men ramen in de muren gemaakt. Deze bestaan uit glazen, die in hout of lood gevat zijn. Meestal zijn de glazen vierhoekig. Om frissche lucht in de kamers te kunnen laten, zijn de ramen zoo ingerigt, dat men die openen en sluiten kan.

Hoe meer ramen er in de muren zijn, des te lichter is het ook in het vertrek, doch wanneer er te veel zijn, is het des winters te koud. Om in het vertrek te kunnen komen, moet het van eene deur voorzien zijn, die in hengsels hangt en gesloten kan worden.

In het vertrek bevinden zich velerlei voorwerpen, die tot bevrediging van de behoeften der menschen dienen. Bijzonder heeft men in den winter warmte noodig, waarom er in de kamer eene kagchel is. Deze wordt om zijne zwaarte niet verzet. Vele dingen in het vertrek zijn beweegbaar, die huisraad of meubelen genoemd worden. Daartoe behooren ledikanten, stoelen en banken, die de behoeften der rust bevredigen; en de tafel, waarop veel kan gelegd worden, en waaraan men werkt en eet.

Er zijn verschillende soorten van kamers. Zij worden naar hare bestemming onderscheiden. Zij heeten schoolvertrekken, als er school in gehouden wordt. Woonkamers noemt men die, welke alleen tot woning dienen. Slaapkamers heeten die kamers, die tot slaapplaats gebruikt worden. Kooplieden hebben eene bijzondere kamer, om te schrijven, die daarom schrijfkamer heet. Iedere kamer moet, daar de muren langzamerhand hunne witte kleur verliezen, gewit worden. Daar de grond, dikwijls door hen, die er in- en uitgaan, vuil wordt, wordt die door zindelijke menschen dagelijks geveegd. Als er vele menschen in het vertrek zijn, of als de kagchel rookt, wordt het er zeer warm en benaauwd in. Dit is niet goed voor de gezondheid; en daarom wordt het vertrek door verstandige lieden dikwijls gelucht.

Wie gelooft, dat bij dit werk, zulk eene uitvoerige voorbereiding niet noodig is, moet den kinderen dit onderwerp, zonder iets verder opgeven, en spoedig zal hij van het tegendeel overtuigd zijn.

De brief.

I. *Wat is een brief?*

Schriftelijke mededeeling onzer gedachten, gerigt tot eenen afwezenden.

II. *Waarop wordt die geschreven?*

Op goed postpapier, als men aan achtenswaardige personen schrijft; anders kan men het ook op gewoon schrijfpapier doen.

III. *Hoe moet ik hem schrijven?*

Leesbaar. — Zindelijk, zonder inktvlekken.

IV. *Wat moet men daarbij verder in acht nemen?*

Links een rand. Aanspraak. — Slot. — Dagteekening en plaats.

V. *Hoe sluit men hem?*

Hij wordt zamen gevouwen. — Hoe? — Gesloten met zegellak en ouwels. — Cachet. — Adres, bevattende den naam van den ontvanger, zijne betrekking en woonplaats.

De tuin.

I. *Waar kan een tuin liggen?*

1. Bij het dorp.
2. In de stad.

II. *Waar door is hij omringd?*

1. Door muren,
2. Hagen, of
3. Paalwerk.

III. *Wat bevindt zich er in?*

1. Bedden, bloembedden, groente land.
2. Paden, hoofd- en neven-paden.
3. Soms tijds tuinhuizen.
4. Boomen en andere gewassen.

IV. *Hoe velerlei tuinen zijn er? Wanneer heeten zij zoo?*

1. Groente-, keuken-tuinen.
2. Oofttuinen.
3. Bloemtuinen.

V. *Welken arbeid vordert een tuin?*

1. Graven.
2. Planten, zaaijen.
3. Wieden.
4. Begieten.

Ons dorp, (de stad onzer inwoning).

I. *Ligging.*

Aan welke rivier, hoe ver van de stad, in welke rigting, in welke provincie, in welk land?

II. *Grootte.*

Inwoners, huizen, oppervlakte.

III. *Straten en stegen, de rigting.*

IV. *De voornaamste gebouwen, de ligging en merkwaardigheden.*

Kerk (Toren, de hoogte, waarmede gedekt?) Het inwendige, orgel, altaren, beelden, enz.). Pastorie. — School. — Herbergen, hun getal.

V. *Bezigheid der Bewoners.*

Akkerbouw, scheepvaart, handwerken, fabrieken.

VI. *Omstreken van het dorp (der stad).*

Waar het schoonste? Waar bosch, zee of dijk? Ligt er geen ander dorp dicht bij? Welk?

De vederen.

I. *Wat zijn vederen?*

II. *Welke deelen onderscheidt men aan de vederen?*

- a. Plum.
- b. Schaft.
- c. Vederen.

III. *Waartoe dienen zij?*

- a. Tot warm houden (dekvederen, dons).
- b. Roer of stuurvederen (staart).
- c. Vleugels.

IV. *Welk nut hebben de vederen voor ons?*

- a. Men stopt die in bedden.
- b. Zij dienen tot schrijven en teekenen.
- c. Tot sieraad (vederbos).

Bewerking.

Vederen noemt men de bedekking der vogels. Iedere veder bestaat uit een hoornachtig gedeelte, dat van binnen hol is, schaft genoemd, en uit de pluim, die met een wit merg gevuld is. Aan de pluim bevinden zich regts en links weder kleine veertjes. Door de schaft gaat een met cellen voorzien pijpje, dat ziel heet, waardoor de veder voedsel uit het lichaam der vogels krijgt.

De vederen zijn van verschillende grootte. De meeste zijn klein, en dienen tot dekking en tot het warmhouden der vogels, waarom zij-dekvederen heeten. De fijnste, die onder grootere, onder den buik der vogels zitten, noemt men dons. Met de langere vederen, die zich in den staart bevinden, rigt de vogel zijne vlugt regts en links, even als het schip door het roer gestuurd wordt. Zij heeten daarom stuurvederen.

In de vleugels zijn de sterkste vederen, waarmede de vogel zich in de hoogte verheft.

De vederen zijn niet alleen den vogel, maar ook ons van veel nut. De dekvederen stoppen wij in onze bedden, om zacht te liggen, en met de vederen uit de vleugels der ganzen en zwanen schrijven en teekenen wij.

Van eenige vogels, wier vederen zeer schoon gekleurd zijn, gebruiken wij die tot sieraad. Zoo hebben sommige vrouwen vederen op den hoed, en op sommige schoorsteenmantels staan paauwenvederen tot sieraad.

De tanden.**I. Wat zijn zij? Waar? Hoeveel?**

(Bij volwassenen 32).

II. Soorten.

1 Snijtanden. 2 Hoektanden. 3 Oogtanden. (Melktanden heeten de eerste, die van het zevende tot het negende jaar uitvallen.)

III. Hunne deelen.

1. Kroon. 2. Hals (in het tandvleesch). 3. Wortel (dikwijls drie). 4. De zenuw en eene ader.

IV. Nut der tanden.

1 Bijten. 2 Spreken.

V. Wat benadeelt de tanden?

1 Gebruik van te heete spijzen. 2 Spoedige afwisseling van heete en koude spijzen. Het steken met stalen of in het algemeen met metalen werktuigen. 4 Het bijten van harde pitten van vruchten. 5 Onzindelijkheid. (Mondspoelen is aan te prijzen.)

De flesch.

I. *Welk huusraad noem ik eene flesch?*

II. *Deelen er van.*

1 Bodem. 2 Buik der flesch. 3 Hals. 4 Somtjds een oor.

III. *Stof, waarvan zij gemaakt kan worden?*

1 Klei, glas.

IV. *Wie maakt haar?*

1 De pottbakker. De glasblazer.

V. *Welke flesschen zijn er in gebruik?*

Wijn-, olie-, hier-, water-, enz. flesschen.

VI. *Hoe moet men er mede omgaan?*

Voorzigtig, zij moeten schoon gemaakt worden zij; moeten niet te spoedig van de warmte in de koude en van de koude in de warmte gebragt worden.

De wagen.

I. *Welke zijn de deelen van eenen wagen?*

Wielen, assen, disselboom, langewagen, ladders, zwingen.

II. *Wie maakt eenen wagen?*

Wagenmaker, smid.

III. *Nut van den wagen.*

IV. *Nog andere soorten van wagens.*

Chaisen, koetsen, — de inrigting, — vrachtwagens, karren.

BEWERKING.

Een wagen is zeer zamengesteld. Tot zijne hoofddeelen behooren de wielen, die om de assen draaijen, en de aan de voorste as met twee armen bevestigde disselboom, waaraan de trekdieren gespannen worden. Op den disselboom rust de wagen, die daarop door eenen sterken nagel bevestigd is. Aan de einden van den dissel zijn de trekhouten, waaraan men de strengen knoopt, waar de paarden aan trekken. De beide assen met hare wielen of de voor- en achter-wagen worden door den langewagen verbonden. De ladders, die sterker worden, naarmate de wagen grooter wordt, rusten op de assen, en worden door het spanjuk op de noodige wijdte gehouden. De zwingen zijn met den bovensten ladder door eenen ring verbonden, die over de wielen naar de assen loopen.

Daarin worden zij met eenen bout bevestigd, waardoor zij het wiel houden. Het grootste deel van eenen wagen wordt van goed hout gemaakt. Daar

hij echter veel te dragen heeft, en vele stooten moet verduren, zijn de deelen, die het meest te lijden hebben, met ijzer beslagen.

De wagenmaker maakt alle deelen van den wagen, die van hout zijn; het ijzerwerk maakt de smid.

Het nut van den wagen is zeer groot. Bijzonder kan de boer hem niet ontberen. Met den wagen brengt hij mest op het land, en laadt er in den oogsttijd koren, klaver, hooi, enz. op, om alles in de schuur te rijden. In den herfst brengt men er koren mede naar de stad om te verkoopen. Er zijn ook verschillende soorten van wagens, die allen een verschillend doel hebben. Rijke en voorname lieden hebben rijtuigen tot hun genoegen. Deze rijtuigen zijn netjes ingerigt. Op de as is eene kast, die in springvederen hangt, en daardoor niet stoot. Deze wagens heeten koetsen. Kooplieden zenden hunne koopwaren met wagens naar afgelegen streken. Dit noemt men dan vracht, en de wagens vrachtwagens. Wagens op twee wielen noemt men karren of chaisen.

De bloesem.

I. *Wat noemt men bloesem?*

De schoonste, gekleurde deelen van eene plant, na welker verdorren de vrucht te voorschijn komt.

II. *Deelen van den bloesem?*

Kelk, kroon, stamper, meeldraden.

III. *Tijd, als de bloesems verschijnen.*

Lente (sneeuwkllokjes). Zomer (de meeste). Herfst (asters). Winter (weinige).

IV. *Nut des bloesems.*

Zaad en vruchtontwikkeling. — Verfraaijing der natuur. — Aangename geur. — Voeding voor vele insekten. (Bijen. Honig.)

De vruchten der boomen.

I. *Wat noemt men eene vrucht?*

Het uit den bloesem ontwikkelde zaad, heet vrucht.

II. *Wat onderscheidt men bij de vruchten?*

a. De zaden zelven.

b. Het omkleedsel der zaden.

III. *Eenige soorten van vruchten.*

a. De walnoot. De pit of het zaad is door een steenachtig omkleedsel besloten. De eikel, de hazelnoot.

b. De steenvrucht. Het omkleedsel van het zaad is vleeschachtig, en sluit eene steenachtige kern in. Kers, perzik.

c. De appel. Eene vleeschachtige vrucht, die van binnen een verdeeld, verhard omkleedsel heeft (klokhuis), waarin de zaden zitten. De appel, de peer.

IV. Nut der vruchten.

Zij dienen tot eene aangename en gezonde spijs voor de menschen.

a. Versch (raauw).

b. Gedroogd of gekookt.

Zij dienen den dieren tot voedsel (eikel).

De regen.

I. Wat is regen, en hoe ontstaat die?

Waterachtig luchtverschijnsel. De dampen in de wolken vormen zich tot druppels.

II. Welke soorten van regens zijn er?

Landregens, streekregens, stofregens, plasregens.

III. Nut van den regen.

Bevordering van den plantengroei. Vermeearding der rivieren. Afkoeling der benedenlucht. Dorheid. Natheid.

BEWERKING.

De regen behoort tot de waterachtige luchtverschijnselen. Uit het water, van de planten en dieren stijgen dampen in de lucht, die daar wolken vormen. Vereenigen deze dampen zich tot druppels, dan vallen zij, door de zwaarte, naar beneden, en heeten regen. Als de gansche hemel met wolken bedekt is, en de regen zich over eene geheele streek lands uitstrekt, kan men hem landregen noemen. Zijn er slechts eenige regenwolken, en regent het daardoor slechts op enkele plaatsen, dan kan men hem streekregen heeten. Zijn de druppels zeer fijn, dan noemt men hem stofregen, en als zij zeer groot zijn, plasregen of stortregen.

Het nut van den regen is zeer groot. Zonder regen toch zouden de planten niet groeijen, maar spoedig verdorren; zonder regen waren er geene beken of rivieren.

De regen koelt de lucht gedurende de drukkende zomerhitte af, en verkwikt daardoor al het levende. Een jaar, waarin gedurende den zomer weinig regen valt, noemt men een droog, als er te veel regen valt een nat jaar. Beiden zijn, zoo wel voor de gezondheid als voor den groei der planten, schadelijk.

De geit.

I. Tot welke soort van dieren behoort zij, en van waar stamt zij af?

Zoogdier. Tweehoevig of herkaauwend. Huisdier. — Vaderland: Perzië in Azië.

II. Welke gedaante heeft zij?

a. Grootte. b. Kleur. c. Gedaante.

Verscheidend. — Wit, zwart, bont.

De kop is kort, smal met eenen baard aan de kin; dikwijls twee horens op den kop. De bovenlip hangt over de onderlip. Neus met schieve gaten. Oogen groot, oogappel geel, hals lang, staart kort en glad, beenen dik.

III. Bijzondere eigenaardigheden der geit.

Zij is levendig, zeer veranderlijk, dikwijls hoosaardig, wordt 12 jaren oud, werpt 's jaars 2 jongen.

IV. Voeding en oppassing der geit.

Bijna alle planten, het liefste rozenbladeren en wijngaardloof. Zeer gezond is zout en brood. De stal moet zindelijk en warm gehouden worden. Dikwijls heeft zij frissche lucht noodig.

V. Nut van de geit.

Uitmuntende, zeer gezonde melk. — Eetbaar vleesch. Talk, 6—10 pond om kaarsen te maken. Het vel geeft leder voor handschoenen. De haren gebruikt de hoedenmaker. De horens gebruikt de draaifjer.

De worm.

I. Grootte.

Een vinger lang, zoo dik als eene pen.

II. Bedekking en kleur.

Eene natte, slijmachtige huid. — Rood.

III. Gedaante des ligchaams.

Lang, cilindervormig, aan de einden puntig. — Ringen aan het geheele lijf. De worm is ruw om aan te raken, daar deze ringen met haartjes voorzien zijn.

IV. Verblijf.

Overal in vochtige vette aarde, waarin hij diepe gaten boort. In den winter zit hij vele voeten diep onder de aarde.

V. Levenswijze en Voedsel.

Des nachts, als het regent, verlaat hij zijn gat. Hij kruipt. Hij leeft van natte aarde, vuile stoffen en jonge wortels.

VI. *Nadeel en Nut.*

Hij vreet de wortels van teedere plantjes op. Dient vele dieren (hoenders) tot voedsel.

De oorworm.

I. *Grootte.*

Een duim lang en eene streep dik.

II. *Dekking en kleur.*

Harde lederachtige huid; bruin, kop roodachtig. Het schild van den hals zwart.

III. *Gedaante en deelen.*

Een eenigzins platgedrukt langwerpige lijf. Het eindigt in eene sterke bewegelijke, hoornachtige tang of schaar, die bij de mannetjes dikwijls 2 streep lang wordt. Kop afgescheiden. Twee voelhorens met 14 leden. Zes pooten. Voedingswerktuigen goed ingerigt. Achterlijf met 10 leden. De deksels der vleugels kort, de daaronder liggende vleugels zijn opgenomen en meestal geheel onder de deksels verborgen, zoodat men slechts de lederachtige punt zien kan, hoewel zij zoo lang zijn als het lijf, en zoo rond als de vleugels van kapellen.

IV. *Verblijf.*

In tuinen en velden onder boomschors en steenen; in het algemeen op donkere plaatsen.

V. *Levenswijze en voeding.*

Hij voedt zich met vruchten en andere plantaardige stoffen. In April kan men de wijfjes onder steenen op hare eijerhoopen vinden. Verstrooit men de eijeren, dan brengt de moeder die weder bijeen. Na zes weken komen de jongen te voorschijn, die drie weken zonder merkbare verandering blijven. Na vijf weken worden zij eene pop; deze loopt rond, en vreet als eene rups.

VI. *Nadeel.*

Omdat de worm het donkere zoekt, kan hij eenen slapende wel eens in het oor kruipen; maar zijne tang is niet zoo sterk, dat hij daarmede het trommelvlies kan breken.

Het vlas en de bereiding er van.

1. *Wat wordt van de vlasplant gebruikt?*

De vezels, die zich tusschen de dunne uitwendige huid en de inwendige houten kern bevinden.

II. *Hoe scheidt men deze vezels van de overige deelen?*

Door a) rotten in het water, b) door droogen, c) door slaan met de vlasbraak, d) door zwingelen met den zwingel.

III. *Wat gebeurt er dan met het verkregen vlas?*

Het wordt gehekeld op den hekel.

Bewerking van het vlas.

I. *In het huishouden.*

a) spinnen, b) winden, c) koken van het garen, d) twijnen.

II. *Door handwerkstleden.*

a) Vervaardiging van kant uit fijn garen. (Brabant en Vlaanderen). b) Bereiding van het linnen door den wever.

III. *Behandeling van het linnen.*

a) bleeken, b) drukken, verwen, c) stijven met lijn of gom.

Beschrijving der behandeling bij het veredelen van vruchtboomen.

I. *Waartoe dient dit?*

Wilde vruchten, uit pitten voortgekomen, moeten een betere vrucht krijgen.

II. *Wat er gevorderd wordt ter veredeling of enting.*

a) Een goed stammetje, b) een scherp tuinmes, c) boomwas (uit was, slijk en harst, d) bast om te binden.

III. *Verschillende soorten van veredeling en handeling er bij.*

a) Oculeren.

Insnijding in den stam in de gedaante van eene T. — Omwinden met boombast.

b) Enten.

Afkoppen van den wilden stam. — Insnijding in den kop. Invoeging van een goed takje in de snede.

c) Copuleren.

Een goed takje en een wild worden gelijk afgesneden, en de stukken op elkander gepast.

Anm. De onderwijzer kan de drie handelwijzen door takjes toonen. Nog beter is het, als het in den tuin aan boomen kan plaats hebben.

Een schooldag.

I. *De voormiddag.*

a) Begin van het onderwijs, en de wijze waarop. (Met gebed of gezang, met welke gebeden of gezangen.)

b) Voorwerpen van onderrigt.

1) Welke?

2) Wie geeft onderrigt, en waarin?

c) Eenige opgaven van den onderwijzer.

II. De namiddag.

Als de voormiddag. Einde des schooltijds.

De watervorsch, ook groene vorsch.

I. *Tot welke soort van dieren behoort hij, en waarom?*

Tot de amphibiën, en wel tot die zonder staarten. Rood, koud bloed. Zij leven in het water en op het land.

II. *Beschrijving van hun ligchaam.*

Groen met zwarte vlekken. Drie gele strepen over den rug. Voorpooten korter dan de achterpooten, de eerste met 4, de laatste met 2 teenen. Twee à drie duim lang.

III. *Bijzondere eigenaardigheden.*

Voortplanting door eijeren. Verandering, rupsen met staart en kieuwen.

IV. *Verblijf.*

In de kanten van stilstaand water. Des winters in het slijk.

V. *Nut.*

Het achterste deel des ligchaams eetbaar. Zij vreten vliegen en andere schadelijke of lastige insekten.

De nesten der vogels.

I. *Doel, waarom zij gebouwd worden.*

Tot het uitbroeijen der eijeren. Woning der jongen.

II. *Stof, waarvan zij gemaakt worden.*

Stroo en vederen (spreeuw); takjes (kraai, raaf); haar, mos, vederen of wol (zangvogels); lijm, slijk (zwaluw).

III. *Gedaante der nesten.*

In het algemeen rond. De vogel draait zich daarin zittend rond, en maakt daarbij met den hals het binnenste glad.

IV. *Plaats, waar zij gemaakt worden.*

Op den grond (leeuwrik, hoenders; weinige zorg bij het bouwen

van het nest). Op rotsen, hooge boomen (roofvogels). — Gaten in muren (uilen, kraaijen). Aan huizen, in de nabijheid van menschen (spreeuw, zwaluw). In hagen zijn de nesten der zangvogels zeer kunstig).

Inrigting eener gemeente.

I. *Wat noemt gij eene gemeente?*

Eene vereeniging van vele familiën. — Deze vormen eene groote huishouding. Het doel is: wederkeerige hulp in gevaren, zekerheid van personen en eigendommen. Het gemakkelijk maken van het verkrijgen van aardsche goederen, en van de noodige kennis.

II. *Wederkeertge hulp in gevaren.*

- a) Bij het uitbreken van brand (brandspuit).
- b) Bij watersnood.
- c) Ondersteuning der armen (armengestichten).

III. *Zekerheid van personen en eigendom.*

- a) Twisten door het bestuur te beslissen (regters).
- b) Nachtwacht, politie.
- c) Bestrafing van dieven en andere slechte menschen (gevangenis, regtbank).

IV. *Het gemakkelijk maken van het verkrijgen van aardsche goederen.*

- a) Het onderhoud van straten en wegen.
- b) Het opzigt over de dijken en waterschappen.

V. *Het gemakkelijk maken van het verkrijgen van nuttige kennis.*

- a) Predikant. — Kerk. — Koster.
- b) Onderwijzer. — Schoolgebouw.

VI. *Het onderhoud van deze inrigtingen vordert geld.*

Daarom:

- a) Uitgaven.
- b) Belastingen.

Het keukenzout en de bereiding.

I. *Hoe het voorkomt?*

- a) Als steenzout uit de bergen (Gallicie).
- b) Als zeezout (Portugal).
- c) Als bronozout (Saksen)

II. Hoe het verkregen wordt.

- a) Het zout wordt uit de bergen gehouwen en daarna gereinigd (zoutmijnen).
 b) Om zeezout te verkrijgen, laat men streken lands onder loopen, daarna sluit men de openingen; door de warmte der zon verdampt het water, en het zout blijft liggen.

In ons land wordt het zeewater in schepen of door zoutwerken in de zoutziederijen gebragt, aldaar gegradeerd, en verder in zoutpannen gekristalliseerd.

- c) Het bronzout verkrijgt men uit bronnen, die zoutdeelen bevatten; men handelt er eveneens mede als met het zeezout.

III. Nut van het zout.

a) Van de door het zout achtergebleven loog wordt het bitterzout bereid, dat tot zuivering van verweerde glazen gebruikt wordt.

b) Het zuivere keukenzout wordt in bijna alle spijzen gedaan, zoowel voor den smaak als om bederf tegen te gaan; verder dient het tot geneesmiddel, tot zeepzieden en tot verwen.

De boomwol.

Soorten.

1 Boomwol. 4 à 5 el hoog, maar slechte wol.

2 Nankingboomwol in China. Eene struik met gele wol, waarvan zonder verwen de echte nanking bereid wordt.

3) Gemeene boomwol, eenjarig gewas, een à een en een half el hoog, stam en takken met zwarte punten, bladeren puntig, geheel, of drie tot vijfdeelig gespleten. Bloemen bleekgeel, van de grootte eener roos. De noot is, als de zaden rijp zijn, iets grooter dan de pijnappel. Zij breekt met geraas open, en moet dan geplukt worden. De wol wordt door machines of door menschenhanden van de zaadkorrels ontdaan. De laatste geeft de beste wol.

Engeland gebruikt jaarlijks 60 millioen ponden boomwol. De meeste boomwol komt van Macedonië, Sicilië, Egypte, Suriname, Brazilië, alsmede uit het zuiden der Vereenigde Staten. De wol wordt door machines gesponnen. In Engeland heeft men het daarin zoo ver gebragt, dat men uit een pond eenen draad spint van 24 uren lang.

De machines om te spinnen werden uitgevonden door High (spreek uit Hei) en in 1775 zeer verbeterd door Richard Arkwright (spr. Arkreit) eenen armen barbier.

B) DE VERHALENDE BRIEF.

ONDERWERP:

*Hendrik beschrijft zijnen vriend Adolf, hoe men een kruidboek
(herbarium) moet maken.*

Opeenvolging der gedachten:

I. Adolf heeft Hendriks herbarium gezien; hij wil er ook een maken, en heeft zijnen vriend daarom raad gevraagd. Deze geeft die gaarne.

II. *Wat moet men bij het inzamelen der planten in acht nemen?*

- a) Zij moeten bij droog weder ingezameld worden.
- b) De planten moeten geheel zijn, alzoo bloesem, wortels en zoo mogelijk ook vruchten hebben.

III. *Wat moet men bij het inleggen der planten in acht nemen?*

- a) De ligging moet natuurlijk zijn.
- b) De bloesem moet zoo gelegd worden, dat men het inwendige zien kan.
- c) De deelen, die uitgespreid staan, moet men door stukjes steen of hout doen leggen.

IV. *Waarop moet men bij het persen der planten letten?*

- a) Zij moeten niet gekwetst worden.
- b) Moeten dikwijls omgekeerd worden, en
- c) dikwijls tusschen versch droog papier gelegd worden.

V. *Hoe bewaart men de gedroogde planten?*

- a) Door die te leggen op eene drooge, luchtige plaats.
- b) Door die dikwijls te bekijken.

BEWERKING.

Vriend ADOLF!

Dat mijn klein herbarium u bevallen is, verheugt mij zeer, en even aangenaam is het mij te vernemen, dat gij voornemens zijt, er ook een te maken.

Daar gij gaarne zoudt vernemen, hoe ik handel met het droogen der planten, wil ik u gaarne alles zeggen, wat ik er van weet.

Om te beletten, dat de planten geene vlekken krijgen, maar hare natuurlijke kleur behouden, moet gij die op eenen droogen dag inzamelen. Verder moet gij nooit eene onvolledige plant naar huis brengen, maar die planten alleen medenemen, die in bloei staan, en als het kan, te gelijk reeds vruchten hebben. Ook de wortels moet gij uitgraven, als de grootte van het gewas dit toelaat, en die vóór het droogen behoorlijk zuiveren.

Hebt gij ze naar deze voorschriften ingezameld, dan moet gij aan het inleggen beginnen. Leg drie of vier vellen papier op elkander, en leg er uw plant op uit. Hierbij moet gij voornamelijk zorgen, dat zij hare natuurlijke ligging houdt, d. i., zoo als haar vorm en rigting was, toen zij nog groeide. Daar het zeer noodzakelijk is, alle deelen eener plant te beschouwen, moet ten minste een bloesem opengelegd worden, om de meeldraden te doen zien. Om alles, wat gij geregeld gelegd hebt, in dien stand te doen blijven, moet gij het met steentjes of stukjes lood bezwaren. Als alles in orde is, neemt gij er de gewigten af, en bedekt de plant spoedig met eene andere laag papier.

Nu begint gij te persen, door de plant met gewigt, bijv. met boeken te bezwaren. Vergeet evenwel niet, dat men de plant benadeelen kan, dus voorzigtig aan. Verzuim ook niet, uwe plant dagelijks om te keeren, en op schoon droog papier te leggen. Wilt gij uw kruidboek voor bederf bewaren, bewaar het dan op eene drooge plaats, en kijk er vlijtig in. Dan zullen er zoo spoedig geene insekten inkomen.

Dit is het voornaamste, wat ik u nu te zeggen heb; mondeling zullen wij nog verder over de zaak spreken. Bezoek daarom spoedig

Uwen Vriend

HENDRIK.

ONDERWERP.

Herman heeft gelegenheid gehad eenen kruidmolen te zien, en beschrijft nu zijnen vriend de inrigting er van, zoowel als de vervaardiging van het kruid.

I. Herman heeft eene kleine reis gedaan, en het merkwaardigste, dat hij gezien heeft, was een kruidmolen, dien hij zijnen vriend beschrijft.

II. Bestanddeelen van het buskruid.

Salpeter (een zout), zwavel en houtskool. Deze worden fijn gestooten.

III. *Bewerking dezer stof.*

Zij worden op den kruidmolen, zeer fijn gemalen en om eene ontploffing te verhinderen, dikwijls bevochtigd.

IV. *Inrigting van een' kruidmolen.*

Daarin is een boom, waarin vele verdiepingen als potten. In deze bewegen zich door eenen cilinder stampers, die in de hoogte getrokken worden. De cilinder wordt door een gewoon molenrad bewogen. Overeenkomst van het geheel met eenen olieolen. Het door de stampers gemalene heet kruidpoeder.

V. *Bewerking van het kruidpoeder.*

Herhaald kneden in troggen. Het deeg wordt door zeven met kleine gaatjes gedrukt, terwijl men het daarin scheidt.

De zoo verkregene grove korrels worden in vaten, die met raderen of door water gedraaid worden, door tegen elkander wrijven, nog ronder en fijner.

VI. *Slot.*

Opmerking van het gevaar, dat de arbeid in zulk eenen molen vergezelt. Daarom Hermans vreugde, toen hij er weer gezond en wel uit was.

ONDERWERP.

Maria beschrijft haar vriendinnetje het botermaken.

Opeenvolging der gedachten.

I. Maria is eenigen tijd geleden op eene groote boerderij geweest, en heeft daar het botermaken gezien. Zij wil het nu hare vriendin beschrijven.

II. *Hoofdstof: Melk. Bestanddeelen.*

Olieachtige en vette deelen of room. Door het staan wordt de melk zuur; De room komt boven, en de slijmige of kaasachtige deelen scheiden zich van de waterachtige. De room wordt tot boter gemaakt.

III. *Wijze, hoe dit geschiedt?*

De room wordt in een vat gedaan, en door stooten en roeren, karnen genoemd, wordt het water en de slijmachtige deelen (gekarnde melk) geheel van den room afgescheiden. — De gekarnde melk wordt er uitgenomen. — De boter wordt met schoon water gekneet. — Er wordt zout door gedaan. Persen in eenen bepaalden vorm of in vaten.

IV. *Besluit.*

Maria zal nu zelf eens beproeven boter te maken, om op die boter hare vriendin te onthalen, als die bij haar komt.

ONDERWERP.

Willem heeft kort geleden een Cartesiaansch duikertje of duiveltje gezien, en beschrijft dit zijnen vriend Albert.

Opeenvolging der gedachten.

I. *Wat noemt men zoo?*

Een glazen popje, dat in eene heldere flesch zwemt, en als men op de blaas drukt, die die opening sluit, onder duikt, doch na het wegnemen van den vinger weder boven komt. — Den naam heeft het van den uitvinder Cartesius.

II. *Hoe gaat dit in zijn werk?* —

Het glazen popje is van binnen hol. Het binnenste is met water gevuld, dat er door een zeer klein gaatje in kan komen, doch zoo dat er in het binnenste nog lucht voorhanden blijft. Het popje wordt daardoor zoo zwaar, dat het juist nog boven drijft. Bij het drukken op de blaas komt er nog iets van het zamengeperste water in het popje. — Dit zinkt nu. — Als men ophoudt met drukken, drijft de lucht, die er inzit, er het water weder uit, en het popje rijst weder.

III. *Hoe kan Albert zich dat eenvoudige speelgoed aanschaffen?*

Eene schacht van eene pen. Daarop een kopje van was. De onderste opening met was gestopt. — Eene opening er in gestoken met eene naald. Dan zoo veel water als noodig is er in laten komen, terwijl men eerst met den mond de lucht er uitzuigt.

IV. *Slot.*

Willem heeft op deze wijze een zeer aardig duikertje gemaakt, en zal het zijnen vriend bij gelegenheid laten zien.

ONDERWERP.

Albert antwoordt zijnen vriend Willem, en beschrijft hem een ander speelgoed, namelijk de Heronsbron.

Daar het plan vrij gelijk aan het bovenstaande is, volgt hier de uitvoering:

Vriend WILLEM!

Uw vorige brief heeft mij zeer verheugd, en ik heb terstond, naar uwe beschrijving een Cartesiaansch duikertje gemaakt. Tot dank wil ik nu eene andere aardigheid beschrijven, de naar zijnen uitvinder genoemde Heronsbron.

Verbeeld u een glazen fleschje, bijv. een gewoon apothekersfleschje, in welks hals een pijpje bevestigd is, dat bijna op den bodem komt. Het fleschje is half met water gevuld. Blaast gij nu met alle kracht door het pijpje in het glas, dan zal het water, als gij spoedig den mond wegtrekt, u als eene fontein tegen spuiten. Is dat niet aardig? Kunt gij het mij verklaren? Het is zeer natuurlijk, de zich in het glas bevindende lucht, wordt door het inblazen zoo dicht zamengedrukt, dat zij sterk op het water moet drukken, en dit daardoor in het pijpje naar de hoogte drijft. Is het fleschje ledig geworden, en wilt gij het weder vullen, zoo haalt gij er met uwen mond zoo veel lucht uit, als gij kunt. Houd dan spoedig het pijpje in het water, en oogenblikkelijk zal dit in de ledige ruimte dringen en de bron vullen.

Spedig kom ik bij u. Misschien weet gij dan weder iets nieuws, dat gij kunt mededeelen aan

Uwen Vriend

ALBERT.

ONDERWERP.

Anna beschrijft hare vriendin Betje de tuinscheerling.

I. Anna heeft gehoord, dat hare vriendin dikwijls voor het middagmaal en de groenten moet zorgen.

II. Zij waarschuwt daarom voor de verwisseling van de vergiftige tuinscheerling en de peterselie.

III. Beschrijving van den tuinscheerling, en onderscheid tusschen deze en de peterselie. Wortel schroefsgewijze. — De stam met takjes, rondachtig, glad toeloopend.

IV. Anna wenscht hare vriendin door deze beschrijving aangenaam en nuttig geweest te zijn.

C) HANDELSOPGAVEN.

1. Den ondergeteekenden is gisteren een jonge bruine jagthond ontlopen. Hij heeft eene witte vlek aan den kop en witte pooten. Om zijnen hals heeft hij eenen geelkoperen halsband met de letters R. W. Wie hem opgevangen heeft, wordt verzocht hem tegen f 3. belooning ten spoedigste terug te bezorgen.

Hoogeveen, 19 Aug. 1847.

DE MOOR,

Jager.

2. Gisteren avond is door mij in de comedie eene groene zijden paraplu verloren. Die haar gevonden heeft, wordt verzocht haar tegen f 2. belooning terug te bezorgen.

Rotterdam, 4 Mei 1847.

VOS,

Koopman.

Bij de Willemspoort is gisteren eene roodlederen brieven tasch verloren. Buiten op staan de letters F. G. en het jaartal 1835. De eerlijke vinder

wordt verzocht, die tegen eene evenredige belooning terug te bezorgen. Nieuwendijk, No. 287.

4. Uit de hand te koop: Een goed onderhouden buitenverblijf, aangenaam gelegen aan den straatweg tusschen de steden A. en B. Het huis is twee verdiepingen hoog, bevat vijf groote en drie kleine kamers beneden, en vijf groote kamers boven. In het achterhuis vindt men eene keuken, hokken tot berging van brandstoffen en stalling voor acht paarden. Verder een groot koetshuis, schuren, enz., enz. De bij het buiten behoorende wandeling, boomgaard en tuin beslaan eene oppervlakte van 4 bunders, 76 roeden en 20 vierkante ellen.

Inclinerenden vervoegen zich met franco brieven, onder de letters P. Z., bij den uitgever van dit blad.

5. Een goed onderhouden zes en een half octaafs forte-piano met mahonjehouten kast is tegen een' billijken prijs te bevragen bij N., Instrumentmaker, Hoogstraat, No. 357, te Rotterdam.

6. Een ongehuwd jong mensch zoekt kamers, in een vrolijk gedeelte der stad. Twee of drie kamers zijn hem voldoende, liefst met eenen tuin achter het huis. Brieven franco onder de letters L. D., bij de uitgevers van dit blad.

7. Te koop: Een tweejarig zwart veulen, te bevragen bij den stalhouder N. in de P.straat.

8. Met het uitdoen van den handschoen waarschijnlijk verloren: Een gouden haar-ring, met de letters P. L. Die hem in het logement de Gouden Leeuw terug bezorgt, zal een derde der waarde als belooning genieten.

9. Uit de hand te koop: Een huis staande in de B.straat, waarin zeer geschikt eene winkelzaak kan uitgeoefend worden. Te bevragen bij den heer P., Mr. Timmerman in de E.straat, te 's Gravenhage.

2. DE VERTELLING.

A. DE GEWONE VERTELLING.

a. *De stof in korte zinnen opgegeven.*

Schijn bedriegt.

Hendriks vader heeft twee vogels in kooijen; een nachtegaal en een distelvink. — Hendrik hoort mooi zingen. — Hij wenscht den zanger te

zien. — Hendrik moet den zanger opzoeken. — Hij wijst op den distelvink. — Een vogel met zulke schoone vederen moet mooi kunnen zingen. — Daarop begint de nachtegaal zijn gezang weder. — Beschaming van Hendrik. — Les des vaders. — Veracht niemand om zijne geringe kleeding!

De weetgierige leerling.

Socrates, een beroemd wijsgeer in Athenen. Euclides, een inwoner van Megara. — Hij loopt dien langen weg gaarne om zijnen onderwijzer te hooren. De Atheners geraken in oorlog met de inwoners van Megara. — Op doodstraf verboden, dat een inwoner van Megara in Athenen komt. Euclides kleedt zich als eene vrouw. Hij sluipt des avonds met levensgevaar in de stad, om zijnen dierbaren onderwijzer te hooren.

God is regtvaardig.

Hubertus, een onmondige knaap. — Zijn vader is opzichter van de jagt te N. — Wordt door eenen wilddief doodgeschoten. — De moordenaar wordt niet ontdekt. — De weduwe voedt den knaap op. — Na twintig jaren verkrijgt hij de betrekking zijns vaders. — Eens jaagt Hubertus met anderen in het bosch. Hij ziet een schoon hert, schiet en mist. — Uit het kreupelhout hoort men terstond een klagend gesteun: Ach God! ik ben getroffen! Hubertus ijlt er heen. — Een grijsaard wentelt, getroffen, in zijn bloed. — De jagers komen er bij. — Hubertus jammert luide, en verzoekt den stervende om vergiffenis, betuigende, dat hij hem niet gezien had.

Deze zegt: Gij hebt mij geene vergiffenis te vragen. — Ik heb eens uwen vader op dezelfde plaats getroffen. — Gij zijt de zoon van den vermoorde. — God beschikte het zoo. — Hij is regtvaardig. — Schrik der aanwezenden.

De redenaar Demosthenes.

In Athenen woonde Demosthenes, een uitstekend redenaar. — Reeds in zijne jeugd wenschte hij er een te worden. — Verkeerde gewoonten verhinderden dit. — Optrekken der schouders. — Hij kon de R. niet zeggen. — Zachte stem. — Hij sluit zich op. — Belet zich het uitgaan door het hoofd half kaal te scheren. — Hangt boven den schouder, dien hij optrekt, eenen degen. — Oefent zich voor den spiegel. — Gaat later aan de zee kust. — Overschrœeuwt de bruisende golven. — Neemt steentjes in den mond, loopt steile bergen op en af, en oefent zich in het spreken. Hij brengt het daardoor zoo ver, dat hij de beroemdste redenaar van Griekenland wordt. Een onvermoeide arbeid komt alles te boven.

De trouwe dienaar.

De groote Keurvorst Frederik Wilhelm van Brandenburg streed den 8

Junij 1675 bij Feirbellin tegen de Zweden. Hij bereed een schoon wit paard. — De vijanden herkennen hem daaraan, en schieten dikwijls op hem. — Zijn stalmeester Froben bemerkt dit. — Hij weet den keurvorst, door te zeggen dat zijn schimmel schuw is, tot eene rulling te bewegen. De Keurvorst bestijgt Frobens paard, deze den schimmel. Naauwelijk is dit gebeurd, of een kogel doodt den getrouwen dienaar en den schimmel.

Admiraal de Ruijter.

Ouders, doodarm. — Bierdrager. — Groot huisgezin. — Werken in eene lijnbaan. — Zes stuivers 's weeks. — Geen zin in dien arbeid. — Stoutmoedig van aard. — Kerktoren te Vlissingen. — Werklieden hadden ladders tegen het dak geplaatst. — Hij klimt er op. — Gevaarvol naar beneden klouderen. — Naar zee. — Opgeklommen. — Kapitein. — Luitenant-Admiraal.

De edele Prins.

Prins Lodewijk van Pruissen, broeder van den gestorven Koning Frederik Wilhelm III, kreeg als kind van zijne moeder een' gulden. De kamerdienaar moet nagaan, hoe hij dien besteedt. — De kamerdienaar heeft juist gehoord van een huisgezin, dat buiten schuld ongelukkig geworden was, en is daar treurig over. — De prins vraagt naar de reden. — Hij verneemt die. — Tast in den zak, en geeft den gulden. — Beter kon hij niet besteed worden. — Zijnen moeder verneemt het. — Laat haren zoon bij zich komen. — Nu weet zij, dat hij niets verkwist. — Zij schenkt hem tien guldens. — Hij zendt er den armen terstond nog twee.

Pronkzucht.

Karel de Groote, een magtig Keizer der Franken, leefde zeer eenvoudig. — Linnen rok met eenen blaauwen mantel er over. — Zijne hovelingen, dienaars enz., kleeden zich sierlijk. Bonte mantels, met goud gestikt, en pelzen. — Karel wil hun dit afwennen. — Neemt hen dagelijks met zich op de jagt in hunne kostbare kleederen, het weder moge zijn hoe het wil. — De prachtige kleederen gescheurd. Door den regen verschieten zij. — Karels eenvoudige kleeding blijft goed. Hij lacht hen uit, en roemt zijne kleeding. — Zij begrijpen, waarom hij zoo gehandeld heeft.

Behandel niemand met verachting.

Een jonge page van Lodewijk XII, Koning van Frankrijk, behandelde eens eenen boer zeer lomp en grof.

Lodewijk verneemt het, en laat den jongen lastek slechts wijn en vleesch voor zijn middagmaal geven. — De page vraagt brood. — Niemand geeft

hem dit. — Hij beklagt zich bij den Koning. — De Koning vraagt: waarom hij met vleesch niet teyreden is. — De page meende, dat hij brood moest hebben; dit was tot onderhoud des levens noodzakelijk. — De Koning klopte hem op den schouder, en zeide: Wel, als gij brood zoo hoog schat, waarom veracht gij dan den boer, die het ons in het zweet zijns aanschijns verschaft? De page erkent beschaamd zijn ongelijk. Hij verbetert zich.

Houd uwe beloften.

Een arme man had eens den keurvorst Johan Frederik den Grootmoedige eene gewigtige dienst bewezen. Deze, toen nog prins zijnde, belooft hem een nieuw kleed. — Jaren verlopen; Frederik wordt Keurvorst. — Hij heeft zijne beloften lang vergeten. — Nu ontmoet hem de arme man eens, en herinnert hem zijne belofte. — Terstond trekt de Keurvorst zijnen fijnen rok uit, en schenkt dezen dien man. Beloften moet men houden, zeide hij, vooral als men vorst is.

De morgenstond heeft goud in den mond.

Cartesius was een zeer geleerd man. — Ieder eerde hem. — Als kind was hij ziek en zwak. — Men beval hem daarom te bed te blijven. — Hij gehoorzaamde, sliep echter niet, maar dacht over alles na, wat zijne onderwijzers hem gezegd hadden. Dit hield hij tot den ouderdom vol. Hij heeft zijne voornaamste uitvindingen des morgens gedaan.

Kinderliefde.

In den tachtigjarigen oorlog tusschen Spanje en ons land deden de Spanjaarden eenen strooptogt in Noord-Holland. — Zij komen in West-Zaan. De inwoners vlugten met hunne kostbaarste goederen. — Lambert Melisz., een jongeling, zoon eener arme oude weduwe. — Hij wil zijne moeder over het ijs in eene slede redden.

De Spanjaarden ontdekken hem, en zetten hem na, in de hoop om kostbaarheden te vinden. — Hij verschuilt zich in het riet. — Zij ontdekken hem. — Getroffen door zijn gedrag laten zij hem ongemoeid vertrekken. — Hij komt met zijnen dierbaren last te Hoorn. — Wordt er met eerbewijzingen ontvangen. Aldaar bekleedde hij en zijne nakomelingen verschillende aanzienlijke betrekkingen.

De goede dochter.

In Frankrijk hadden omstreeks 1790 zware onlusten plaats. — Omwenteling. — Eenige booswichten hitsten het volk op. — Vele menschen werden gevangen genomen en ter dood gebragt. Onder deze ongelukkigigen bevond zich te Lyon de koopman Charpentier. Hij moest met vijftig anderen doodgeschoten

worden. Reeds stond hij met de andere ongelukkigen buiten de poort der stad. Reeds waren de kanonnen geladen. Toen viel zijne dochter Adèle hem om den hals. »Ik wil met u sterven! De kogel, die u treft, zal ook mijne borst doorboren.» Zij omarmt haren dierbaren vader. De officier, met de straoefening belast, wil haar doen weg voeren. Te vergeefs. Zij omhelst haren vader nog inniger. De soldaten vatten haar aan. Zij laat haren vader niet los. Zij wil met haren vader sterven. De zaak wordt spoedig aan den bevelhebber der stad berigt. Deze beslist. De vader van zulk eene goede dochter moet zelf goed zijn. Men schenkt hem het leven. — Adèle heeft haren vader gered.

Eene goede daad beloont zich zelve.

Emilia gaat aan den waterkant wandelen. Jongens willen eenen leelijken hond verdrinken. Emilia koopt het arme dier uit medelijden voor een paar stuivers. Te huis wordt zij uitgelagchen. De hond bewijst Emilia overal de grootste liefde en toegenegenheid

Eens wil zij des avonds naar bed gaan. Nu blaft de hond aanhoudend, en snuffelt onder het bed. Dit ziet Emilia. Zij roept de huisgenooten. Een dief wordt onder het bed gevonden.

Hij was een berucht roofter, dien men sedert lang gezocht had.

De goede Koning.

Frederik Wilhelm III, Koning van Pruissen gaat, eenvoudig gekleed, met zijn dochtertje op eene wandelplaats wandelen. Een arme knaap komt bij hem. Hij biedt hem beursjes te koop. Hij kent den Koning niet. De Koning wijst hem af. De jongen gaat voort met smeeken. De Koning wijst hem weder af. De jongen zegt hem met tranen in de oogen, dat eene beurs slechts drie stuivers kost. De Koning wijst hem andermaal af. Ach, zucht nu de knaap, nu hebben wij heden middag niets te eten. Nu bleef de Koning staan. Hij koopt zes beursjes, en geeft den knaap een' rijksdaalder. De knaap bekijkt den rijksdaalder, en verzoekt om kleingeld, daar hij niets kan teruggeven. Zijne eerlijkheid bevalt den Koning. Hij ondervraagt den knaap, en verneemt, dat zijne moeder de weduwe is van eenen serjant, en dat zij met hare zes kleine kinderen op een zolderkamertje woonde. Zij verdiende den kost met het maken van beursjes, die hij moest verkoopen. Hij noemt de straat en het nommer van het huis. De Koning zegt: ga, ik schenk u het geld, breng het uwe moeder.

Het verheugde gezin zit kort daarop te eten. Een adjudant des Konings treedt binnen. Hij verneemt of de knaap waarheid heeft gesproken. Hij ziet het zindelijke kamertje met genoegen. De Koning laat de jongste kinderen in een weeshuis opvoeden. De weduwe bekomt een pensioen van 200 gulden 's jaars.

b) DE STOF WORDT NAAR EEN GEGEVEN ONDERWERP ONTWIKKELD.

De liefdadige.**I. Noem een ongeluk, dat menschen kan treffen:**

Een kind kan zijne ouders verliezen. Een huis kan afbranden. Een arm handwerksman, vader van vele kinderen, kan ernstig ziek worden, enz.

II. Welke gevolgen kan dit hebben?

Het kind is geheel zonder hulp en moet bedelen. De man wordt nu zeer arm, en kan zich en zijne familie niet voor de strengheid van het weder beveiligen. Hij kan niet meer werken; zijne kinderen moeten gebrek lijden. Hij maakt schulden.

III. Hoe en door wien hij geholpen wordt.

Een rijk man neemt het kind tot zich, en laat het iets leeren. Zijne medeburgers helpen hem, men doet eene collecte, neemt hem in huis. Een liefdadig geneesheer, geneest hem kosteloos, en op zijne voorspraak krijgt de zieke voor zijne kinderen nog levensmiddelen.

IV. Kunt gij wel de gevolgen dezer liefdadigheid opgeven?

Het kind leert braaf, blijft altijd dankbaar. De ongelukkige, wiens huis afgebrand is, schreit tranen van vreugde; hij kan zich zelven helpen. De kinderen omringen den geneesheer, kussen zijne handen, de moeder dankt hem.

Hier heeft men zoo door weinige vragen stof voor drie vertellingen, waarvan wij er eene als voorbeeld zullen opgeven.

De liefdadige.

Een arme daglooner, Jakob genaamd, had zijn huisgezin door vlijt en inspanning altijd van het noodige kunnen voorzien. Eens kwam hij des avonds te huis, legde het zuur verdiende geld op de tafel, en viel op eenen stoel neder, zeggende: »Kinderen, ik ben niet wel, mijn geheele ligchaam is pijnlijk; ik geloof, dat ik ziek zal worden." Allen omringden hem; hij moest zich echter naar bed begeven, in de hoop, dat de slaap hem mogt herstellen. Den volgenden morgen was het evenwel nog erger; hij kon het bed niet verlaten, en de pijn werd altijd heviger. Zoo moest Jacob drie weken lang te bed liggen, en de nood der familie werd dagelijks grooter. De goede vader kon nu zoo als anders niet verdienen; dikwijls was er geen korstje brood meer in huis, en allen moesten honger lijden. Wat verkocht en gemist kon worden, werd nu te gelde gemaakt, om den zieke eenige verkwikking, den kinderen brood te kunnen geven. Jacobs toestand werd altijd gevaarlijker, en zijne vrouw moest eindelijk besluiten, eenen geneesheer te halen. Zij deed dit met een bezwaard hart, want waarvan zou zij hem betalen?

De geneesheer vond den toestand van Jakob zeer gevaarlijk. Hij schreef geneesmiddelen voor, en preees versterkende spijsen aan. Toen weende de moeder, en zeide: Ach! Mijnheer, hoe zal ik die kunnen krijgen. Sedert veertien dagen zijn aardappelen ons eenig voedsel. Nu zag de geneesheer in de kamer rond, en toen hij de uitgeteerde kinderen in de grootste behoefte zag, werd hij innig geroerd. Stelt u gerust, goede menschen, sprak hij, God zal helpen. Ik vorder voor mijne hulp niets, en zal maken, dat gij de geneesmiddelen voor niets verkrijgt. De goede geneesheer ging heen, en deed nog meer, dan hij beloofd had. Vele rijke menschen, wie hij de ellende van den armen daglooner verhaalde, zonden nu dagelijks levensmiddelen. Dikwijls kwam er zooveel, dat de arme lieden nog over hielden. Door de zorgvuldige hulp en de bekwaamheid van den geneesheer kreeg Jacob zijne gezondheid weder, en toen deze voor de laatste maal kwam, stortten allen tranen van vreugde en dankbaarheid. De kinderen kusten nu zijne hand, en de herstelde vader konde van ontroering niet spreken.

De dankbare.

I. Noem eene weldaad, die eenen anderen bewezen wordt.

Een rijk kind schenkt een arm kind eene boterham. Een goedhartige man schenkt eenen hulpbehoevende kleederen. Een knaap helpt eene oude vrouw, die in den winter door gladheid gevallen is, enz.

II. Geef op, hoe de weldoeners in nood kunnen geraken, waardoor gelegenheid ontstaat, om dankbaar te zijn.

Het weldadige kind kan in het bosch verdwalen. De goedhartige man kan door dieven overvallen worden; zijn huis kan in brand geraken. De dienstvaardige knaap is een wees, en wordt ziek.

III. Hoe kan men nu dankbaarheid bewijzen?

Het beweldadigde kind toont den verdwaalde den weg. De man, die met kleederen begiftigd is, heeft gelegenheid om zijnen weldoener te redden. De oude vrouw zendt den wees geneesmiddelen, past hem op, enz.

Hier heeft men weder stof tot drie vertellingen; waarvan er een op deze wijze kan gedaan worden.

De dankbare.

Op eenen kouden winterdag, toen het hevig vroom, ging een behoeftig man, die nauwelijks gekleed was, van huis tot huis; hard klappertandend en van koude bevend, smeekte hij om een stuk brood of iets anders, maar nergens werd hem iets gegeven. Overal vond hij een weigerend antwoord.

Eindelijk klopte de arme aan de deur van eenen handwerksman, en smeekte met tranen in de oogen om hulp en ondersteuning. Hier bad hij

hij niet te vergeefs; hij moest bij den man binnenkomen, en dezeliel hem zich warmen, gaf hem koffij, een paar oude laarzen, nog een' ouden rok en bovendien eenen reispenning. Dankbaar verwijderde zich de arme reiziger, daar hij nu den nacht niet onder den blooten hemel behoeft door te brengen.

Des middernachts wekte de brandklok de slapende inwoners uit hunne rust. Het huis van den weldadigen man stond in lichtelaaie vlam; er kwamen spuiten om te blusschen, en vele menschen kwamen bij elkander. In het brandende gebouw waagde zich evenwel niemand, want ieder vreesde, dat het dak zoude instorten.

Nu kwam de arme, een schoorsteenveger, die hier mede bekend was; deze stortte zich moedig in het huis, en redde nog veel, maar vooral het kleinste kindje van zijn' weldoener, dat door de ontsteltenis vergeten was.

Allen bewonderden den jongen wakkeren man. Hij echter weigerde de loftuigingen, en zeide: Hij, dien ik hielp, heeft mij ook hulp bewezen. Ik verheug mij, dat ik mijne dankbaarheid heb kunnen toonen.

De vergeving.

I. *Noem eene beleediging, die men iemand kan aandoen.*

De eene speelmakker kan den anderen schelden bij het spel. De eene buurman heeft den anderen zonder grond van ontrouw beschuldigd. Een broeder heeft het speelgoed zijner zuster moedwillig gebroken.

II. *Hoe kan men nu vergiffenis bewijzen?*

De gescholdene scheldt niet weder, en klikt ook niet aan den meester. De van ontrouw beschuldigde klaagt hem niet aan, maar leeft in vrede met zijnen buurman. De zuster scheldt niet terug, wreekt zich niet op het speelgoed haars broeders, klikt niet bij hunne ouders.

III. *Gevolgen dezer vergeving.*

Beiden worden nu weder vrienden. De buurman erkent zijne onregtvaardigheid, leeft later in goede eendragt met zijnen buurman, en zoekt het daarmede (waarmede?) eenigzins goed te maken. De broeder weent, schenkt zijne zuster zijn speelgoed; vreugde der ouders.

De vergeving.

Sophia, een zesjarig meisje, zat eens voor de deur, te spelen. Zij had haar speelgoed bij zich, bakte en kookte zoo veel zij wilde, en was zeer vergenoegd. Nu kwam haar broeder Antoon, zette zich lagchend bij haar neder, en sprak: »Daar gij zulke lekkere koekjes gebakken hebt, zal ik uw gast eens wezen.» Nu nam hij het eene dan het andere in zijne hand, en wierp eindelijk alles boosaardig op den grond, waardoor hij het

genoegen van zijne goede zuster geheel vernietigde. Sophia begon te schreijen, maar geen kwaad woord ontsnapte aan haren mond. Zij nam de stukken van haar gebroken speelgoed op, en ging stil in huis. Antoon liep ook weg, en kwam eerst tegen etenstijd terug, omdat hij vreesde, dat zijne zuster bij hunne ouders zoude geklaagd hebben. Maar ook dit had de goede zuster niet gedaan, en Antoon kreeg alzoo geene straf. Des avonds omarmde hij zijne zuster, en kuste haar, zeggende: »Sophia, gij zijt toch beter dan ik! Het was slecht van mij, dat ik uw speelgoed stukgooide, en gij hebt mij zonder klagen vergeven. Als gij mij nu genoeg wilt doen, moet gij dien koker van mij nemen, die u laatst zoo beviel. Doe het toch, dan zal ik eerst gerust wezen.» Sophia nam het geschenk aan, zeggende: »Wees gerust, lieve Antoon, ik ben immers niet boos op u, en denk in het geheel niet meer aan mijn gebroken speelgoed.»

De wangunstige.

I. *Noem een geluk, een gunstig toeval, waardoor iemand verheugd kan worden?*

Het vinden van eenen schat. Een kind krijgt een mooi boek ten geschenke, wordt in eene hoogere klasse geplaatst. De veldvruchten van eenen boer groeijen voortreffelijk.

II. *Noem iemand, die daarover wangunstig is.*

Een gierigaard. Een broeder, schoolmakker. Een buurman.

III. *Noem op, hoe die wangunst zich door woorden of daden kenbaar maakt.*

Morren, waarom schenkt God mij dit geluk niet, dat ik zoo zeer noodig heb? De medescholier zoekt den verhoogden te belasteren; de broeder meent, dat hij zulk een geschenk eerder verdiende, en wilde het wel bederven. De andere boer spreekt: Hij is toch altijd gelukkig. De dommen krijgen de kaart. Hij heeft dezen gelukkigen oogst niet verdiend.

IV. *Gevolgen van de wangunst voor den wangunstige.*

Hij heeft er niet het geringste nut van. Ieder ziet hem wegens zijne wangunst aan. Men houdt niet van hem, berispt hem, of heeft medelijden met hem.

De wangunstige.

Maarten heeft zijn landgoed gemest, en geploegd. Toen daarop de herfst kwam, zag hij zijne vlijt beloond, want alle vruchten, granen en groenten beloofden de grootste opbrengst. Ieder moest erkennen, dat er in het gansche dorp geen stuk land was, dat zulke schoone vruchten droeg, als het land van Maarten.

Maartens buurman Melchior, ergerde zich hierover. Met wangunstigen blik zag hij op Maartens schoone vruchten, zoo dikwijls hij zijne landen voorbijging, want het zijne beloofde de helft niet van 't geen de vlijtige Maarten hoopte te oogsten, omdat bij lui geweest was, en zijn land niet goed bewerkt had.

Dat begreep Melchior wel, maar toch zeide hij in zijne wangunst: Het geluk is toch altijd voor de dommen. Wat is mijn buurman toch gelukkig, hoewel hij niets van de bouwerij verstaat. Waarlijk, hij verdient zulk een' schoonen oogst niet. Wat staat zijne tarwe veel mooijer dan de mijne. Het is om zich dood te ergeren.

Toen Melchiors vader dit hoorde, zeide hij: »Melchior! gij zijt een regte gek. Uit u spreekt niets dan de nijd. Wat helpt u dit echter? Niets; gij maakt u verachtelijk bij alle overige boeren en zult door uwe wangunst nog ziek worden. Gun toch aan Maarten zijn goeden oogst, zoo als het eenen christen betaamt; hij heeft dien door zijne vlijt wel verdiend.»

Melchior schaamde zich, en zeide sedert dien tijd niets meer van de velden zijns buurmans.

De lichtzinnige.

I. Welk kind noemt gij lichtzinnig?

Het kind, dat de gevolgen van zijn doen niet overdenkt, dat zonder opmerkzaamheid of overleg handelt.

II. Noem onbedachte handelingen van eenen lichtzinnige?

Met steenen werpen op plaatsen, waar menschen kunnen wezen. Het vertellen van gewigtige zaken aan vreemden. Baden, als men bezweet is. Met vuur spelen, enz.

III. Wat doen de ouders van een' lichtzinnige dikwijls?

Vermanen. Bestrafen.

IV. Welke gevolgen kan de niet-opvolging eener vermaning naar zich slepen.

Iemand kan geraakt worden. Een dief kan gelegenheid krijgen, om te stelen. Ziekte. Brand. Te laat berouw.

De lichtzinnige.

Emilia dacht bij niets, wat zij deed, naauwkeurig na. Zij overlegde nooit, welke kwade gevolgen hare daden konden hebben. Met de grootste lichtzinnigheid wierp zij water uit het raam, zonder te zien, of er ook iemand voorbijging. In hare mooiste mandjes en beursjes deed zij kersen, en wierp ze heen en weder, zonder te bedenken, dat het beursje of mandje spoedig vol vlekken zoude zijn. Ieder, die het weten wilde, verhaalde zij

alles, wat er in het ouderlijke huis gebeurde. Dikwijls hadden hare ouders haar daarover vermaand en bestraft, tot haar zeggende: Emilia, gij zult ons door uwe ligtzinnigheid nog een groot ongeluk op den hals halen.

Emilia lette niet op die vermaningen, en sloeg de straffen in den wind, tot eindelijk, helaas! gebeurde, wat hare moeder haar reeds zoo dikwijls voorspeld had. Eens waren hare ouders naar eene naburige plaats gereden, van waar zij eerst den volgenden dag zouden terugkeeren. Zij konden Emilia niet mede nemen, waarschuwden haar daarom nogmaals voor hare ligtzinnigheid, en bevalen haar hare tante gehoorzaam te zijn, die gedurende hun afwezen in huis zoude zijn.

Des namiddags ging deze in den tuin, en Emilia zat voor de deur te breijen. Toen kwam er een vreemdeling bij haar, die haar vroeg of hare ouders te huis waren. Dadelijk verhaalde de ligtzinnige, dat hare ouders uit waren, en eerst den volgenden dag zouden terug keeren. De vreemde hield zich verwonderd, en vroeg, of het kleine meisje niet voor dieven vreesde. »O, antwoordde Emilia, die kunnen ons niet bestelen. De huisdeur is met dubbele sloten en grendels voorzien, zoodat de dieven er wel uit moeten blijven. Het achterpoortje, waarmede men in den tuin komt, staat wel altijd open, maar dit weet niemand. Ons geld is ook goed bewaard, mijne ouders sluiten het altijd in een klein koffertje, dat in de slaapkamer onder den schoorsteen staat.» De vreemdeling ging hierop heen.

Den volgenden nacht kwamen dieven door het achterdeurtje in huis; zij lieten alles staan, maar namen alleen het koffertje onder den schoorsteen mede.

Wie beschrijft den schrik der ouders, toen zij den volgenden dag te huis kwamen. Wist ik maar, sprak de ongelukkige vader, wie de dieven den weg door de achterdeur gewezen heeft, en hoe zij vernomen hadden, dat mijn gansche vermogen in een klein onaanzienlijk koffertje was.

Nu dacht Emilia om hare ligtzinnigheid van den vorigen dag. Thans zag zij welke treurige gevolgen haar onbedacht gepraat gehad had.

Schreijende viel zij haren vader om den hals, en bekende, wat zij gedaan had. Zuchtende en jammerende bad de berouwhebbende om vergeving. Doch de vertoornde vader wees de ligtzinnige af, en eerst na eenige dagen mogt zij weder voor zijne oogen verschijnen. Ik vergeef u, zeide hij, uwe straf is reeds hard genoeg, want weet: gij hebt uwen vader tot een' armen man gemaakt.

B) DE VERHALENDE BRIEF.

ONDERWERP.

Hendrik verhaalt zijnen broeder, die zich buiten 's lands bevindt, alle veranderingen, die in het verlopen jaar, in het ouderlijke huys plaats vonden, en iets, wat in de stad gebeurd is.

Opeenvolging der gedachten.

I. Op last des vaders, die vele bezigheden heeft, schrijft Hendrik, daar zijn broeder werk heeft gevonden, en nu een vast verblijf heeft.

II. Hij berigt zijnen broeder den toestand zijner ouders, broeders en zusters.

III. Hij deelt de veranderingen mede, die met andere personen zijn gevallen.

IV. Veranderingen in het huishouden en aan het huis.

V. Vertelling van het voornaamste, wat verder in de stad gebeurd is.

a) Vrienden en bloedverwanten.

b) (Andere personen).

VI. De vader laat zijnen zoon tot vlijt en braafheid vermanen.

BEWERKING.

Geliefde Broeder!

Reeds sedert lang hadt gij een' brief van ons ontvangen, zoo wij slechts uw verblijf geweten hadden. Eerst in de vorige week kregen wij uwen brief, waaruit wij tot onze groote vreugde zagen, dat gij bij een' knappen baas werk gekregen hebt. Vader zoude u zeker zelf geantwoord hebben, als hij niet door drukke bezigheden daarin verhinderd was. Gisteren wilde hij u schrijven, maar ook toen werd hij er in verhinderd, en heeft het mij opgedragen. Het eerste, waarnaar gij vraagt, is de toestand onzer gezondheid. Ik verheug mij, u te kunnen berigten, dat wij allen nog wel zijn, en onze bezigheden kunnen verrigten. Omstreeks Pinksteren had moeder wel eenige aanvallen van de jicht, maar zij is, Goddank! spoedig weer hersteld.

Karel is nu niet meer in huis, maar bij baas Smit op het werk.

Ofschoon hij er eerst sedert twee maanden geleerd heeft, is hij toch reeds iets gevorderd, en bragt voor eenige dagen vader een tabakskistje mede, dat hij alleen gemaakt had.

Onze meesterknecht is veertien dagen geleden weggegaan, omdat hij te veel gezag over de knechts wilde uitoefenen. Ook ons huis heeft eenige veranderingen ondergaan. De schoone wijnstok, die het huis zoo aardig

versierde, en reeds boven de bovenramen uitkwam, is onverwacht gestorven, waarschijnlijk omdat de stam te zeer beschadigd was. Vader heeft hem daarom weg laten nemen, en het huis op nieuw doen verwen, Nu is het weder zoo goed als nieuw. Onze vrienden en kennissen laten u hartelijk groeten. Zij zijn nog allen friseh en gezond, behalve neef Jan, die meer dan vroeger aan waterzucht lijdt, en waarschijnlijk spoedig zal sterven. Het was waarlijk te wenschen, dat de goede God hem eindelijk uit zijn lijden verlost.

In de stad is anders gedurende uwe afwezigheid niets bijzonders voorgevallen, behalve dat mijnh. N. den 24en II. gestorven is. Andere bijzonderheden weet ik niet. Vader laat u nog vermanen, verder vlijtig en braaf te zijn, opdat gij ook in den vreemde geëerd moogt worden. Hij herinnert u aan de spreuk, waarmede de vrome Tobias zijnen zoon weg zond: Houd God uw leven lang voor oogen en in het hart, en wacht u om iets te doen, dat tegen Gods geboden strijdt.

Leef dan wel, blijf gezond, en denk dikwijls aan ons allen, bijzonder aan

Uwen liefhebbenden Broeder

HENDRIK.

ONDERWERP.

Maria verhaalt hare vriendin Sophia, hoe zij de Pinksterdagen heeft doorgebracht.

Opeenvolging der gedachten.

I. Beiden hebben beloofd nu en dan te schrijven, en Maria vervult nu hare belofte, wijl de verloopene vacantie haar stof levert.

II. Zij verhaalt, hoe zij de vacantie heeft doorgebracht.

a) Met genoegens.

1. Zij heeft een klein reisje gedaan.
2. Dikwijls vriendinnen bezocht.
3. Met deze eenige vrolijke middagen in den tuin doorgebracht.

b) Met werken.

1. Voor de school. Wat?
2. Voor het huishouden (naaijen, enz.).

III. Slot. Maria verklaart, dat zij nog nooit zo^o veel genoegen gehad heeft, en in de hoop een' volgenden keer even gelukkig te zijn, noodigt zij hare vriendin tegen de volgende vacantie tot een bezoek uit.

ONDERWERP.

Mathilde vertelt hare vriendin Louise de vorderingen, die zij bij hare onderwijzers gemaakt heeft.

PLAN.

I. Louise heeft den wensch geuit, iets van de vorderingen van hare vriendin te vernemen.

II. Mathilde zal openhartig dien wensch vervullen, en betreurt het slechts, dat ziekte haar verhinderd heeft, terstond te antwoorden.

III. Zij geeft nu op, hoe ver zij is :

- a. In de geschiedenis.
- b. In de aardrijkskunde.
- c. In de Nederduitsche taal.
- d. In het rekenen en in het fransch.

IV. Mathilde betuigt, zoo veel gedaan te hebben, als in haar vermogen is, en belooft hare vriendin in den volgenden zomer te bezoeken, om zamen te kunnen werken.

BEWERKING.

Lieve LOUISE!

In uwen vorigen brief uittet gij den wensch om te weten, welke vorderingen ik bij mijne onderwijzers gemaakt heb. Ik zal dezen wensch, zoo als het eene vriendin past, dat is openhartig, vervullen, en mij dan aan uw oordeel onderwerpen, ofschoon ik reeds vooraf weet, dat gij, lieve Louise, veel verder zijt. Gij weet evenwel ook, dat ik eerst weder sedert negen maanden onderwijs krijg, daar eene langdurige ziekte mij vroeger alle inspanning, zelfs lezen, verboden heeft. Zie dus wat door de vingers!

Ik leer de vaderlandsche geschiedenis, en ben nu gekomen tot Willem III, die Koning van Engeland werd. Wat was die De Ruiter toch een knappe man! En de dood van de Gebroeders de Witt, dat was akelig! die arme menschen, en het waren toch zulke knappe, wijze en brave mannen. De aardrijkskunde van ons land begin ik al wel te kennen. Ik kan de rivieren en andere wateren wijzen, alsmede de voornaamste steden van het geheele land. Tevens kan ik de voornaamste zaken opnoemen, die er gemaakt worden. Is dat al niet wel?

In de taalkunde heb ik het zoo ver gebragt, dat ik redelijk zonder fout kan schrijven, en niet te moeilijke zinnen, taalkundig en logisch kan ontleden.

Wat het rekenen betreft, hierin ben ik niet over mijzelve tevreden. Ik reken wel rekenkundige voorstellen van de evenredigheden met breuken, maar het regte begrip ik er niet van; ook kan ik nog niet vlug uit

het hoofd rekenen. Eindelijk moet ik u nog berigt geven van mijne vorderingen in het fransch. Wat zal ik er u van zeggen. Het gaat langzaam voort. Ik vertaal nu in een leesboekje met allerlei kleine lesjes, en daarbij leer ik druk woorden in mijn lesboek.

Ik heb u nu alles openhartig ontdekt, en hoop dat gij mij niet zult berispen. Ik doe zoo veel ik kan, waarom ook mijne onderwijzers met mij tevreden zijn. Als mijne gezondheid het toestaat en gij lust hebt, hoop ik u dezen zomer bij mij te zien; dan kunnen wij eens praten en zamen werken.

Leef tot dien tijd in gezondheid en schrijf spoedig

Uwe liefhebbende Vriendin

MATHILDE.

ONDERWERP.

Willem heeft kortelings geleden iets over sprinkhanen gelezen, en vertelt dit weder aan zijnen vriend Ferdinand.

De opeenvolging der gedachten is gemakkelijk te vinden; daarom zullen wij er hier slechts de bewerking van geven.

Geliefde Vriend,

Toen gij de laatste maal bij mij waart, spraken wij met elkander eene kleine briefwisseling af. Wij zouden elkander wederkeerig mededeelen, welke merkwaardige dingen wij gehoord of gelezen hadden, deels om eenen goeden briefstijl te verkrijgen, deels om onze kennis te vermeerderen. Ik begin daarom, en deel u bij dezen mede, wat ik in eene reisbeschrijving van de sprinkhanen gelezen heb. Het zal u zeker niet onaangenaam zijn, iets naders van deze merkwaardige dieren te vernemen. Engelsche reizigers hadden bijzonder gelegenheid om de verwoestingen op te nemen, die de sprinkhanen aangerigt hadden op den weg van Kertsch naar Kaffa op het schiereiland de Krim.

Er zijn twee soorten dezer dieren, de tartaarsche en gemeene sprinkhaan. De eerste is tweemaal grooter dan de gemeene, hij is gewoon vooruit te gaan, en wordt daarom bode of heraut genoemd. De gemeene sprinkhaan heeft roode pooten, en ook de onderkant der vleugels is van eene schitterend roode kleur, zoo dat het dier, als het in de zonnestralen fladdert, zeer schoon is. Toen de reizigers die zagen, was de geheele steppe er mede bedekt. Zij vielen voortdurend als sneeuwvlokken neder, die door den wind in eene rigting voortgedreven werden.

Zij verduisterden de zon, even als dikke, donkere wolken. Duizenden vielen op den wagen, de paarden en het gevolg der reizigers neder. Men verhaalt zelfs, dat menschen onder zulk eenen sprinkhanen-regen gestikt zijn

Waar de sprinkhanen nedervallen, verdwijnen terstond alle sporen van plantenleven. Zoowel de bladeren der boomen, als het minste grasscheutje wordt door hen verslonden. Velden, weiden, wijnbergen en tuinen worden oogenblikkelijk in eene woestijn veranderd, en er blijft niets op de velden over, dan groote hoopende doode sprinkhanen, die door hunnen stank de lucht verpesten. In de Krim worden de sprinkhanen door de inwoners met gelijke munt betaald, want zij, die alles opvreten, worden ook gegeten. Men braadt hen in pannen, en houdt ze voor eene lekkernij. Dit gebeurt ook in Arabië.

Ik wensch hartelijk, lieve vriend, dat het medegedeelde u bevallen zal, en verzoek u, dat gij spoedig met iets dergelijks verheugen zult

Uwen Vriend

WILLEM.

ONDERWERP.

Adolf is laatst in een gezelschap geweest, waar een onderhoudend spel gespeeld werd. Men stelde namelijk de beteekenis van spreekwoorden door gebaren voor, en laat den toeschouwer daardoor het spreekwoord raden. Adolf verhaalt een voorbeeld.

I. Adolf houdt van spelen, die den geest bezighouden, of die in het algemeen leerzaam zijn,

II. Laatst bezocht hij zijnen vriend N., bij wien een klein gezelschap verzameld was, dat het bovengenoemde spel speelde.

III. Adolf beschrijft zijnen vriend het spel, en voegt er een voorbeeld bij; Het spreekwoord heet: *Geen boom valt bij den eersten slag.*

Een man telt geld; er komt een jongen binnen met gescheurde kleederen, die door gebaren te kennen geeft, dat hij geld wenscht te leenen om nieuwe kleederen te koopen. De rijke wijst dit evenwel met onwillige gebaren af, waarop de jongen met een treurig gelaat vertrekt. Na eenigen tijd komt hij weder met zijne moeder, die nu even als haar zoon om geld smeekt. Te vergeefs. Nogmaals vertoont zich de jongen. De rijke wordt driftig. Nu komt zijne vrouw in de kamer. Hij geeft haar driftig het verlangen der behoeftigen te kennen. Zij smeekt voor hen. Te vergeefs. Eindelijk komen ook de zoon en de dochter van den rijke, verzoeken eveneens, — daardoor geeft de vader toe.

IV. Adolf vraagt of zulke spelen niet boven vele anderen uitmuntten, en of het waarlijk niet aangenaam is, die te spelen.

De volgende spreekwoorden zijn hiertoe ook uitmuntend geschikt:

Er kunnen vele makke schapen in een hok,

De kleederen maken den man.

Schoenmaker, blijf bij uwe leest.

De gelegenheid maakt den dief.
 Een ezel stoot zich geen tweemaal aan denzelfden steen.
 Die met pek omgaat, wordt er mede besmet.
 Een vol ligchaam werkt niet goed, enz.

3. OPSTEL.

a. OVER EEN EENVOUDIG ONDERWERP.

ONDERWERP.

Wat moet een jongen (meisje) doen, als hij iets wil leeren?

De opeenvolging der gedachten bij de beantwoording dezer vraag kan zijn :

I. *Gedrag in de school.*

- a) Hij moet bij het onderwijs oplettend zijn, dat is, zijne gedachten moeten zich bezighouden met hetgene de onderwijzer zegt.
- b) Al het opgegeven werk moet hij zorgvuldig en nauwkeurig afmaken.

II. *Gedrag buiten de school.*

- a) Hij moet ook te huis werkzaam zijn, en dus
 - 1. Zijn werk te huis netjes afmaken.
 - 2. Van tijd tot tijd het geleerde herhalen.
 - 3. Nu en dan in een nuttig boek lezen.
 - b. Hij moet, als verstandige menschen spreken, opmerkzaam toeluisteren, en hunne lessen onthouden;
 - c. Hij moet met leerzame en vlijtige knapen omgaan.
-

ONDERWERP.

Over het nut van het hout.

I. *Het dient tot brandstof*

- a) In woonkamers.
- b) In keukens.
- c) In fabrieken, werkplaatsen enz.

II. *Tot bouwen*

- a) van woonhuizen, stallen enz.
- b) van schepen,
- c) van bruggen.

II. *Men vervaardigt er voorwerpen van :*

- a) Tot gemak (tafels, stoelen, banken, enz).
- b) Ter bewaring van andere dingen (kasten).
- c) Wagens.

IV. *Er wordt met hout, daar het op vele plaatsen ontbreekt, een gewigtige handel gedreven, en wel*

- a) met brandhout,
- b) met hout om te bouwen,
- c) met fijnere houtsoorten voor meubelen (magahonyhout, ebbenhout).
- d) met verwhout (Fernambuc-, Campèche-hout).

VOORBEELD.

Onder de menigvuldige natuurvoortbrengselen is het hout voor ons een der nuttigste. Hoe dikwijls zouden wij door koude omkomen, hoe bang zouden wij den winter te gemoet gaan, indien wij geen hout hadden. Dit dient toch tot brandstof, en verwarmt onze kamers. Over de vlam van het hout, dat op den haard ligt, worden vele spijzen gekookt, die wij niet kunnen ontberen, en zónder hout zouden vele werklieden niet in staat zijn hunne bezigheden te verrigten. Geene glasblazerij kan zonder hout bestaan; bij vele fabrieken, bij het pottenbakken en bij honderd andere bezigheden gebruikt men hout.

Door middel van het hout is het ons mogelijk woningen voor menschen te bouwen, en zonder hout zouden wij die groote schepen niet kunnen maken, waarop de zeeman naar verre landen vaart. Van hout worden vele bruggen gemaakt, waardoor het reizen verligt wordt, omdat die eenen weg over rivieren en beken maken. Wat zoude het lastig zijn, zoo wij geen hout hadden! Wij hadden geene tafels, om iets op te zetten, geene stoelen en geene banken om te rusten, want alle deze dingen worden van hout gemaakt. Wij moesten kasten missen, waarin wij onze kleederen en andere zaken bewaren, want ook deze worden van hout gemaakt. Hoe onvolkomen zoude de muziek zijn zonder hout, waarvan zoo vele muzikinstrumenten, zoo als fluiten, piano's, violen enz., geheel of gedeeltelijk gemaakt zijn. Hoe wordt het reizen en het vervoeren van goederen, gemakkelijk gemaakt, door de wagens, die voornamelijk uit hout bestaan. Van het maken dezer voorwerpen leven vele handwerkslieden; maar een niet minder groot aantal menschen vinden hun onderhoud door den handel in onbewerkt hout.

In vele streken heeft men daar aan gebrek, en dan wordt uit streken, waar overvloed is, het ontbrekende aangevoerd. De schrijnwerker en instrumentmaker hebben tot hun werk dikwijls fijnere buitenlandsche houtsoorten noodig. Zoo worden fluiten van ebbenhout en meubelen van magahonjhout gemaakt. Daar deze houtsoorten bij ons niet groeijen, worden zij uit verre landen over zee aangebragt. Vele menschen verdienen

hun onderhoud met dien handel. Eenige buitenlandsche houtsoorten schenken ons uitmuntende verwstof, en met deze wordt ook een belangrijke handel gedreven. Hoe groot is dus het nut van het hout, en hoe behoeftig zouden wij zijn, indien wij het niet hadden!

ONDERWERP

De tijd.

I. *Wat is de tijd voor ons menschen?*

Het kostbaarste, dat bestaat, want:

- a) Hij gaat snel voorbij,
- b) hij is niet terug te roepen,
- c) hij is een middel tot bereiking onzer bestemming.

II. *Hoe moeten wij hem daarom gebruiken?*

- a) Wij moeten hem nuttig gebruiken, en dus niet doorbrengen:
 - 1 In ledigheid,
 - 2 met te veel spelen,
 - 3 met te lang te slapen.

III. *Van welken tijd geldt dit bijzonder?*

Van den tijd der jeugd, want hij is :

- a) de tijd, waarin men het beste kan leeren;
- b) Te laat berouw kwelt hem, die den tijd verkwist; wat Pietje niet leert, leert Piet nooit.

ONDERWERP.

De maand Mei.

I. Naam: (van het latijnsche *Majus*). Hollandsche naam: Bloemaand. Zij is de vijfde maand des jaars, en heeft 31 dagen.

II. *Natuurverschijnselen in die maand.*

- 1 Lengte van den dag: 14—15 uren.
- 2 Grootere warmte.
- 3 Daardoor groeijen de planten; velen bloeijen, vooral de vruchtboomen.
- 4 De vogels keeren uit warmere landen terug. Insekten en amphibiën komen uit den grond te voorschijn, of ontwaken uit den winterslaap.

III. *Waardoor wordt deze maand nog aangener voor de menschen?*

- 1 Akkerbouw en tuinbouw beginnen weder.
- 2 Wandelingen.

IV. *Is deze maand altijd zoo schoon?*

1 Neen, dikwijls zijn de eerste dagen nog koel, nat en guur.

2 Dit is echter zeer goed voor de gewassen, daar het ongedierte er door gedood wordt, en de grond daardoor langen tijd van vocht voorzien is. Daarom: een natte Mei, heeft veel waardij.

V. *Spraakkunstige opmerkingen.*

Figuurlijke spreekwijzen, als de Mei des levens. Dichters hebben deze maand dikwijls bezongen.

ONDERWERP.

Waarom moet men leeren lezen?

I. De bekwaamheid van te kunnen lezen, verschaft veel vreugde, want wij zijn daardoor in staat gesteld:

- a. vrolijke, onderhoudende en nuttige boeken,
- b. brieven van verwijderde vrienden te lezen.

II. Het lezen is zeer nuttig, want

- a) wij kunnen er veel door leeren,
- b) ons voor bedriegerijen hoeden,
- c) ons met de wetten des lands bekend maken.
- d) in alle beroepen is het hoogst nuttig, in de meeste onontbeerlijk.
- e) Het lezen stelt ons in staat om God in de kerk met anderen te danken, en te prijzen in onze liederen.

ONDERWERP.

Over de zindelijkheid.

I. *Wie is zindelijk?*

Zindelijk is hij, die van alle morsigheid eenen afkeer heeft.

- a) van zijn ligchaam,
- b) van alles, wat hem toebehoort, alzoo van kleederen, boeken, huisraad, enz.

II. *Nut der zindelijkheid.*

- a) Zij bevordert de gezondheid,
- b) zij maakt, dat wij onze kleederen veel langer dan anderen kunnen bewaren.
- c) Zij maakt ons bemind bij anderen.

ONDERWERP.

Over het bestuur.*I. Het ontstaan.*

De eerste bestuurders waren:

- a) de huisvaders (Abraham),
- b) de sterkere (Nimrod, de regters),
- c) de veroveraars,
- d) de wijzen.

II. Noodzakelijkheid er van.

- a) Het bestuur moet wetten geven, waardoor alles bepaald en geregeld is.
- b) Op de overtreding dier wetten straf stellen, en die wetten handhaven.
- c) Geschillen beslissen.
- d) Inrigtingen ten algemeenen nutte stichten (armhuizen, scholen, weeshuizen, enz.)

ONDERWERP.

Over het nut der bosschen.

I. Zij zijn in het algemeen nuttig voor de geheele natuur, want zij

- a) *verfraaijen die;*
- b) *trekken dampen tot zich, verzamelen de vochtigheid en vormen daar door bronnen en regen.*

II. Zij dienen bijzonder tot nut der levende schepselen.

- a) *Der menschen, want zij verschaffen*
 - 1 *hout om te bouwen,*
 - 2 *brandhout,*
 - 3 *voedsel.*
- b) *Der dieren, want deze dienen zij*
 - 1 *tot verblijf,*
 - 2 *en verschaffen hun voedsel.*

III. Wat moeten wij daarom voor de bosschen doen?

- a) *Voor het onderhoud zorgen,*
 - 1 *door aanplanting,*
 - 2 *door te passen op alle insekten, die de boomen kunnen benadeelen.*

BEWERKING.

Wanneer het oog overal slechts bouwlanden en weiden zag, zoude dit zeer onaangenaam en eentoonig zijn. Altijd hetzelfde zoude het gezigt vermoeijen. Zoo

echter hier en daar een groen boschje met de velden afwisselt, wordt er de natuur schooner door, want afwisseling behaagt in alles. Maar het bosch en het houtgewas verfraait niet alleen, maar is ook zeer nuttig, daar het de dampen in de lucht aantrekt, de vochten uit de aarde zuigt, en daardoor regen doet ontstaan. Ook voor alle levende schepselen zijn bosschen van het hoogste nut. Wat zoude de mensch zonder deze beginnen? Uit de bosschen toch haalt hij het zoo nuttige eiken- en dennen-hout, dat tot bouwen gebruikt wordt. De bosschen leveren hem ook brandhout, waarmede hij den winter gerust kan afwachten, en bovendien verschaffen zij hem nog vele andere voordeelen. De beukenboomen geven de beukennoten, waaruit men goede olie kan persen. Van den berkenboom gebruikt men het rijs tot bezems. Maar ook voor de dieren zijn de bosschen hoogst nuttig. Duizende insekten, wormen en viervoetige dieren houden in de bosschen hun verblijf. Hier nestelen vele vogels; de vos graaft er zijne holen in; herten en reëen wonen er; want allen zijn daar beter bevrijd van de vervolgingen der menschen. Allen vinden hier ook beter hun voedsel, want daar in bosschen bij de grootste zomerhitte de grond nog lang vochtig blijft, groeijen er altijd vele grassoorten in den grootsten overvloed. Wjl de bosschen zoo wel aan menschen als dieren veel nut verschaffen, is men ook tot hun onderhoud verplicht. Indien men er altijd hout uithaalt, zonder aan aanplantingen te denken, zouden zij spoedig dunner worden, en eindelijk geheel verdwijnen. Als men ieder veroorloofde om er in te gaan, om hetgeen hij noodig had te halen, zouden de bosschen ook spoedig zeer beschadigd zijn. Bij gevolg zoude er spoedig gebrek aan hout wezen. Hoe goed en doeltreffend is het daarom, dat het bestuur niet alleen voor nieuwe aanplantingen zorgt, maar ook alle overtreders van de wetten, ter bewaring van het houtgewas, streng bestraft.

ONDERWERP.

Over de belastingen.

I. *Hare noodzakelijkheid.*

Zij dienen ter bestrijding der vele uitgaven, die in eenen welingerigten staat voorkomen. Indien wij ons willen verheugen in de zegeningen van een rustig, zeker leven, dan moeten wij deze belastingen gaarne betalen. Zij dienen voornamelijk:

- a) Tot onderhoud van het leger en de vloot.
- b) Tot betaling van alle ambtenaren.
- c) Tot onderhoud van nuttige instellingen, als scholen enz.
- d) Tot onderhoud en verbetering der wegen, dijk- en waterwerken.
- e) Tot betaling der intresten van 's lands schulden, enz.

II. Soorten van belastingen.

- a) Grondbelasting, die naar den grond berekend wordt.
- b) Personele belasting, bevattende de belasting op de deuren en ramen der huizen, paarden, dienstboden, enz.
- c) Belasting op het gemaal, geslagt, het zout, de zeep, en andere zaken van dagelijksch gebruik.
- d) Belasting der patenten, voor verschillende handwerken en beroepen.
- e) Belasting op het zegel, die door den verkoop van gezegeld papier geheven wordt.
- f) Regten van uit- en invoer, enz.

ONDERWERP.

Over de vreemde woorden.

I. *Begrip.* Vreemde woorden zijn die woorden, die uit vreemde talen in de onze zijn overgenomen.

II. Er zijn verschillende soorten, onder anderen :

a) Vele woorden, die niet van Hollandschen maar van Latijnschen oorsprong zijn, doch reeds geheel den Hollandschen vorm hebben aangenomen, en daarom door het volk als Hollandsche woorden gebruikt worden, bijv. venster (*finistra*), school (*schola*), neus (*nasus*) enz.

b) Kunst-uitdrukkingen, die willekeurig zonder reden uit andere talen zijn overgenomen, bijv. talent, genie, examineren, ordonneren, enz.

III. *Oorzaken, waardoor de vreemde woorden ingang vonden.*

a) Men leerde van andere volken, en nam met de nieuwe begrippen te gelijk de woorden, die dit begrip uitdrukten, over. Van daar de verschillende kunst-uitdrukkingen. De Franschen waren in de nieuwere krijgskunst onze leermeesters, en van daar al de fransche woorden in die wetenschap.

b) Kennis aan vreemde volken door oorlog, reizen, handel en zeevaart.

c) IJdelheid, trotschheid. Sommigen gelooven zich door het gebruik van vreemde woorden den schijn van geleerdheid te geven.

IV. *Hoe moet men zich ten opzichte der vreemde woorden gedragen?*

a) Men moet die niet zonder noodzakelijkheid gebruiken. De Hollander moet bovenal Hollandsch spreken.

Niet dat ik op het vreemde smaal

'k Laat alles in zijn waarde.

Maar 'k zeg: Voor mij is Hollandsch taal,

De schoonste taal op aarde.

b) Men moet de gebruikelijkste leeren kennen, om daardoor in een gezelschap niet verlegen te zitten.

ONDERWERP.

Over het medelijden.

I. *Wat is medelijden?*

Een smartelijk gevoel bij het ongeluk van anderen.

II. *Waarom moeten wij medelijdend zijn?*

- a) Omdat het christenpligt is.
- b) Omdat wij ook wenschen, dat anderen jegens ons medelijdend zijn.
- c) Omdat wij ons daardoor de liefde van anderen verwerven.

III. *Waartoe brengt ons het medelijden?*

Tot liefdadigheid als wij

- a. anderen helpen, of hen
- b) troosten, als zij lijden.

ONDERWERP.

Welk nut heeft de reuk?

I. *Hij verschaft ons veel vermaak.*

Bloemengeur. De reuk der spijzen.

II. *Hij bewaart voor gevaren.*

Door den reuk ken ik de giftplanten, ontdek ik de bedorven lucht, en wordt gewaarschuwd, indien er iets brandt. Door den reuk onderscheiden wij de dingen, die er eveneens uitzien, zoo als azijn, water, voorloop en genever.

III. *De reuk geeft middelen om schijndooden in het leven terug te roepen.*

Vliegende geest, gebrande vederen enz.

ONDERWERP.

Over het nut der poreusheid.

I. *Poreusheid is de eigenschap der lichamen, dat zij tusschenruimten hebben.*

II. *De poreusheid wordt bij vele handwerken gevorderd.*

- a) De verwer.
- b) De verlakker.
- c) De werkman in metaalcompositiën. (Lettermetaal, klokmetaal, kanonmetaal.)

III. De poreusheid veraangenaamt het leven der menschen, want daardoor is het mogelijk,

- a) Dat warmte en lucht door kagchels, vensters, deuren enz. dringen.
- b) Dat verschillende dingen kunnen gereed gemaakt worden, als suikervater, punch, limonade. Hierbij dringt het eene ligchaam in het andere; zij vermengen zich.

IV. De poreusheid der huid geeft de mogelijkheid tot herstel van ziekten door

- a) smeren,
- b) baden,
- c) zweeten.

ONDERWERP.

Over de spelen.

I. Spelen zijn bezigheden, die den tijd doen voorbijgaan, indien ons ligchaam of onze geest van den arbeid moeten uitrusten.

II. Welk doel kunnen de spelen nog hebben?

- a) Het ligchaam versterken (bal-, kegel-spel).
- b) Den geest oefenen (damspel, raadsels).
- c) Geldelijk voordeel (kaartspel, hazardspel).

III. Welke spelen moet men kiezen?

Die, welke den geest of het ligchaam versterken; echter niet zulke, die winst ten doel hebben, daar deze gemakkelijk hartstogt worden.

IV. Wanneer mag men spelen?

Als de arbeid is afgelopen, en wij behoefte aan rust hebben.

V. Hoe moet men bij het spelen zijn?

- a) Dienstvaardig, toegevend, vredelievend.
- b) Niet te levendig en te wild. Uitgelatenheid dient nergens toe.

ONDERWERP.

Over de kleeding.

I. Doel der kleeding.

- a) Bescherming voor den invloed van het weder.
- b) Schaamte vordert kleeding.

II. Vervaardiging der kleederen.

- a) Stof waarvan?

- 1 Het dierenrijk levert ons kleederen.
 - 2 Het plantenrijk ook.
- b) Wie vervaardigt kleederen?
- 1 Kleermaker,
 - 2 Schoenmaker,
 - 3 Hoedenmaker, enz.

III. Hoe moet een kleet zijn?

- a) Zindelijk.
- b) Ongescheurd.
- c) Niet te wijd en niet te naauw.
- d) Niet te duur, maar eenvoudig.
- e) Overeenkomstig het jaargetijde.

Bewerking.

Tot de noodzakelijkste behoeften der menschen behoort de kleding; zonder haar zoude de koude van den winter, de regen en wind hem spoedig nadeelig zijn, en ook de hitte van den zomer zoude hij niet kunnen verdragen.

Ook de welvoegelijkheid en de schaamte vorderen, dat wij ons ligchaam met kleederen dekken. Zij worden uit verschillende stoffen vervaardigd, die wij uit het dieren- en plantenrijk ontvangen.

Zoo geven runderen en schapen ons hun vel tot leder, waarvan schoenen gemaakt worden.

De marter, de vos en vele andere dieren geven hun vel tot bontwerk. De zijdeworm verschaft ons de zijde. Het schaap geeft zijne wol, waarvan eene menigte soorten van lakens geweven worden, die zeer warme kleederen opleveren. Uit het plantenrijk krijgen wij vlas, dat tot garen gesponnen wordt, waarvan men linnen weeft. Ook de boomwolstruik heeft in de noten witte wol, die eveneens tot garen wordt gesponnen, waarvan men katoen weeft.

Millioenen menschen leven door het vervaardigen van kleederen. Hiertoe behooren voornamelijk wevers, kleermakers en schoenmakers. De eersten maken van garen op de weefgetouwen verschillende stoffen, zooals linnen, katoen, damast, flanel, enz. De kleermaker maakt rokken, vesten, broeken jassen, enz.; de schoenmaker maakt laarzen, pantoffels en schoenen.

Nog andere handwerkslieden, die zich met de vervaardiging van kledingstukken bezig houden, zijn de hoedenmaker, de kousenwever en de handschoenmaker.

De kleding heeft eenen grooten invloed op de gezondheid der menschen, en doet hen zelfs bij anderen aangenaam zijn, als zij er zindelijk, zonder vlekken of smeren, uitziet. Met iemand, wiens kleederen smerig en vuil zijn, zal niemand gaarne omgaan.

Ook gescheurde kleederen zijn meestal een teeken van slordigheid. Willen wij dus gaarne met goede menschen verkeeren, dan moeten wij onze kleederen zindelijk en ongescheurd houden.

Naauwe broeken, vesten of buisjes persen het ligchaam, verhinderen het vrije ademen, en zijn daarom voor de gezondheid nadeelig. Te wijde kleederen zijn ook niet goed, daar zij meestal slordig zitten en te veel stof vorderen. Derhalve moet men oppassen, dat de kleederen noch te wijd, noch te naauw zijn. Kleedingstukken kosten altijd veel geld, en hij handelt daarom dwaas, die er nog meer aan verkwist dan noodig is. Wie iedere mode wilde volgen, steeds het fijnste laken of de schoonste zijde wilde koopen, zoude daardoor veel geld verkwisten en spoedig arm worden.

Daar het weder bij ons zeer verschillend is, moet men zich met de kleederen ook daarnaar rigten. Als het warm is, moet men zich ligter kleeden, dan wanneer het koud is. Als het dus in den zomer koud wordt, moet men zijne zomerkleeding uittrekken, en eene andere voor het weder meer passende aantrekken.

ONDERWERP.

De dag en de nacht.

A. 1. Welke tijden noemen wij zoo?

2. Deelen van den dag. Het midden van den dag — middag. Avond, namiddag, morgen, middernacht.

3. Groeten. Goeden dag zeggen. Waarom? Wat beteekent de groet: Goeden morgen? Wien noemt men beleefd?

B. 4. Werkzaamheden gedurende de verschillende deelen van den dag. Gebed. Eten. Ontbijt, middagmaal, avondmaal.

School, middagrust. — Namiddagschool, avonddrust. — Des morgens werkt men het beste. Waarom? De morgenstond heeft goud in den mond. Wanneer werkt men langzamer? Een volle buik is niet goed bij het werk. Nacht; slaap. Morgen- en avondsduimering.

C. 5. De natuur tijdens de verschillende deelen van den dag. Des morgens en des avonds koel of koud. Des middags warm. Morgen- en avonddauw. Rijp. — Morgen- en avond-rood. — Des nachts: sterren, maan. — Des nachts rusten de dieren. — De bloemen sluiten zich.

6) De dag als deel der week. — Zeven dagen. Zondag, rustdag. Maandag (blauwe). Speeldagen voor kinderen, Zaterdag. Vrijdag dikwijls voor eenen ongeluksdag gehouden. Werkdagen.

BEWERKING.

A. De dag wisselt af met den nacht. De tijd, als het licht is, als de zon aan het gewelf des hemels staat, noemt men dag, en die uren, wanneer de duisternis dit gedeelte der aarde bedekt, worden nacht genoemd.

De zon beschrijft aan het gewelf des hemels een' grooten boog, en staat daarom eens aan den hemel in het toppunt. Het oogenblik, waarop dit gebeurt, noemt men middag. De middag deelt den dag in twee deelen: voor- en na-middag. De eerste uren van den dag worden morgen, de laatste daarentegen avond genoemd. Het tijdpoint, dat den nacht in twee deelen deelt, heet middernacht. Wij onderscheiden alzoo verschillende tijden als morgen, voormiddag, namiddag, avond.

Als de 'mensen elkander op straat ontmoeten, zijn zij gewoon elkander met de woorden: Goeden dag, goeden morgen, goeden avond te groeten, Het groeten is eene schoone vriendelijke gewoonte, want het heeft eene goede beteekenis. Zeg ik b. v. tot iemand: Goeden morgen, zoo beteekent dit zooveel als: Ik wensch dat God u zijnen zegen en bijstand verleene, opdat alles wat gij dezen morgen begint, wel gelukke en gij van ongelukken bevrijd moget blijven.

Iemand, die altijd vriendelijk groet, noemt men beleefd.

B. Tijdens de verschillende deelen van den dag hebben de menschen verschillende bezigheden.

Om ons leven te onderhouden, en onze verlorene krachten te herstellen, eten wij. Als wij daarom ons bed verlaten, en in ons morgengebed God om zijnen bijstand gesmeekt hebben, gebruiken wij spijs en drank; dit noemen wij ontbijt. Des middags neemt de mensch zijn' voornaamsten maaltijd, die middagmaal heet. Des avonds gebruiken wij het avondmaal.

Na het ontbijt gaan de kinderen ter schole, en de volwassenen aan hunnen arbeid. Des middags wordt na het eten meestal eenigen tijd gerust, vooral in heete dagen. Des namiddags beginnen evenwel de scholen en andere werkzaamheden weder op nieuw. Wanneer het echter des avonds donker wordt, dan rusten allen, en de leden der huisgezinnen verzamelen zich in hunne woonkamers, om te eten en bij vertrouwelijke gesprekken uit te rusten. Onder alle uren van den dag is de morgenstond het geschiktste voor den arbeid. Dan is men op nieuw door den slaap gesterkt; de frissche koele lucht en de heerschende stilte maken alle werkzaamheden vooral die van den geest gemakkelijk. Dat wil ook een bekend spreekwoord te kennen geven, namelijk: De morgenstond heeft goud in den mond. Het moeilijkst werkt men terstond na het eten, waarvan het spreekwoord: Een volle buik is niet goed bij het werk. Ook des avonds als de krachten uitgeput zijn, gaat het werk niet van harte, men legt zich daarom ter ruste, om nieuwe krachten te verzamelen. Na eene ligte sluimering valt men dan in eenen diepen vasten slaap, die eerst met de morgensluimering eindigt.

C. Even als de mensch in den loop van den dag verschillende bezigheden heeft, heeft ook de natuur de hare.

Als het in het midden van den zomer des middags en des namiddags drukkend heet is, is het dikwijls des morgens en des avonds frisch en koel. Is het daarentegen des winters koud, dan voelt men des morgens en des avonds de koude nog veel meer.

In het warmere jaargetijde zien wij dikwijls, dat het gras en andere planten des avonds en des morgens met tallooze druppelen versierd zijn, waarin zich de zon aangenaam spiegelt, zoodat de gewassen als met paalen en diamanten schijnen versierd te zijn. Men noemt deze verschijning morgen- en avond-dauw, naar den tijd, waarin zij plaats heeft. In den herfst bevriest deze dauw dikwijls, zoodat de planten met suiker schijnen bestrooid te zijn, en men zegt dan, dat het grijpt heeft.

Bij het op- en onder-gaan der zon zien wij de lucht dikwijls versierd met een schitterend, schoon rood, dat morgen- en avond-rood genoemd wordt. Is de zon eindelijk ondergegaan, dan komen de schitterende sterren aan den hemel te voorschijn, en verlichten, met de vriendelijke maan, de donkerheid van nacht. Dan rusten niet alleen de menschen, maar ook de dieren; de gevederde zangers zwijgen en zelfs de meeste planten sluiten hare bloemkelken. De zeven dagen, die eene week uitmaken, hebben hunne bijzondere bekende namen. De eerste de Zondag is aan God gewijd en daarom rustdag. Men bezoekt dan de kerk, en onthoudt zich zooveel mogelijk van allen ligchamelijken arbeid. De Zondag wordt ook wel sabbath genoemd, dat van de Israëlieten overgenomen is.

Sommige werklieden arbeiden ook des maandags niet, onder anderen plagen de schoenmakers dan veelal uit te gaan, waarom men wel eens schoenlappers maandag zegt. Men noemt hem ook wel eens blaauwen maandag, omdat dit genoeg nemen wel eens tot buitensporigheden overslaat, die tot vechterijen aanleiding geven, en daardoor wel eens blaauwe oogen en blaauwe ruggen veroorzaken. Daar des Woendags en Zaturdags middags op vele scholen geen school wordt gehouden, zijn dit nog speuluren voor de kinderen.

Sommige lieden houden den Vrijdag voor een' ongeluksdag, waarop men niets moet beginnen, maar ook op dezen dag staan wij onder Gods Vaderhoede en dus zal hij niet beter of slechter dan de andere dagen zijn. Zulke menschen, die aan soortgelijke dingen geloof slaan, noemt men bijgeloovig. De Zaturdag sluit eindelijk de week.

ONDERWERP.

Over de gezondheid.

I. Begrip.

Gezondheid noemen wij den toestand van ons ligchaam, als alles zoo is,

als het wezen moet, en alle verrigtingen van het ligchaam (beweging, vertering, adembaling) geregeld plaats hebben.

II. *Waarom is de gezondheid het voornaamste aardse goed?*

a.) Omdat slechts de gezonde zich in de goederen en de genoogens van dit leven verheugen kan.

b) Omdat de gezonde alleen voor zich en de zijnen kan arbeiden.

III. *Waartoe is daarom de gezonde verplicht?*

a) Zijnen schepper voor deze gaven te danken.

b) die te bewaren :

1 door matigheid,

2 door beweging en arbeid,

3 door zindelijkheid.

IV. *Waartoe is daarom de zieke verplicht?*

a) Als het in zijne magt ligt, de aanleiding tot de ziekte te verwijderen.

b) Zich aan de voorschriften van eenen bekwamen geneesheer te onderwerpen.

ONDERWERP.

Over de dienstvaardigheid.

I. *Begrip.*

Wat is dienstvaardigheid? De hoedanigheid, dat men anderen helpt; de bereidwilligheid om anderen te helpen en te ondersteunen.

II. *Voordeelen dezer hoedanigheid?*

Zij verwerft liefde, brengt de menschen nader tot elkander, verhoedt twist en ontevredenheid.

III. *Oorzaak dezer hoedanigheid.*

Als zij waarlijk prijzenswaardig is: Goedheid des harten en liefde tot den naasten, geen bejag naar eigen voordeel.

Eigenbaat.

IV. *Slot.*

Dat alle menschen dienstvaardig jegens elkander waren! Maar ook in het slechte?

Neen, dat ware zwakheid, en voerde ten verderve.

Over den slaap.

In plaats van den korten inhoud volgt hier terstond de uitwerking.

Den slaap noemt men den toestand waarin de mensch als het ware bewusteloos ligt, doch de voeding- en groei-organen voornamelijk werkzaam zijn.

De nacht is de beste tijd om te slapen, wijl de duisternis en de stilte van den nacht juist de rust des ligchaams en des geestes bevorderen. De slaapkamer, die des daags altijd gelucht moet worden, moet aan den zonnkant van het huis zijn.

Haren-matrassen zijn veel beter dan veëren bedden.

Kinderen moeten acht uren slapen. De beste tijd is van des avonds 10 tot des morgens ten 6 ure. Wat men meer slaapt, is nadeelig, en maakt traag, dom en lui, in plaats van te versterken. Dus vroeg uit den bedde en spoedig aangekleed. Slechts zwakke bedorvene kinderen blijven gaarne lang te bed, sluimeren en droomen nog een poosje en benadeelen zich dus naar ligchaam en ziel.

Als men gerust wil slapen moet men op de regter of linker zijde en eenigzins krom, maar nimmer op den rug liggen. Het hoofd moet iets hooger, de handen steeds boven het dek liggen.

Wie goed wil slapen, moet des avonds niet te laat eten. Een glas water doet goed slapen.

Over den Magneet.

In de ijzermijnen vindt men eenen steen, die de eigenschap heeft om ijzer aan te trekken, en wanneer hij vrij ligt, zich met de eene zijde naar het noorden te keeren. Deze verschijnselen schrijft men toe aan eene stof in den magneet aanwezig, die men magneetstof noemt. De steen is zwartachtig groen van kleur, vrij hard en zwaar, en bestaat uit eene vereeniging van steen en ijzer. Is hij zwaarder dan het ijzer, dan trekt hij dit aan, en houdt het vast; is echter het ijzer zwaarder, dan laat de steen zich aantrekken, en blijft vasthangen. Deze kracht werkt zelfs door andere lichamen heen; aan de punten, die naar het noorden en zuiden wijzen, is zij het sterkste. Strijkt men b. v. met den magneetsteen onder een bord, waarop naalden liggen, dan volgen deze de beweging van den steen.

Indien men de beide polen met ijzeren plaatjes beslaat, dan wordt door deze wapening de kracht zeer vermeerderd. Merkw aardig is het, dat die kracht ook aan het ijzer kan medegedeeld worden, wanneer men het met dezen steen bestrijkt. Maar vooral gewigtig en nuttig is de uitvinding van de magneetnaald of het compas.

Dit werktuig bestaat namelijk uit eene gemagnetiseerde naald, die in het midden met een hoedje van geelkoper of steen voorzien is, dat op een stiftje rust, waardoor de naald zich vrij kan bewegen. Daar nu de punt altijd naar het noorden wijst, kan men ze op zeereizen uitmuntend tot wegwijzer gebruiken, omdat men door haar altijd de hemelstreek kan vinden, waarheen men sturen moet.

Door de uitvinding van dit kleine instrument, dat waarschijnlijk van Arabischen oorsprong is, doch in het begin der veertiende eeuw door den Italiaan Flavio Gioja zeer verbeterd werd, ontving de zeevaart eene nieuwe ontwikkeling, en vele ontdekkingen werden daardoor doenlijk.

B. OPSTELLEN OVER SPREEKWOORDEN.

ONDERWERP.

Wat een goede netel wordt, brandt bij tijds.

I. Een goede netel zal reeds als een klein plantje branden. De planten, die dit niet doen, als zij nog jong zijn, zullen nooit goede netels worden, al gelijken zij er ook op.

II. Passen wij den zin van dit spreekwoord op menschen toe, dan wil het zooveel zeggen als: die een bekwaam man wil worden, moet reeds vroeg (in de jeugd) braaf, vlijtig en oppassend zijn.

In de jeugd toch

a. heeft men de beste gelegenheid om te leeren.

b. kan men het gemakkelijkst leeren;

c. de gewoonte maakt iets gemakkelijk.

III. Hieruit kan ik de lessen trekken, dat ik in mijne jeugd den grond moet leggen, tot dat, wat ik in mijnen ouderdom zijn moet, en dus den tijd mijner jeugd goed moet besteden. (schooltijd).

BEWERKING.

Wanneer iemand mij twee nog jonge planten toonde, die juist op elkander geleken, en mij vraagde welke van die twee een netel was, dan zoude ik, om dit goed te kunnen zeggen, die planten moeten voelen. De netels toch kan men kennen door het branden, dat zij het vel doen, als men hen aanraakt, en deze eigenschap moet ook reeds aan die jonge planten eigen zijn. Van daar het spreekwoord: wat een goede netel wordt, brandt bij tijds. Wij kunnen dit gezegde ook op ons zelven toepassen. Even als de plant, die een echte netel wordt, reeds vroeg begint te branden, zoo moet ook ieder, die bekwaam wil worden, vroeg, dat is in de jeugd, beginnen. Het handwerk, waarmee ik mijn brood wil verdienen, moet ik reeds in mijne jeugd beginnen te leeren. Alle bekwaamheden en kundigheden, die den volwassenen noodzakelijk zijn om in de wereld voort te komen (zoals lezen, schrijven, rekenen enz.) moet ik reeds vroeg kennen. Ik moet daarom reeds in mijne jeugd vlijtig en opmerkzaam zijn, opdat er iets goeds van mij voort kome. Nu heb ik ook de meeste gelegenheid om te leeren. Mijne ouders geven mij vele nuttige lessen, en in de school word ik in alles, wat mij nuttig is onderwezen. In de jeugd gaat het leeren ook veel gemakkelijker dan in den ouderdom. Ik kan nog beter begrijpen

en uit het hoofd leeren, en mij nog gemakkelijker goede dingen aanwennen. Ik kan mij echter in de jeugd ook vele slechte dingen zooals liegen en snoepen aanwennen, en dan is het als men ouder is, zeer moeilijk, die slechte gewoonten af te wennen. In de jeugd legt dus ieder den grond tot zijn toekomstig geluk, en tot hetgene hij in zijnen ouderdom zal zijn.

Ik moet dit wel bedenken, en den schoonen tijd mijner jeugd goed besteden, opdat er een bekwaam mensch van mij worde. Hiertoe moet mij het spreekwoord opwekken: Een goede netel brandt bij tijds.

ONDERWERP.

De morgenstond heeft goud in den mond.

I. Verklaring van het spreekwoord.

Goud is het kostbaarste van alle metalen. Daarom wil het spreekwoord zooveel zeggen als: De Morgenstond is zeer kostbaar, brengt veel nut aan.

II. Gebruik van het spreekwoord.

De morgenstond zal ons veel nut aanbrengen, als wij hem niet verslapen, maar tot den arbeid gebruiken. Hij wekt het beste tot werkzaamheid op, want:

- a) des morgens is ligchaam en geest door de nachtrust versterkt.
- b) des morgens wordt de geest niet door eenen gevulden buik verhinderd.
- c) bij den arbeid des geestes hindert ons des morgens het oorverdoovende geraas van den dag nog niet.

III. Dit spreekwoord wekt ons op tot vroeg opstaan. Wie den tijd verslaapt, verslaapt het kostbaarste, het leven. Tijd is meer waard dan goud.

ONDERWERP.

Als de eene hand de andere wascht, worden zij beiden schoon.

I. Verklaring van het spreekwoord.

Daar het wasschen der handen slechts door wederzijdsch wrijven gebeuren kan, zoo is iedere hand op zichzelf niet in staat om zich te wasschen. De eene helpt daarom de andere, en daardoor worden beiden schoon.

II. (*Toepassing*). Zoo is het ook in het leven der menschen. Een mensch alleen is onbekwaam (te zwak) om voor al zijne behoeften te zorgen; al ware hij ook bekwaam en sterk genoeg, zoo zoude toch de tijd het hem niet veroorlooven. Daarom moet de eene den anderen helpen.

III. Leertng.

Help gaarne, dit zal u ook de hulp van anderen verzekeren. Zonder wederzijdsche diensten zouden de menschen niet kunnen bestaan.

ONDERWERP.

Ledigheid is des duivels oorkussen.

I. Ledig zijn, dat is niets nuttigs doen, is het begin van alle ondeugden. Wie dikwijls niets doet, zal spoedig slecht worden.

II. *Waarom?*

Frits, die de school weinig bezocht, en den ganschen dag rondliep, ook te huis niets deed, beging om zich den tijd te verdrijven allerlei slechte streken. Nu eens klaagde men, dat hij ergens glazen had ingegooid, dan weder had hij vruchten gestolen. Nu had hij jongens, dan weder dieren geslagen en mishandeld. Adolf daarentegen, die regelmatig de school bezocht, en als deze geeindigd was, zijne ouders op het land hielp, was geheel anders. Terwijl ieder over Frits klaagde, en hij ten minste eenmaal 's weeks gestraft werd, zeiden allen, dat Adolf een beste jongen was. Die niets doet, krijgt natuurlijk allerlei onnutte slechte gedachten, die hij, om de verveling te verdrijven, uitvoert. Hij verdient niets, omdat hij niet werkt; daar hij evenwel toch leven moet, moet hij bedelen of stelen.

Omdat hij dikwijls ondeugend is, wil hij dit voor anderen verbergen, en daardoor wordt hij een leugenaar (zoo verder).

III. *Slot.* Ik wil daarom steeds de ledigheid vlieden. Door vijft en werkzaamheid bewaar ik mij voor slechte gedachten, woorden en daden.

ONDERWERP.

Wie met pek omgaat, wordt er mede besmet.I. *Omschrijving van het spreekwoord.*

Pek is kleverig, wie het daarom opneemt, zal smerig worden en kan er niet gemakkelijk van ontslagen raken. Pek is daarom een voorwerp, waarvan men de aanraking zooveel mogelijk moet mijden.

II. *Figuurlijken zin van het spreekwoord.*

Er zijn ook menschen, die men even als pek moet mijden. Dat zijn de slechte! De ziel kan ook besmet en bevekt worden door de zonde.

III. *Ware beteekenissen van het spreekwoord.*

Ga niet met slechte menschen om, begeef u in geen slecht gezelschap. Even als het pek u bezoedelt, zoo wordt gij ook daar gemakkelijk verleid, en wendt u ondeugden aan, die gij niet spoedig zult kunnen afeeren.

IV. *Wat leert dus het spreekwoord?*

Ik moet voorzigtig in den omgang zijn.

ONDERWERP.

Het is al geen goud, wat er blinkt.

I. Goud munt uit boven de andere metalen door zijnen schitterenden glans.

Maar deze eigenschap deelt het ook met andere voorwerpen, bijv. met geel koper. Het laatste konde dus, als men slechts op het uiterlijke zag, en niet op andere eigenschappen lette (zwaarte, rekbaarheid enz.) gemakkelijk voor het eerste genomen worden.

II. Daarom is de eigenlijke beteekenis van het spreekwoord geene andere dan de waarschuwing, om niet alleen naar het uiterlijke te oordeelen. Het spreekwoord zegt zooveel als het bekende: Schijn bedriegt.

III. Het is al geen goud wat er blinkt, waarschuwt het spreekwoord en geeft daarom de les niet alleen op het uiterlijke te letten, maar om ons oordeel zorgvuldig te beproeven, en ook op andere eigenschappen acht te geven. Wie zou den mensch alleen naar zijne kleederen beoordeelen?

Tot hetzelfde doel kan men nog vele andere spreekwoorden gebruiken als: Het oog van den meester maakt het paard vet.

Honger is de beste saus.

Veel honden zijn des hazen dood.

Goede wil doet bergen verzetten.

Het is goed riemen snijden van eens anders leer, enz.

4. OPSTELLEN UIT HET DAGELIJSCH LEVEN.

a. Brieven (Gelegenheidsbrieven).

ONDERWERP.

Willem schrijft eenen geneesheer, en verzoekt hem zoo spoedig mogelijk zijnen zieken vader, die buiten de stad woont, te bezoeken.

I. Willems vader is plotseling ziek geworden, en kan daarom zelf niet schrijven. Willem verzoekt den geneesheer als kind zijn schrift en stijl te verschoonen.

II. Willem verhaalt de ziekte, heet, koud, steken in de zijde. — Moetlijke ademhaling. — Hoesten. — Dorst.

III. Hij verzoekt den geneesheer zoo spoedig mogelijk over te komen, en zoo dit niet mogelijk is, den bringer des briefs eenige verzachtende geneesmiddelen mede te geven.

Bewerking.

Wel Edele Heer,

Gij zult het, hoop ik, niet kwalijk nemen, dat gij eenen zoo slecht geschreven brief ontvangt. Mijn goede vader is plotseling zoo ziek geworden, dat hij buiten staat is, zelf te schrijven. Daar ik het alzoo in zijne plaats moet doen, zult gij wel een weinig toegevend zijn.

Mijn vader werd gisteren avond ernstig ziek. Hij klaagde over

eene brandende hitte , die spoedig met koude afwisselde, en over hevige steken in de zijde. Hij ademde ook moeilijk , en tijdens den verloopen nacht werd hij door eenen droogen hoest geplaagd. Bestendig klaagt hij over dorst.

Wij zijn allen in den grootsten angst, en verzoeken u daarom dringend zoo spoedig mogelijk bij ons te komen.

Indien u dit echter niet mogelijk is, wees dan zoo goed, den brenger dezes een verliggend geneesmiddel mede te geven.

Wij allen zien uwe komst verlangend te gemoet, waarom nogmaals om uwe spoedige overkomst verzoekt

UwEd. Dienstw. Dienaar

WILLEM N.

ONDERWERP.

Eduard verzoekt zijnen vriend, die in de stad woont, hem een pennemes te bezorgen.

I. In de stad heeft men gelegenheid alles te bekomen. Op het land is dit niet het geval.

II. Eduard heeft een pennemes noodig, doch kan dit in het dorp niet krijgen.

III. Hij verzoekt zijnen vriend, hem er een te bezorgen, waartoe hij het geld er bij zendt.

IV. Uit den prijs kan men reeds opmaken, dat hij een pennemes met slechts een mesje, doch met een' splitter wenscht.

V. Gaarne is hij tot wederdienst bereid.

Vriend ADOLF!

Gij stedelingen, zijt er toch in vele opzigten veel beter aan toe dan wij landlieden. Wat gij noodig hebt, kunt gij met geringe moeite in de winkels koopen, terwijl wij eerst uren ver moeten loopen of rijden. Daardoor zijn wij dikwijls in groote verlegenheid, zoo als ook nu weder het geval met mij is. Ik moet een goed pennemes hebben, doch waar kan ik dit in het dorp krijgen? Ik neem daarom mijne toevlugt tot u, en verzoek u dringend er een voor mij te koopen. Daar uwe dienstvaardigheid mij bekend is, heb ik den bode¹ achttien stuivers medegegeven. Morgen komt hij weder naar huis, en dan hoop ik het van hem te ontvangen. Uit den prijs ziet gij reeds, dat mijne wenschen bescheiden zijn. Ik wil een eenvoudig maar goed mes met een' splitter. Zeer aangenaam zoude het mij zijn, als ik uwe dienstvaardigheid weder konde vergelden. Misschien biedt zich daartoe de gelegenheid wel eens aan.

Ten minste dit wensch

Uw Vriend,

EDUARD.

ONDERWERP.

*Anna heeft, toen zij bij hare vriendin Mietje was, lekkere taartjes gegeten, waarvan zij het voorschrift vraagt.
(Het plan is gemakkelijk uit de bewerking op te maken.)*

Lieve MIETJE!

Hartelijk dank voor het vriendelijk onthaal, dat ik laatst bij u aan huis genoten heb. Bezoek mij toch ook eens spoedig, opdat ik daardoor gelegenheid hebbe, eenigzins erkentelijk te zijn. Door mijne vele boodschappen had ik iets vergeten, dat mij, te huis gekomen, zeer speet, waarom ik dit nu door mijn schrijven wil zoeken te herstellen. Den tweeden dag namelijk van mijn verblijf ten uwent, hebben wij taartjes gegeten, zoo heerlijk toebereid, dat ik maar zelden zulk lekker gebak gegeten heb. Daar nu over eenigen tijd mijne lieve moeder jarig wordt, wilde ik gaarne om haar te verrassen, taartjes gereed maken. Zoudt gij daarom zoo goed willen zijn, lieve Mietje, om mij op te geven, hoe ik die gereed moet maken? Voorzeker is mijn verzoek niet te vergeefs.

Gij hebt u laten ontvallen, dat mijn kraagje u zoo goed beviel, hierbij zend ik u het patroon en de teekening, zoodat gij er ook een zult kunnen maken.

Bezoek ons toch spoedig in gezelschap uwer lieve moeder. Daardoor zult gij zeer verheugen

Uwe liefh. Vriendin,

ANNA.

ONDERWERP.

Antwoord op den vorigen brief.

I. Mietje zoude gaarne den wensch vervullen, en betreurt het daarom zeer, dat zij er niet toe in staat is.

II. De taartjes waren namelijk door eenen banketbakker gebakken, en niet door Mietje gereed gemaakt.

III. Deze zond evenwel terstond naar den banketbakker, en liet om het voorschrift verzoeken, maar kreeg een weigerend antwoord.

IV. Mietje bedankt voor het patroon van het kraagje, en wenschte spoedig eene gelegenheid te hebben, hare vriendin beter te kunnen dienen.

ONDERWERP.

Johan noodigt zijnen vriend Frans tot een bezoek uit.

Vriend FRANS!

Wij hebben elkander reeds sedert acht dagen niet gezien, daar de vacantie ons van elkander gescheiden heeft. Gij blijft in de stad, en ik pak, als de schooltijd geëindigd is, mijn boeltje bij elkander, en kuier naar huis. Hoe aangenaam mij nu ook het verblijf in het ouderlijke huis is, zoo mis ik u toch dikwijls, en heb reeds menigmaal gezegd: Ach, dat Frans toch ook hier ware!

Hoewel nu de vacantie nog vier weken duurt, heb ik toch een middel gevonden, om onze lange scheiding te bekorten. Wij hebben namelijk den 20 dezer kermis: kom kan omstreeks dien tijd bij mij. De korte weg van vier uren zal u wel niet afschrikken, daar de weg zeer aangenaam is, en verdwalen kunt gij ook niet, daar gij den straatweg slechts moet volgen.

Als gij nog eenige dagen na de kermis wilt blijven, hebt gij gelegenheid naar huis te rijden, daar mijn neef eenige bezigheden in de stad heeft, die hij dan wil volvoeren. Zijn wagen is dan tot uwe dienst.

Ik verheug mij reeds bij voorraad in uwe komst, en zal al het mogelijke doen, om u genoeg te verschaffen. Misschien kunt gij dan wel blijven tot het einde der vacantie. Dit is de wensch van

Uwen liefhebbenden Vriend

JOHAN.

ONDERWERP.

Ernst verzoekt zijnen onderwijzer hem in de vacantie een nuttig boek te leenen.

I. Ernst herinnert zich, dat de onderwijzer gezegd heeft, dat men ook in de vacantie werkzaam moet zijn. Zij is niet alleen aan het vermaak gewijd: Dagelijks moet men zich een paar uren oefenen.

II. Ernst heeft reeds in de eerste dagen zijn werk geëindigd, en verzoekt nu, ten einde het voorschrift te kunnen opvolgen, om een nuttig boek (reisbeschrijving of geschiedenis).

III. Hij belooft, het boek vlijtig te lezen en het onbeschadigd terug te geven.

ONDERWERP:

Maria mist een beursje, en vraagt hare vriendin, of zij het bij haar heeft laten liggen.

Lieve Vriendin

Reeds sedert langen tijd mis ik een beursje, dat mij als geschenk

van eene overledene tante dierbaar is, waarom ik het niet gaarne zoude kwijt zijn. Ik heb overal gezocht, maar het heeft mij niet gebaat. Mijn eenige troost was nog, dat ik het bij eene vriendin had laten liggen. Tot nog toe is al mijn vragen evenwel te vergeefs. Nu viel mij in, dat ik II. week bij u geweest was, zoodat ik misschien bij u mijn beursje heb verloren. Mogt dit het geval zijn, dan verzoek ik u vriendelijk het met de brengster dezes mede te geven, of nog liever het zelve te brengen; daardoor zult gij dubbel verplichten

Uwe liefhebbende Vriendin

MARIA.

ONDERWERP.

(Antwoord). *Maria's vriendin schrijft, dat zij wezenlijk het beursje heeft laten liggen, dat evenwel eene vriendin het me-degenomen heeft, om het haar terug te geven.*

Lieve Vriendin!

In plaats van het verwachte beursje, ontvangt gij slechts eenen brief. Wees echter gerust, want uw beursje is gevonden. Gij hebt het geraden; uw beursje is bij ons blijven liggen, en ik bemerkte het spoedig na uw vertrek. Toen ik dit het overige gezelschap zeide, bood zich eene uwer vriendinnen, Johanna B., aan, om het mede te nemen en u terug te bezorgen. Het spijt mij, dat het beursje, dat ik terstond ter bezorging overgaf, nog niet in uwe handen is gekomen. Het beste is, dat gij er spoedig onderzoek naar doet; misschien is uwe bekende de gansche zaak vergeten. Uwe vriendelijke uitnoodiging moet ik thans afslaan, daar huiselijke bezigheden het mij beletten. Spoedig hoop ik u evenwel te bezoeken.

Uwe liefh. Vriendin,

CORNELIA.

ONDERWERP.

Een scholier verzoekt den onderwijzer uit aller naam, eene wandeling met hen te doen.

I. De leerlingen herinneren zich nog altijd het genoeg, dat zij in den vorigen zomer gedurende eene wandeling met den onderwijzer genoten hebben.

II. Des te aangener was hun de belofte des onderwijzers, om dit jaar weder eene wandeling te doen, als zij vlijtig geweest waren.

III. Zij hebben gepoogd, de tevredenheid van hunnen onderwijzer te verdienen, en verzoeken nu om de vervulling der gedane belofte.

IV. Opgave der plaats, waar de leerlingen het liefst heen wilden (redenen waarom).

V. Belofte om gedurende de wandeling en altijd gehoorzaam te zijn.

ONDERWERP.

Hendrik verzoekt zijnen peet (eenen boekhandelaar) hem na zijne schooljaren als leerling in zijnen winkel te nemen.

I. Hendrik heeft van zijnen peet reeds zoo vele bewijzen van liefde en goedheid ontvangen, dat hij het nu waagt, een verzoek te doen, van welks vervulling veel afhangt.

II. De peet weet toch, dat Hendrik nu spoedig veertien jaren oud zal zijn, en dat dus de tijd nadert, dat hij de school zal verlaten, en een beroep zal moeten kiezen.

III. Hendrik is besloten boekhandelaar te worden. Dit beroep is hem altijd bevallen. — Men krijgt dan vele nuttige boeken ter lezing. — Moet niet hard werken. — Komt meestal met beschaafde menschen in aanraking. Hendriks ouders keuren het goed.

IV. Hendrik hoopt nu, dat zijn peet hem als leerling zal aannemen, en verzoekt hem dit uit naam zijner ouders.

V. Belofte om vlijtig, trouw en eerlijk te zijn.

BEWERKING.

Geachte PEET!

Met innige dankbaarheid denk ik steeds aan de vele bewijzen van liefde, waarmede gij mij van mijne vroegste jeugd verheugdte. Gij hebt mij steeds als een vader behandelt, en dit geeft mij moed u ook nu met vol vertrouwen te verzoeken, mijne tegenwoordige wenschen te vervullen.

Gij weet, dat ik binnen weinige dagen mijn veertiende jaar zal bereikt hebben, en dat dus de tijd nadert, dat ik de school zal verlaten. Daarom is het noodig, dat ik nu een beroep kies.

Na rijp overleg met mijne ouders, ben ik besloten, het beroep te kiezen, waardoor gij een welgesteld man zijt geworden. Ik ben vast besloten boekhandelaar te worden. Dan heb ik dikwijls gelegenheid een nuttig boek te lezen, en zoo doende mijne kennis te vermeerderen. De werkzaamheden van eenen boekbinder zijn niet zoo vermoeijend als van andere beroepen, en daardoor beter voor mijn ligchaamsgestel. Bovendien komt een boekhandelaar ook meestal met meer beschaafde lieden in aanraking, waardoor hij van vele dingen verschoond blijft, die andere lieden somtijds treffen.

Zoo ook gij, hooggeachte peet, mijne keuze met uwe goedkeuring vereert, zoude ik u verzoeken mij als leerling bij u te nemen. Dan waren mijne ouders verzekerd, dat ik dit schoone beroep in den grond zal leeren, en ik was zeker eenen goeden meester te krijgen.

Mijn hartelijke wensch is, dat gij mijn verzoek toestaat; door ijver en gehoorzaamheid hoop ik mij die gunst waardig te maken. Dat gij mijne ouders en mij door een spoedig antwoord moogt verheugen, is de wensch van

Uwen liefhebbenden

HENDRIK.

ONDERWERP.

Wilhelmina heeft van hare tante met kersmis behalve andere dingen een kleed ontvangen, waarvoor zij haren dank betuigt.

Zeer geliefde Tante!

Wederom heb ik een bewijs van uwe liefde ontvangen. Hoewel ik van u verwijderd ben, denkt gij altijd nog om mij. Toen mijne moeder gisteren avond het pakje ontving, vermoedde ik terstond van wie het kwam, en opende het daarom vrolijk. Uwe goede Tante, dacht ik, heeft u toch met kersmis weder niet vergeten. En waarlijk, gij hebt mij goed bedacht. Die lekkernijen, dat mooie doosje en bovenal dat schoone kleed! O! het is heerlijk. Ik weet niet hoe ik er u genoeg voor zal danken. Ik kan geene woorden vinden om voor uwe voortdurende goedheid mijnen dank te betuigen, maar mijn innigste gebed tot God zal altijd den wensch bevatten voor uw welzijn en voor uw voortdurend geluk. Alle mijne daden zullen strekken om u vreugde te verschaffen. Dat zal de beste dank zijn, dien uwe liefde verlangt van

Uwe liefhebbende Nicht

WILHELMINA.

ONDERWERP.

Adolf heeft van zijnen vriend Willem een rekenvoorstel gekregen; en lost dit op.

I. Beide vrienden zijn bij hunne scheiding overeengekomen, elkander nu en dan te schrijven.

II. De afgesproken briefwisseling moet somtijds ook daarin bestaan, dat de vrienden elkander raadsels of rekenvoorstellen ter oplossing zullen geven.

III. Adolf heeft van Willem een voorstel opgekregen. (Wat het was?)

IV. Hij verheugt zich na eenig nadenken het opgelost te hebben, en deelt de oplossing mede.

V. Hij geeft nu zijnen vriend een raadsel op, en verzoekt om een spoedig antwoord.

Vriend WILLEM!

Dat noem ik woord houden! Gij hebt onze afspraak niet vergeten; wij zouden eene kleine briefwisseling houden, en elkander ter oefening wederkeerig nu en dan raadsels of rekenvoorstellen opgeven. Dat hebt gij niet vergeten, maar mij door een aardig voorstel op de proef gesteld.

Het heette: Iemand reed van Utrecht naar Groningen, en vorderde 3 mijlen in de twee uren; zes uren later rijdt een tweede om hem in te halen, en deze vordert in een uur twee mijlen. Hoe ver van Utrecht zullen zij elkander inhalen. Ik moet bekennen, dat ik er in het eerst mede vast zat, en de mogelijkheid van de oplossing door mij betwijfelde.

Na rijp nadenken is het mij evenwel gelukt, en nu is mijne vreugde des te grooter.

Ik zal u de oplossing mededeelen in de hoop, dat gij er geene aanmerkingen op zult hebben.

Lees dus:

De eerste gaat in 2 uren 3 mijlen voort, of in 1 uur een en een halve mijl, de tweede gaat in dienzelfden tijd 2 mijlen, zoo dat de snelheid van den eersten drie kwart van de snelheid van den tweeden is.

De eerste heeft 6 uren op den tweeden vooruit, waarin hij 9 mijlen kan afleggen.

Daar nu de snelheid van den laatsten de snelheid van den eersten een vierde gedeelte overtreft, moeten die 9 mijlen het vierde gedeelte van den weg zijn, dat beiden bij hun te zamenkomen afgelegd zullen hebben, 9 is het vierde van 36, dus haalt de vluggere rijder den langzamen 36 mijlen van Utrecht in.

Ik hoop, dat gij met deze oplossing zult tevreden zijn, en geef u hierbij volgens afspraak eveneens een nootje te kraken. Raad nu het volgende eens:

Mijn eerste en mijn tweede vindt men in het alfabet, terwijl mijn geheel een zoogdier is, waarop gij niet moogt gelijken (1).

Beproof er uw vernuft op, en zend spoedig de oplossing aan

Uwen liefh. Vriend

ADOLF.

(1) AI (of luiaard).

ONDERWERP.

Christiaan wenscht zijnen neef geluk met zijne herstelling.

I. Christiaan, die van zijnen neef zeer veel hield, is door diens ziekte zeer beangst geworden, zoodat hij elk oogenblik naar den zieke vroeg.

II. Blijdschap over het berigt, dat eindelijk alle gevaar voorbij, en de neef weer goed genezen was.

III. Wensch, dat God zijn' neef voor ziekte en andere ongelukken moge bewaren, en hem nog lang late leven in het bezit eener ongestoorde gezondheid.

IV. Wensch (der moeder), dat haar neef zich nu goed in acht neme, opdat hij niet weder instorte. Verzoek om een bezoek, daar een reisje en verandering van lucht misschien goed voor zijn verder herstel konden zijn.

BEWERKING.

Geliefde Neef!

Gij waart tegen mij altijd zoo vriendelijk, en hebt mij altijd zoo veel goedsbewezen, dat ik u steeds als mijn' tweeden vader beschouw. Daarom vervulde het berigt uwer ziekte mij met de grootste droefheid, dagelijks dacht ik met smart aan u, en weende dikwijls bij de gedachte, dat gij door ziekte misschien zoudt kunnen sterven. Terstond vraagde ik bij de ontvangst van eenen brief naar uwen toestand, en hoe dikwijls werd ik smartelijk te leur gesteld.

Eindelijk heeft evenwel de goede Hemelsche Vader mijne gebeden verhoord; eindelijk kwam het berigt, dat gij niet alleen buiten gevaar, maar reeds weder genezen waart. Met mijnen innigsten dank aan God vereenigt zich nu de wensch, dat Hij u, geliefde Neef! nog lang moge sparen en gij u in het bezit van eene ongestoorde gezondheid moogt verheugen. De Algoede zal zeker mijne gebeden verhooren, en u in de toekomst voor ziekten bewaren, zoo gij u slechts in acht neemt, en u niet door te veel werken vermoeit. Moeder beveelt u dit ten dringendste aan, en verzoekt u tevens ons zoo spoedig mogelijk te komen bezoeken, en zoo lang, als gij kunt, bij ons te blijven. De reis hier heen zal u nog versterken; en u daarvoor iedere instorting belet worden. Gij zult ons dit verzoek niet afslaan. Wij verwachten u zeker, en verheugen ons reeds bij voorraad in uwe komst; stel daarom de hoop niet te leur van

Uwen liefh. Neef

CHRISTIAAN.

ONDERWERP.

Karolina troost hare vriendin Johanna over de ziekte harer moeder.

Lieve JOHANNA!

Met de grootste deelneming heb ik de ziekte van uwe lieve moeder

vernomen. Ieder, die haar kent, en weet, hoe vriendelijk en goed zij altijd is, zal er voorzeker, even als ik, door getroffen wezen. Uwe droefheid kan ik mij voorstellen, want wie is eene dochter dierbaarder dan de moeder: Ik eerbiedig uwe smart, maar ik smeek u, geef er u niet te veel aan over.

Stel u toch het ergste nog niet voor. Duizenden menschen lagen geruimen tijd ziek, duizenden waren door de geneesheeren reeds opgegeven, en evenwel herstelden zij nog. Uwe lieve moeder is immers bovendien nog zoo gevaarlijk niet, en al ware het ook zoo, vergeet dan toch niet, dat waar de nood het hoogste is, God het meest nabij is. Het is ook veel beter voor de zieke, dan treurigheid en kleinmoedigheid. De lente is nabij; met haar komen de zonnige dagen, en deze zullen de herstelling uwer moeder bevorderen.

Geef u dus, lieve Johanna, niet te zeer aan de smart over. Spoedig hebben mijne ouders bezigheden in uwe woonplaats, dan kom ik u bezoeken, en hoop dan uwe moeder weder geheel hersteld te vinden. Dat gij toch den moed niet zult laten zinken, hoopt en wenscht

Uwe vriendin,

KAROLINA.

ONDERWERP.

Thomas heeft zijnen vriend Lodewijk bij het spel beleedigd, en verzoekt hem om vergiffenis.

I. Beide vrienden kennen elkander sedert eenige jaren; zij hebben zamen school gegaan, en altijd als goede schoolmakers geleefd.

II. Daarom spijt het Thomas te meer, dat hij eergisteren zijnen vriend in drift onder het spelen beleedigd heeft.

III. Thomas bekent zijne overijde daad, verzoekt om vergiffenis, en hoopt, dat Lodewijk hem zijne vriendschap niet onthouden zal.

IV. Tot bewijs dier vergeving verzoekt hij spoedig een schriftelijk antwoord. Nog aangenamer zoude hem evenwel een bezoek van zijnen vriend zijn.

ONDERWERP.

Theresia wenscht hare vriendin geluk met haren geboortedag.

I. Het vorige jaar waren de twee vriendinnen nog vereenigd; veel is sedert dien tijd veranderd, maar hare vriendschap is dezelfde gebleven.

II. Daarom is Theresia's vreugde op den geboortedag harer vriendin des te levendiger, en voelt zij zich gedrongen een bewijs van hare vriendschap te geven.

III. Zij wenscht hare vriendin geluk. Dat zij nog dikwijls dezen dag in gezondheid en vreugde moge beleven. De ouders en zusters van Theresia vereenigen hunne gelukwenschen met de hare.

IV. Theresia heeft een beursje gemaakt, en schenkt haar dit als een aandenken aan hare vriendschap. Al is dit geschenk een der geringste, die zij mogt ontvangen, zoo is het toch niet minder een bewijs harer liefde.

V. Verzoek om verdere vriendschap en de vriendelijke aanneming van het geschenk.

ONDERWERP.

Karel verzoekt zijnen vader ondersteuning voor eenen armen schoolmakker.

I. Karel is dikwijls door zijnen vader tot weldoen opgewekt, en heeft dikwijls de giften zijns vaders moeten uitdeelen, waarom hij nu met te meer vertrouwen iets vraagt.

II. Een schoolmakker van den schrijver heeft zijnen vader verloren. — De familie, die reeds arm was, is daardoor geheel achteruit geraakt. De arme knaap heeft aan het noodzakelijkste gebrek, aan schoolboeken, schrijfgereedschap, enz.

III. Karel verzoekt nu om ondersteuning voor den arme, die hem schreiend zijnen nood geklaagd heeft. De knaap is vlijtig, en die hulp waardig.

IV. Hij zal dankbaar wezen. Wil hij de bede vervullen, zoo verzoekt Karel hem de ondersteuning toe te zenden.

ONDERWERP.

Willem verzoekt zijnen vriend Gustaaf hem eenige delfstoffen te bezorgen.

I. Willems onderwijzer heeft kort geleden in de school eene verzameling van delfstoffen vertoont, en dit is Gustaaf zoo bevalen, dat hij besloten is, er ook eene te verkrijgen.

II. Zijn vader is met zijn besluit tevreden, en heeft hem eene toelage in geld beloofd.

III. De plaats, waar Willem woont, is arm in delfstoffen. Daar nu Gustaaf in de nabijheid van bergwerken woont, verzoekt hij Gustaaf hem eenige ertsen te verschaffen.

IV. Hij belooft, al wat het moge kosten gaarne te betalen.

BEWERKING.

Vriend GUSTAAF!

Enige weken geleden verschaftte onze onderwijzer in de natuurlijke

geschiedenis ons veel genoeg. Hij bragt namelijk eene verzameling delfstoffen in de school, en vertoonde ons die.

Wij hadden veel genoeg in die schoone ertsen, die regelmatige schitterende kristallen en de zeldzame versteeningen. Ik ging vergenoegd naar huis, en vatte het besluit op, ook als het mogelijk was, eene verzameling aan te leggen. Mijn vader billikte mijne voornemens niet alleen, maar beloofde mij ook ondersteuning in geld. Nu ging ik aan het verzamelen, en iedere wandeling gebruikte ik er voor.

Maar ons vlakke land is, helaas, zeer arm in delfstoffen, waardoor ik bijna nog niets bijzonders gevonden heb. Nu dacht ik om u, vriend Gustaaf. Gij woont, geloof ik, dicht bij bergwerken. Och! wees toch zoo goed, mij eenige ertsen te bezorgen. De man, die u dezen brengt, en eenige dagen in uwe woonplaats moet vertoeven, zal die gaarne voor mij medebrengen. Onkosten zal ik u natuurlijk gaarne vergoeden, en er u steeds dankbaar voor zijn. Voorzeker zult gij het verzoek vervullen van

Uwen toegenegen Vriend

WILLEM.

ONDERWERP.

Karolina herinnert hare vriendin Mathilde om haar eenige geleende borduurvoorbeelden terug te geven.

I. Mathilde heeft tijdens een bezoek, dat zij den vorigen winter hare vriendin gaf, eenige borduurvoorbeelden gezien en ter leen medegenomen.

II. Karolina wenscht nu haren broeder op zijnen nabijzijnden geboortedag genoeg te verschaffen door iets voor hem te borduren, en verzoekt daarom de voorbeelden terug.

III. Zij hoopt, dat Mathilde dit verzoek niet kwalijk zal nemen, en belooft, haar, bij gelegenheid weder te zullen helpen.

BEWERKING.

Lieve Vriendin!

Toen ik in den vorigen winter het genoeg had, u bij mij te zien, toonde ik u eenige handwerkjes en onder anderen ook borduurwerk. Het laatste beviel u, en gij verzocht er de voorbeelden van. Toen hebt gij drie blaadjes uitgezocht, om mede naar huis te nemen. Het deed mij genoeg u daarmede van dienst te kunnen zijn. Heden moet ik u evenwel om de teruggave verzoeken. De geboortedag van mijn' oudsten broeder Jan nadert, en ik wilde hem nu gaarne eenig genoeg verschaffen. Waar door an een meisje dit beter doen dan door eigen gemaakt werk. Ik ben

daarom besloten eene brieven tasch voor hem te borduren, en moet u dus om de spoedige teruggave dier voorbeelden verzoeken, wjl eenige daarvan tot mijn doel geschikt zijn.

Ik hoop, dat gij mijn verzoek niet kwalijk zult nemen, maar om het verhaalde doel zult verontschuldigen. Gaarne had ik u, ware mijn broeders geboortedag niet tusschenbeiden gekomen, de voorbeelden nog langer gelaten. Zij zijn u later weder ten dienste, want altijd zal ik u gaarne helpen. Met liefde blijf ik

Uwe liefhebbende Vriendin

KAROLINA.

Antwoord van Mathilde op den vorigen brief.

I. Mathilde schaamt zich, dat Karolina bij haar verzoek om de teruggave der voorbeelden nog geloofd zich te moeten verontschuldigen.

II. Mathilde moet zich integendeel verontschuldigen, daar het niet aardig is, als men iets geleend heeft, en zoo lang op de teruggave moet wachten.

III. Mathilde moet bekennen, dat zij slechts eene verontschuldiging in hare vergeetachtigheid kan vinden. De voorbeelden zijn na het gebruik in eene kast gelegd, waarin zij weinig komt, en vergeten.

IV. Nogmaals verzoekt zij om vergeving, en belooft in het vervolg nauwkeuriger te zijn.

ONDERWERP.

Adolf, die uit het ouderlijke huys ts, en gedurende langen tijd niet geschreven heeft, bekomt van zijne zuster Elise daarover eene vriendschappelijke berisping.

I. Elize vraagt haren broeder, of hij dan niet weet, dat men gaarne iets hoort van een afwezend lid der familie, en dat men zich beangst maakt, als de berigten uit blijven.

II. Daar Adolf in geen half jaar iets van zich heeft laten hooren, zijn zijne ouders daarover in den grootsten angst. Hoe dikwijls zeide reeds moeder: Wat of Adolf toch scheelt? Hij is zeker ziek, anders zou hij wel schrijven.

III. Het zoude niet goed van Adolf zijn, als hij de familie nog langer in onzekerheid liet, en Elise zoude dan moeten gelooven, dat hij niet meer de goede broeder van vroeger was.

IV. Zij verzoekt hem spoedig te schrijven, en wenscht hartelijk, dat geene ongesteldheid de oorzaak van zijn lang stilzwijgen is.

ONDERWERP.

Wetgerend antwoord op de uitnoodiging tot een bezoek.

I. Men weet, hoe gastvrij de uitnoodiger is. Men kent de schoone ligging van de stad of het dorp, waar hij woont. Men wenscht zelfs eenigen tijd bij hem te kunnen doorbrengen.

II. Daarom is het des te onaangenamer, de gedane uitnoodiging te moeten afslaan. Het kan evenwel niet anders, daar bezigheden (ziekte, bezoek van bloedverwanten) het verhinderen.

III. Later is er misschien tijd het reisje te doen. Daarmede troost men zich.

BEWERKING.

Lieve Vriend!

Nog van mijn laatste bezoek, toen gij mij zoo veel genoegen verschaftet, is mij uwe gastvrijheid bekend. Hoe vrolijk en vergenoegd waren wij bij elkander! De aangename ligging uwer woning te midden der schoonste streek van ons land brengt er toe bij, om mij nimmer mijn verblijf ten uwent te doen vergeten. Dikwijls genoeg heb ik sedert dien tijd gewenscht, eenige uren of dagen in uw vriendelijk gezelschap door te brengen, en des te treuriger is het mij daarom, uwe uitnoodiging nu niet te kunnen aannemen. Ik zoude mij zeker geene twee malen hebben laten noodigen, maar eene ziekte van mijne lieve zuster, die reeds veertien dagen geduurd heeft, verbiedt mij aan eene reis te denken. Daar ik u dus heden voor uwe vriendelijke uitnoodiging moet bedanken, hoop ik, dat ik u spoedig eens zal kunnen verrassen. Dit is mijn troost. Intusschen blijf ik als altijd

Uw toegenegen Vriend

WILLEM.

ONDERWERP.

Karolina herinnert verschoonend hare vriendin aan de teruggave van eenige gelden, vroeger te harer dienste uitgegeven.

Lieve Vriendin!

Hartelijk heb ik mij verheugd, dat het mij mogelijk geweest is, u kortelings eene kleine dienst te doen, en ik durf vertrouwen, dat gij ook mij met gelijke dienstvaardigheid dezelfde dienst zult willen bewijzen. Ik heb namelijk eenige garensoorten noodig, en ik verzoek u daarom mij eenige klosjes van bijgaande soorten te bezorgen. Ook heb ik nog brei-katoen en een boek muzikpapier noodig. Daar ik wegens vroegere zaken

nog eene kleine som van u te vorderen heb, zult gij wel zoo goed zijn uwe uitgaven hier van af te trekken, en mij het overige te zenden. Daar ik in kort vele uitgaven te doen heb, zal het mij aangenaam zijn, die gelden, hoe gering ook, zoo spoedig mogelijk, te ontvangen. Met het verzoek, dat gij deze vraag niet kwalijk zult nemen, noem ik mij

Uwe liefh. Vriendin

KAROLINA.

ONDERWERP.

(Antwoord.) *De vriendin verontschuldigt zich wegens hare vergeetachtigheid, en doet niet alleen de gertnge boodschappen, maar zendt ook het overige der schuld.*

Geliefde KAROLINA!

Beschaamd heb ik uwen vorigen brief gelezen, en ofschoon gij mij met zoo veel kiesheid mijne schuld herinnert, heb ik toch reden om wegens mijne vergeetachtigheid op mij zelve verstoord te zijn. Ik ben nauwelijks te verontschuldigen, en slechts de omstandigheid, dat ik altijd hoopte, het u verschuldigde u zelve te overhandigen, kan alleen tot eenige verontschuldiging strekken. Ik beloof u in het toekomende niet zoo vergeetachtig te zijn, en tot bewijs hiervan, moge de spoedige volvoering uwer boodschappen strekken, die ik hoop, dat naar uw genoegen zullen zijn. Ik heb voor de gevraagde dingen een gulden gegeven, en zend u hierbij tevens het overige mijner schuld. Ik hoop van uwe vriendschap, dat gij mij voor dit maal zult vergeven, te meer daar ik mij zelve reeds genoeg verwijten gedaan heb.

Schenk dus ook in het vervolg uwe vriendschap aan

Uwe liefhebbende Vriendin

MARIA.

ONDERWERP.

Mietjes oom zal zijne zilveren bruiloft vieren, en zij vraagt daarom eene vriendin om raad, hoe zij haren oom bij dit feest het best kan verrassen.

Lieve Vriendin!

Gij zijt het reeds gewoon, dat ik u dikwijls om raad vraag, of met verzoeken bij u kom, terwijl ik het gewoon ben, dat gij steeds mijne wenschen vervult. Het zal u dus niet bevreemden, dat ik weder vriendschappelijk raad van u vraag.

Mijn oom viert namelijk in de volgende maand zijne zilveren brui-

loft, en nu wilde ik dezen goeden man eene aangename verrassing bereiden. Maar waarmede?

Kransen, gedichten, enz. zijn toch al te gewoon. Mij is wel iets door het hoofd gegaan, maar ik vertrouw mijne invallen niet goed, en verzoek u dus, lieve vriendin, om raad. Ik ken uwen goeden smaak, en verlaat mij geheel op u.

Wees overtuigd, *gat* ik dit nieuwe bewijs uwer vriendschap dankbaar zal ontvangen. Antwoord spoedig

Uwe Vriendin

MIETJE.

ONDERWERP.

(Antwoord.) *Hare vriendin geeft den raad, dat de eenvoudigste en hartelijkste viering van zulk een feest de beste is, en zij daarom slechts haar hart behoeft te volgen.*

Lieve Vriendin!

Met innig genoegen heb ik uit uwen vorigen brief vernomen, welk een schoon feest uwe familie wacht, en mij te gelijk in het vertrouwen verheugd, waar mede gij mij om raad vraagt.

Het is goed van u, dat gij er aan denkt, om uwen oom op dien dag genoegen te doen. Maar ik geloof, dat gij ten onrechte het gewone zoo zeer veracht. Ik denk, dat het gewone het beste blijft, als het uit het hart komt, en daardoor het natuurlijkste is.

Mij bevalt een eenvoudige gelukwensch, als die welgemeend is, veel beter dan schitterende optogten en hoogdravende gedichten. Daarom, denk ik, dat uw oom volkomen met u tevreden zal zijn, en zich zeer verheugen zal, als gij hem uwe deelneming door eenige hartelijke woorden te kennen geeft, en die door *enen* krans of iets anders doet vergezeld gaan. In deze meening is te gelijk de raad vervat, dien gij van mij verlangt. Moge hij naar uwen zin zijn, en tevens een bewijs van de oprechte voelens van

Uwe liefhebbende Vriendin

WILHELMINA.

ONDERWERP.

Anna verhaalt het weggaan van een dienstmeisje, alsmede dat zich in hare plaats eene andere heeft aangeboden, die vroeger in de woonplaats harer vriendin gewoond heeft. Zij verzoekt deze, berrigten omtrent het meisje in te winnen.

Lieve Vriendin!

Mijne moeder heeft zich eenige weken geleden, in de noodzakelijk-

heid bevonden, om ons dienstmeisje weg te sturen. Zij konde niet anders doen, daar dit meisje niet alleen brutaal, maar ook zeer snoepachtig was. Het is heden des te erger, daar wij door den slagttijd veel te doen hebben, en moeder bovendien reeds eenigen tijd ziekelijk is. Daar nu weder een meisje hare diensten heeft aangeboden, dat vroeger in uwe woonplaats bij den heer P. gediend heeft, verzoek ik u uit naam mijner moeder, nadere berigten omtrent het gedrag van dit meisje in te winnen. Hiervan zal het afhangen, of wij haar huren of niet. Ik verzoek u evenwel, niet alleen naauwkeurig te onderzoeken, maar ook spoedig te antwoorden, daar er ons zeer veel aan gelegen is, spoedig weder eene dienstmaagd te hebben.

Na hartelijke groeten, verzeker ik u, dat wij uwe mededeelingen niet zullen misbruiken, maar geheim zullen houden. Wees dus openhartig tegen

Uwe Vriendin

ANNA.

ONDERWERP.

(Antwoord.) Overeenkomstig Anna's wensch, heeft hare vriendin berigten ingewonnen, die geheel ten gunste van het meisje zijn.

Lieve ANNA!

Overeenkomstig uwe wenschen, heb ik terstond de noodige berigten ingewonnen. Tot mijne vreugde heb ik niets dan goeds vernomen, en kan u dus het meisje ten volle aanbevelen. Zij is niet alleen vlijtig en eerlijk, maar ook zeer bekwaam in het huishouden en koken. Mevrouw P. zeide mij, dat zij het meisje gaarne bij zich zoude gehouden hebben, wanneer zij geene arme wees, die onder hare bescherming stond, in hare dienst had willen nemen. Ik geloof dus, dat uwe moeder, die ik eene spoedige herstelling toewensch, wel zal doen, wanneer zij het meisje, hoe eer hoe beter, huurt.

Het heeft mij voor het overige tot genoegen verstrekt u eene dienst te kunnen doen, en ik verzoek u ook verder te rekenen op de bereidwilligheid van

Uwe Vriendin

MARIA.

ONDERWERP.

Doortje heeft vernomen, dat de moeder harer vriendin eene glazenkast wenschte te bezitten, en berigt daarom, dat er nu eene zeer schoone te koop is.

Lieve Vriendin!

Toen ik de vorige week bij u was, sprak uwe lieve moeder er

meermalen van, dat zij eene mooie glazenkast wilde hebben, om daarin hare koffij- en thee-serviesen te zetten. Ik herinner mij ook nog, dat zij hoopte dit meubel eens op eene verkooping goedkoop te kunnen koopen. Deze hoop kan nu gemakkelijk vervuld worden, want den volgenden Woensdag worden er eene menigte meubelen verkocht van eenen ambtenaar, die naar P. verplaatst is. Daar wij zelven een canapé willen koopen, ben ik die meubelen heden met mijne moeder wezen zien. Er is eene mooie glazenkast bij, waarvan het hout zeer netjes is bearbeid. Ook is zij van spiegelglas voorzien. Als uwe moeder zin had, die kast te koopen, kan zij zelve overkomen of ons last geven. In de hoop u spoedig eens bij mij te zien, noem ik mij

Uwe liefhebbende Vriendin

DOORTJE.

ONDERWERP.

Eene zieke scholterster verzoekt eene harer vriendinnen om haar berigt te zenden van hetgene in de school is opgegeven.

Lieve Vriendin!

De omstandigheid, dat gij heden in plaats van mijn gewone bezoek eenen brief van mij ontvangt, zal u reeds zeggen, dat met mij iets buitengewoons is voorgevallen. En dit is wezenlijk zoo, want ziekte belet mij mijn gewone bezoek te brengen. Eene zware verkoudheid dwingt mij mijne kamer te houden. Er zullen waarschijnlijk wel eenige dagen verloopen, eer ik weder ter school kan komen, waarom ik u verzoek mij de opgegeven werkzaamheden te sturen. Zooveel het mijne ongesteldheid toelaat, wil ik werkzaam zijn om niet te veel achter te blijven. Het aangenaamste zoude mij wezen, als gij mij eens bezocht, maar ik durf dit bij het tegenwoordige gure weder niet vorderen, ofschoon mij in mijne ziekte de tegenwoordigheid van eene lieve vriendin dubbel welkom zoude zijn.

Leef gezond en vergeet niet

Uwe liefhebbende Vriendin

N.

ONDERWERP.

(Antwoord.) *Maria betreurt de ziekte van hare vriendin, en meldt, dat zij zelve zal komen, om de noodtge mededeelingen wegens de werkzaamheden te doen.*

Lieve Vriendin!

Met droefheid heb ik uwen brief gelezen, daar ik er uwe ongesteldheid uit vernam. Indien ik door geene bezigheden verhinderd werd

zoude het slechte weder mij zeker geen oogenblik verhinderen tot u te komen. Morgen zal ik evenwel terstond na schooltijd bij u komen, en lang blijven. Ik zal u dan de werkzaamheden medebrengen, waaronder ook het onderwerp voor een opstel is. Wij moeten een opstel over den boomwoustruik maken, en het is dus noodig, dat ik u kom mededeelen, wat de onderwijzer er van verteld heeft. Ik leef overigens in de vrolijke hoop, dat gij spoedig weder gezond zult zijn, en beveel u vooral geduld en voorzigtigheid aan.

Wees hartelijk gegroet van

Uwe liefh. Vriendin

MARIA.

ONDERWERP.

Maria verzoekt hare vriendin de teruggave van eenige boeken, die zij haar lang geleden geleend heeft.

Lieve Vriendin!

Toen gij mij den vorigen herfst met uw bezoek verheugdet, wenschet gij eenige boeken van mij mede te nemen, om de winteravonden te korten. Ik willigde gaarne uw verzoek in, en leende u toen twee reisbeschrijvingen en eene verzameling gedichten.

Daar dit nu reeds een half jaar geleden is, zult gij die wel uitgelezen hebben, en ik verzoek u daarom om de teruggave, te meer daar mijn broeder gaarne eenige gedichten uit de verzameling van buiten wilde leeren. Zend mij daarom zoo spoedig mogelijk de boeken terug, en wees overigens verzekerd van de dienstvaardigheid van .

Uwe liefhebbende Vriendin

MARIA.

ONDERWERP.

Uitnoodiging aan eene zuster om een bezoek af te korten, wijl eene tante ziek geworden is, die hare verpleging noodig heeft.

Lieve Zuster!

Ofschoon ik u kort geleden eerst geschreven heb, ontvangt gij toch reeds weder eenen brief van mij, die evenwel geene vrolijke tijding zal

bevatten. Ofschoon onze ouders zeer gezond zijn, is er toch iets gebeurd, dat ons allen zeer treurig maakt, en bijzonder ook u zal treffen. Onze tante namelijk, die tevens uwe peettante is, is reeds sedert acht dagen ongesteld, en gisteren verklaarde de geneesheer, dat zij waarschijnlijk ernstig ziek zal worden, waardoor zij den geheelen winter aan het ziekbed kon gebonden zijn. Daar tante nu in dit geval eene bijzonder oplettende verpleging noodig heeft, wenschen vader en moeder, dat gij uw bezoek verkort en zoo spoedig mogelijk naar huis terugkeert. Daar tante bijzonder veel van u houdt, zal uwe verpleging haar bijzonder aangenaam zijn. Ik hoop, dat de ziekte spoedig eene gelukkige wending moge nemen, en dat gij daartoe moegt bijdragen door uwe trouwe oppassing. Stel dus uwe tehuiskomst vooral niet langer uit, daar gij zoo spoedig mogelijk verwacht wordt door allen, maar vooral door

Uwe Zuster

**B) CONTRACTEN VAN VERSCHILLENDE SOORT.
GETUIGSCHRIFTEN EN BORGSTELLINGEN.**

BORGSTELLINGEN.

De ondergeteekende verklaart hiermede, dat hij zich als borg stelt voor de duizend gulden (f 1000.—) die zijn neef JAN DE GOEDE, schrijnwerker, van den Heer VELDMAN, Koopman alhier, geleend heeft, zoo dat men op hem en zijne goederen de hoofdsom en de intresten kan verhalen, indien zijn neef met de betaling in gebreke mogt blijven.

Plaats en datum.

Ondertekening.

Ik, ondergeteekende, verklaar hierbij uitdrukkelijk, dat ik mij verbind als borg voor mijnen broeder WILLEM, voor de zeshonderd gulden (f 600.—), hem door den Heer KOOL geleend, in geval hij met de betaling in gebreke mogt blijven.

Plaats en datum.

Ondertekening.

De ondergeteekende stelt zich als borg voor de zestig Gulden (ƒ 60.—), die zijn broeder schuldig is, terwijl hij zich verbindt die te betalen, indien zij binnen acht dagen niet voldaan zijn.

Plaats en datum.

Onderteekening.

GETUIGSCRIFTEN.

Toonder dezes, WILLEM BOUMAN, heeft mij drie jaren lang als knecht trouw gediend en mijne volkomene tevredenheid verworven. Hij verstaat het ploegen, het zaaijen en alle andere verrichtingen van den landman in den grond, waarom ik hem ook gaarne langer zoude gehouden hebben, indien hij niet van plan geweest ware, eene kleine pachthoeve voor eigene rekening over te nemen. Op zijn verzoek heb ik hem volgaarne dit getuigenschrift gegeven.

N., 9 Mei 18...

Onderteekening.

WILLEM VELDMAN van N. heeft bij den ondergeteekende drie jaren lang als bediende, trouw en eerlijk gediend, en zich door bescheidenheid, naauwkeurigheid en stipte gehoorzaamheid, mijne volle tevredenheid verworven. Volgaarne is hem dan ook dit getuigenschrift gegeven, toen hij door ziekte mijne dienst moest verlaten.

Plaats en datum.

Onderteekening.

Hiermede betuig ik, dat de metselaar WILLEM TOR mijne volle tevredenheid heeft verworven door het zetten van eenen oven, die niet alleen uitmunt door zuinigheid en netheid, maar ook door den billijken prijs. Op zijn verzoek heb ik hem volgaarne dit bewijs gegeven.

Plaats en datum.

Onderteekening.

CONTRACT

tusschen den kleermaker' WELMOED en den advocaat STEENHOFF is heden het volgende huurcontract gesloten:

§ 1. Gemelde WELMOED staat den heer STEENHOF op de tweede verdieping zijner woning vijf kamers en eene keuken af. Hij staat hem verder

het gebruik toe van den waschketel in de benedenkeuken, van een gedeelte van den droogzolder, en van den kelder, alsmede op de plaats voldoende ruimte om brandstof te bergen.

§ 2. Daarvoor zal de huurder maandelijks vijftien Gulden N. C. betalen.

§ 3. Daarentegen moet de huurder op den 1° November aanstaande, alles bewoonbaar en in eenen goeden toestand vinden; in welken toestand hij ook weder verplicht zal zijn, het bij zijn vertrek achter te laten.

§ 4. Herstellingen beneden den Rijksdaalder zijn ten laste des huurders. Bovendien moet hij alles, dat door hem of zijne huisgenooten beschadigd wordt, doen herstellen.

§ 5. Van beide zijden is men gebonden drie maanden vóór het eindigen van dit contract te waarschuwen.

Dit contract, waarvan twee exemplaren zijn, is door beide partijen eigenhandig onderteeekend.

Plaats en datum.

Onderteekening.

CONTRACT.

Tusschen den landman FREDERIK MEIJER en den wijnhandelaar HENDRIK KRUL, is na rijp overleg het volgende contract gesloten.

§ 1. De wijnhandelaar HENDRIK KRUL verklaart zich bereid, den zoon van den landman FREDERIK MEIJER, FREDERIK WILLEM geheeten, bij zich in de leer te nemen, en hem in alles, wat tot de bezigheden van eenen wijnhandelaar behoort, goed te onderrigten. Hij belooft te gelijker tijd genoemden jongeling bij zich in huis te nemen.

§ 2. De leertijd is bepaald op drie jaren, beginnende 1 September eerstkomende, en eindigende ultimo Augustus 18...

§ 3. De landman FRED. MEIJER verbindt zich daarentegen tot eene betaling van acht honderd Gulden N. C., waarvan hij de helft bij het begin en de andere helft bij het einde van den leertijd zal betalen.

§ 4. De heer HENDRIK KRUL verwacht van zijnen leerling FREDERIK WILLEM MEIJER trouw en eerlijkheid, waarvoor hij, zoo lang als hij oppast, als een lid der familie zal worden aangezien, en ook als zoodanig zal worden behandeld.

§ 5. Bovendien belooft de vader van FREDERIK WILLEM MEIJER alle schade te vergoeden, die de leerling zijnen meester kon veroorzaken.

Tot meerdere zekerheid zijn er van dit contract twee eensluitende afschriften vervaardigd, die door beiden eigenhandig zijn onderteeekend.

Plaats en datum.

Onderteekeningen.

HUURCONTRACT.

Tusschen WILLEM DE KORTE en de weduwe VAN DER MADE, is heden het volgende huurcontract gesloten.

§ 1. De weduwe VAN DER MADE staat genoemden WILLEM DE KORTE haren ooft- en moestuin, buiten de N.poort gelegen, voór den tijd van drie-jaren, van nu gerekend, in huur af.

§ 2. De jaarlijksche huur is bepaald op dertig Gulden, die in half jaarlijksche termijnen moeten betaald worden.

§ 3. De huurder is verplicht den tuin behoorlijk te mesten, en slechts voor gewone groenten te gebruiken, zullende hij geene aardappelen mogen verbouwen. Hij moet bovendien de ooftboomen, den wijngaard en de hagen in goeden staat houden, en niets zonder verlof van de verhuurster omhakken; in het algemeen voor alles goede zorg dragen.

§ 4. Voor verbeteringen, die de huurder met toestemming der verhuurster maakt, kan hij bij het eindigen des huurtijds geene schadeloosstelling vorderen.

§ 4. Wat daarentegen in den loop van dien tijd aan muurwerk verval, zal de verhuurster op eigene kosten moeten doen herstellen.

§ 6. Indien de huurder met de huurpenningen een half jaar ten achteren blijft, is de verhuurster gerechtigd terstond dit contract te vernietigen.

Van dit huurcontract zijn twee afschriften, door beiden eigenhandig onderteekend.

Plaats en datum.

Onderteekeningen.

De beide ondergeteekenden hebben heden de volgende vriendschappelijke afspraak gemaakt.

1. Koopman FRANS JAGER verleent zijnen buurman en vriend, den ontvanger WILLEM KAS, het gebruik van zijne pomp op de plaats, en veroorlooft hiertoe het maken van eene deur in den muur, die hunne erven scheidt.

2. De ontvanger, WILLEM KAS, ziet dit verlof als een bewijs van vriendschap aan, waarvan hij nimmer misbruik zal maken. Daarentegen staat het ten allen tijde den koopman FRANS JAGER vrij, zijn goedgunstig verlof terug te nemen, wanneer de ontvanger KAS de genoemde deur op eigen kosten zal moeten doen toemetselen.

Beiden hebben deze afspraak, om ieder misbruik tegen te gaan, schriftelijk opgesteld, en eigenhandig onderteekend.

Plaats en datum.

Onderteekeningen.

V. AANHANGSEL TOT DEZE OEFENINGEN.

VERSCHILLENDE STUKKEN.

(Ter vergelijking en onderscheiding, zoo wel als om de leerlingen woordentrijk te maken, en aan verschillende spraakwendingen te gewinnen.

De lente.

De aangename lente is weder begonnen. Nu vallen de liefelijke zonnestralen regter neder, en de boomen sieren zich met hun rijk gebladerte. Mijne oogen zien alom de heerlijkste veelkleurige bloemen. Alom komen zij te voorschijn, de lucht met aangename geuren vervullende. De gevederde boschbewoners maken hunne vreugde door gezang bekend, en de boer gaat weder aan zijn' veldarbeid. •

Gedurende dit jaargetijde verdrijven wij gaarne den tijd met op zonnige plaatsen of in bloemrijke weiden te spelen. De warme handschoenen, die het verlopen jaargetijde noodig maakte, behoeven wij nu niet meer, daar de warmte aanmerkelijk is toegenomen. O, hoe aangenaam is de lente! Laat ons toch den Schepper aller dingen, die haar tot ons genoeg schiep, dankbaar zijn.

De lente veroorzaakt in de natuur nieuwe werkzaamheid, en alle planten worden door hare werking met bladeren voorzien.

De morgen.

De frissche morgen is weder aangebroken. Wederom schijnt de heldere zon, en de kelken der bloemen beginnen te ontluiken. Mijne oogen zien alom schitterende dauwdruppelen, overal, op iedere weide, in iederen tuin schitteren zij mij tegen, en vervullen ieder gevoelvol mensch met vreugde. De vogeltjes zingen in de boomen hun vrolijk liedje, en ieder mensch gaat aan zijne bezigheden.

In den morgen bezoeken wij de school, of helpen onze ouders bij hunnen arbeid. Wij behoeven dan geene rust meer, zoo als wij die gedurende den nacht genoten, daar wij weder nieuwe krachten hebben vergaard. O, hoe schoon is de morgen. Dat wij den goeden Hemelschen Vader danken, die ons in onzen slaap bewaakte, en ons vrolijk en gezond deed ontwaken.

De zomer.

In den zomer vallen de zonnestrallen nog regter neder dan in de lente. De talrijke bloemen, de groenten in de tuinen en alles op den akker verlangt naar regen. Alles heeft verfrissching noodig. Daar hoopen zich de wolken op een, de donder rolt, bliksemstralen doorkruisen de lucht, en een vruchtbare regen drenkt den smachtenden grond. Alles groeit nu weder veel beter, en ook de mensch verheugt zich. De warmte wordt steeds grooter, het koren en de kersen rijpen reeds. Aalbeziën en kruisbeziën worden nu eetbaar, de kinderen plukken ze met blijdschap en lesschen er hunnen dorst mede. Nooit moet men evenwel onrijpe vruchten eten, dewijl men daardoor zeer ziek kan worden.

Langzamerhand verliezen de bladeren der boomen hun frisch groen, het koren wordt rijp, en de landman scherpt den sikkels om het te snijden. In korten tijd is het gemaaid; het wordt in de schuren gebragt en daar op den dorschvloer gedroogd. Hoe aangenaam is dus ook de zomer! Hij geeft den kinderen welsmakend ooft, en door zijne hitte rijpen de onontbeerlijkste vruchten.

De zomer maakt door zijne heete dagen rijp, wat in de lente vruchten gezet heeft; en als wij door de hitte zijn uitgeput, verkwikt hij ons door verkwikkende gaven.

De bliksem.

Gustaafs moeder lag in eene heete koorts. De geneesheer had de zieke verfrisschend ooft veroorloofd. Daarom nam Gustaaf het besluit, in het nabij gelegen kreupelhout aardbeziën te gaan zoeken. Heet brandde de zon. Vlijtig plukte Gustaaf, en luide juichte hij, als hem tusschen de groene bladeren eene rijpe vrucht tegenblonk. Op zijn voorhoofd stonden groote parelen van zweet. Maar hij liet zich niet afschrikken, en ging met zijnen arbeid voort, om zijne lieve moeder te kunnen verkwikken.

Na geruimen tijd was het mandje vol met rijpe aardbeziën. Vrolijk zag de verheugde knaap op zijnen rijkdom, en legde zich eindelijk neder om onder de koele schaduw van eenen eik te rusten. Hij gevoelde zich uitgeput, en viel spoedig in eene sluimering. Maar zie! daar kwamen aan den gezigteinder zwarte wolken zamen. Bliksemstralen verlichtten den hemel, en het rollen des donders vermeerderde ieder oogenblik. De toppen der boomen werden vreesselijk door den wind geslingerd, en de knaap ontwaakte verschrikt uit zijne sluimering. Het vreesselijke natuurverschijnsel vervulde hem met angst en vrees.

Zuchtend bleef hij liggen. Evenwel herinnerde hij zich in de school gehoord te hebben, dat het gevaarlijk was, bij onweders onder hooge voor-

werpen eene schuilplaats te zoeken. Spoedig stond hij daarom op, nam zijn mandje, en vlugtte weg. Daar schoot een geweldige bliksemstraal door de lucht, luid dreunde de donder den knaap in het oor, en ontzet zag hij om zich. De koning van het bosch, onder wiens schaduw hij kort geleden had uitgerust, was door den bliksem getroffen. Druipend nat bereikte Gustaaf zijne woning. Zijne ouders hadden in grooten angst zijne terugkomst te gemoet gezien, en waren zeer blijde, toen zij hem ongedeerd terug zagen keeren. De zieke moeder verkwikte zich aan de vruchten, en dankte haren Gustaaf voor zijne liefde en God voor het behoud van haren zoon.

ZEVENDE GEDEELTE.

OEFENINGEN TOT EIGENE WERKZAAMHEID

I. DE BESCHRIJVING.

- 1 Beschrijving van het paard.
- 2 Beschrijving en onderscheiding der voornaamste graansoorten.
- 3 Beschrijving van den weg naar eene naburige plaats, egz.
- 4 Beschrijving van eene duivetil (briefstijl).
‡ Beschrijving van een beeld.
- 6 Beschrijving van een openbaar onderzoek, examen, (briefstijl).
- 7 Beschrijving van een oogstfeest.
- 8 Beschrijving van het Kersfeest.
- 9 Beschrijving eener pomp.
- 10 Beschrijving van een verjaarfest (briefstijl).
- 11 Beschrijving van het pottbakken.
- 12 Beschrijving van den loop van den Rijn.
- 13 Beschrijving van den loop van de Maas.
- 14 Korte beschrijving (natuurkundige) van ons land.
- 15 Beschrijving en vergelijking der vier jaargetijden.
- 16 Beschrijving van eenen brand (briefstijl).
- 17 Beschrijving eener overstroming.
- 18 Het inwendige van het oog.
- 19 Beschrijving der walvischvangst.
- 20 Beschrijving eener 'veenderij.
- 21 Beschrijving van het papiermaken.
- 22 Beschrijving van eenen thermometer (brief).
- 23 Beschrijving van het steenbakken.
- 24 Beschrijving van het opgaan der zon.
- 25 Beschrijving van het glasblazen.
- 26 Beschrijving van eene kerk.

27 Beschrijving van het school.

28 Beschrijving der woonplaats.

II. DE VERTELLING.

a) *De gewone vertelling.*

- 1 De gierigaard.
- 2 Onwetendheid straft zich zelve.
- 3 De leugenaar.
- 4 De trouwe dienaar.
- 5 Verhaal van een ongeluk bij het bouwen van een huis (briefstijl).
- 6 De bijgeloovige.
- 7 De bestrafte snoeper.
- 8 De twistzoeker (briefstijl).
- 9 Verhaal hoe men de vakantie heeft doorgebracht (briefstijl).
- 10 Aap niet alles na.
- 11 De ondankbare.
- 12 Julius verhaalt zijnen vriend Otto, hoe hij zijnen geboortedag heeft doorgebracht (briefstijl).
- 13 De arme wees.
- 14 Vrolijk wederzien (briefstijl).
- 15 Treurig uiteinde van een' speler.
- 16 Argwaan is dikwijls de oorzaak van vijandschap tusschen anders brave menschen.
- 17 God is regtvaardig.
- 18 De vriend in nood.
- 19 De ligtzinnige (briefstijl).
- 20 Nieuwsgierigheid en weetgierigheid.
- 21 Loon der eerlijkheid.
- 22 De waaghals.
- 23 De onmatige.
- 24 De dienstvaardige.
- 25 De sledevaart (briefstijl).

b) *Vertellingen over spreekwoorden.*

- 1 Nood breekt wet.
- 2 De kruik gaat zoo lang te water, tot zij breekt.
- 3 Uit het oog, uit het hart.
- 4 Wees getrouw, en vertrouw niemand.
- 5 Door schade leert men.
- 6 Hij huilt met de wolven, waarmede hij in het bosch is.

- 7 Het zijn allen geene koks, die lange messen dragen.
- 8 Langzaam gaat zeker.
- 9 Niemand wordt geëerd in zijn vaderland.
- 10 Een vogel in de hand is beter dan tien in de lucht.
- 11 Met den hoed in de hand, komt men door het gansche land.
- 12 Het oog van den meester maakt het paard vet.
- 13 Hij springt van den os op den ezel.
- 14 Zoo gewonnen, zoo geronnen.
- 15 Geluk en glas breekt even ras.
- 16 Kleederen maken den man.
- 17 Veel honden zijn der hazen dood.
- 18 Kwade gezelschappen bederven goede zeden.

c) Vertellingen uit de Geschiedenis.

- 1 Verhaal van de ontdekking van Amerika.
- 2 Jan van Schaffelaar.
- 3 De verwoesting van Troye.
- 4 Karel de Groote en de Saksen.
- 5 Dood van Bonifacius.
- 6 Levenswijze der Batavieren.
- 7 Handel en uitvindingen der Feniciërs.
- 8 De inneming van den Briel en de gevolgen.
- 9 De verovering van Jerusalem door de Kruisvaarders.
- 10 De dood van Sokrates.
- 11 De uitvinding der boekdrukkunst.
- 12 Tocht naar Chattam.

III. HET OPSTEL.

- 1 Over de gevolgen der luiheid.
- 2 Waarom is het goed, dat God de toekomst voor ons verborgen houdt?
- 3 Welk genoeg en nut verschaft het reizen?
- 4 Hoe kan ook eene ziekte voor mij nuttig zijn?
- 5 Over het nut van in eene stad te wonen.
- 6 Hoe moeten oudere kinderen zich jegens jongere gedragen?
- 7 Hoe moet men het maken, als men iets nuttigs wil leeren?
- 8 Hoe moet men de dieren (huisdieren) behandelen?
- 9 Over het baden.
- 10 Welk nut verschaft de aardrijkskunde?
- 11 Waarom mogen wij geene vogelnesten uithalen?
- 12 Wat is het loon der matigheid?

13 Over de behoeften der menschen (nooddige, noodelooze, — schade en nut de laatste).

14 Over de dranken en het voordeel van water boven allen.

15 Waarom is het de pligt der jeugd, den ouderdom te eeren?

16 Hoe kan men zijne gezondheid bewaren?

17 Over het nut van den dag.

18 Hoe heiligt men het best de feestdagen?

19 Hoe moet men het maken om tijd te winnen?

20 Over het nut der natuurlijke historie.

21 Nut der scheepvaart.

22. Hoe moet de christen den zondag doorbrengen?

IV. EENIGE ONDERWERPEN VOOR GELEGENHEIDSBRIEVEN.

1 Gelukwensch bij het nieuwe jaar aan eenen oom.

2 Dankzegging aan eenen onderwijzer voor genoten onderrigt.

3 Eene scholierster berigt haren onderwijzer, dat hare moeder ziek is geworden, waarom zij eene verlenging der vacantie verzoekt.

4 Een zoon verzoekt zijnen vader, hem eenige boeken te geven, die hij in de klasse, waarin hij nu geplaatst is, noodig heeft.

5 Adolf vraagt zijnen vriend, waarom hij in langen tijd niet geschreven heeft, en of hij soms boos is.

6 Een vriend kondigt eenen anderen een spoedig bezoek aan.

7 Willem wenscht zijnen vriend geluk met zijne herstelling, en meldt hem, dat hij hem spoedig zal komen bezoeken.

8 Karolina berigt hare tante de genezing van hare zuster.

9 Frederik vraagt zijnen oom om raad, hoe hij zijnen vader het beste op zijnen geboortedag kan verrassen.

10 Mietje waarschuwt hare vriendin voor den omgang met een ander meisje.

11 Iemand, die van eene zware ziekte genezen is, en op het land woont, verzoekt eenige boeken tot tijdverdrijf aan eenen vriend in de stad.

12 Iemand verzoekt van eenen vriend berigt omtrent het vermogen en de inkomsten van eenen derden, die eene som gelds ter leen gevraagd heeft.

E I N D E.

